

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

YAO DAN

ÇİN EDEBİYATI

Şarkılar Kitabı'ndan Günümüze Köklü Gelenek

YAO DAN

ÇİN EDEBİYATI

Şarkılar Kitabı'ndan Günümüze Köklü Gelenek

Kaynak Yayınları No: 855
Yayıncı Sertifika No: 14071
ISBN: 978-975-343-988-6

1. Basım: Ağustos 2016

Çeviride Esas Alınan Eser
Chinese Literature/Great Tradition since The Book of Songs
China Intercontinental Press, Ocak 2010

Genel Yayın Yönetmeni
Erdem Ergen

Çevirmen
Sinan Baykent

Editör
Sinan Baykent

Redaktör
Gökçe Şenoğlu

Sayfa Tasarım
Çağlar Yalçın

Kapak Tasarım
Bora Gürsoy

Baskı ve Cilt
İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No: 8
34196 Yenibosna/İstanbul Tel: 0212 496 11 11
Matbaa Sertifika No: 10614

© Bu kitabın yayın hakları Analiz Basım Yayın Tasarım Gıda Tic. ve San. Ltd. Şti.nindir.
Eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen
alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM GIDA TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Meşrutiyet Cad. 6/3 Beyoğlu 34435 İstanbul
www.kaynakyayinlari.com • iletisim@kaynakyayinlari.com
Tel: 0212 252 21 56-99 Faks: 0212 249 28 92

Dr. Yao Dan, Çin Renmin Liberal Sanatlar Üniversitesi'nde Çağdaş Çin Edebiyatı Öğrenimi ve Araştırması Bölümü'nün Dekanı, Çağdaş Çin Edebiyatı Topluluğu'nun üyesi ve çalıştığı üniversitenin Hristiyan Kültürü Enstitüsü'nde araştırmacıdır. Başlıca eserleri arasında Birleşik Güneybatı Üniversitesi'nin Tarihsel Bağlamında Edebi Faaliyetler, Çağdaş Çin Edebiyatı Okuyucularının Rehberi vb. önemli kitapları vardır.

YAO DAN

ÇİN EDEBİYATI

Şarkılar Kitabı'ndan Günümüze Köklü Gelenek

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / 13

ŞARKILAR KİTABI: ERKEN DÖNEM ŞİİR SANATI ANTOLOJİSİ / 19

"15 Yörenin Halk Şarkıları" ("Guofeng") / / 23

Batı Zhou Halkını Anlatan Destanlar / 25

İLKBAHAR, SONBAHAR VE SAVAŞAN EYALETLER DÖNEMİNDE

ÇEŞİTLİ DÜŞÜNCE OKULLARINA AİT NESİRLER: NESİR ÖRNEKLERİ / 31

Tao Te Ching / 34

Seçmeler / 39

Mencius / 43

Zhuangzi / 48

QU YUAN: ROMANTİK ŞAİR / 55

Qu Yuan / 57

Hüzünlere Yakılan Ağıt / 60

BİR TARİHÇİNİN KAYITLARI: TARİHÇİLER TARAFINDAN YAZILMIŞ İLK

VE SON BÜYÜK ÇALIŞMALAR, KAFİYESİZ Lİ SAO / 69

Qin Hanedanlığı Öncesi Tarih Kitapları / 71

Bir Tarihçinin Kayıtları Üzerine / 73

Bir Tarihçinin Kayıtları'ndaki Karakter Tasvirleri / 76

Tarih ve Edebiyat / 81

WEİ İLE JİN HANEDANLARI DÖNEMİNDE EDEBİYAT:
GÜÇLÜ JĪAN'AN EDEBİYATI VE TAO YUANMĪNG / 85

LĪ BAİ İLE DU FU: TANG HANEDANLIĞI DÖNEMİNDE
ZİRVE YAPAN İKİ İSİM / 97

Li Bai – Romantik Dahi Şair / 99

Du Fu – Sevecen Bilge Şair / 107

Cİ ŞİİR SANATI: ŞARKILAŞAN ŞİİRLER / 119

Su Shi / 124

Li Qingzhao / 130

Xin Qiji / 134

YUAN OPERASININ ÖNDE GELEN İKİ OYUN YAZARI:

GUAN HANQĪNG İLE WANG SHĪFU / 139

Guan Hanqing / 141

Wang Shifu / 147

MĪNG HANEDANLIĞI DÖNEMİNDEKİ KLASİK KURGULAR:

ÜÇ KRALLIK, BATAKLık HAYDUTLARI VE

BATI'YA YOLCULUK ÖYKÜLERİ / 155

Üç Krallığın Hikâyesi / 159

Bataklık Haydutları / 163

Bati'ya Yolculuk / 166

MAKE-DO STÜDYOSUNDAN TUHAF

MASALLAR: QĪNG HANEDANLIĞI DÖNEMİNİN KISA HİKÂYELERİ / 173

BİR KIRMIZI KÖŞK RÜYASI: KLASİK EDEBİYATIN DORUK NOKTASI / 185

LU XUN: YENİ GELENEKSEL EDEBİYATIN KURUCUSU / 201

Edebiyatın Dönüşümü / 203

Lu Xun / 208

ÇAĞDAŞ KURGU: ZAMANIN YANKISI / 211

Mao Dun ve Çağdaş Kurgu / 213

Bai Jin ve "Sağanak Üçlemesi" / 216

Lao She ve "Pekin Tarzı" Yurttaş Edebiyatı / 219
"Pekin Okulu" ile "Şangay Okulu" / 222

YENİ ŞİİR SANATI: KENDİ SESİNİ BULMAK / 227

Yeni Şiir Sanatı: Kendi Sesini Bulmak / 229
Guo Moruo: Yıkıcı ve Yaratıcı Şair / 231
Ai Qing: Toprağın ve Güneşin Sesi / 233
Mu Dan: Zenginliğe karşı Zengin Cefa / 235

ÇAĞDAŞ DRAMA: DOĞUŞU VE OLGUNLAŞMASI / 239

YENİ DÖNEMDE EDEBİYAT: DÜŞÜNCELER,
KÖK ARAYIŞLARI VE KEŞİFLER / 249

Tarihsel Yaraların Anıları / 251
Kök Arayışı ve Kırsal Edebiyat / 255
Öncü Romanlar / 257
Neo-Realizm Yazıları / 259
Yeni Şiir Akımı / 261

GÜNÜMÜZ EDEBİYATI: HEDEF KİTLE YAZILARI / 265

Yeni Tarihsel Romanlar: Bireyselliğin Sesleri / 267
Kültürel Nesirler: Yeni bir Edebi Tarz / 269
Gençlik Yazıları: Modayla Yan Yana Yürümek / 272
Sinema-TV Edebiyatı ve Siber-Edebiyat:
Edebiyatın Bir Başka Kanadı / 274

ÖNSÖZ

Kadim Çin kültürünün ısıltılı geleneğinde en geniş şekliyle günümüze kadar bozulmadan korunan ve hâlâ takdir edilmeyi başaran şeyin adı kadim Çin edebiyatıdır. Kadim Çin'deki müzik ve resim de büyük bir gelişme göstermiş ancak müzik eserlerinin büyük bir bölümü kaybolmuş ve bugün mevcut olan otantik resimlerin çoğu da Song Hanedanlığı (960-1279) zamanında ve daha sonraki dönemde yapılmış olanlardı. Sadece, atalarımızın yaratmış olduğu edebiyat, şarkılar ve efsaneler bize miras olarak kalmıştır ve bu sayede bugün bile onlardan haberdar olabiliyoruz. Şarkılar Kitabı'nda tasvir edilen Zhou Hanedanlığı'nın (1046-221 MÖ) Yer ile Gök anlayışı halen daha yaşamımızın anavatanı olmayı sürdürmektedir. Şarkılar Kitabı'nı ve Qin Hanedanlığı öncesi filozofların çalışmalarını okuduğumuzda bunlarda anlatılan kutsal ilkelere ve insani etikten etkileniyoruz ki bunlar üç bin yıla yayılarak Çin halkının görkemli ve derin kültürel kimliğini oldukça iyi şekillendirmiştir.

Çin tarihinin başlangıcı, nispeten daha anlaşılır tarihsel kayıtlarla Zhou Hanedanlığı tarafından ortaya konulmuştur. Bu arada, Zhou Hanedanlığı aynı zamanda sonraki dönemlerde yaşamış olan bilgelelerin de amaçladıkları gibi, klasiklerin, müziğin ve feodal etiğin hâkim olduğu; nezaketin ve hoşgörünün hüküm sürdüğü toprakların yani ideal Çin topluluklarının da anavatanıdır. Kadim Çin'deki ideal politik

Asırlar boyu Çin şairlerini anlatan bir süslü yazı resmi

anlayış güce değil eğitim uygulamalarına dayanıyordu. Kadim Çin'de yönetici zümre ile halk arasında bir sosyal tabaka olan âlimler, halkı eğitme rolünü üstlenmişlerdi. Âlimler, bir nevi alt tabaka soylulardı. Zhou Hanedanlığı'nın politik sistemine göre, soylular, imparatorun sonra geliyorlardı. Soyluların üst tabakası kıdemli yöneticilerden oluşurken alt tabakası âlimlerden oluşuyordu. Âlimler ayrıca üst, orta ve alt âlimler olmak üzere üç tabakaya ayrılmışlardı. Alt âlimler ile halk arasında bir bağ kuruluydu. Erken dönem Çin edebiyatı, âlimlerin edebiyatıydı. Âlimler, halkın kendisine ait olan anonim halk müziklerini topluyor, düzenliyor ve daha süslü bir hale getiriyorlardı. Sonrasında ise hazırladıkları bu eserleri imparatora sunuyorlardı. Böylece imparator, toplumsal gelenekleri ve halkın ortak tutkularını okuma fırsatına sahip oluyordu. Bu halk şarkıları, şiir sanatının erken dönem antolojisi olan Şarkılar Kitabı'nın, "Guofeng" ("halk şarkıları") bölümünde yer alan şiirlerden oluşmaktadır. Atalardan kalma tapınaklar ve kurban ayinleri için yazılan şiirler, kitabın "Şarkı" ("Ayin Şarkıları") bölümünü, tarihsel kayıtlar ise "Ya" (Saray İlahileri) bölümünü oluşturmaktadır. Çin edebiyatı doğrudan doğruya kendi kaynağından besleniyordu. Politik eğitimin yanı sıra insan ilişkileri ve gündelik yaşama da değiniyordu. Dahası insanların tinsel yaşamlarıyla da çok yakından ilişkiliydi.

Bu durum, bu kitapta da anlatıldığı gibi Çin edebiyatının temel ruhunu yansıtmaktadır.

Çin halkı insan ilişkileri ile günlük yaşamın temelinin kutsal ilkelere ortak noktada buluştuğuna inanarak, insanoğlunun doğayla olan uyumunu ortaya koymak için çabalar. Edebiyatın önde gelen yaratıcı isimlerinin kendilerini bilmeye ve ilgilenmeye adadıkları şey evren, tarih ve halkın çektiği acılardı. İşte, bu nedenledir ki Qu Yuan, defalarca karalanmasına ve yanlış yorumlanmasına rağmen yaşadığı topraklar içerisinde ayrıma gitmekten nefret ederdi. Yaşamları çile ve sıkıntılarla bezeli olan insanlardan; kendi yolunun onlarınkinden uzak, çok uzak olmasından dolayı kederlenerek Gök'ü daha çok sorgulamaya başladı. İlkbahar, Sonbahar ve Savaşan Beylikler Dönemi'nin (MÖ 770-221) büyük düşünürleri, esasında insanlara daha iyi bir yaşam ve ülkeye refah getirmeye yönelik idealleri olan politika içerisinde aktif olan bilgelerdi. Söylemlerinde veya yazılarında aktardıkları görüşleri, onların bıraktıkları gerçek duyguların ve yaşam boyu arayışını sürdürdükleri idealin izleridir. Konfüçyüs, Mencius, Laozi ve Zhuangzi ülkenin çeşitli eyaletleri arasında sürekli gezerek yaşam ve iyi iktidar konusundaki görüşlerini yaymaya çalıştılar. Ancak, sahip oldukları dürtü "Yerin ve Göğün işleyi-

şini açıklamak" ve "tüm insanlara hitap etmek" gibi sonuna kadar peşlerinde koştukları düşünceler, ikna etmeye çalıştıkları monarşiye kadar ulaştı. Dolayısıyla, İlkbahar, Sonbahar ve Savaşan Eyaletler Dönemi büyük düşünürlerinin yazıları hem insani fikirleri hem de Gögün ilkelelerini ele aldı. Han Hanedanlığı (MÖ 206-MS 220) zamanında Sima Qian bütün yönleriyle "Gök ile İnsanoğlu arasındaki etkileşimi ve geçmiş ile bugünün tarihsel değişimlerinin kayıtlarını ortaya koymak" amacıyla *Bir Tarihçi'nin Kayıtları* adıyla tarihsel bir kitap kaleme aldı. Söz konusu kitapta evrenin gizemleri ve dünyevi meselelere yönelik yargılara varırken İlkbahar, Sonbahar ve Savaşan Beylikler Dönemi'nin büyük düşünürlerinin gücünü, cesaretini ve keskin düşüncelerini de ileriye taşıdı. "Gök bizlere yeteneklerimizi bahşetti, boşuna değil yaratılışımız" şeklindeki kayda değer sözleriyle Tang (618-907) ve Song Hanedanlıklarına mensup büyük şairler Li Bai ve Su Shi, güneş, ay, dağlar ve nehirlerle adeta dans ettiler. Şiirlerini tutkuyla yazarken halkları için kaygı duyular ve bu büyük acı ile kavruldular. Çin edebiyatı geleneğinin görkemi belki de tüm bunlardan ileri gelmiştir.

Çin halkının ahlaki değerleri, Yuan Hanedanlığı'ndan (1206-1368) başlayarak ciddi şekilde zayıflamıştı. Dolayısıyla Çin Edebiyatı da bu durumdan etkilendi ve değişime uğradı. Âlimler, Yuan Hanedanlığı öncesinde halk adına konuşurken ve halkın yaşamı için kaygılar taşıırken, sonrasında bu durum yerini monarşi ve yönetici sınıf lehine yazmaya bıraktı. Dahası, Yuan Hanedanlığı'ndan sonra âlimler, tiyatro gibi eğlence kültürünün bir halkası olmaya kadar gerilediler ve sırf sıradan insanlar boş zamanlarını değerlendirebilsinler diye oyunlar ve popüler öyküler kaleme almaya başladılar. Bu noktada da, sıradan insanların beğenisi ve kabul edebilirliği dikkate alınmak zorundaydı. Bu dönemde, "mizah ruhu" Çin edebiyatında ilk kez kendini göstermiş oldu. Mesela bu çizgiyi yakalayanlardan biri oyun yazarı Guan Hanqing olmuştur. Bunun dışında, popüler romanlar yaygın olarak okunmaya başladığı zaman, edebiyatın insanların gündelik yaşamı üzerinde etkin olma çabası başarıya ulaştı. Çin Halkının "sadakat" ve "dürüstlük" anlayışı bugün bile esasında *Üç Krallık* ve *Batakılık Haydutları* adlı eserlerden gelmektedir. 18. yüzyılın ortalarında, Batı edebiyat ölçüleri çerçevesinde bağımsız ve ilmi bir eser olan *Bir Kızıl Köşk Rüyası* piyasaya çıktı. Birbirinden farklı ailelerin geçmişini, kadınların kaderini gözler önüne sererek ve burada "hayat bir rüyadan ibarettir" şeklinde ifade edilen "Tüm Varoluşlar Ek-

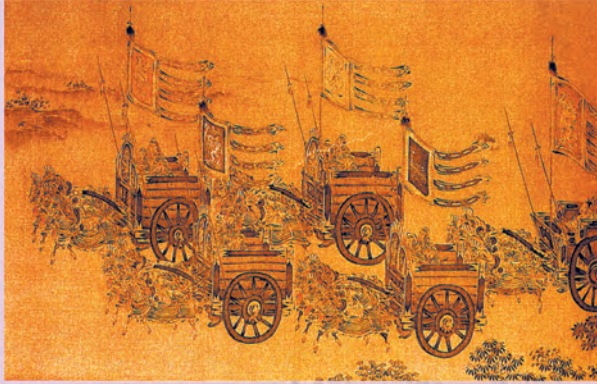
siktir" düşüncesiyle bu eser o zamanlarda okuyucuları cezbedtiği gibi daha sonraki kuşakların da ilgisini çekmeyi başarmıştır. Bu roman Çin edebiyatının en görkemli romanıydı. Bundan sonra da böyle büyük usta yazarlar bir daha görülmedi.

20. yüzyılın erken dönemi Çin'de "4 Mayıs" Yeni Kültür Hareketine tanıklık etti. Bu tarihsel noktada edebi düşüncelerin dönüşümünü, edebi içeriği ve edebi dili, hatta dünya edebiyatı ile Çin edebiyatı arasındaki ilişkiyi içinde barındıran Çin edebiyatının çok yönlü bir dönüşümü gerçekleşti. O zamandan bu yana, birkaç bin yıl süren geleneksel edebiyat çöküşe geçti ve yeni bir Çağdaş Çin edebiyatı yayılımı başladı. Lu Xun ile Zhou Zuoren tarafından ortaya atılan ve geliştirilen "ulusal karakterin" yeniden şekillendirilmesinin çağdaş edebi fikri, çağdaş Çin edebiyatının bütün yönlerini ele almış oldu. Birkaç kısa öykü ve sayısız makale yazan Lu Xun, birkaç on yıl sonrası Çin toplumunun portresini ve benlik kalıbını ortaya çıkardı. Bundan sonra birbirlerinden farklı düşünen pek çok romancı, denemeci, oyun yazarı, şair, edebiyat kuramcısı ve eleştirmen süren araştırmalarının ve denemelerinin merkezine, toplumsal gerçekçiliğe çeşitli edebiyat türleriyle cevap veren kültürel yenilikçilik, ulusal özgürlükçülük ve zamanın sınıf mücadelesi şeklindeki temaları aldılar.

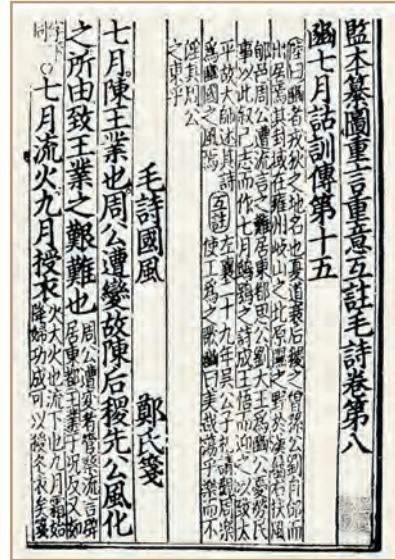
1940'lı ve 50'li yıllarda Çin toplumunda meydana gelen büyük değişimler Çin edebiyatındaki değişiklikleri hem sarstı hem de destekledi. Edebiyat hem toplumsal hem de politik yaşamda daha fazla ön plana çıkarıldı. Bağımsız bir toplum inşa etme fikri üzerine titreyen birçok yazar, bu "Yeni Dönemi" büyük bir sıcaklık ve içtenlikle selamladı. "Görkemli zamanları" yansıtabilen epik eserler yazmak büyük fikirleri olan yazarların büyük sorumluluğu olmaya başladı. Nitekim bu hem edebiyat tarihinde hem de mevcut politikada son derece önemlidir. "Kültür Devrimi" sırasında yavan ve aksak bir gelişim sergileyen edebiyat on yılını devirdikten sonra (1966-1976), çağdaş edebiyat açısından yeni bir tarihsel dönem başladı. Kaosun yerine kuralı getiren ve aklı özgürleştiren bu hareket, çağdaş sanat için yeni bir gelişim fırsatı oldu ve "yüz çiçek açsın ve yüz düşünce birbiriyle yarışsın" şeklindeki temel politika edebi yazı açısından birincil ilke olarak kabul edildi. Yeni çağdaki edebi koşullar tamamıyla değişti ve başka bir forma oturdu. Çağdaş Çin edebiyatı, on yıllık kâbus döneminden sonra normal seyrine dönmüştü.

Piyasa ekonomisinin Çin'e girişiyle birlikte Çin'de tüketim kültürü patladı ve popüler kültür Çin halkı için temel kültürel bir gereksinim haline gelmeye başladı. Piyasa ekonomisinin etkisi altına giren yazarlar, edebi yaratıcılığın ticari bir mal olarak pazarda yer alma durumuna, yayıncılığa ve dağıtıma daha çok dikkat eder hale geldiler. Sonuç olarak, birçok yazar "alt edebiyatın" daha fazla kazanç getiren ürünleri üzerine çalışmaya başladılar. "Alt edebiyatın" önemli kolları olarak Çin sinema-TV edebiyatı ve siber edebiyat Çin edebiyat yaratımının önemli bir kanadını oluşturmaya başlamıştır ve giderek gelişmektedir.

Şarkılar Kitabı:
Erken Dönem Şiir Sanatı Antolojisi

Çin edebiyatı çok eskilere dayanmaktadır. Çin'de bilinen ilk erken dönem şiir antolojisi olan Şarkılar Kitabı, Çin edebiyatının en önemli kaynaklarından biridir. Bu eser, başlangıcı İlkbaharın ortalarına ve Sonbahar dönemine denk gelen Batı Zhou döneminin ilk yıllarına (MÖ 11-6. yy) kadar dayanan yaklaşık 500 yıllık bir zaman diliminde yazılmış olan 305 şiirden oluşmaktadır. Günümüzde, kitabı derleyen kişinin Konfüçyüs olduğuna inanılır. Kökenleri açısından incelendiğinde, Şarkılar Kitabı'nda yer alan şiirler, üç kaynağa dayanmaktadır. Bunların birincisine "nasihat şiirleri" denir. Batı Zhou Hanedanlığı kralının iktidarda olduğu zamanlarda, prensler ve bakanlar, kralı övmek için ya da üstü kapalı bir şekilde şikâyetlerini dile getirmek için ona şiirlerini sunarlardı. İkincisine "halk şarkıları ve türküler" denir. Batı Zhou ülkesi ve diğer ülkelerden yola çıkan ülkesi tarafından görevlendirilmiş kişiler, ellerinde büyük ziller çalarak köylere ve üçra yerlere, o yörelerde halk arasında popüler olan şarkı ve türkülerini toplamaya giderlerdi. Şarkılar Kitabı'nda yer alan diğer şiirler, özellikle kurban törenleri ve şölenlerde kullanılan şarkılardı. Bu şarkılar, sa-

Şarkılar Kitabı, Song Hanedanlığı dönemindeki baskısı, Çin Ulusal Kütüphanesi koleksiyonu

Sıralı ziller Qin öncesi kralların ve aristokratların ziyafetleriyle kurban verme seremonilerinde kullanılan başlıca müzik enstrümanıydı

raya hizmet eden müzisyenler, büyücüler ve resmi tarihçiler gibi "profesyonel" yazarlar tarafından yazılmıştır.

Görüldüğü gibi, Şarkılar Kitabı'nda yer alan şiirler, farklı türlere ayrılır: Halk kökenli şiirler "Feng" (türküler ya da halk şarkıları) türüne aittir. Kralı övmek ya da üstü kapalı bir şekilde şikâyetleri dile getirmek için Batı Zhou kralına atfen yazılmış şiirler "Ya" (Saray ilahileri ve gazeller) türüne; kurban törenleri ve şöenlerde kullanılan şiirler de "Song" (Kurban şarkıları) türüne

aittir. Köken itibarıyla "Feng", "Ya" ve "Song" farklı müzik türleriydi. "Feng", farklı devletlerin yöresel müziklerini ifade ederdi. Ortodoks (geleneksel) anlamına gelen "Ya", saray müziğini ifade ederdi. Şarkı ve dans eşliğinde söylenen "Song", genellikle kurban merasimlerinde kullanılan hafif tempolu dans müziğini ifade ederdi. Müzik ve amaçları bakımından farklılıklar taşıdıkları için, Şarkılar Kitabı'ndaki bu üç tür "Feng", "Ya" ve "Song" içerik ve estetik tarz bakımından da birbirlerinden farklıdırlar. Aynı zamanda "Guofeng" (15 yöreye ait halk şarkıları) olarak da bilinen "Feng", heyecan verici ve tutkulu bir tarza sahipken, "Ya" ve "Song" dinsel temalar taşıdığı için oldukça özenli ve dikkatli bir şekilde hazırlanırdı. "Ya" ve "Song" tapınak ve sarayın, "Feng" ise halkın bir parçası gibiydi. Ancak Şarkılar Kitabı'nın yazıldığı Batı Zhou Hanedanlığı dönemini incelediğimizde, o dönemin siyasi hayatının ve kültürünün merkezinde aristokratların yer aldığını görüyoruz. Yazı yazmaya zaman ayırmak bir yana, aristokrat olmayan insanların kişisel özgürlükleri oldukça kısıtlıydı. Bu yüzden, bu aristokratlar, bazen köylülere ve sıradan insanlara sözcülük etmek gibi bir görev üstlenmiş

olsalar da Şarkılar Kitabı'nın "Guofeng" türündeki şiirler de aristokratlarca yazılmıştı.

"15 Yörenin Halk Şarkıları" ("Guofeng")

Çinli okuyucular, Şarkılar Kitabı'ndan bahsettiklerinde, aslında kitabın "Guofeng" türünde yazılmış bölümünden bahsederler. "Guofeng" bölümündeki aşk şiirleri, oldukça çeşitli ve rengârenktir: Bazıları coşkulu, bazıları ölçsüz, bazıları basit ve sade olsa da genel olarak dinlendiricidirler. Ancak bütün bu aşk şiirleri süslülükten, yapmacıklıktan ve yıkımdan uzak, "Ruhun doğru sesi" mahiyetindedir.

Şarkılar Kitabı'nın başlangıç şiiri, "Ağlayan Balıkkartalları¹ - Zhou ile South" "Guofeng" türündedir ve aşk şiiridir:

*Zu ve Güney Balıkkartallarının neşeli çığlıkları/Irmaktaki adacıkta/
Nazlı kızın endamı/Çok uygun bana eş olmaya.*

Bu dizeler, belki de Çin şiir sanatının en ünlü dizelerindendir. Söz Şarkılar Kitabı'ndan açıldığında herkesin aklına ister istemez bu dizeler gelir. Bugün bile, balıkkartallarının tam olarak neye benzediğini bilmesek bile, dişi ve erkek balıkkartallarının hem havada hem karada daima birbirlerinin yoldaşı olduğunu ve birbirlerini hep çok sevdiklerini az çok hayal edebiliriz. Bu aşk kuşlarını gören şairin sevgilisine duyduğu özlem doğal olarak depreşti. Sonra da şairin ağzından şu dizeler döküldü: "Neşeyle ağlar balıkkartalları,/Nehrin içindeki adacık üzerinde./ Kibar ve zariftir kız olanı,/Tam bir beyefendiye layık." Şair bu dizelerle bir kıza olan derin özlemini dile getirir. Yemeden, içmeden, uyku uyu-

1 **Balıkkartalları.** Balıkkartallarının bir tür deniz kuşu olduğuna inanılırdı. Song Hanedanlığı'na mensup Konfüçyüs düşüncesine sahip bir âlim olan Zhu Xi'nin söylediğine göre, balıkkartalları aşka olan sadakatleriyle bilinmektedir. Eğer eşlerden biri ölürse, diğeri de eşinin kayından ötürü ağır bir depresyona girer, kaygıya kapılır, hayata küser ve sonunda ölür. Zhu Xi, balıkkartallarının sadakatlerine odaklanır-eşlerden biri ölürse diğeri de çürümeye başlar. Han Hanedanlığı dönemindeki Ortodoks Konfüçyüs akımınca kabul edilen bir görüş olarak "Ağlayan Balık Kartalları-Zhou ve Güney" Batı Zhou Kraliçesi Consort'un erdemlerine övgü olarak yazılan bir şiirdir. Zhu Xi, kadınların eşlerine sadakatle bağlı olmalarını ister. Song Hanedanlığı döneminde kadınların eşleri öldükten sonra evlenmemeleri, intihar etmeleri ya da namuslarını korumak için intihara teşvik edilmeleri gibi eylemler, Konfüçyüs akımına ait temel özelliklerdendir. Tabii, "Ağlayan Balıkkartalları"ndaki balıkkartallarının sadakati, sonraki kuşaklar tarafından yapılan zorlama, "geçici bir yorumlamadan" başka bir şey değildir. Şairin bu şiirdeki asıl niyeti, derin bir şekilde âşık olduğu kadına olan özlem ve bağlılığını anlatmaktır.

Balıkkartalları

Balıkkartallarının bir çeşit su kuşu olduğuna inanılırdı. Son Hanedanlığında Konfüsyüsçü bir araştırmacı olan Zhu Xi'ye göre bu kuşlar "aşkta son derece sadıktırlar. Çiftten biri ölünce diğeri öylesine üzülür ki, kendini depresyona sokar ve açlığa mahkûm eder". Konfüsyüsçü bir araştırmacı olarak Zhu Xi balıkkartallarının "sakadati"ne yoğunlaşır; âşıklardan biri ölünce, diğeri de yok olacaktır. Han Hanedanlığından beri gelişen Konfüsyüsçülüğün Ortodoks yorumu ışığında "Ağlayan Balıkkartalları – Zhou ve Güney" şiiri Batı Zhou'nun Kraliçesi'nin Refakati'nin erdemi ortaya koymaktadır. Zhu Xi kadınlardan kocalarına sadık kalmalarını istemektedir. Son Hanedanlığındaki Konfüsyüsçülüğün belirgin özelliklerinden biri kocalarının ölümünden sonra kadınlardan bekâr kalmalarının istenmesidir. Bu birinci seçenektir. İkinci seçenekse kadınların doğrudan intihar etmelerinin istenmesidir. Böylelikle kadın ırzlarını korumaktadırlar. Elbette "Ağlayan Balıkkartalları"nda tasvir edilen sadakat "geçici bir yorum"dan ibarettir. Şairin buradaki esas amacı âşık olduğu birine sevgi göstermektedir.

madan, sadece bu kızın kalbini çalacağı günü ümit eder.

Şarkılar Kitabı'ndaki aşk şiirleri, biçim ve içerik bakımından çeşitlilik gösterir, ancak insanın arzulayıp asla elde edemediği, şairin birçok şiirinde tekrar tekrar sıkılmadan anlattığı şey, "aşk"tır. Bu temayı taşıyan aşk şiirleri aynı zamanda en dokunaklı ve hayal gücünü en çok tetikleyen şiirlerdir. "Ağlayan Balıkkartalları" gibi bu tür şiirlere birçok örnek verilebilir: "Sazlık - Qin'in Toplumsal Biçimi":

Gür yeşil sazlar her yanda/Ak çiğ damlası dönmüş buza/Sevdiceğim kıymetli bana/Suları aşmış gitmiş uzaklara./Irmak başın ararım/Aldırmam uzun zor mu yolların/Irmak sonun ararım/Ne orada ne burada ortasında olmalı ırmağın.

Şairin romantik düşünceleri sazlıkla başlar. "İnsan sazlıktaki bir 'saz'dır" der Fransız Filozof Blaise Pascal, "Doğadaki en zayıf olan hem de, ama düşünen bir 'saz'dır". Yukarıdaki şiirde, sazlık insanlığın kırılmasını sembolize ediyor. Sonbahar rüzgârlarıyla kıpırdayan sudaki kibar ve yumuşak sazlık... Sanki şairin sevgilisi suyun tam karşı tarafındadır. Ancak oraya geçip ona ulaşmaya çalıştığında anlar ki, bu çetin ve uzun bir yoldur, hatta sevgilisi hep orada suyun ortasında kalacak ve ona asla ulaşamayacaktır. Bu şiir, insanın sevgilisi karşısındaki beyhude çabalarının neden olduğu üzüntüyü etkili bir şekilde anlatıyor. Geçmişte birbirlerine âşık olmuş

olabilirler, ama şu an aralarında onları ayıran sular var. Kasvetli ve buğulu sonbahar imgesi de yine şairin duygularını yansıtıyor.

Elbette, "Guofeng" içerik bakımından çok geniştir. Bu bakımdan çiftçilik, savaş ve köylünün angarya işleri gibi başka konularla ilgili de pek çok şiir bulunmaktadır. "Yedinci Ayda - Bin'in Toplumsal Biçimi" çiftçilerin yaşamını konu alan ünlü bir şiirdir ve çiftçilerin yıl boyuncaki gayretli çalışmalarını anlatır. "Ya" ve "Song" ile kıyaslandığında, "Guofeng"de kullanılan dil konuşma diline daha yakındır ve "Ya" ve "Song"da kasvetli ve sert bir tarzda karşımıza çıkan dörtlükler "Guofeng"de daha canlı ve dinamik bir şekilde gösteriyor kendini. "Guofeng"de, daha coşkulu ve heyecan verici ya da anlam bakımından daha derin ve geniş kapsamlı birçok güzel dize bulunmaktadır.

Bin'in Toplumsal Biçimi, Song Hanedanlığından Ma Hezhi'nin resmidir. "Yedinci Ayda Bin'in Sosyal Tarzı" çiftçilik üzerine yazılmış meşhur bir şiirdir. Söz konusu şiir dört mevsim boyunca çiftçi emeğini anlatır. Bu resim şiirin bir uyarlamasıdır. Resimde çiftçilerin ay yılının sonunda düzenledikleri neşeli bir ziyafet tasvir edilmiştir

Batı Zhou Halkını Anlatan Destanlar

Bilgeler Şarkılar Kitabı'nın "epik kalitesinin ve tarzının" önemini haliyle anlamış ve kitabın "Da Ya" ("Önemli Gazeller") bölümündeki şiirlerin bazılarını özellikle övüp daha çok ön plana çıkarmışlardır.

Batı Zhou Hanedanlığından kalan önemli sitler

"Da Ya" bölümünde yer alan "Başlangıçta Halkımızı Kim Var Etti?" ("Shengmin"), "Dük Liu" ("Gongliu"), "Yoğun Emeklerin Sonunda Yetişir Sukabağı" ("Mian"), "Tanrı Yücedir" ("Huangyi") ve "Erdemli Kişilere Örnekler (Erdem)" ("Daming") başlıklı beş şiir Batı Zhou halkının epik şiirleri (destanları) olarak kabul edilir. Batıda "epik" kavramı ilk kez Aristo tarafından ortaya atıldı ve Homeros'a mal edilen İlyada ve

Odysseia adlı iki epik şiir bu türü temsil eden en önemli eserlerdir. Biçim açısından bu beş şiir Homeros tarafından yazılmış olan herhangi epik bir şiirle anılamaz elbette fakat Batı Zhou halkının ilk oluştuğu zamanlarda işlemiş olduğu kahramanlık, mitoloji, çeşitli efsane ve masalları içinde barındırması açısından bu beş şiir sahip olduğu epik tarz ve kalite açısından son derece önemlidir. Bahsi geçen bu şiirler Batı Zhou halkının kabile hayatından başlayıp nasıl savaşlar verdikine ve nihayetinde Yin Hanedanlığına (Shang Hanedanlığının bir sonraki dönemi) nasıl galip geldiğine, nasıl za-

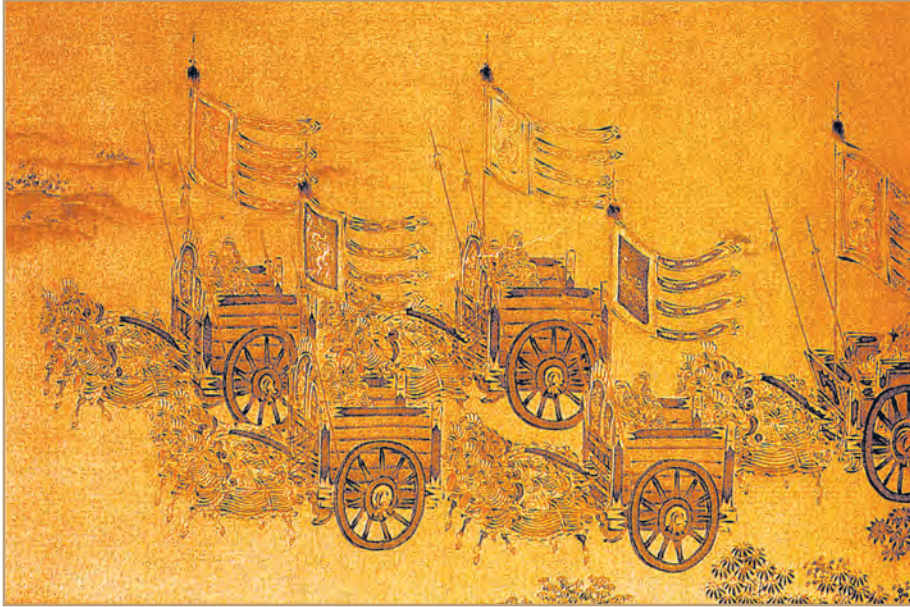
Zhou halkının atası olan Hou Ji'nin bir portresi

ferler kazandığına dair hikâyeler anlatmaktadır. Bu şiirler bir anlamda Batı Zhou halkının ulusal destanları olarak görülebilir ve o dönemlerde yaşamış olan kralların, hükümdarların her birinin kendine has özellikleri vardı. Örneğin Hou Ji çiftçilik konusunda son derece becerikli biridir, Dük Liu dürüst, alçakgönüllü ve kendi halinde biridir. Daha eski dönemlerde yaşayan Dük Danfu ileri görüşlü ve lider ruhludur, Kral Wen erdemliliğiyle bilinir. Aynı şekilde Kral Wu bütün ülkeyi zorla, övgüye layık bir askerlik sistemiyle bir araya getirmiştir. Batı Zhou Hanedanlığının ilk zamanlarında yazılmış olsalar da bu beş şiir bundan çok evvel zaman önce Batı Zhou halkı arasında zaten yayılmış olup mitolojinin bu şiirler üzerindeki etkileri derin bir şekilde hissedilmiştir. Dünyayı son derece basit ve sade bir şekilde tasavvur eden eski çağdaki bilgiler atalarını yarı insan yarı tanrı şeklinde tasvir etmişlerdir.

"Başlangıçta Halkımızı Kim Var Etti" başlıklı şiir, Batı Zhou halkının ilk atası olan Hou Ji'nin yaşamöyküsünü anlatır bizlere. Hou Ji'nin annesi Jiangyuan Tanrının o muazzam ayak izine bastı, olduğu yerden daha büyük bir yere savruldu ve bir çocuk dünyaya getirdi; işte bu çocuk Hou Ji idi. Hiç kuşkusuz, bakire kadınların Tanrının kudretiyle hamile kalmasına ilişkin Batı'da en popüler hikâye İsa'nın doğumudur. İsa doğmak üzereyken Tanrının meleklerinden biri Yusuf'un rüyasına girdi ve ona İsa'nın doğumunu müjdeledi. İsa'nın annesi ile Yusuf, İsa'ya sırt çevirmediler. Ancak Hou Ji doğduktan sonra annesi ona şüpheyle baktı ve uğursuzluk getireceğini düşündü. İşte yüzden de onu terk etmeye karar verdi. İlkın, yoldan geçen öküz ve koyun sürüsünün onu ezip geçeceğini düşünerek onu yolun ortasına bıraktı. Fakat bu sürü yolunu değiştirdi ve çocuğa basmadı. Sonra annesi onu buzun üstüne bıraktı fakat kuşlar soğuktan ölmesin diye onu kanatlarıyla sarıp sarmaladılar. Tanrının bu oğlu mucizevî bir şekilde hayatta kaldı ve büyüdü. Hou Ji büyüdüğünde artık çiftçilik konusunda uzmanlaşmıştı ve klanındakilere toprağı sürmeyi, ekip biçmeyi öğretmişti. Ancak o geldiğinde klanındakiler Tai'de kendilerine nasıl ev yapabileceklerini öğrenmişlerdi. Hou Ji'nin kibar ve dürüst bir adam olan büyük torunu Duke Liu klanındakilere öncülük edip onları Bin'e taşıdı. Sonrasında ise Kral Wen doğdu. O dönemlerde Batı Zhou topluluğı çok güçlü bir ulus haline gelmişti. "Tanrı Yücedir" başlıklı şiir, Kral Wen'in Mi ve Chong devletlerine yaptığı seferleri ve hikâyelerini anlatmaktadır. "Erdemli Kişilere Örnekler (Erdem)" ise, heyecanlandırıcı bir tarzda yazılmış olup Kral Wu'nun Shang Hanedanlığı-

na düzenlediği seferi konu alıyor. Bu bahsi geçen olayda, Kral Wu sayıca üstün olan Shang birliklerini bozguna uğratmıştır. İki taraf arasındaki bu savaş yalnızca birkaç kelimeyle şöyle tasvir edilmiştir: "Toplandı Yinshang birlikleri,/Ormandaki ağaçlar misali." Bu dizeler Shang'ın düzenli birliklerinin ne kadar kalabalık ve ne kadar korkunç olduğunu çok net bir şekilde ifade ediyor. "Muye'nin el değmemiş toprakları belirdi;/Parlak ışıklar aydınlattı savaş arabalarını;/Yanı sıra defne taçlılar, siyah yelcililer, beyaz kemerliler dörtnala koştu;/Büyük usta Shangfu;/Kanat çırpıp bir kartal gibiydi;/Hemen yanında Kral Wu;/Bir hücumla saldırdı büyük Shang'a;/Sabahın ışıklarındaki bu çetin mücadeleyi aydınlık bir gün takip etti." Bu satırlar düşman birliklerle karşı karşıya gelince Kral Wu'nun ordusunun savaşa ne denli hazır olduğunu, öfkesini ve uyanıklılığını gayet iyi bir şekilde tasvir etmektedir. Burada büyük usta Shangfu'nun kanat çırpıp bir kartal olarak tasvir edilmesi de yine Batı Zhou birliklerinin ne kadar cesur olduklarını ve nasıl şanlı bir zafere imza attıklarına yapılan bir göndermedir.

Şarkılar Kitabı'nın "Da Ya" bölümündeki şiirlerin Batı Zhou topluluğunun kahramanlık öykülerini anlattığı da söylenebilir. Tabii "Da Ya"

Song Hanedanlığı'ndan Ma Hezhi'nin çizdiği Yola Çıkan İki Tekerlekli Araba Üzerine Süslü Yazı. Resim muzaffer Zhou ordularının dönüşünü tasvir etmektedir

bölümündeki bu şiirlerin Homeros'un o efsanevi epik eserleriyle biçim açısından aynı olduğu söylenemez. İkisi arasında dağlar kadar fark var: "Da Ya" bölümündeki şiirler daha çok lirik bir tarzda yazılmış iken Homeros'un yazdıkları hikâye tadında yazılmıştır. Homeros'un yazmış olduğu epik şiirler halk ozanları tarafından söylenmiş, kulaktan kulağa, dilden dile yayılmış ve birtakım değişikliklerle kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Oysaki Batı Zhou halkını anlatan epik şiirler saraya hizmet eden resmi tarihçiler, müzisyenler tarafından kayda alınmış ve insanlar atalarını anarken bu epik şiirler bir şarkı havasıyla söylenmiştir. Bu sebeple Batı Zhou epik şiirleri daha az ölçüde değişime uğramış ve içeriğini korumayı başarmıştır.

Şiirsellik açısından da Şarkılar Kitabı ile Homeros destanları arasında farklar vardır. Homeros destanlarında daha çok bir macera, bir keşif ruhu vardır. *Odyseia* destanındaki ana tema her ne kadar *Odyseia*'nin evine dönüşü olsa da Homeros, *Odyseia*'nin o dönüş maceralarını daha detaylı bir şekilde işlemiştir ve bu da insanoğlunun doğadaki mücadelesi, kavgası ya da macerası olarak algılanabilir. Diğer taraftan bakıldığında ise, Şarkılar Kitabı'nda genel olarak anlatılan şey, Batı Zhou halkının doğayla olan o mükemmel ilişkileri ve uyumları sonucu kendi uygarlıklarını nasıl inşa ettikleridir. Batı Zhou halkı kendi işlerini dışarıdan müdahale edilmesine izin vermeyen bir taraftan da kendi toprakları içinde kardeşliği, barışı, birlikte yaşamayı ön plana çıkaran bir ve

İlahi Fetih Tası Gui, Batı Zhou, alt kısmında 78 adet çiçek demeti bulunur ve Zhou'lardan Kral Wu Shang Hanedanlığını yok etmesinin ardından "İlahi Oda"da düzenlenen kurban verme seremonisini resmetmektedir

bunlara sımsıkı bağı olan bir halktı. Biraz geç şekillense de Batı Zhou halkının toplumsal refahı, toplumsal barışı bu kadar önemsemesinin amacı hem istilacı düşman güçlerine meydan vermemek hem de tiranlığa başkaldırmaktı.

İlkbahar, Sonbahar ve Savaşan
Eyaletler Döneminde Çeşitli Düşünce
Okullarına Ait Nesirler: Nesir Örnekleri

Çin; İlkbahar, Sonbahar ve Savaşan Eyaletler Dönemi'nde (MÖ 77 -221) giderek savaşa ve kaosa sürüklendi. "Bilgeler yetişmedi, devlet yöneticileri doğru yoldan saptı, âlimler işsiz güçsüz olduklarından boş ve mantıksız tartışmalara girdiler." Zhou Hanedanlığı dönemindeki çöküşle beraber küçük beylikler türemeye başladı ve bunlar da aynı hızla

*Savaşan Devletler Dönemi'ne ait Bakır Ziyafet Çanağı, Saray Müzesi koleksiyonu, Pekin.
Kara ve deniz saldırılarını resmeden çizgiler dönemin savaş sahnelerini çok çarpıcı
bir şekilde anlatmaktadır*

savaşlara sürüklenip darmadağın oldular. O dönemde işsiz olan âlimler düşüncelerini yaymak için çeşitli devletleri gezip durdular. Bu âlimler duygu ve düşüncelerini yazıya aktardılar ve biz bunları "İlkbahar, Sonbahar ve Savaşan Eyaletler Döneminde Çeşitli Düşünce Okullarına Ait Nesirler" olarak adlandırıyoruz. Bu âlimler arasında politikacılar, filozoflar, hatipler ve sanatkârlar vardı. Konfüçyüsçü, Legalist veya Mohist olan bazı âlimler kendi doktrinlerini devlet yönetiminde yöneticiler tarafından kullanılması maksadıyla yaymaya çalıştılar. Öte yandan Laozi, Zhuangzi ve Taocu düşünce okuluna mensup başka âlimlerin derdi yalnızca mevcut siyasi durum ve toplum üzerine düşüncelerini ifade etmekte. Bir anlamda klasik Yunan felsefesinin altın çağıyla kıyaslandığında, bu dönem Çin tarihinde insanların her yönüyle, özellikle de düşünsel anlamda özgürleştiği bir dönem oldu. Deyim yerindeyse akıl çağı yaşandı. Bütün soruların ve şüphelerin kapısı aralandı. Çeşitli düşüncelere sahip âlimler iktidar anlayışı üzerine geliştirdikleri fikirlere sıkı sıkıya bağlı kalıp mevcut politik düzenin nasıl olduğu ve toplumun bunun neresinde kaldığını anlamaya çalıştılar. Toplumsal meselelere kafa yoran bazı düşünce okulları ve buralarda yetişen kişiler aynı zamanda bu konuda geliştirdikleri fikirleri tartışmaya açmanın ve bir bakıma devlet yöneticilerine kabul ettirmenin yolunu aradılar. Şiir sanatı insanın, toplumun duygularını aktarmada büyük başarı gösterdi. Buna bağlı olarak nesir sanatı bu dönemde yeni bir boyut kazandı ve büyük ilerlemeler kaydetti. Bu dönemde yazılan nesirler edebi incelik açısından son derece zengindi ve bu nesirler salt felsefi bilgelikle değil aynı zamanda güçlü metaforlarla, zengin hayal gücüyle, sevgiyle, insan hayatıyla doluydu. Edebi hüner ve yararlık açısından Konfüçyüsçü ve Taocu okullar en iyi okullar olarak kabul edilir.

Tao Te Ching

Laozi ya da *Yol ve Erdeme Dair Klasik Eser* olarak da bilinen *Tao Te Ching*'in Laozi tarafından yazıldığı düşünülmektedir. Asıl adı Li olan fakat Dan takma adını kullanan Laozi, Taoizmin kurucusudur. Laozi, İlkbahar ve Sonbahar dönemlerinde Chu devletinde doğmuş ve doğumu MÖ 470 yılı veya daha öncesine dayanmaktadır. Yönetici sınıf ile halk arasındaki sosyal tabakanın bir parçası olan Laozi'nin politik görüşü "bir şey yapmadığın sürece insanlar kendi kendilerini değiştirecekler/

gönül rahatlığıyla yaşadıkları sürece insanlar doğru yolu kendiliğinden bulacaklar" şeklindedir. 81 bölümden oluşan *Tao Te Ching* iki kısma ayrılır; birincisi *Yol Öğretisi*, ikincisiyse *Erdem Klasığı*'dir.

Tao Te Ching 5000 kelimeden oluşmaktadır ve kitapta "Tao" kelimesi yetmiş kereden fazla kullanılmıştır. Laozi, Tao kavramını ilk kez ortaya atan kişi olmakla beraber bu kavramı felsefenin belkemiği olarak ifade etmiştir. "Bahsi geçen Tao, sonsuz Tao değildir." Tao evrenin

Laozi'nin bir portresi

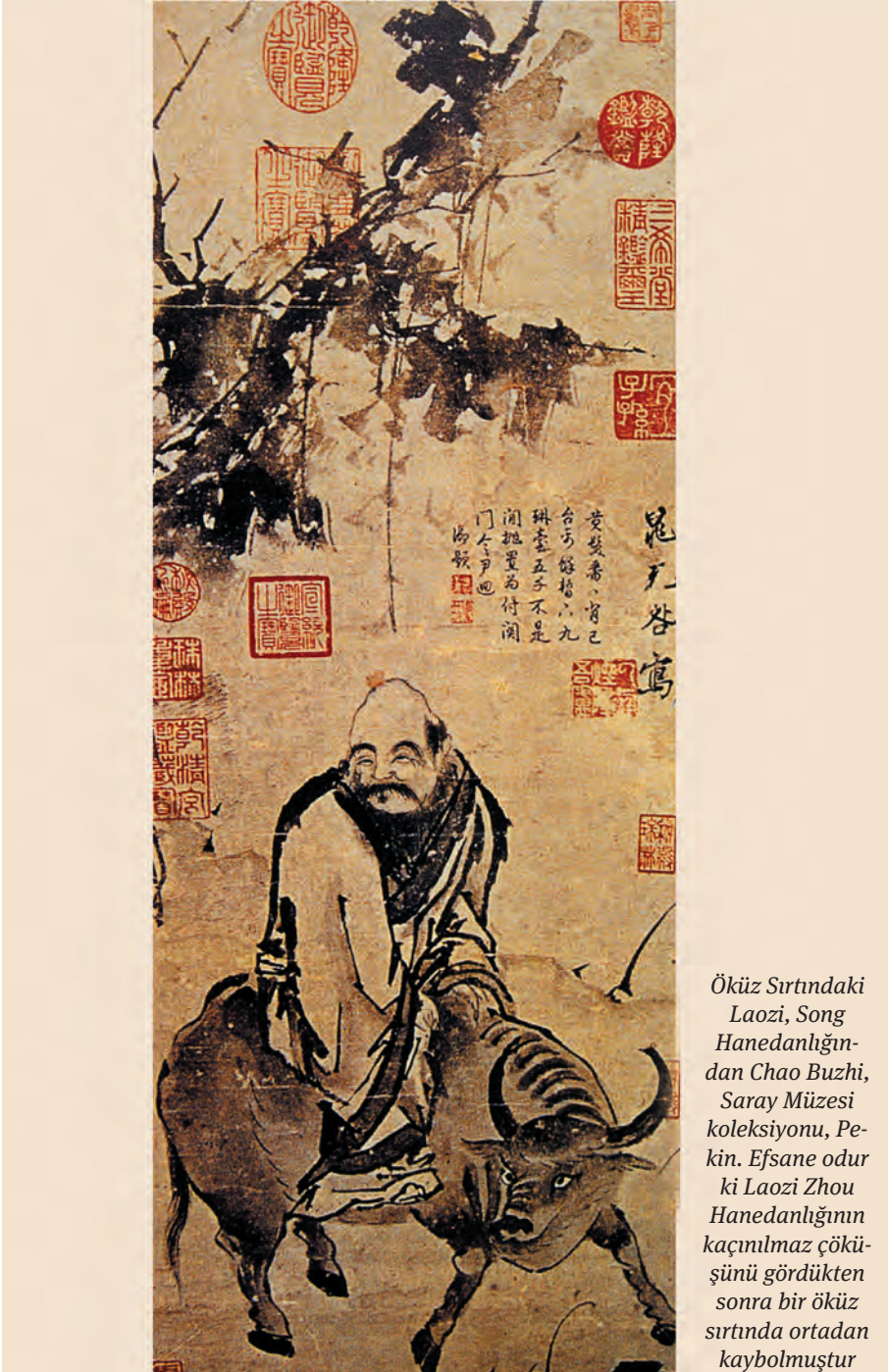
kökenidir. Tao kavramından yola çıkacak olursak, *Tao Te Ching*, İlkbahar ve Sonbahar Döneminde Çin halkının soyut düşüncede ne kadar ilerlediğini bizlere göstermektedir. Bununla beraber Laozi aynı zamanda bir doğa bilimcidir de. Laozi'ye göre, Gök'ün Yolu doğal olan ve eylem halinde olmayanla aynı yolu, aynı işleyişi takip ettiği için insanlar Gök'e de riayet etmelidirler. İşte bu yüzden de Laozi, "etkisiz bir eylemde bütün her şey gerektiği gibi düzenlenir" ve "az nüfustan oluşan küçük bir devlet" şeklindeki iki temel yargıyı politik ideali olarak yansıtmıştır. Laozi'nin esas itibarıyla üzerinde durduğu şeyler; insanlar arasındaki anlaşmazlıkların nasıl çözülebileceği, insanların gerçekleştirdikleri eylemlerin doğallığı ve Tao'nun kendiliğindenliğini nasıl yakalayabileceği ve insanların yaşamının politik müdahaleden nasıl sıyrılabilceğidir. Laozi, şu sözlerle "bilgece yönetilen bir iktidar anlayışına" güzelleme yapar:

Yetenekli kimseleri yüceltmekten kaçının ki insanlar rekabete girmesin./Mala mülke değer biçmeyin ki insanlar çalmasın./Arzularını tetikleyen şeyleri göstermekten kaçının ki insanların yüreği örselenmesin./Bilge bir iktidarın yolu şuradan geçer:/İnsanların aklını berraklaştırmak,/Karnlarını doyumlamak,/Hırslarını törpülemek,/Vücutlarını güçlendirmek/Ve onların arzularından daima yoksun bırakmak.

Tao Te Ching

"Bilge kişi" Taoistlere göre en mükemmel kişidir, fakat bilge kişinin karakteri, özellikleri konusunda Taocu düşünce ile Konfüçyüsçü düşünce ayrışır. Konfüçyüsçü düşünce ekolüne göre "bilge" erdemli kişinin vücut bulmuş halidir. Taocu ekole göre ise "bilge" kendini doğal olanla özdeşleştirir ve "hakiki olmayan ile devinimsiz olanı" ve "rekabet içinde geçmeyi" ideal yaşam şekli olarak temel alıp kendi iç dünyasında yeni ufuklar açar. Dolayısıyla, Taocu bilgiler olayları "eylemsizlik" üzerinden ele alır. *Tao Te Ching*'de de anlatıldığı gibi "eylemsizlik" esas itibarıyla kasıtlı olarak hareket etmemek, bencilce şeyleri ısrarla kovalamamak aksine Yeryüzü ile Gökyüzünün ilkeleri doğrultusunda kişinin bireysel anlamdaki bütün düşünce ve planlarını bırakması ve bu doğrultuda hareket etmesi anlamlarına gelir. Bununla birlikte, Laozi'nin *Tao Te Ching*'inde birtakım tutarsızlıklar da görüyoruz. Lu Xun'un da belirttiği gibi Laozi, "her ne kadar boşboğazlık yapmaktan kaçınsa da kitabında infial yaratan birtakım açıklamalar var ve eylemsizliği şiddetle savunmasına rağmen dünyayı yönetme arzusu var". Laozi'nin infial yaratan açıklamalarından bir örnek:

Öküz Sırtındaki
Laozi, Song
Hanedanlığı'n-
dan Chao Buzhi,
Saray Müzesi
koleksiyonu, Pe-
kin. Efsane odur
ki Laozi Zhou
Hanedanlığı'nın
kaçınılmaz çökü-
şünü gördükten
sonra bir öküz
sırtında ortadan
kaybolmuştur

Büyük Tao terk edildiğinde,/doğruluk ve dürüstlük ilkeleri su yüzüne çıkar,/İlim irfan olduğu zaman,/Büyük riyakârlık baş gösterir./Bir aile anlaşmazlık içine girdiği zaman,/Aileye saygı ve anne babanın çocuğa olan şefkati ön plana çıkar./Bir ülkede kargaşa ve düzensizlik baş gösterdiği zaman,/Sadık yöneticiler de olacaktır.

Laozi'ye göre, diyalektik olan her şey göreceli ve değişken iken metafiziksel "Tao" mutlak ve sonsuzdur:

Hal böyle olunca, birbirlerine ters düşen,/Varlık ile yokluk var olmaya başlar,/Zor olan ile kolay olan kendi kendini şekillendirir,/Uzun ile kısa birbirlerinden farklıdır,/Yüksek ile alçak birbirinin zıttıdır,/Ses ile seda ahenk içinde işler,/Ön ve arka zıtlıkları ortaya çıkar.

Yukarıdaki satırlardan da anlaşılacağı üzere, *Tao Te Ching* görecelik kavramına da değiniyor. Bu satırlar ayrıca Laozi'nin düşüncelerindeki ısrarcılığı da bizlere gösteriyor ve Laozi açısından her daim eylemsizliğe düşüncesine yapışıp kalmak mümkün görünmüyor. Görünüşe bakılırsa, Laozi içten içe ülke yönetimi ile ilgilenmekle birlikte varlık ile yokluk, uzun ile kısa, siyah ile beyaz arasındaki ilişkiyi ayrıntılı şekilde işlemekten de geri durmamıştır.

Tao Te Ching kısa ama öz şekilde yazılmıştır. *Tao Te Ching*'de tıpkı yukarıdaki "*Hal böyle olunca, birbirlerine ters düşen,/Varlık ile yokluk var olmaya başlar*" şeklindeki satırlarda olduğu gibi birçok satır, yaygın olarak bilinen özdeyişler niteliğindedir. Bunun haricinde, *Tao Te Ching*'deki birçok satır ölçü ve kafiye açısından *Şarkılar Kitabı*'ndaki satırlarla benzerlik göstermektedir. Aşağıdaki satırlar buna örnek olarak verilebilir:

Erkekliği bildiği halde kadınlığa bağlı kalan kişi Göğün altındaki derin çukur olmaya hazırdır./Kişi Göğün altındaki o çukur konumuna düştüğü zaman sabit "De" (Erdem) den ayrılmaz./İşte o zaman tıpkı doğmak üzere olan bir bebek gibi daha basit bir yapı haline gelir./Beyazı (aydınlık) bildiği halde siyahta (karanlık) ısrar eden kişi dünyada herhangi bir şey, bir araç-gereç konumuna düşmeye hazırdır....

Seçmeler

Laozi, "bütün her şeyin tamamıyla 'eylemsizlik' üzerinden düzenlendiğine" yönelik düşünceyi savunur. Laozi'nin aksine Konfüçyüs (MÖ 551-479) "faydası olmadığını bildiği halde yine de sürdürme taraftarı" olan biriydi. Konfüçyüs; Yao, Shun, Kral Wen ve Zhou Hanedanlığındaki Kral Wu dönemlerindeki toplum yapısının insanlar açısından ideal toplum olduğu varsayımından hareketle, iyi bir iktidar anlayışının olduğu ve adaletin hâkim olduğu eski toplum anlayışına dönüşlerini sağlamak için kendi doktrinleriyle çeşitli devlet yöneticilerini etki altına almak için hayli çaba gösterdi. Soyadı Kong, asıl adı Qiu olan Konfüçyüs Zhongni takma adıyla anılmıştır. Lu devletinde doğmuş olan Konfüçyüs bir zamanlar adalet bakanlığı ve bayındırlık işlerinde de çalıştı. İlkbahar ile Sonbahar Dönemlerinde çok sayıda ülkeyi ziyaret etti. Fakat zorluklarla dolu bir hayat geçirdiği de bir gerçektir. Deyim yerindeyse bir zamanlar "evsiz, başıboş gezen, çaresiz bir sokak köpeği"nden farksızdı. Bir süre sonra Konfüçyüs'ün öğretmenlik hayatı başladı. 3000 öğrencisi vardı ve bunların 72'si cenaze merasimlerini düzenleme, müzik, okçuluk, arabacılık, yazarlık ve matematik gibi 6 dalda kendini ustaca yetiştirmişti. Kendisinin de söylemiş olduğu gibi, Konfüçyüs "başka hiçbir şey yapmadan yalnızca kendisine öğretilenleri aktardı". Daha sonraki yıllarda Lu Devletine geri döndükten sonra kadim Çin dönemine ait edebi çalışmaları gözden geçirip bunları derledi. Bu çalışmaların arasında *Eski Yazılar Derlemesi*, *Şarkılar Kitabı*, *Değişimler Kitabı*, *İlkbahar ve Sonbahar Dönemi Yıllıkları*, *Ayinler Klasığı*, *Müzik Kayıtları* gibi önemli çalışmalar var. *Yıllıklar*'da Konfüçyüs'ün öğrencileri tarafından kaydedilmiş sözleri yer alır. *Yıllıklar*, bir hitabe tarzında yazılmış bir çalışma olsa da buradaki Konfüçyüs imajı oldukça karakteristiktir. Konfüçyüs'ün o olağanüstü duruşu özdeyişlerinde büyük bir ustalıklarla gözler önüne serilmiştir. Çocukluğunda fakir ve mütevazı bir ailede büyüdü Konfüçyüs. Büyüdüğünde bayındırlık işlerinde çalıştı. Daha sonraları başka ülkelere yolculuk yapmak için devletteki işinden istifa

Konfüçyüs'ün bir portresi

Tang Hanedanlığı dönemindeki Seçmeler'in kahlntıları, dipnotlar Zheng Xuan'a aittir

etti ve Lu Devletini terk etti. Lu Devletini terk ettikten sonra çok zor zamanlar geçirdi. Qi, Song ve Wei Devletlerinden sürüldü ve Chen ile Cai Devletleri arasında sıkışıp kaldı. Fakat gerçek şu ki; Konfüçyüs hayatı boyunca yaptığı şeylerden asla yılmadı ve pişmanlık duymadı. Yılmadan yorulmadan çalıştı ve büyük bir öğretiye imza attı. Han Hanedanlığı döneminde Çin'in büyük tarihçilerinden Sima Qian Bir Tarihçinin Kayıtları'nda Konfüçyüs ile alakalı şöyle bir yorumda bulunmuştur: "O, devasa bir dağ gibi, bitmeyen bir yol gibi. Ona ulaşmak ne mümkün. Fakat ben onu kalpten hissedebiliyorum. Onun kitaplarını okurken kendisini görmeye çalışıyorum." Genel anlamda, bu yoruma bakıldığında Han Hanedanlığından bu yana Çinli düşünce adamlarının Konfüçyüs'e karşı olan tutumları gayet net bir şekilde anlaşılabilir.

Seçmeler, Konfüçyüs'ün sözlerine ve icraatlarına yer veren bir çalışmadır. *Seçmeler* içerik açısından az ve öz, sade ve anlam açısından da derindir. Konfüçyüs'ün açıklamalarının esası öncelikli olarak "mükemmel erdem" ve "doğruluk"tur ve bu iki önemli unsuru doğrudan yöneticilere yönlendirmektedir. "Kendi istemediğiniz şeyi başkalarına yapmayın. Bunu başarabildiğiniz takdirde, ister bir sınıf meselesi olsun ister bir devlet meselesi olsun, hiçbir şey aleyhinize olmayacaktır." Burada devlet meselelerini ele alan kişiler prenslere, yöneten bir sınıfın meselelerini ele alan kişiler ise üst düzey görevlilere tekabül etmektedir. Yukarıda bahsi geçen durumun yöneticileri hedef aldığı gayet aşikârdır. "Kişinin kendi benliğini kontrol altına alması ve yönünü doğ-

ruluğa çevirmesi (Zhou ritleri) "mükemmel erdem"dir. "İnsanı sevmek" "mükemmel erdem"dir. "Ritüel"e ilişkin açıklamalar şu şekildedir: "Bir şeye bakarken, bir şeyi dinlerken, bir şeyden bahsederken ritüellerden bağımsız hareket etmeyin, hatta ritüellerden bağımsız elinizi ayağınızı bile oynatmayın." "Ritüel" aynı zamanda bir dizi sistem ve toplumsal norm demektir. İnsanlara muamelede bulunurken "onları manevi güçle

Kutsal İzler, Ming Hanedanlığı, Konfüçyüs'ün krallıkları ziyaretlerini tasvir etmektedir, Şarkılar'ı onarıken ve müritlerine eğitim verirken

idare edin, ritüellerin gerektirdiği ilkeleri koruyun ve böylelikle onlar kendiliğinden saygılarını koruyacak ve size kendi ayaklarıyla geleceklerdir." İnsanlar ritüellerin bağlarıyla bir arada tutulduğu zaman ve erdemle terbiye edildikleri zaman doğal olarak onurlu insanlar olacak ve içinde utanma duygusu taşıyacaklardır.

Seçmeler, Konfüçyüs ile öğrencilerinin sözlerine ve icraatlarına yer veren bir eser olmakla beraber bu eserdeki karakterler çok net bir şekilde tasvir edilmiştir. Mesela Konfüçyüs'ün favori öğrencisi Yan Yuan'ın (gerçek adı Hui, takma adı Ziyuan) ünü yıllarca yayılmış ve Konfüçyüs onu şu sözlerle övmüştür; "Doğrusunu söylemek gerekirse, Hui'nin eşine benzeri rastlamadım. Bir avuç pirinç, birazcık su ve mütevazı bir hayattı onunkisi- başkası olsaydı bu sefaletle katlanmazdı bile fakat Hui'nin bu sefaletten bile keyif alması onu herkesten farklı kılıyordu. Hui'nin eşi benzeri yok." Dahası, Konfüçyüs'ün bir sürü öğrencisi vardı, fakat belki de içlerinde en çok öğrenme aşkıyla yanıp tutuşan Yan Yuan idi. O hiçbir zaman öfke kusmadı ve kendi yaptığı yanlışlardan dolayı insanların zarar görmesine izin vermedi. Ne yazık ki, Tanrının ona bahsettiği ömür kısaydı, hayatını kaybetti. Konfüçyüs'ün diğer öğrencilerinin de kendilerine has özellikleri vardı. Mesela, Zilu özü sözü bir, lafını sakınmayan biriydi; Zigong çok hazırcevaptı; Zeng Xi (takma adı Dian) kabalıktan ve görgüsüzlükten hiç hoşlanmazdı. Konfüçyüs nazarında bakıldığında ise; "Zilu sabırsız, cesur ve gözüpekti; Ran You ile Zigong daha rahattılar ve çok akıcı konuşturlardı." Her birinin kendine has karakterini şu metinde de görebiliyoruz: "Günlerden bir gün Zilu, Zeng Xi, Ran You ve Gongxi Hua Ustaları ile birlikte otururlar ve *Seçmeler*'in 'On birinci Kitabı'nda da olduğu gibi ne istediklerinden söz ederler. Zilu kendinden emin bir şekilde hemen cevabını verir. En son cevap veren Zeng Xi fikrini söyler ve şöyle der: İlkbaharın bitiminde, mevsim bütün renklerini giyinmişken yanımda beş altı adam, altı yedi tane çocukla birlikte Yi Nehrinde yıkanmak, çiseleyen yağmurla beraber esen o tatlı rüzgârın keyfini çıkarıp, şarkılar söyleyerek eve dönmek isterdim." Konfüçyüs derin bir nefes çeker ve "Dian ile aynı fikirdeyim" der. Konfüçyüs'ün çalışma anlayışı hayatı boyunca onu hep bir şeylerle meşgul olmaya itti.

Seçmeler'de içerik anlamında alıntılara sıklıkla yer verilmiştir ve bu alıntılama tekniği daha sonraki yıllarda yazılan diğer eserleri büyük

"Eğitimde sosyal sınıf ayrımı olmamalı" ve "herkese kabiliyetleri ölçüsünde eğitim verilmelidir" gibi Konfüçyüsçü eğitim ilkeleri Çin tarihinde belirleyici bir rol oynamıştır. Qing Hanedanlığından İmparator Kangxi Pekin Konfüçyüs Mabedi'nin Daecheng saray kapısına asılmak üzere bir plaka yaptırmış ve üzerine "Tüm Çağların Yol Göstericisi ve İkonu" yazdırmıştır. İmparator böylelikle kutsal düşünür ve üstada büyük bir saygı gösterisinde bulunmuştur

oranda etkilemiş, bu yazılarda da alıntılara başvurulmuştur. Ayrıca *Seçmeler*'de kullanılan dil konuşma diline çok yakındır. Bu eserde, dolu dolu ve parlak bir zekânın ürünü olan kısa yorumlar yer almaktadır ve bu da alıntı yaparak yazmanın ve bunu yorumlayarak sunmanın güçlü noktalarını ifade eder. Alıntılara Mencius'un, Mozi'nin ve Zhuangzi'nin ilerleyen yıllarındaki çalışmalarında da rastlamak mümkün. Özellikle Song Hanedanlığı zamanında alıntılama tekniğiyle yazılan yazılar daha fazla geliştirilip ön plana çıkarıldı. Song Hanedanlığı döneminde Konfüçyüsçü birçok âlim de yine yazılarında alıntılara başvurdular. Song Hanedanlığı döneminde alıntı tekniğiyle yazılmış en çok bilinen iki eser, *Cheng Hao ile Cheng Yi'den Alıntılar* ve *Zhu Xi'den Alıntılar*'dır.

Mencius

Asıl adı Ke olan Mencius (MÖ 372-289) Zhou Devletinde (bugünkü Zouxian bölgesinin Shandong kasabasının kuzeydoğusu) doğdu.

Mencius'un bir portresi

Konfüçyüs'ün torunu Zisi'nin öğrencisi olan Mencius, Konfüçyüs'ün öğretilerini devam ettirmekle kalmadı aynı zamanda onları geliştirdi de. Yaşadığı dönemin şartlarından ötürü çok büyük kaygıları olan Mencius, "herkes bir şeyler kazanacağım diye o kadar uğraşıyor ki, bütün dünya resmen çıldırmış" şeklinde bir ifade kullanmıştır. Yao ile Shun'un erdem anlayışından büyük övgülerle söz etmiş ve herkesin yaşamın temeline iyiliği ve dürüstlüğü, erdemi koyması için büyük çaba sarf etmiştir.

İlk başlarda evini bir okula dönüştürdü ve öğrencilerine burada eğitim verdi. "Bir adamın mutluluğu üç şeyde saklıdır; bunlardan biri de şu âlemdeki en yetenekli kişileri toplayıp onları eğitmek ve yetiştirmektir" demiştir Mencius. İlerleyen zamanlarda çeşitli ülkeleri gezip dolaşan Mencius, Qi şehrinin kralı Xuan ve Liang şehrinin kralı Hui ile tanıştı. Savaşan beylikler Dönemi'nde bütün devletler askeri güçleriyle birlikte birbirlerine saldırmak ve birbirlerini egemenlik altına almak için bir hayli mücadele ettiler. Dönemin hükümdarları sadece politik düzenbazlığa kafa yordular. Dolayısıyla, o dönemlerde Konfüçyüs ile benzer doktrinleri olan Mencius'un bu doktrinleri alıp da benimsemek ve uygulamak devlet yöneticileri açısından hiç de mümkün görünmüyordu. Benimsemek ve uygulamak bir yana, Mencius'un görüşleri abartılı, boş ve uygulanamaz olarak görülüyordu. *Mencius* adlı eserin bir kısmı bizzat Mencius tarafından, bir kısmı ise Mencius'un öğrencileri tarafından Mencius tarzında yazıldı. Bu eser ikna edici şekilde yazılmış olup, son derece keskin argümanlara yer verilmiştir.

Mencius, bütün insanların doğuştan iyi olduklarını savunmuş ve her insan açısından dört başlangıç noktası olduğunu ifade etmiştir. "Merhamet duygusu iyiliğin başlangıcıdır; utanma duygusu dürüstlüğün başlangıcıdır; tevazu duygusu terbiyenin başlangıcıdır; doğru ve yan-

lış duygusu bilgeliğin başlangıcıdır." İnsan doğası doğuştan iyi olduğu için ve bu bahsi geçen dört başlangıç unsurunu barındırdığı için yöneticilerin yapması gereken şey bunları engellemek değil aksine insanın mayasında olan bu özellikleri ortaya çıkarmak ve bu hususta insanlara yardımcı olmaktır. "Bahsi geçen bu dört unsur tıpkı insanın eli ayağı gibidir, insandan bağımsız değildir. Bu dördüne de sahip olduğunu fakat gereklerini yerine getiremediğini söyleyen insan kendini alçaltmaktan başka bir şey yapmaz." Zaten doğasında mevcut olan bu iyilik olgusunu tam anlamıyla geliştirmiş, tamamlamış olan insan ailesiyle, diğer insanlarla hatta bütün toplumla huzur ve barış içinde yaşamayı başarabilir.

Nesir açısından, yazım tarzı açısından bakıldığında, *Mencius* daha az ve özdür ve bu yönüyle de *Seçmeler*'den ayrılır. Hitabet açısından incelendiğinde de *Mencius* daha uzundur ve buradaki argümanlar daha detaylı ve özenli hazırlanmıştır. Dahası, *Mencius* daha sert ve ikna edici bir dille hazırlanmış olup bir hitabe havasında yazılmıştır. Mencius bir keresinde alaycı bir şekilde şöyle söylemiştir, "Tartışmaya meraklı olduğumu da nereden çıkardınız? Evet, meraklıyım, çünkü başka seçeneğim yok." İyi bir yönetim anlayışının nasıl olması gerektiğiyle ilgili duruşunu hep korumuş ve bu yöndeki fikirlerini sabırla geliştirmiştir. *Mencius*'un birinci bölümünde yer alan "Liang Kralı Hui" adlı bölüm ilk satırlarından itibaren o bölümle ilgili hatta kitabın bütünüyle ilgili aslında bize fikir veriyor. İlk bölüm bir atışmayla başlıyor. Mencius, Liang kralı Hui'yi görmeye gider ve Hui'nin ona söylediği ilk şey, "muhterem beyefendi, umarım bunca yolu krallığının çıkarı için tepip gelmişsinizdir" olmuştur. Liang kralı Hui'nin en büyük kaygısı Mencius'un ona nasıl fayda sağlayabileceğidir. Kral Hui'nin kafasındaki "çıkart" kelimesi nasıl daha zengin ve daha güçlü olabileceğiyle alakalıdır. Bunun üzerine Mencius söze şöyle girer: "Doğruluk ve dürüstlük diyorum, siz majesteleri, neden bu 'çıkart' kelimesini kullandınız? Benim nasihatini verebileceğim şey doğruluk ve dürüstlük. Tek derdim bu" demiştir. Şayet Liang kralı Hui "ülkemin çıkarı ne olacak" derse, daha üst düzeydeki yöneticiler "bizim ailelerimizin çıkarı ne olacak?" derler; alt düzeydeki yöneticiler ve halk da haliyle "bizim çıkarımız ne olacak?" diyeceklerdir. Şayet herkes kendi çıkarını düşünürse "üsttekiler ile alttakiler çıkar uğruna kapışacaklar ve bu da krallığı tehlikeye atacaktır" Liang kralı Hui'nin kullanmış olduğu bu "çıkart" kelimesini duyduktan sonra Mencius "doğruluk ve dürüstlük" öğretisini ısrarla savunmak adına başarılı birkaç cümle söylemiştir ve bu da onun düşüncelerinde ne kadar ısrarcı olduğunu ve ne denli

Mencius'un Annesi Mencius'u Eğitirken, bir Song sanatçısı. Rivayete göre Mencius henüz çocukken annesi eğitimine verdiği önemden dolayı üç kez evlerini taşımıştır. Annesinin rehberliğinde Mencius Çin tarihinin meşhur bir düşünürü ve eğitimcisi olmuştur

etkileyici konuştuğunu gösterir. Buna ek olarak, Mencius'un hitabet yeteneğinin çok güçlü olduğunu ve sokratik metodu nasıl ustalıkla kullanabildiğini de söyleyebiliriz. Mencius'un politik tutumu tamamen "doğru düzgün bir iktidar" anlayışından ibarettir. Dürüstlük kisvesi altında güç kullanan kişi yalnızca emri altındakilere sözünü geçirebilir, fakat asıl mesele koca bir ülkeyi yönetmektir. Dürüstlüğü erdemle birleştirip bunlarla hareket eden kişi bir dünyaya bile hükmedebilir; bu durumda da ülkenin sınırlarını genişletmeye bile gerek kalmaz. Kral Tang ile Kral Wen yalnızca ülkenin topraklarını genişletmekle meşguller" demiştir

Elli adım çekilenler yüz adım çekilenlerle alay edeler

"Liang Kralı Hui (Bölüm A)."
Mencius'ta görülmektedir. Anlamı şudur: Aynı ve fakat biraz daha hafif hatayı yapan kişi özelleştire yapmaksızın aynı hatanın biraz da büyüğünü yapan bir başka kişiyle dalga geçmesi.

Fidelerin büyümesine onları yukarı çekerek yardımcı ol

"Gongsun Chou (Bölüm A)."
Mencius'ta görülmektedir. Anlamı şudur: İnsanın endişeye sevk edilerek ana amaçtan sapması ve olayların seyrini daha da kötüleştirilmesi.

Mencius. Mencius'a göre "önem sıralamasında ilk önce insan gelir, daha sonra mal, mülk, yiyecek ve son olarak da yöneticiler gelir." O döneme tarihsel açıdan bakıldığında, Mencius'un düşünceleri demokrasi yönünden algılandı, fakat yine de dönemin yöneticileri tarafından kabul görmedi. "Doğru düğün bir iktidar"la ilgili görüşlerinden sonra Mencius daha sonra "güç kullanan bir iktidar" anlayışının doğuracağı kötü sonuçlara ilişkin açıklamalarda bulundu ki o dönemlerde yöneticiler güce başvuruyorlardı. Daha sonraları Liang kralı Hui, Mencius'a "senin tavsiyelerini dinlemek istiyorum" dedi ve konuşmaya başladılar.

Mencius, "Bir insanı sopayla veya kılıçla öldürmek arasında fark var mıdır?"

Kral, "Hiçbir fark yok."

Mencius, "Bir insanı kılıçla öldürmek veya kötü yönetmek arasında bir fark var mı?"

"Hiçbir fark yok" dedi Kral.

Bunun üzerine sözü aldı Mencius, "mutfağınızda etiniz var; ahırlarınızda güçlü atlarınız var. Fakat halkınız aç. Açlıktan ölüyorlar. Böyle bir iktidar anlayışı insanları canavarlara dönüştürür."

Mencius, "Büyük insan mal mülkle veya mevki makamla kendini kaybetmez; fakirliğin, karanlığın kendisini yanlış yola saptırmasına izin vermez; gücün karşısında ezilip büzülmez, güce tapmaz" demiştir. Yazdıklarından da anlaşıldığı gibi Mencius büyük bir ustadır. Bütün insanların doğuştan iyi olduğunu düşünen Mencius, kendi doğasından, özünden son derece emindir. Şöyle der Mencius, "büyük insan, tıpkı yeni doğmuş bir bebeğin kalbi gibi saf ve temiz olan kişidir", "kendimi

nasıl yetiştireceğim ve kendime nasıl hükmedeceğim konusunda oldukça güçlüyüm", "şayet haklı olduğuma kalpten inanıyorsam, gerekirse binlerce insanı karşıma alırım".

Mencius gerçek anlamda bir ustadır. Yazdığı şeyler "basittir, fakat bir sürü anlama gebedir". Mesela şöyle iki sözü vardır: "Yüz adım geri gidenler, elli adım geri gidenlerin maskarası olurlar." "Fidanları yukarı doğru çekin ki uzasınlar."

Zhuangzi

Ailesi tarafından kendisine Zhuang ismi verilen ve Zhou diye çağrılan Zhuangzi (MÖ 369- 286) Savaşan Beylikler Dönemi'nde Song Devletinin Meng bölgesinde (bugünkü Henan şehrinin Shangqui bölgesine yakın bir yer) yaşayan bir âlimdi. Gençken bir dönem bekçi olarak çalıştı. Zhuangzi, Liang kralı Hui ve Qi kralı Xuan ile aynı dönemde yaşadı. Tarih kayıtlarında Zhuangzi'nin yaşamıyla alakalı çok az bilgi var fakat Sima Qian tarafından yazılan Bir Tarihçinin Kayıtları adlı eserde kendisiyle ilgili birkaç bilgi mevcut. Ancak, kuşaktan kuşağa geçen eserleri üzerinden Zhuangzi'yle alakalı birtakım çıkarımlarda bulunabiliyoruz. Günümüze kadar ulaşmış olan *Zhuangzi* kitabı 33 bölümden oluşur ve bunların her biri de "İçsel Bölümler", "Dışsal Bölümler" ve "Karışık Bölümler" şeklinde üçe ayrılır. İçsel Bölümler'in içinde yer alan yedi bölümün bizzat Zhuangzi'nin kendisi tarafından yazıldığı düşünülüyor. "Dışsal

Zhuangzi'nin bir portresi

Bölümler" ile "Karışık Bölümler"de aktarılan düşüncelerin bazıları bir dereceye kadar "İçsel Bölümler"de de aktarılmaya çalışılmıştır. Aslına bakılırsa, Zhuangzi edebiyatın çeşitli türleri üzerinden Taoculuğun felsefesini bizlere aktarmaya çalışmıştır. Süslü püslü tarzıyla, edebi kurallara pek de uymayan fantastik anlatımıyla *Zhuangzi* kitabı o dönemde yazılmış olan diğer kitaplardan daha karmaşık, daha mistik ve daha güzeldir. Bu nedenle, Zhuangzi'nin Çin edebiyatında

"romantizm" akımının başlangıcının sinyalini verdiği sonucunu çıkarabiliriz. Ve tabii, felsefi konulara ilişkin bakış açısı ve fikirleri bir sonraki nesilleri büyük oranda etkilemiştir. Wei ile Jin hanedanları dönemine ait *Xuanxue* ile Çin Budizmine ait olan *Zen*'in temelinde Zhuangzi yatar. Zhuangzi'nin felsefesi düşüncelerinin siyasi meseleler üzerindeki etkisi ne kadar göz ardı edilse de bu düşüncelerin Çinli entelektüelleri şekillendirme konusunda oynadığı rol yadsınamaz. Zhuangzi, bir bakıma mutlak manevi özgürlük arayışındadır ve ideal insan kişiliğini şöyle tanımlar, "Mükemmel insan benlik kaygısı taşımaz; kutsal insan fazilet kaygısı taşımaz; bilge insan ün kaygısı taşımaz". Zhuangzi'nin yazdıkları sınır tanımayan manevi değerler sistemiyle ve muazzam derecede manevi güçle örüntülüdür.

Mesela, Zhuangzi'nin yazmış olduğu şu metin bizlere onun ne denli ufku açık ve engin biri olduğunu gösterir:

Kuzey Denizi'nde binlerce li büyüklüğünde kun adında bir balık yaşar. Bu balık, binlerce li büyüklüğünde peng adında bir kuşa dönüşür. Bu kuş havalandığı zaman kanatları tıpkı bulut gibi bütün gökyüzüne yayılır. Denizdeki fırtına dindiği zaman, peng Kuzey Denizine, Kutsal Suyu doğru hareket eder.

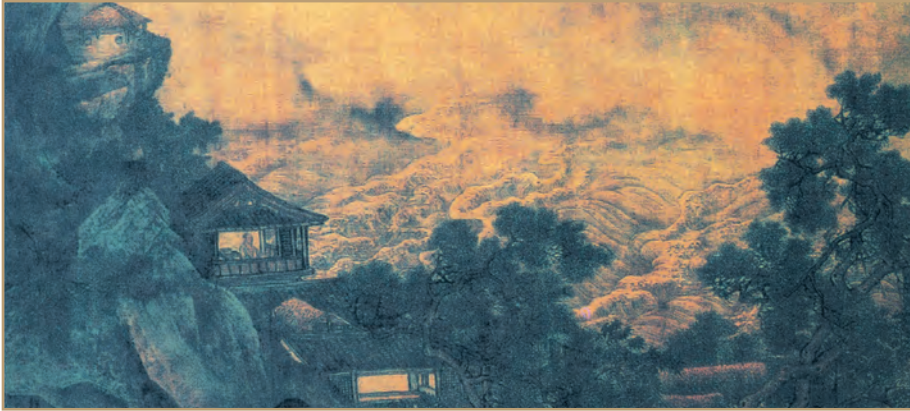

Zhuangzi, Guangxu yılları, Qing Hanedanlığı

Binlerce li büyüklüğündeki büyük balık kun, peng adında bir kuşa dönüşür ve bu kuş havalandığı zaman kanatları bulut gibi bütün gökyüzüne yayılır. Zhuangzi'nin bu büyük kuş üzerinden arzuladığı manevi anlamdaki şey, dünyevi hayatın ötesinde bir yerlerde özgürce dolaşabilmek ve "yalnızca yer ile göğün sonsuzluğuna kendini bırakmak ve dünyada geri kalan hiçbir şeye tenezzül etmemek"tir. Zhuangzi bir yönüyle Guye'nin tepesine konuşlanmış kutsal adama benzer-"Kar gibi bembeyaz ve solgun suratıyla el değmemiş bir bakire kadar tatlıdır. Bulutların tepesine biner, uçan ejderhayı dizginler ve dört deniz arasında bir o yana bir bu yana dolaşır durur. Sahip olduğu manevi güçle, o yaratıkları belalardan ve felaketlerden korur." Aslına bakılırsa, Zhuangzi biraz da Nanguo Ziqi'ye benzer. Nangu Ziqi, toplumdan uzak münzevi bir hayat yaşar. Ziqi, "o küçük masasında oturur, gökyüzüne dalar ve derin bir nefes çeker". Benliğini tümünden terk eden, görüntü itibariyle kupkuru bir ağacı andıran Zhuangzi, Göğün o ilahi tınısını duyar. Dünyevi şeylerin kul kölesi olmuş insanlardan söz ederken şöyle der Zhuangzi:

Büyük fikirleri olan insan açık ve geniş fikirlidir; küçük fikirleri olan insan kaba ve meraklıdır. Güzel konuşan insan kibirlidir; güzel konuşmayan insan rastgele konuşur. Bunlar uykudayken huzursuzdur, uyanırken uyuşukturlar. Bunların kafası her daim dış dünyayla meşguldürler ve hep bir keşmekeşlik içindedirler.

Yaşamın gerçek anlamını sorgulamak bir yana, Zhuangzi yaşamın tam ortasında, odak noktasındadır. İşte bu yüzden evrene ilişkin ne

Kuzey Denizi, Ming Hanedanlığından Zhou Chen, kadim Kuzey Denizi'nin dalgaları resmedilmiştir

kadar mesele, ne kadar detay varsa hepsini tek tek sorgular ve hatta evrendeki her şeyin hem kayda değer yönlerini hem de değersiz yönlerini bilir. Zhuangzi'nin yazdıkları aşırı derecede imgesel ve yaratıcıdır. Şarkılar Kitabı'nın yazılmış olduğu dönemdeki insanların önceden de belirtmiş olduğumuz gibi, daha çok kendi yaşamlarıyla ve kendilerini ilgilendiren şeylerle ilgilendiklerini -"faydacılık"- ve bu "faydacılığın" kendi kaynağını Doğada bulduğunu söylersek, o halde Zhuangzi'nin yazılarındaki Doğa kavramının "özdeksel" anlamda kullanılmamış olup, "manevi" anlamda algılanmıştır.

Zhuangzi'nin dünyadaki şeylerle ilgili yazıları alegoriktir ve kendisinin bu yazılardaki doğa tasvirleri kelimenin tam anlamıyla kusursuzdur. Kuşları, böcekleri, balıkları, kaplumbağaları, büyük ağaçları, rüzgârı, bulutları, dağları, suyu yazmıştır Zhuangzi. Onun o her detayı görebilmesi, o canlı tasvirleri, rüzgârın çıkardığı sesleri bile anlatması inanılmaz derecede büyüleyicidir:

Evren, rüzgâr adında bir nefes vermiş dışarı. Bu rüzgâr genelde hareketsiz durur fakat bir keresinde coşmaya başlamış ve binlerce delikten kızgın uğultular atmış kendini dışarı. Siz bu uğultuların kükrediğini duydunuz mu hiç? Dağlarda kayalıklar ve derin uçurumlar var; kocaman ağaçlarda oyuklar var. Bunlar tıpkı burun delikleri gibi, ağız ve kulak gibi, oluk gibi, göl gibidir. Rüzgâr nefes verdikçe, kükreyen suyun, vınlayan okların, soluk

Kelebekleri Düşlemek, Yuan Hanedanlığından Liu Guandao. Bu resim Zhuangzi'nin kendisini bir kelebek olarak düşlediği hikâyeden ilham alarak çizilmiştir. Zhuangzi'nin tüm varlıkların eşitliğine dayanan felsefesini sergilemektedir

almanın, haykırışların, iniltilerin, gürlemenin ve cıvıldamanın sesi çıkar ortaya. Her bir ses başka bir sese çarpar durur. Hafif bir meltem bitkin ve baygın şekilde karşılık verir; güçlü bir rüzgâr ise devasa bir karşılık verir. O öfkeli rüzgâr esip geçtiğinde bütün oluklar yeniden sessizliğe gömülür.

Bu metin *Her Şeyin Değişmezliği* adlı eserden yapılan bir alıntıdır. Bu metinde, "o küçücük masasının başında oturan" Nanguo Ziqi yüksek dağların tepesindeki kocaman ağaçların kovuklarından çıkan türlü türlü seslerden istifade ederek dünyanın müziği, insanın müziği ve göğün müziği olmak üzere "üç müzik türünden" söz eder. Bu metin esasında bütün şeylerin tekbiçimliliğine vurgu yapar. Fakat "edebi hayal gücü" açısından bakıldığında, çeşit çeşit ağaçları ve bu ağaçların kovuklarından çıkan değişik sesleri metaforlarla tasvir etmesi, yazarın sadece çok iyi bir gözlemci olduğunu değil aynı zamanda derin duygularını ve güçlü hayal gücünün meyvelerini de bizlere sunduğunu gösteriyor. Bu açıdan, *Zhuangzi* kitabında çok az sayıda karakter, şey ve yer tasvir edilmesine rağmen Qin Hanedanlığı öncesinde ve Han Hanedanlığı döneminde yazılmış en iyi nesir olarak gösterilebilir, çünkü yazarın muazzam derecede zengin ve derin bir hayal gücü ve muhteşem bir üslubu söz konusu.

Zhuangzi, alışılmışın dışında biri. Yazılarında bizlere bahsetmiş olduğu deyim yerindeyse ciddi deformasyonları olan tuhaf ve anormal adamlar "kutsal adamlardır" ve bu adamlar aydınlanmaya ya da ölümsüzlüğe Taoculuk üzerinden erişen adamlardır. Zhuangzi, "rüzgârı içine çeken, çiy damlalarını yutan" kutsal adam Nanguo Ziqi'yi tasvir ederken bir taraftan da zanaatkârlara yani özel yetenekleri olan insanlara olan ilgisini bizlere gösteriyor. Zhuangzi'ye göre, bu zanaatkârlar "Tao" ya en yakın mesafedeki kişilerdir. Ve bu adamların içinde boğayı kesen bir kasap da var; bir adamın burnunun üzerindeki, bir böceğin kanadından bile ince olan bandı hızlıca salladığı baltasıyla adamın burnunu bile kanatmadan parçalayan Zanaatkâr Shi de var; güçlü bir hafızası olan kambur, yaşlı adam da var. Çalışmalarından da görülebileceği üzere, Zhuangzi bilinenin çok daha ötesinde biri. Yazdığı eserlerde, boş bir kafatası her an konuşabilir veya sorunlu bir adam "Tao"ya en yakın mesafedeki adam da olabilir. Karısı öldükten sonra, Zhuangzi tempo tutarak şarkı söyler ve neden böyle davrandığını soranlara ölen karısının Doğaya döndüğünü ve "şu anda yer ile gök arasında huzur içinde uyuduğunu" söyler.

Aslına bakılırsa, Zhuangzi yaşama çok fazla önem verir. Sıkıntılı zamanlar geçirdiğinde, kendi yıkımını yaratmak adına yaşamını nasıl daha verimli kılabileceğinin de gayet farkında olmuştur. Zhuangzi, yazılarında aklından geçenleri direk aktarmak yerine yoğun şekilde alegorilere başvurmuştur ve yazılarındaki atışmalar ve tartışmalar için kendisinin bir benzeri olan Hui Shi'yi muhatap almıştır. Hui Shi'nin çoğu zaman Zhuangzi'yle ters düştüğünü görüyoruz. Mesela anka kuşu ile baykuşun hikâyesinin anlatıldığı bu meşhur alegoriyi örnek olarak verebiliriz.

Anka kuşu güneyde yaşayan kutsal bir kuştur. Kuzey Denizinden yola çıkıp Güney Denize'ne doğru uçuşur. Anka kuşu yalnızca parasol ağacına tünedi, bambu meyvesini yedi ve sadece tatlı su içti. O sırada, ölü bir sıçan yakalamış olan bir baykuşun önünden geçti ve baykuş anka kuşu kendisinin yakaladığı sıçanı alıp kaçırmamasın diye acı bir çığlık kopardı.

Bu metin, *Zhuangzi* kitabının "Sonbahar Taşkınları" bölümünden alınmış bir metindir. Zhuangzi bu hikâyeyi Hui Shi'ye güç ve mevki makamı zerre kadar önemsemediğini belirtmek için anlatmış. Hui Shi, Wei Devleti'nde Liang kralı Hui'nin -bu, Mencius'un ziyaretine gittiği Liang kralı Hui aynı zamanda- başvekilliğini yaptığı dönemde birileri Hui Shi'ye Zhuangzi'nin Wei Devleti'ne geldiğini ve kendisinin başvekillik görevine göz diktiğini söylemiş. Bunun üzerine, Hui Shi

Bir öküzü bir aşçı misali parçalara ayırmak

"Sağlıklı Kalmanın Esasları", *Zhuangzi*'de görülmektedir. Bir zamanlar bir aşçı Liang Kralı Hui için bir öküzün organlarını muhteşem bir şekilde parçalara ayırmıştır. Aşçının bıçağı kemiklerin arasında belli bir ritim dâhilinde serbestçe dolanıyordu. Liang Kralı Hui aşçının kusursuz kabiliyetini övmüştü. Aşçı bu işlemi 19 yıldır yaptığını, dolayısıyla da öküzlerin fizyolojik yapılarına aşina olduğunu söylemişti. Bu deyiş tekrarlanan uygulamanın kişiye işini kolaylaştırdığını anlatmaktadır.

Çirkin bir kadın kaşlarını örererek meşhur bir güzelliği taklit eder

"Cennet Hareketleri", *Zhuangzi*'de görülmektedir. Xishi Savaşan Devletler Dönemi'ndeki Yue Devleti'nin bir güzelliğiydi. Bir gün başına bir ağırlık girmiş ve dışarı çıktığında yüzüstü yere kapaklanmıştı. Yakınlarda yaşayan çirkin bir kız onu görmüş ve içinden "ne kadar güzel bir kız!" diye geçirmişti. Böylelikle Xishi'yi taklit etmeye başlamış fakat gülünç bir duruma düşmüştü. Sonraki nesil bu çirkin kızın Dongshi diye adlandırmıştı. Bu deyiş körü körüne yapılan taklidin gülünç durumlara yol açtığını ifade etmektedir.

büyük bir korkuya kapılmış ve Zhuangzi'yi bulmaları için bir sürü kişiyi görevlendirmiş. Görevlendirdiği bu kişiler üç gün üç gece Zhuangzi'yi aramış. Sonrasında, Zhuangzi gitmiş ve Hui Shi'yi görmüş ve ona yukarıda geçen anka kuşu ile baykuşun hikâyesini anlatmış; yani Hui Shi'nin başvekillik görevinin kendisi için ölü bir sıçandan farksız olduğunu ifade etmiş. Açıkça görüyoruz ki, Zhuangzi ile Hui Shi arasında dağlar kadar fark var. Bunun dışında, *Zhuangzi*'de buna benzer bir sürü alegori var. Mesela, "öküzü ustalıkla doğrayan aşçı" ve "güzelliği dillere destan olan bir kadını kaşlarını çatarak taklit eden çirkin kadın" örnek olarak verilebilir.

Qu Yuan: Romantik Şair

Qu Yuan

Şarkılar Kitabı'nın yazıldığı dönemlerde şairler arasında bir birlik yoktu. Savaşan Beylikler Dönemi'nde (MÖ 475-221) Çin'in ilk büyük şairi Qu Yuan ortaya çıktı. Mencius ile Zhuangzi'nin doğumunun üzerinden çok geçmeden Qu Yuan MÖ 343 yılında (bazılarına göre MÖ 353 yılında) Chu devletinde dünyaya geldi. Han Hanedanlığı öncesi dönemlerde (MÖ 206-MS 220) "edebiyatı gerçek bir uğraş olarak gören" yazar yoktu. Qu Yuan aslında bir devlet adamıydı, fakat yirmiden fazla şiir yazdı ve bu şiirler arasında yüzlerce satırdan oluşan *Hüzünlere Yakılan Ağıt* (*Li Sao* olarak da bilinir) ve *Cennete Sormak* adında iki meşhur şiiri de bulunmaktadır. Bu iki şiir de yer ile gök arasındaki şeylerden tutun da dünyevi meselelere, mevcut politikaya kadar pek çok şeyi barındırıyor. Qu Yuan, Chu Devleti'nin mersiyelerini yazan ilk kişi olarak bilinir ve Song Yu ile başka yazarlar Qu Yuan'ın izinden gitmişlerdir. Chu mersiyeleri Chu

Qu Yuan'ın bir portresi

dilinde ve aksanında hazırlanmış olup yapılan yer ya da nesne tasvirleri Chu kültürüne göre yapılmıştır; yani Chu mersiyeleeri yerel özelliğe sahiptir. Bunlar yalnızca Chu Devleti diyalektiyle yazılmamış aynı zamanda Chu Devleti'nin dinsel şarkılarına da uyarlanmıştır. Aslına bakılırsa, Chu mersiyelelerinde kullanılan bazı kelimeler Qu Yuan'ın yaşadığı dönemde ya da öncesinde o toplumda yaygın olarak kullanılan kelimelerdi. Mesela, Chu'nun mersiyelelerinde özellikle kullanılan "xi" ("兮") karakteri Şarkılar Kitabı'nın "Saray İlahileri", ("Ya") "Ayin Şarkıları", ("Song") ve "Halk Şarkıları" ("Guofeng") bölümlerinde çok sıkça kullanılmıştır.

Qu Yuan'ın Chu devletinde mersiye türünün babası olduğunu söylerken aslında Qu Yuan'ın Chu halk şarkılarını özetleyerek çok büyük gelişmeler gösterdiğini ve bu temelde yeni şeyler yarattığını kastediyoruz. Qu Yuan, her şeyi öğrenmeye çalışan, güçlü bir hafızası olan, siyasi meselelere eğilmeye çalışan, tatlı dilli bir yazardı fakat hayatı hüsrana ve hayalkırıklıklarıyla doluydu. Chu devletinde yüksek mevkide bir memur olarak çalıştı ve hiç kuşkusuz Chu kralı Huai ona çok güveniyordu. Fakat daha sonra kendisine iftira atıldı. Krala sadakatsizlikle suçlandı ve haliyle kralın hışmına uğradı. Buna daha fazla dayanamayan Qu Yuan sonunda kendini nehre atarak intihar etti. Qu Yuan'ın yaşadığı Savaşan Beylikler Dönemi'nde, Zhou Hanedanlığının çöküşüyle birlikte yerel temeldeki çeşitli beylikler peş peşe zaferler kazanmaya ve yavaş yavaş şekil almaya başladılar. Qin Devleti ile Chu Devleti o dönemin en güçlü rakipleriydi. Qu Yuan, Qin Devleti'ni "kaplanlar ve kurtlar krallığı" olarak niteliyordu. Fakat onun bu tasviri ve her şeyin iç yüzünü anlamış olması, Chu Devleti'ne çalışan fakat Qin Devleti yandaşı olan yöneticilerin kendisini bir baş belası olarak görmelerine neden oldu. Bundan dolayı da Qu Yuan'a defalarca kez iftira atıldı ve nihayetinde Chu kralı tarafından kovuldu. Kral tarafından kovulan Yuan Chu Devleti'ni terk etmek zorunda kaldı. Ülkesinin kaderinden ve geleceğinden kaygı duyan Qu Yuan nihayetinde Hüzünlere Yakılan Ağıt adlı eseri yazdı. Qin Devleti'nin Chu Devleti'ne saldırdığı o kritik zamanlarda Qu Yuan, Chu Devleti'ne geri döndü ve takviye kuvvet ihtiyacı olup olmadığını öğrenmesi için Qi Devleti'ne gönderildi. Qu Yuan takviye kuvvetlerini toplamayı başardı ve Chu Devleti'nin kuşatılmasını engelledi. Chu'ya döndükten sonra, krallıkta kendisine bir görev verildi, Qin-Chu savaşında mücadele eden on binlerce kahraman askerin ve generalin ruhları için

derhal görkemli bir tören hazırladı ve "Requiem" (Ağıt) şiirini yazdı. Qin Devleti ile Chu Devleti bir evlilik vesilesiyle tekrar bağ kurunca, Chu kralı Huai'nin küçük oğlu Prens Zilan "Qin devletiyle olan dostluk bağlarımızı nasıl koparabiliriz?" bahanesiyle Chu kralı Huai'nin gidip Qin kralını ziyaret etmesi için ısrar etti. Nitekim Qin kralı daha önce onu görmeyi talep etmişti. Fakat Qu Yuan, Kral Huai'nin Qin'e gitmesine şiddetle karşı çıktı. Korkulan oldu. Chu kralı Huai, Qin'e gittikten sonra gerçekten de esir alındı ve daha sonra Qin'de hayatını kaybetti. İlerleyen yıllarda, Qin askeri birlikleri tehditkâr bir biçimde Chu Devleti'nin sınırlarına dayandı. Hal böyle olunca, Qu Yuan bu mantıksız hareketinden dolayı Zilan'ı ağır bir şekilde suçladı. Bu durum, Prens Zilan'ın da bir hayli ağına gitmişti. Tahtta başarılı olan tek isim Prens Zilan'ın büyük abisi Kral Qingxiang idi. Zilan'a çok yüklenip onu tahrik ettiği için Qu Yuan, sarayın kıdemli adamlarından biri olan Shangguan tarafından asılsız ithamlarla suçlandı ve nihayetinde Qu Yuan bu kez çok daha uzak bir yere sürgüne gönderildi. Sürgünde olduğu yıllarda, Chu Devleti'nin bir şeyler yapacağını düşünüp kendini avuttu. Fakat MÖ 278 yılına gelindiğinde Qin askerleri Chu Devleti'nin merkezini ele geçirdi. Sonrasında adım adım güneye doğru ilerlemeye başladı-

Cennete Sormak, Liu Lingcang

lar ve nihayetinde MÖ 277 yılında Qu Yuan'ın sürgünde olduğu bölgeye yaklaşmayı başardılar. Nehirleri bir bir aşan Qu Yuan, sonunda Yangtze nehrinin kuzeydoğusunda bulunan Miluo nehrine ulaşmayı başardı. O zamanlarda, Chu Devleti oyunu neredeyse tamamen kaybetmişti ve Chu'ya göre, Qin Devleti tarafından tamamen yok edilmemek neredeyse imkânsızdı. Yakalanmak istemeyen ve umudunu hepten yitiren Qu Yuan büyük bir kederle kendini Miluo nehrinin sularına bıraktı. Bütün Chu halkı biliyordu ki; Chu kralı Huai'nin ölümüne sebep olan kişi Prens Zilan'dı fakat sürgüne gönderilen Qu Yuan oldu. En nihayetinde Chu toprakları Qin topraklarına katıldı. Öte yandan Qu Yuan, Chu Devleti'ne epey destek vermiş ve onları birçok konuda uyarmıştı. Chu halkı Qu Yuan'a yapılan bu adaletsizlik karşısında ağladı ve onun böyle acı bir şekilde ölmesinden derin üzüntü duydu. Qu Yuan'ın intihar ettiği tarih, beşinci kamer ayının beşinci gününe denk gelmektedir. İnsanlar Qu Yuan'ın ölüm yıldönümünü anmak için her yıl bu tarihte ejderha kayığı müsabakaları düzenlemiş ve aynı zamanda Qu Yuan'ın haksızlığa uğramış, örselenmiş ruhu beslensin diye o nehre "zongzi" adı verilen yiyeceği atmışlardır. Zaman ilerledikçe, kamer ayının beşinci günü düzenlenen bu festival Duanwu Festivali adını almış ve bu festival bütün Çin halkı tarafından kutlanmaya başlamıştır.

Qu Yuan, Çin tarihindeki en büyük ilk şairdi. "Bütün toplum sarhoş, sadece ben ayıgım" mısrasından da anlaşılabilceği gibi, Qu Yuan'ın vatan sevgisi, manevi arayışı ve gerçeklik arayışındaki azmi sonraki kuşak Çinli aydınları hayli etkilemiştir.

Hüzünlere Yakılan Ağıt

Qu Yuan'ın eserlerini yazdığı dönemde edebi tür anlamında yazmış olduğu eserlere genel olarak bir isim verilmemişti. Batı Han Hanedanlığı döneminde, Qu Yuan ve onun izinden gidenler tarafından yazılan eserlere "Chu Devleti'nin Mersiyeleri" adı verildi ve bu ismi ilk olarak veren kişiler Sima Qian ile Liu Xiang'dır. İlk olarak Savaşan Beylikler Dönemi'nde yani nesir türünün zirvede olduğu ve özgür, cesur ve engelsizce ilerlediği dönemde şekillenmeye başlayan Chu mersiyeleri, daha önceden Şarkılar Kitabı'nda tanık olduğumuz özlülüğün ve içerik anlamındaki tekrarlılığın sınırlarını aştı. Kapalı uçlu sorular ve geçmişe yö-

nelik sorgulamalarla dolup taşan Chu mersiyeleri, aynı zamanda dizeler arasındaki o geçişler ve çeşitli cümle kalıplarıyla da ön plana çıkmıştı. Dolayısıyla, Chu mersiyeleri daha fevkalade, daha dikkat çekici bir şekilde yazılan bir eser olmuştur. "xi" karakteri Şarkılar Kitabı'nda çok sıkça kullanılmış bir karakter olup, bu eserdeki dizelerin çoğunda bu "dört karakterli" cümle yapısı görülmektedir. Buna karşılık, her biri dört ya da beş karakterden oluşan dizelerle Chu mersiyelerindeki cümle yapıları daha çeşitli ve esnektir. Chu mersiyelerini yazan şairler esas itibarıyla dört karakterden oluşan dize yapısına bağlı kalmak istemiyorlardı, fakat yazın açısından başka formlar henüz şekillenmemişti. Daha sonraları, "xi" karakteri Chu mersiye şairleri tarafından sadece vezin için kullanıldı. Chu mersiyelerinde en sık kullanılan vezin, "üç karakter + üç karakter + xi, üç karakter + üç karakter"dir ve bunu aşağıdaki dizelerle örneklendirebiliriz: "Derin bir ah çekip gözümün yaşlarını siliyorum,/ Halkın acısına, cefasına kederleniyorum."

Boyanmış Dou çanağı, Savaşan Devletler Dönemi'ne ait Chou mezarlıklarının kazısında bulunmuştur, Hubei Eyaleti, Chu Devleti'nin özgür, romantik ve gizemli kültürünü anlatmaktadır

Qu Yuan üretken bir şairdir. *Hüzünlere Yakılan Ağıt* adlı eseri Çin edebiyatının şaheserlerinden biri olmanın yanı sıra aynı zamanda şairin de en önemli eseridir. Bu eser, uzun lirik bir şiirdir ve 372 dizeden oluşur. Kelime anlamıyla, "Li" "acı çekme, süregelme ya da karşı karşıya gelme" gibi anlamlar taşır; "Sao" ise "keder" ya da "acı" anlamlarına gelir. Dolayısıyla, "Li Sao" *Hüzünlere Yakılan Ağıt* olarak tercüme edilebilir. *Hüzünlere Yakılan Ağıt* şiiri bastırılmış duygularını ifade eden, temiz ve asil bir karakteri olan adamın canlı tasviridir. Şiirin ilk dizesi "İmparator Gaoyang'ın bir başka evladımı ben" şeklindedir. İmparator Gaoyang, bütün Çin toplumunun atası olan Huangdi'nin torunuydu. Bu dizelerden şairin ya da anlatıcının kan bağının, soyunun ne denli asil olduğunu görüyoruz. "Sabahları manolyadan damlayan çiy tanelerini içerim,/Akşamları ise yıldızçiçeğinden düşen yaprakları yerim." Şairin yiyip içtiği tek şey manolyadan damlayan çiy taneleri ve yıldızçiçeğinin yapraklarıdır ki bu ikisi de saflığı ve asaleti sembolize ediyor. Şairin yaşadığı döneme gelince; "Görüyorum, bu büyük başların hepsi zevk delisi olmuş,/Gittikleri yol karanlık ve tehlikeli", "Ayaktakımı ise büyük bir açgözlülükle çıkar ve güç peşinde,/Her şeyle tıka basa doluyken yine de memnun değiller;/Her biri olanlara göz yumuyor ve birbirinden şüpheleniyor,/Bunlar kıskançlıkla ve hırsla dolup taşmış", "Doğrusu kendilerini zorla methettiriyorlar,/Kendileri itaatsizliğin alasını yapıyorlar;/Yürüdükleri yol çarpık çurpuk" şeklindeki dizelerden fikir edinilebilir. Buradaki "büyük başlar" ve "ayaktakımı" ile aristokratlar ve arsızca açgözlülük eden ve çıkar uğruna, güç uğruna bu aristokratlara "yalakalık" yapanlar hedef alınmıştır. Ne güç ne de mevki makam sahibi olmayan alt tabakadaki insanlara karşılık olarak ise şair "halk" tabirini kullanmıştır. "Derin bir ah çekip gözümün yaşlarını siliyorum,/Halkın acısına, cefasına kederleniyorum" dizeleri Qu Yuan'ın şiirlerindeki en önemli dizelerdir. Şair burada Chu Devleti'nin sürüklendiği kriz ve halkın karşı karşıya kaldığı felakete ilişkin hayli acı çekmekte ve sesini duyurmak istemektedir.

Hüzünlere Yakılan Ağıt adlı eserde, Qu Yuan hangi yolları takip edeceğini ifade ediyor ve onun gösterdiği yollar birkaç kişi arasında bir söylem tarzında ilerlemektedir. Büyük kız kardeşi yılmadan yorulmadan ona nasihatlerde bulunmuştur: O ülkesi ve halkı için bu denli kaygılanırken ve bu kimsenin umrunda olmazken, bir inat uğruna neden hor görülsün, insanlardan uzaklaşsın ve sonunda da kendisine sırt

çevrilsindi ki? Fakat Qu Yuan kararlıydı, kendi bildiğini okuyacaktı. "Şayet kendime ket vurup idealimden vazgeçersem,/ Utancı ve kepezeliği hazmetmiş olurum." Yoluna devam da etse, bu uğurda ölse de, biliyordu ki pişman olmayacaktı. Sürgünde olduğu yıllarda, büyücüden gelecekte ne olacağını söylemesini istedi. Büyücü, onu ülkesini terk etmek konusunda konuşturmak için, "Orkide çiçeğinin güzel durmadığı neresi var?/ Senin anavatanın neden seni barındırmıyor?" şeklinde konuştu. Chu Devleti'nde asaletin sembolü olan, Chu Devleti'nde üç büyük ailede olan Qu adına sahip olmaktan son derece gurur duyan Qu Yuan parçalanmaktan, bütünlüğün bozulmasından nefret ederdi. "Benim yolum uzakta, çok uzakta,/ Düşe kalka da olsa kendi yoluma devam etmeliyim." Bu dizeler Qu Yuan'ın kendisine belirlediği yolu, ideallerini temsil etmektedir, fakat ne yazık ki bu yolun sonu ölümle bitti.

Qu Yuan'ın şiirleri son derece güzel yazılmıştır. Dahası, Qu Yuan doğadaki bitkileri, otları kendisine ya da başka insanlara benzeten ve insan karakteri-ni, ahlak bütünlüğünü vb. bunlar üzerinden anlatan ilk şairdi.

Xang Nehri'nin Kadınları, Ming Hanedanlığından Wen Zhengming, Saray Müzesi koleksiyonu, Pekin

Öte yandan, Chu mersiyeleri hayli etkileyici bir biçimde yazılmıştır. Bu da şairin ülkesi ve halkı için duyduğu derin kaygılardan ve gerçeklik arayışındaki azimlilikten ileri gelmektedir. *Hüzünlere Yakılan Ağıt* şiirinin ilk mısralarında şairin ne kadar tutkulu olduğunu ve bu tutkusunu sonbahar bitkileri üzerinden ne denli coşkuyla anlattığına tanık oluyoruz: "Melekotları sarmış etrafımı,/Sonbaharın flamasını taşıyorum, üzerimde dalgalanıyor." Qu Yuan, bir zamanlar o üç soylu ailenin resmi işlerini yürütmüş, ailelerin meselelerini üstlenmiş ve bu ailelerin çocuklarını eğitme görevini üstlenmişti. *Hüzünlere Yakılan Ağıt*'ta şöyle yazmıştır:

Lavanta tarlaları ektim, dokuz tane, mis kokulu,/Yüz okka da Çinbaklası yetiştirdim, hoş kokulu,/Bir yandansa elli dönüm açelya ektim, göz kamaştırır,/Yaban zencefilleriyle melekotları taptaze her yeri tutan./Yaprakları hızla büyüyecek, bekliyorum,/Vakit gelince mis kokacak ekinlerim, umuyorum.

Qu Yuan, burada kendisini bir bahçıvan olarak gösteriyor. Birbirinden güzel, hoş kokulu bitkiler ekmiş, onlardan hasat elde etmeyi diliyor. Ve bu bitkileri o soylu ailelerin yeni yetişen çocuklarına benzetmektedir. Tıpkı yeni açan zencefiller ve melekotları gibi. Qu Yuan, onlara umut bağlamış; yeteneklerini göstermelerini ve büyüdüklerinde hayatta iyi şeyler yapmalarını temenni etmiştir. Fakat sonrasında, onlardan ümidi kesmiştir:

Lavantalarla melekotları hiç koku yaymıyor,/Acorusla çinbakkaları kazık kestiler./Neden dün güzel kokan otlar bugün kokmuyor?/Kokulu otlar tüm tarhuna döndüler.

Qu Yuan, bu durumdan dolayı, "Bu hoş kokulu bitkilerin çürüyüp yok olması bana ıstırap veriyor!" demiştir.

Qu Yuan'ın şiirlerinde güzelliğe dair imgeler de görüyoruz ve bunların birçoğu mecazi olarak (metaforlarla) kullanılmıştır. Ancak, güzellik imgelerinin yorumlanması çağlar boyunca kendini farklı şekillerde göstermiştir. Kimilerine göre Qu Yuan güzelliği kendisiyle benzeştirirken bir taraftan da eş (koca) imgesiyle benzeştirmiştir; yani kral ile yardımcıları arasındaki ilişki karı koca ilişkisine benzetmiştir. Kimine göre ise; güzellik imgeleri bazı yerlerde Qu Yuan'ın kendisine, bazı yerlerde ise Chu kralına atfedilmiştir.

Aylar, günler nasıl ge-
çerse hızla,/Baharla güz
de dizilir ard arda;/Bakın-
ca sararan otlara, ağaçla-
ra,/Korkarım Güzel Varlık
da yaşlanır mı acaba?

Bu şiirde kendisini
"bu güzellikler" olarak
imgeleyen Qu Yuan, Chu
kralının artık kendisini
kullanmayacağını, ken-
disinden istifade etmeye-
ceğinin derin korkusunu
taşıyor. Şayet "güzellik"

imgesini Chu kralına ithafen kullanıyorsa da, Chu kralının pek de bir
şey başaramadan yaşlanacağından endişeleniyor.

Cennete Sormak

Qu Yuan'ın Chu mersiyeleri ve Şarkılar Kitabı biçim ve şiirsellik açı-
sından birbirinden farklılaşır. Qu Yuan'ın şiirleri içerik açısından daha
yoğun, tutkulu ve çeşitli; düşünce açısından daha düşsel ve dil açısin-
dan daha süslü iken Şarkılar Kitabı'ndaki şiirleri daha her anlamda
daha basit ve sadedir. Qu Yuan'ın dizeleri "daha kalpten gelirken ve hiç-
bir kurala bağlı olmadan yazılmışken", Şarkılar Kitabı'nın tarzı "daha
yumuşak ve daha içtendir". Bu nedenledir ki, Şarkılar Kitabı'nı Çin şi-
irinin geleneksel kaynağı olarak ele alanlar Chu mersiyelerine hemen
eleştiriler yağdırmaya başladılar. Oysaki Chu mersiyelerinin Çin edebi-
yatı üzerinde yaratmış olduğu etki Şarkılar Kitabı'nın yaratmış olduğu
etkiden daha büyük olmuştur. Qu Yuan, Savaşan Beylikler Dönemi'nde,
yani tam da nesir türünün yeni yeni gelişmeye başladığı dönemde ya-
şamıştır. Qu Yuan'ın şiirlerinde kullandığı dil nesir türündeki dilin bir
denemesi ya da uyarlaması şeklinde olmuştur fakat kendisi ilerleyen
zamanlarda doğrudan manzum şekilde yazmaya gayret göstermiştir. Qu
Yuan'ın şiirlerinin neredeyse her dizesi kafiyeiydi ve karşıt anlamlar
çokça kullanılmıştı. Bu da sonraki dönem Çin şiirinin zeminini oluşturu-
du. Dört ölçülü dizelerle ikili kafiye, Şarkılar Kitabı'ndaki neredeyse
bütün şiirlerde göze çarpar. Qu Yuan'ın Chu mersiyeleri, şiirde üçlü ka-
fiye kullanımını başlatmıştır ve bu da beş ile yedi ölçülü şiirlerde üçlü

Liu Xie ve Ejder-Oymacılığı ve Edebi Zihin Adlı Eseri

Liu Xie (465–520) Güney ve Kuzey Hanedanlıklarının meşhur bir edebiyat teorisyeniydi. *Ejder-Oymacılığı ve Edebi Zihin* adlı eseri 10 cilt ve 50 bölümden oluşur. Kitabın içeriği dört temel kısım kapsamaktadır: genel yorumlar, tür teorisi, edebi yaratım teorisi ve kritik teorisi. Söz konusu eser Liu Xie'nin Çin edebiyat tarihi ve Çin edebi kritik tarihinde önemli bir yer edinmesine vesile olmuştur

kafiye biçiminin yolunu açmış ve Çin şiiri üzerinde bin yıldan fazla süren bir etki yaratmıştır. Qu Yuan'ın şiirleri ya "sade, güzel ve hüznülüdür" ya da "karmaşık ve kasvetlidir"; ya "süslü, tuhaf ve zengindir" ya da "baş döndürücü ve iç güzelliğiyle doludur". "İşte bu nedenle, *Chu Devleti Mersi-yeleri*, verdiği duygu açısından ya da kullandığı dil açısından hem geçmiş dönemdeki hem de çağdaş zamanlardaki çalışmaları geride bırakmıştır. Bu mersi-yelerin mükemmelliği ve zarıflığı başa çıkılacak türden değil." (Liu Xie, *Evaluating the Elegies of the State of Chu, Dragon-carving and the Literary Mind*.) Chu mersi-yelerinde görmüş olduğumuz romantizm Zhuangzi'ye

Hubei Eyaleti – Zigui'deki Qu Yuan Mabedi

uzanır. Ancak, Zhuangzi "insanlar maddi servetin verdiği keyif içinde kaybolmuşlar; bunu tartışmak veya buna bir anlam vermek mümkün değil" diyerek kendini nihilizme kaptırmıştır. Zhuangzi'nin tam aksine Qu Yuan ise; çok meşakkatli bir yol olmasına rağmen gerçeklik arayışından hiçbir zaman vazgeçmemiş, o büyük ideallerinin yolunda canını feda etmiştir. Qu Yuan, eserlerini kendi hayatıyla, tutkularıyla ve edebi inceliğiyle yazmıştır ve şiirlerinin kendine has bir tarzı vardır. Daha sonraki yüzyıllarda yaşamış olan Li Bai ve Su Shi gibi Çinli şairler, Qu Yuan'ın izinden giden bilinen şairlerdi.

Bir Tarihçinin Kayıtları:
Tarihçiler Tarafından Yazılmış İlk ve
Son Büyük Çalışmalar, Kafiyesiz Li Sao

Qin Hanedanlığı Öncesi Tarih Kitapları

Çinliler tarihi kayıt altına almaya çok uzun zaman önce başladılar. Görevleri mevcut olayları kayıt altına almak olan saray bünyesinde çalışan tarihçiler, bu göreve Shang Hanedanlığı döneminde (MÖ 1600-1046) başladılar. *Eski Yazılar Derlemesi* ilk tarihi belgeler derlemesidir. Bu kitabın yazıldığı tam tarih ne kadar çetrefilli olsa da bu kitabın Zhou Hanedanlığının ilk dönemlerinde (MÖ 11. yüzyıl) var olduğu konusunda hiç şüphe yok. 28 bölümden oluşan ve kronolojik bir sırayla yazılmış olan bu eser aslında dört kitap şeklindedir. Bunlardan ilk ikisi "Yu Kitabı" ile "Xia Kitabı"dır; diğer ikisi ise "Shang Kitabı" ile "Zhou Kitabı"dır. *Eski Yazılar Derlemesi*'nde tarihsel olaylara, resmi kayıtlara ve belgelere rastlamamız mümkündür. Fakat diğer tarihi kitaplara kıyasla bu kitap içerik açısından daha basit, süssüz, eski ve kullanılan dil açısından anlaşılması güç, edebi anlamda da bir o kadar zarif ve mükemmel bir kitaptır. Bu kitabın yazım tarzı daha sonraki edebi eserler üzerinde çok az etki yaratmıştır. Saray müzakerelerini, anma törenlerini, politik olayların kayıtlarını ve çeşitli politikaları, saray fermanlarını, emir ve buyrukları, hitabeleri içeren bu kitabın kendine has, basit düzeydeki edebi tarzı Han Hanedanlığından bu yana yazılmış olan resmi kayıtları da ciddi anlamda etkilemiştir. *Eski Yazılar Derlemesi*'nin farklı olarak resmi belgeleri ve metinleri kayda geçirdiği düşünülüyor. Bütün tarih kitapları arasında, tarihi olayların kayıtlarını en çarpıcı şekilde veren kitaplardan biri de hiç kuşkusuz İlkbahar ve Sonbahar Dönemi Yıllıkları'dır. Esas itibarıyla İlkbahar ve Sonbahar Dönemi Yıllıkları, Zhou Hanedanlığı döneminde her beyliğin kendi bünyesindeki saray tarihçilerinin olay-

ları kronolojik sırayla yazmış olduğu bir eserdir. Lu Devleti'nin İlkbahar ve Sonbahar Dönemi Yıllıkları, esasında devletin resmi tarihçileri tarafından farklı dönemlerde ortaklaşa yazılmıştır. Daha sonra Konfüçyüs bu çalışmayı gözden geçirmiş ve düzeltmiştir. Kaldı ki, yaşadığımız dönemde İlkbahar ve Sonbahar Dönemi Yıllıkları dediğimizde aslında kastettiğimiz şey, Konfüçyüs tarafından düzeltilmiş Lu Devleti yıllıklarıdır. Bu, Çin'de tarihsel olayların kaydı şeklinde yazılmış hanedanlığa ilişkin ilk tarih kitabıydı. İlkbahar ve Sonbahar Dönemi Yıllıkları, öncelikli olarak Lu Devleti'nin başından geçen tarihi olayları anlatır, fakat diğer beyliklere de yer verilmiştir. Ve bu kitap sadece Lu Devleti'nin tarihine yer vermez aynı zamanda, aynı dönemlere rastlayan farklı tarihsel gerçekler arasındaki ilişkiyi de çok detaylı ve geniş bir anlatımla gün ışığına çıkarıyor. O zamanlarda baş gösteren ahlaki çöküşten oldukça etkilenen Konfüçyüs, Zhou gelenek göreneklerini korumak ve o kaosa bir son vermek adına Lu devletine ait İlkbahar ve Sonbahar Dönemi Yıllıkları'nı "erdemini övmek, ahlaksızlığı yermek" ve "hainlerle kötülerini korkudan titretmek" için kullanmıştır. Bu sebeple, bu eserde kullanılan üslup daha sivri ve imalarla doludur. Bazen bir kelime bile yazarın yaptığı eleştirinin ya da vermek istediğı dersin yerini tutabiliyor bu kitapta. Bu "az ve öz sözle çok şey anlatma" tarzı sonraki kuşak edebiyatçıları tarafından benimsendi ve uygulandı ve bu üslup insanlar tarafından "ustaca kelimelerle derin manalar vermek" olarak adlandırıldı.

Mao Gong Ding Tası, Saray Müzesi koleksiyonu, Pekin. Söz konusu tasın hatları Zhou imparatorunun Mao Gong'a dikte ettiğı emperyal fermanı büyük bir incelikle kayıt altına almıştır. Kadim Metinlerin Koleksiyonu'nun bir bölümü şeklinde değerlendirilebilir

İlkbahar ve Sonbahar Dönemi Yıllıkları üzerine yapılan eleştirileri içeren çok sayıda kitap var fakat İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nde Zu-oqiu Ming tarafından yazıldığı öne sürülen *Zuo'nun Eleştirileri* bu anlamda çok ünlüdür. *Zuo'nun Eleştirileri* tarihi olayları yeniden aktarma konusunda resmen zirve yapmıştır: "Zaferlerimizden bahsederken, elde ettiğimiz malı mülkü, kazancı ortaya koyarız; düşmanı bozguna uğratmaktan söz ettiğimizde, düşman birliklerinin nasıl yerle bir olduklarını anlatırız; ittifak yemini ettiğimizde daha bir coşuyoruz; akıllılıktan ve uyanık olmaktan söz ettiğimizde dalavere ve asılsız iddialar kendini gösterir; konu iyilik olunca ilkbahar güneşinin sıcaklığını hissediyoruz; konu şiddet olunca sert ve soğuk buza dönüşüyoruz; ülkenin kalkınmasından, refahından söz ettiğimizde coşkuyla, keyifle dolup taşıyoruz; memleketin durumundan bahsettiğimizde umutsuzluk ve merhamet gırla gidiyor." (*Tarihi Anlamak*, Liu Zhiji, Bölüm 1) Yaklaşık 300-400 savaşı konu alan *Zuo'nun Eleştirileri*, bazen savaş stratejilerindeki soğukkanlılığı tasvir ediyor bazen ise parlayan mızraklardan tutun da zırhlı atlara kadar savaş atmosferlerinin şiddetini anlatıyor; fakat daha çok olayların öncesine yani savaş öncesi hazırlıklara ve strateji planlamalarına değiniyor. Bu yazım tarzı, daha sonraki bin yıl içinde Çin'in savaş hallerini anlatan edebi eserleri hem büyük oranda etkilemiş hem de bunlar açısından ilham kaynağı olmuştur.

Bir Tarihçinin Kayıtları Üzerine

Çin'de *Zuo'nun Eleştirileri*'nden sonra en çok bilinen kitap, biyografiler serisi şeklinde yazılmış olan Çin genel tarihini anlatan ilk kitap olan *Tarihçinin Kayıtları* adlı kitaptır. Bu kitap Batı Han Hanedanlığı döneminde (MÖ 145-86) Sima Qian tarafından yazılmıştır. Bu kitap, efsanevi Huangdi'den (Sarı İmparator) başlayıp Batı Han Hanedanlığı imparatoru Wu'ya kadar gelen üç bin yıllık bir zaman zarfında, politika, ekonomi ve kültür alanlarındaki bütün gelişmeleri anlatır. Bu kitap ayrıca, imparatorların biyografileri, imparatorların anıtları (tabletler), tarihi anlaşmalar, soyluların ve prenslerin yaşadıkları evler, saraylar ve tarihe mal olmuş kişilerin biyografileri olmak üzere tarihi yazılabilecek beş farklı alan oluşturmuştur. Bu beşinden özellikle imparatorların biyografileri, soyluların ve prenslerin yaşadıkları evler, saraylar ve tarihe mal olmuş kişilerin biyografileri gelecek dönem Çin edebiyatı üzerinde muazzam bir etki bırakmıştır.

Sima Qian'ın bir portresi

Sima Qian, klasikleri çok erken bir yaşta öğrenmeye başladı. Bir dönem, o zamanların büyük Konfüçyüsçü klasikçisi olan Dong Zhongshu'nun rehberliğinde İlkbahar ve Sonbahar Dönemi Yıllıkları üzerinde çalıştı. Yirmili yaşlara geldiğinde ise, İmparator Yao ile İmparator Shun dönemine ait kalıntıları incelemek ve Qi ile Lu Beylikleri dönemindeki Konfüçyüsçü geleneği araştırmak için güneye ve kuzeye çok sayıda yolculuk

yaptı. Bütün bunlar, ilerleyen zamanlarda yazılacak olan *Bir Tarihçinin Kayıtları* adlı eserin temellerini oluşturacaktı. Kendisi de çok büyük bir tarihçi olan babası Sima Tan, bir ara bir tarih kitabı yazmaya karar vermişti. Babası öldükten sonra Sima Qian, 38 yaşındayken, büyük bir tarihçi olan babasının izinden gitti ve babasının bu arzusunu gerçekleştirmek için tarih anlamında ne kadar belge varsa hepsini toplamaya başladı. 42 yaşına geldiğinde de *Bir Tarihçinin Kayıtları*'nı yazdı. Sonrasında ise, Hunlara teslim olan General Li Ling'i savunduğu gerekçesiyle Han kralı İmparator Wu tarafından cezalandırıldı ve hadım edildi. Hapishaneden çıktıktan sonra da saraya kâtip olarak atandı. Her ne kadar küçük düşürülüp kendisine eziyet edilmiş olsa da, tarihi yazmayı hiçbir zaman bırakmadı ve nihayetinde çalışmasını tamamladı. Buna ek olarak, *Bir Tarihçinin Kayıtları*'nı yazdığı sırada, yazılan birçok eserin "bilgelerin o bastırılmış duygularının bir patlaması ve bir ürünü olduğu" kanaatine vardı.

Batı Kontu esaret altındayken, Zhou kralı Wen Değişimler Kitabı'nı özenle hazırladı; Konfüçyüs çok çaresiz bir durumdaydı ve İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları'nı yazdı; Qu Yuan sürgüne gönderildi ve akabinde Li Sao'yu yazdı; Zuoqi Ming kör oldu ve Memleket Söylemleri'ni yazdı; Sun Bin ayakları kaybetti ve o da Savaş Sanatı'nı kaleme aldı; Şarkılar Kitabı... Bunların hepsi bilgelerin çektikleri acılar neticesinde kaleme alınmış yazılardı. Bu adamların hepsinin yüreği artık kaldıramaz du-

ruma geldi, dolayısıyla da fikirlerini artık bir adım öteye taşıyamaz oldular ve nihayetinde de yazmaya karar verdiler.

Sima Qian'a göre, kadim Çin'de Değişimler Kitabı, İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları, Li Sao, Şarkılar Kitabı gibi önemli klasiklerin yazarları artık hiçbir şeyi kaldıracak durumda değillerdi, giderek çaresizliğe boğuldular ve

haliyle o bastırılmış duygularını açığa çıkarmak için yazmak zorunda kaldılar. Aslına bakılırsa, aynı durum Sima Qian'ın kendisi için de geçerlidir. *Bir Tarihçinin Kayıtları* "güvenilir bir kaynak" anlamında büyük takdir topladı, çünkü kusursuzdu ve övgülerin hepsini hak ediyordu. Sonrasında ise, Sima Qian'ın bu çalışmasıyla ilgili yapılan "güvenilir bir kaynak", "iyi bir tarihçinin elinden çıkmış" gibi yorumlar, *Bir Tarihçinin Kayıtları*'nın harfi harfine tarihsel gerçeklikle yazıldığı sonucunu doğruyor. Oysaki tarihi kayda geçirip de "tarihi olayları harfi harfine gerçekliğiyle yazmak" oldukça zordu. "Güvenilir bir kaynak" veya "güvenilir bir tarihçi" gibi katı ifadeler, bir tarihçinin doğru veya yanlış hiç fark etmez, kendi yargılarını, yorumlarını eklemekten yazmasını gerektir. Bunun aksine Sima Qian, çok bariz şekilde ahlaklılıkla ilgili yargılarını da dile getirmiş, birebir kişilere yönelik duygularını da ifade etmiş ve her metnin sonunda büyük tarihçilerin yorumlarına ilişkin kendi öznel yorumlarını da yapmıştır. Bunu yapmasının sebebi de, "acı çeken insanların yazmaları ve yazdıklarında duygularını açığa vurmalarıydı" ve Sima Qian da bunlardan biriydi. Bu yüzden de, "insan ile Gök arasındaki ilişkiyi masaya yatıran; geçmişte ve mevcut zamanda gerçekleşen tarihsel değişimleri etraflıca ve güvenilir bir şekilde inceleyen" bir kitap yazmaya kararlıydı. Sima Qian, dönemin mevcut değerlerine meydan okuyacak ve kendine has bağımsız bir söylem tarzı geliştirecek cesarete ve dürtüye sahipti. Öyle ki, "Sabit Normlar Üzerine Bir Tez" adlı eserinde dönemin imparatorunu eleştirmiştir; aynı şekilde "Katı Yöneticiler" adlı eserinde kötü yöneticilerin aleyhine eleştirilerde bulunmuştur.

Tarihçilerin Kayıtları

Yine "Kazanç Getiren İşler" adlı çalışmasında tarıma ticaretten daha çok önem verme görüşüne katılmadığını belirtmiştir.

Bir Tarihçinin Kayıtları'ndaki Karakter Tasvirleri

Bir Tarihçinin Kayıtları ileri dönem edebiyatı üzerinde çeşitli etkiler yaratmıştır. Belki de bu etkilerden en büyüğü kendini karakter tasvirle-

Hong Men'in Ziyafeti, Xiang Yu'nun kaleme aldığı Tarihçilerin Kayıtları adlı eserden alınmış bir hikâyedir. Chu ile Han arasındaki kan davasının başlangıcını anlatır. Sima Qian ziyafet esnasında yaşanan açık ve gizli çatışmaları son derece çarpıcı bir şekilde resmetmiştir

rinde göstermiştir. Örneğin, Xiang Yu, trajik bir hikâyesi olan bir kahramandı. Qin hanedanlığının son dönemlerinde Chu bölgesinde orduda görev aldı ve ülkesi için savaştı. Düşman birlikleri tarafından bozguna uğratılınca da boğazını keserek yaşamına son verdi. Xiang Yu, Qin ve Han hanedanları döneminde yalnızca sekiz yıl kadar bir süre için aktif olarak çalışmış olsa da; "gücü dağları yerinden oynatan, ruhu dünyaya bedel olan, karşı konulmaz azmi ve zaferiyle şehirleri zapt eden ve buralara hükmeden, birilerine öfkeleniği zamanki o haşmetli görüntüsüyle nam salan, savaş alanındaki başarıları dillere destan olan, sevgilisi Lady Yu'ya ve atına bir hayli düşkün olan, nehri aşıp da kurtulma şansı varken bunu reddedip boğazını keserek trajik bir şekilde hayatına son veren" bu kahraman *Bir Tarihçinin Kayıtları*'nda öylesine canlı, öylesine canlı, öylesine dokunaklı tasvir edilmiştir ki etkilenmemek müm-

kün değil. Ancak yine de Sima Qian, yazılarında Xiang Yu'nun zayıflıklarına ve kusurlarına değinmeden geçmiyor ve o "o yaptığı fetihlerle her daim övündü, yalnızca kendi şahsi kararlarına itimat etti ve geçmişteki örneklerin izinden gitmedi" diyerek eleştiriyor. Ayrıca, Xiang Yu'nun basiretsiz, şüpheli ve kıskanç, cesur fakat kurnaz, gaddar ve kana susamış biri olduğunu da ekliyor. Sima Qian, ondan söz ederken iki yüz binden fazla Qin askerini katlettiğini, Xianyang halkını katlettiğini ve Qin şehrini ele geçirdikten sonra oradaki bütün sarayları ateşe verdiğini de kaydediyor. Dahası, başka yazarlarca yazılmış biyografi çalışmalarında Xiang Yu'nun farklı bir tasvirini görüyoruz. Kimilerine göre, o "... kibar, cömert ve saygılı biriydi... Yetenekli ve erdemli insanları kıskandığı, üstün hizmetlerini yerine getirmiş fakat erdemli adamlara itimat etmeyen birtakım yöneticileri katlettiği" yazılmıştır. Bazılarına göre ise "Xiang Yu bağırdığı zaman, binlerce adamın yerin dibine girmek isterdi, fakat o önde gelen kumandanları görevlendirme yeteneğinden bile yoksundu ve onun sahip olduğu tek şey her erkekte bulunan cesaretti". O, kibar, merhametli ve samimi biri. Biri hasta düşse, onun için gözyaşı döker ve yemeğini onunla paylaşır; fakat biri üstün bir görevi başarıyla yerine getirdiği zaman ve karşılığında kendisine bir parça toprak verilmesi gerektiğinde, Xiang Yu o toprak parçasını elden çıkarmadan önce mührüyle oynar ve mührünün kenarları aşınana kadar böyle devam ederdi. Bu da bir nevi "kadın sevecenliği" idi. Liu Bang'ın tahtta olduğu dönemde general olarak görev yapan Han Xin, Xiang Yu hakkında bunları söylemiştir. Bu sözlerle kastettiği şey, Xiang Yu'nun "her erkeğin sahip olduğu cesarete sahip olduğu" ve "bir kadın sevecenliğine sahip olduğu" sadece laftaydı; fakat o hiçbir büyük işi başaramamıştı. Çağdaş Çin bilgilerinden Qian Zhongshu, *Bir Tarihçinin Kayıtları*'nda Xiang Yu'nun mizacına ilişkin yapılan tasvirlerde bir karmaşıklık olduğunu anlamış ve şöyle demiştir: "Konuştuğunda cana yakındır", "öfkeli olduğu zaman kükrer", "kibar ve sevecendir", "cesur ve kurnazdır", "yetenekli insanlara karşı nazik ve saygılıdır", "yetenekli ve erdemli insanları kıskanır", "kadın sevecenliği vardır", "kana susamıştır", "yemeğini başkalarıyla paylaşır", "kimseyi ödüllendirmeyi sevmez..." Xiang Yu ile ilgili yapılan bütün bu yorumlar çelişkilidir fakat aynı zamanda bu özellikler tek başına Xiang Yu'da toplanmıştır. Tıpkı hem sağ hem de sol eliyle yazı yazabilen bir insan gibi ya da farklı farklı gırtlaklarda şarkı söyleyen bir insan gibi. Çağdaş psikoloji nazarında Xiang Yu'nun karakteri gayet makuldür.

Xiang Yu, bazen düşük ses tonuyla, çok yumuşak ve saygı çerçevesinde konuşur bazen ise öfkesinden deliye döner ve insanları tıpkı bir böcek öldürür gibi öldürürdü; bazen yemeğini başka insanlarla paylaşır

Efendi'nin Metresine Elvedası, Pekin Operası'nın bir draması, tarihsel bir olaydan esinlenilmiştir. Xiang Yu Gaixia'ya bağlıdır ve her yandan kuşatma altındadır. Metres Yu'ya son elveda için kadeh kaldırır ardından ikili birbirlerinin boğazlarını keserler. Daha sonraları Pekin Operası'nın bir klasiği olmuştur

ve onların acı çektiğini görünce üzüntüsünden ağlardı ama bir taraftan da üstün hizmetleri tamamlamış olan insanları ödüllendirmesi gerektiğinde çok ehemmiyetsiz ve cimri olurdu... Xiang Yu ile ilgili bu farklı karakter tahlilleri tamamen birbirine zıt ve çelişkilidir ve bunlar Sima Qian'ın yazılarında yansıtılmamıştır. Xiang Yu'nun kusurları ve zayıflıkları "karşılıklı açıklama ve ekleme yöntemi" üzerinden önemli şahsiyetlerin biyografilerinde tasvir edilirken, "Xiang Yu", emsalsiz bir kahraman olarak Xiang Yu'nun tanınmış imajına ağırlık vermiştir. Böyle yapılarak da, "Xiang Yu"da trajik bir kahraman imajı çiziliyor. "Xiang Yu" karakteri ta onun gençlik zamanlarından başlıyor. Xiang Yu, genç yaşta önce kâtip olmak için uğraştı fakat daha sonra silahşorluğa kafayı taktı ve ne yazık ki her ikisinde de başarısız oldu. Sonrasında ise askeri strateji ile ilgilenmeye başladı ve bunu da sonuna kadar götürmedi. Xiang Yu'nun gençliğinde de umursamaz olduğu sonucuna varıyoruz. Hal böyleyken, güneyde bir teftiş gezisine çıkan Qin Hanedanlığının Birinci Kralının çalımını ve gücünü görünce, "onun yerine neden ben geçmeyeyim ki!" diye düşündü. Burada ise onun gençliğinde ne kadar hırslı olduğunu görüyoruz. Orduda görevli olduğu sıralarda, Julu Savaşından sonra ünü diğer bütün beyliklere kadar yayıldı. Qin devleti mağlup edildiğinde, Xiang Yu, "diğer beyliklerin ordularına büyük korku saldı". Diğer beyliklerin generallerini karargâhına çağırdığı zaman, "önünde diz çökerek içeriye girdiler ve hiç kimse ona bakmaya cesaret edemedi". Bu, muhtemelen Xiang Yu'nun ününün ve gücünün doruk noktasıydı. Hemen akabinde de farklı beyliklerin kuvvetleri ondan emir almaya başladılar. İlerleyen zamanlarda, ordularını batıya yönlendirdi, Xianyang'ı aldı, oradaki insanları katletti, Qin saraylarını ateşe verdi ve nihayetinde de Qin rejimine son noktayı koydu. Bu olayların ardından, Hongmen'de düzenlenen bir ziyafette yenilgiye uğradı ve bu ziyafette güya Liu Bang'ın canına kastedilmişti. Oysaki Xiang Yu, Liu Bang'ın bizzat kurduğu tuzağa düştü. Liu Bang, onu emrindeki generallerle karşı karşıya getirdi ve Gaixia'da Liu Bang'ın askeri birlikleri tarafından dört yandan sarıldı. Xiang Yu duygusal bir şarkı tutturdı, şarkının sözlerini kendi uydurdu, o çok sevdiği kadınına elveda dedi, atına bindi, düşman kuvvetlerini yarıp geçti, kumandanları öldürdü, bayraklarını kesip attı ve birkaç düşman askerini öldürdükten sonra boğazını keserek kendini öldürdü.

Xiang Yu'nun bu hızlı yükselişinden ve düşüşünden derinden etkilenen Sima Qian, "Xiang Yu"da trajik bir o kadar da kahramanca ölümü-

nün yanı sıra gücünün ve yarattığı etkinin de çok güçlü ve canlı tasvirini yapmıştır; Xiang Yu, ne öngörüsüzlüğünden dolayı serzenişte bulundu, çünkü o eşsiz bir kahramandı; ne de âşık olduğu kadına sevgisini gösterememekten yakındı. O sadece bu ezici mağlubiyetin acısını çekiyordu. Üstün kahramanlık gösteren ve çektiği acıyla ön plana çıkan "Xiang Yu" belki de *Bir Tarihçinin Kayıtları*'ndaki en kayda değer biyografidir. Ve burada Sima Qian'ın üstün yazma yeteneğini ve kaleminin ne kadar güçlü olduğunu da görüyoruz.

Han Hanedanlığının birinci imparatoru Liu Bang'ın imparatoriçesi olan Li Zhi, gaddarlığı ve kötülüğüyle nam salmıştı. Kraliçe Qi aşka İmparatoriçe Lü'nün rakibiydi. İmparatoriçe Lü de onun ellerini ve ayaklarını kesmiş, gözlerini oyarak onu kör etmiş, kulaklarına zarar verip onu sağır etmiş, onu bir zehirle dilsizleştirmiş, onu bir tuvalette yaşamaya mahkûm etmiş ve her seferinde "Domuz" diyerek onu aşağılamıştır. Liu Bang'ın oğullarından üçü, İmparatoriçe Lü tarafından işkence edilerek ölüme terk edilmiştir. İmparatoriçe Lü, bütün gücü ve yetkileri tek başına kendinde toplamak için, Liu Bang'ın oğullarının ve yeğenlerinin hepsinin kendisinin soyundan gelen kızlarla -yani Lü'nün soyadını taşıyan bütün kızlar- evlenmelerini emretmiştir ki bu da ensest evliliklerle sonuçlanmıştır. Karakter anlamında çok dirençli ve kaya gibi sert olan İmparatoriçe Lü, yönetimi ele geçirmek adına hep Liu Bang'ın yanında durdu. Liu Bang'ın ölümünün üzerinden geçen o on yılın ardından, Lü toplumsal istikrarı sağladı. "İmparatoriçe Lü, bir kadın olarak yönetme içeriden el koysa da, imparator gayet rahat ve huzurluydu, çok fazla suç veya ceza yoktu, köylüler toprağı özenle ve büyük bir gayretle sürüyorlardı, yiyecekte ve giyside bolluk bereket vardı." Sima Qian bir tarihçi olarak, İmparatoriçe Lü'nün siyasi meseleleri ele almadaki ve devleti idare etmedeki övgüye değer yeteneklerinin altını özellikle çizmiş ve bunları İmparatoriçe Lü'nün biyografisinde olumlu bir havada yansıtmıştır. Buna ek olarak, İmparatoriçe Lü'nün siyasi anlamdaki yeteneğini ve ahlak bütünlüğünü de vurgulamıştır. Sima Qian, aynı şekilde Lü'nün kocası İmparator Lüü Bang'ın da üzerinde durmuştur. Liu Bang, bencil, şehvet düşkün, görgüsüz, düzenbaz adamın tekiydi. Ama aynı zamanda bütün ülkeyi birleştirdi, halkı o savaş karmaşasından kurtardı ve nihayetinde herkes kendini toparlayıp tekrar eski haline döndü. Bu, aslında Liu Bang'ın yapmış olduğu çok büyük bir hizmetti. Ve yine *Bir Tarihçinin Kayıtları*'nda Liu Bang'ın da bu çift taraflılığına açıkça yer verilmiştir.

Tarih ve Edebiyat

1980'li yıllarda Amerikan üniversitelerinde "Yeni Tarihseleilik" diye bir akım türemeye başladı. Yeni Tarihseleilik, bütün tarihsel metinlerin edebi hayalgücüyle örtüştüğünü savunur (Hyden White). Yeni Tarihçiler, bir tarihçinin evvela bir hikâye anlatıcısı olduğunu ve yine bir tarihçinin hassasiyetinin bir dizi "gerçeklerden" uzak, inandırıcı bir hikâye yaratmadaki yeteneğine bağlı olduğunu savunurlar. Bir hikâye yaratma yeteneği, birtakım unsurlardan uzak durup onları önemsemeden ve başka unsurları öne çıkarıp, onlara öncelik vererek yapılan hikâye yaratımına tekabül eder. Hikâyeleri yazan kişi bunu betimlemelerle, konu tekrarıyla, farklı tonlar ve farklı bakış açılarıyla, alternatif yazma teknikleriyle yani kısacası kurgu ve drama yazarlığında kullanılan olay örgüsü tekniğiyle gerçekleştirebilir.

Batı'da "Yeni Tarihseleilik" akımı ortaya çıkmadan önce; tarih rasyo-nel ve gerçek olaylar üzerinden, edebiyat ise algısal unsurlar üzerinden yola çıkar mantığıyla, tarih ile edebiyat arasına keskin çizgilerle ayrılmış, ikisi birbirinden soyutlanmıştı. Çin'de, bazıları *Bir Tarihçinin Kayıtları* adlı çalışmanın edebi tarafını vurgularken bazıları ise bu çalışmanın tarih yönünü vurgular. Tang Hanedanlığından Han Yu, *Zhuangzi*, Qu Yuan'ın yazmış olduğu *Chu Devleti Mersiyeleri* ve Sima Xiangru'un yazdığı kafiyeli nesirlerin yanı sıra *Bir Tarihçinin Kayıtları*'nı da yaratıcı yazıya örnek olarak göstermiştir. Ondan sonra da insanlar *Bir Tarihçinin Kayıtları*'nı edebi bir eser olarak görmeye başladılar. Tabii bu yargı, tarih çalışmalarını anlama konusunda Çin'in uzun yıllar boyunca Batının önünde olduğu ve bununla övündüğü sonucunu vermez; daha ziyade çağdaş batı teorisinin nazarında bir tarih metni olan *Bir Tarihçinin Kayıtları*'nın edebi gerçekliğini ve edebi değerini daha iyi anlamamıza yardımcı oluyor. Yazım teknikleri bakımından *Bir Tarihçinin Kayıtları*'nın edebi değeri, güçlü ve berrak yazım tekniğinde saklıdır ve biz bunu özellikle uzun biyografilerdeki o usta anlatım tarzında görebiliyoruz.

Daha önce de detaylı şekilde anlatmış olduğumuz "Xiang Yu" da bu güçlü ve kendine has yazım tarzına sahiptir. Edebi yazılardaki süslü ve dikkat çekici unsurlar ya da usta ve canlı tasvirler söz konusu olduğunda, Zhuangzi'nin çalışmalarını da bu anlamda örnek olarak gösterebi-

liriz. *Bir Tarihçi'nin Kayıtları'nın* edebi anlamda değerli oluşu aslında öncelikli olarak Sima Qian'ın usta ve öznel anlatımından kaynaklanıyor. Başka bir deyişle hadım edilip kendisine eziyet edilen ve gamla, kederle yüklü olan bu yazar, kalbini ve ruhunu yazılarına öylesine adanmış ki okuyucular sanki o hikâyelerin hepsi kendi başlarından geçmiş gibi, o acılara ve duygulara ortak olabiliyorlar: "O kahraman halkların biyografilerini okuduğum zaman canımdan can gidiyor; 'Qu Yuan' ile 'Jia Yi'yi okuduğumda gözlerim doluyor; 'Zhuangzi' ile 'Lu Zhonglian'ı inzivaya çekilmeyi düşünüyorum; 'Li Guang'ı okuduğumda hemen harekete geçmek istiyorum; 'Shi Jian'ı okuduğumda mütevazı ve uysal biri oluyorum; 'Lord Xinling' ile 'Lord Pingyuan'ı okuduğumda iki tane kahraman şövalye görüyorum ve onların hissettiklerini hissediyorum." (Mao Kun: Vali Cai Baishi'ye Edebiyat Çalışmaları Üzerine Mektuplar)

Sima Qian, kahraman insanlar ile katillerin yanı sıra Qu Yuan ve Xiang Yu gibi yaşamları cefayla dolu olan yetenekli adamlara da derin bir sempati beslemiş ve anlayış göstermiştir. Fakat Sima Qian, kuyunun dibindeki kurbağa gibi, dar görüşlü biri değildi. Çok erken yaşta çıktığı seyahatler, ailesinin köklü geçmişi ve tutkuları sayesinde daima sıradan insanlar ve onların kaygılarıyla ilgilendi. *Bir Tarihçinin Kayıtları* içinde birçok alan barındırır. "Sabit Normlar Üzerine Bir Tez", "Yer ile Göğün Kutsallığı Üzerine Bir Tez" ve "Kazanç Getiren İşler" adlı çalışmalar eko-

*Han Hanedanlığı dönemine ait bir tuğla resmidir.
Sosyal sahneleri çarpıcı bir şekilde yansıtmıştır*

nomik ve politik meselelere değinmektedir. "Sabit Normlar Üzerine Bir Tez" saltanat sürdüğü dönemlerde devlet hazinesinde büyük açıkların olduğu Han Hanedanlığı imparatoru Wu'nun uyguladığı ekonomi politikalarının bir eleştirisi olarak görülmüştür. Han imparatoru Wu, sadece saraylar yaptıran, oraya buraya keşif turları düzenleyen, keyfe ve lükse düşkün bir adam değildi, aynı zamanda ihtişama ve başarıya meraklı bir adamdı ve işi bir imparatorluğu sömürmeye kadar ileriye götürdü. Açlık ve felaketlerle savaşın yanı sıra askeri girişimlere ve su sağlama işlerine muazzam miktarlarda paralar harcadı. Bunların haricinde, ilkesiz ve ahlaksızca çalışan tüccarlar ile varlıklı insanlar, milli menfaatleri hiçe sayarak, spekülasyon ve stoklama yoluyla yüklü miktarlarda kazanç sağladılar. Hal böyle olunca da Han Hanedanlığı Wu'nun tahtta olduğu dönemlerde ulusal bir ekonomik buhran patlak verdi. Bunlara karşılık, Sima Qian, eşya fiyatlarını düzenleme ve kontrol etme gibi imparator Wu'nun "sabit standartlar" politikasını uygulamasını olumlu bir şey olarak yansıtmıştır. Bu bir taraftan zenginlerin ve ticaret ahlakı olmayan tüccarların parayı ve materyali tekelleştirmesine son vermiş diğer taraftan da ülkenin yanı sıra kraliyet ailesinin refah düzeyini yükseltmiştir. Bir tarihçi olarak Sima Qian, ulusal çıkarlar ve halkın çıkarları perspektifinde bir değerlendirme yapmıştır.

Aristo *Poetika*'sında şöyle der, "İşte bu sebeple, şiir daha felsefidir ve tarihten biraz daha yüksek bir şeydir: Şiir daha evrensel, daha kapsamlıdır, tarih ise daha özeldir." Sima Qian'ın tarih çalışmalarında şunu görüyoruz; ne zaman belli olayları anlatsa, bunların arka planına dönemin yoğun tarihsel özelliklerini oturtur. Örneğin, Han İmparatoru Wu'nun ekonomi politikasını anlatırken, bunu Han Hanedanlığının kuruluşundan itibaren ekonomik işleyiş ve ekonomik şartlarla ilişkilendirir ya da imparatorlar, generaller, bakanlar, vatandaşlar, katiller, Konfüçyüsçü bilgiler, edebiyat adamları vb. ile ilgili bir şey yazarken bunların her biri için ayrı bir ruh haline bürünür. İşte bu yüzden, *Bir Tarihçinin Kayıtları* "şiir" kalitesindedir. 20. yüzyılın büyük Çin yazarı Lu Xun, Sima Qian'ın Bir Tarihinin Kayıtları adlı eserine olan takdirini ve saygısını göstermek için "yazılmış olan ilk ve son büyük çalışma" demiştir bu eser için. (Lu Xun, Sima Xiangru ve Sima Qian, Çin Edebiyatının Kısa Tarihi)

Wei ile Jin Hanedanları Döneminde Edebiyat: Güçlü Jian'an Edebiyatı ve Tao Yuanming

Çin tarihinde, Doğu Han Hanedanlığının son yıllarından başlayıp Wei, Jin, Kuzey ve Güney hanedanlarına kadar uzanan dönemde siyaset, ekonomi ve kültür alanlarında çok büyük değişimler yaşandı. Büyük toplumsal kargaşa ve hanedanlıkların sürekli başka hanedanlarla yer değiştirmesi, birleşik Batı ve Doğu Han Hanedanlıklarının bölünmesine neden oldu. Konfüçyüsçü klasiklerin hükmü zayıfladı ve Konfüçyüsçü klasiklerin normları ile öğretilerine hâkim olan edebiyatçılar özgür bir düşünce yapısına eriştiler. Taoculuk ile Konfüçyüsçülüğün öğretilerini birleştirmeye çalışan, Kara Öğreti denilen metafiziksel bir topluluk gelişti.

Toplumsal kargaşadan, yoksul insanların geçim derdinden, insan ömrünün kısa oluşundan, refah düzeyinin düşmesinden veya öngörülemezliğinden, erdemliliğin yitirilip utanç verici şeylerin türemesinden bir hayli etkilenen edebiyatçılar, daha da ileriye gidip yaşam üzerine daha derin düşünmeye başladılar ve Zhuangzi'nin düşünce şeklini yeniden gündeme getirip ondan beslenmeye başladılar. Bu dönemde, bu edebiyatçıların aklından geçen türlü türlü duygularla birlikte, duyguları açığa vurma durumu ve şiir sanatının amaçları gün yüzüne çıkmaya başladı. Jian'an Dönemi edebiyatını temsil eden eserler, Üç Cao ile Yedi Yetenekli Yazarın

"Üç Cao'lar"

Jian'an edebiyatının öncüleri olan Cao Cao ve oğulları Cao Pi ile Cao Zhi.

"Yedi Yetenekli Yazar"

Jian'an Dönemi'ndeki yedi yazara atıf yapar. Bu yazarlar arasında Kong Rong, Chen Lin, Wang Can, Xu Gan, Ruan Yu, Ying Chang ve Liu Zhen bulunmaktadır.

çalışmalarıdır. O dönemin çalışmalarına şöyle bir baktığınızda, hepsi duygu yüklüdür. Savaşın ve kargaşanın olduğu bir dönemde, dünyanın yozlaştığı, insanların tedirgin ve memnuniyetsiz olduğu bir dönemde, şairler derin derin düşündüler, kafa yordular ve daha keskin, daha dokunaklı yazmaya başladılar. Yazdıkları eserler etkileyici ve derin duygularla doluydu." (Liu Xie, *Literature and the Times in Dragon-carving and the Literary Mind*) Daha sonraki kuşaklar yukarıda bahsi geçen Jian'an edebiyatının özelliklerini "güçlü ve şiddetli Jian'an tarzı edebiyat" olarak adlandırdılar. Ün veya para kazanma amacı gütmeyen, bireyselliği ve duyguları savunan, tutkuların ve hüznün güzelliğinin peşine düşen Jian'an edebiyatını sonsuzluğa ulaştıran, Doğu Jin ile Batı Jin dönemi edebiyatçıları ve aristokratları, huzur ve rahat bir yaşam sürerken bir taraftan da siyasi çatışmaların girdabına sürüklenirken içlerinde derin bir kaygı taşımışlardır. Sürekli diken üstünde olan ve şanssızlığın bir gün kendilerini bulacağı korkusuyla yaşayan bu adamlar, duygularını doğaya yönlendirip hem ona itaat ettiler hem de ondan yardım dilediler. Bazı şairler duygularını dışa vurmak için dağlara, nehirlere şiirler yazdılar, yüreklerini tazelediler, kendilerini sakinleştirdiler. Kara Öğreti hâlâ

Bambu Korularında Yedi Üstat, Yangliuqing'in Yeni Yıl resmi, Tianjin, Qing Hanedanlığı

revaçtayken, Laozi ile Zhuangzi'nin düşünceleri bir süreliğine giderek daha popüler olmaya başladı ve edebi yeteneği olan herkes Kara Öğreti üzerine konuşmayı bir moda haline getirdiler. Kara Öğreti'nin süssüz ve hassas teorilerinden etkilenen, Wei ile Jin hanedanları döneminde Kara Öğreti'yi popülerleştirmeye çalışan edebi yazılar yaygınlaşmaya başladı. "Eylemsizlik", "meçhul", "mutlak özgürlüğün üzerinde gezinme" ve "her şeyin birbirine benzerliği" gibi soyut kavramlar bu edebi çalışmaların içini alabildiğince doldurdu. Bu sebeple, "o dönemin şiirleri Laozi felsefesinin içine yedirilmiş; kafiyeli nesirler de *Zhuangzi* üzerine yapılan yorumlarla benzerlik göstermiştir". Giderek önemli görevleri olduğunun bilincine varan bazı edebi yetenekler, politikanın kendisinden ve tehlikelerinden sıyrılmaya ve mevcut politik güce karşı sanki sessiz bir protesto yapıyormuş gibi kendi köşelerine çekilmeye başladılar. Bu ayırt edici özellik Wei ile Jin hanedanları dönemindeki edebiyatçılara özgü bir şeydi. Dönemin en ünlü edebi yetenekleri, "Bambu Ormanlarının Yedi Ustası", Ruan Ji, Ji Kang, Shan Tao, Liu Ling, Ruan Xian, Xiang Xiu ve Wang Rong idi. Özgür düşünceli ve alışılmışın dışında bir tarza sahip olan bu adamlar bambu ormanlarında inzivaya çekilip müzik dinleyerek ve şarap içerek kendilerini meşgul ediyorlardı. Yazdıkları şiirler ise açık fikirlilik, dağlar, nehirler ve inzivada geçen hayatları üzerineydi. Ruan Ji, Ji Kang ve benzerlerinin fikirlerini ve tarzlarını ileriye taşıyan Tao Yuanming, ağaçlar üzerine, nehirler üzerine olan şiirleri daha kusursuz bir hale getirmiş ve doğa ile pastoral şiire yeni bir saha açmıştır. Bu sebeple, Tao Yuanming, geçmiş ve gelecek münzevi şairlerin en önde gelen ismi olarak kabul görmüştür.

Devlet hizmetlerinde çalışan ve daha sonra yoksullaşıp statü olarak düşen bir ailenin çocuğu Tao Yuanming (365-427) Xunyang ilinin Chaisang kasabasında (günümüzde Jiangxi ilinin Jiujiang kasabası) doğmuştur. İlerleyen zamanlarda adını Tao Qian olarak değiştirmiştir. Büyük büyük babası Tao Kan milli savunma bakanlığında resmi bir görevde çalışmıştı. Büyük babası ile babası aynı zamanda vali ve sulh yargıcı olarak da çalışmışlardı. Tao Yuangming zamanında Tao ailesi iyice yoksullaştı. Sekiz yaşındayken babası öldü, on iki yaşındayken de annesi hastalıktan öldü. Tao Yuangming, küçük yaşta annesinin babası Meng Jia ile birlikte yaşadı. "Meng Jia, dönemin edebiyatçılarındandı. Meng Jia, görünüş olarak ketum biriydi, fakat kendisiyle konuşulduğunda burnu havada, kibirli bir adam değildi ve hiçbir şekilde kaprisle-

ri yoktu. İçmeye çok düşküncü, fakat ne kadar içerse içsin sarhoş olup kendini kaybetmezdi. Bazen keyiften kafasındaki külâhı havaya atar ve sanki etrafında kendisinden başka hiç kimse yokmuş gibi davranırdı." Tao Yuanming, insan içine çıktığı zaman dedesinin hayat felsefesini uygulardı. Doğal olarak da kişiliği ve görgüsü dedesinin onun üzerinde ne kadar etkili olduğunu göstermiştir. Bütün âlimlerin Zhuangzi ile Laozi'yi

Sarhoş Yuanming'in Eve Dönüşü, Ming Hanedanlığından Zhang Peng, bir keşif zarafeti gösteren Tao Yuanming şarap ve krizantemin keyfine varırken

yalnız otorite olarak kabul ettiği ve "Altı Klasığı" reddettiği dönemde, yani Batı Jin ve Doğu Jin hanedanları döneminde, Tao Yuanming, sadece Zhuangzi ve Laozi gibi önemli eserler üzerinde değil aynı zamanda Konfüçyüsçü okulun tarihsel nesirleri niteliğinde olan "Altı Klasik" ve *Dağların ve Denizlerin Kitabı* üzerinde de çalışmıştır. Dönemin eğilimi ve ailesinin etkisi, Tao Yuanming'i Konfüçyüsçülük ve Taoculuk üzerinde ciddi çalışmaya ve bunları sindirmeye itmiştir; bu da onun iki farklı lezzeti tatmasına vesile olmuştur- genç yaşta tutkuları Dört Denizi aşıyordu, fakat o yaradılışı gereği dağları ve tepeleri çok seviyordu.

Aile geçmişinden ve Konfüçyüsçü düşünceden etkilenen Tao Yuanming, genç yaşta tutkuları vardı-"Tutkularım Dört Denizi aşıyor,/Kendi yolumu bulmak için uzak diyarlara kanat çırpıttım." O dönemler-

de yüksek resmi görevlerde çalışanlar güce ve nüfuza sahip olan aileler ile soylulardı. Sonradan yoksullaşan, sıradan bir ailede dünyaya gelen Tao Yuanming, 29 yaşına gelene kadar resmi bir işte çalışmamış ve bir kariyeri olmamıştı. Sonraki on yıl içinde birkaç resmi görevde çalıştı, fakat bunların hepsi de cenaze merasimlerini düzenleme, askeriyenin kâtipliğini yapma gibi düşük kalitede görevlerdi. Topluma ve insanları faydalı olacak yönlerini fark etme konusunda çok az şansı olmakla birlikte bir taraftan da o resmi çevreye yerleşmek ve orada dilediğince hareket edebilmek için kendini küçük görüp aşağılamak zorundaydı. Bu şartlar altında, "kendini küçük düşürülmüş ve aşağılanmış hissetmesine neden olan çok şey vardı" ve "bilincine, benliğine zıt gelen şeyleri yapmak veya söylemek ona büyük acı veriyordu".

Tao Yuangming aynı zamanda büyük babasının ve Taoculuğun etkisiyle doğaya karşı çok güçlü bir sevgi beslemeye başladı ve çok erken bir yaşta münzevi hayata derin bir hayranlık duymaya başladı. Bunu şu şiirinden de anlayabiliyoruz:

Sakince geçti otuz yıllık hayatım/Uzak durdum, kavgaya teslim olmadım./Benim günüm geçer şiirle, kitap okuyarak/Kırda, köyde sessizce yaşıyorum.

Resmi görevler onu zorlayınca, bir şiirinde yazmıştır bunları, "Düşündüm de en iyisi kır yaşamı,/Artık dünyevi şeylerden uzak duracağım." Resmi kariyerinde geçirdiği on yıl boyunca sürekli ikilemde kalmıştır; bir taraftan resmi bir görevde çalışmak diğer taraftan münzevi bir hayat yaşama arzusu.

Tao Yuanming yirmi dokuz yaşındayken şunu yazmıştır:

Konfüçyüs öğretileri kuşkuyla yer bırakmaz:/Tao'dur önemli olan, tek yoksullukla uğraşılmaz./Madem yaşanmıyor fikir için didinerek,/Değişirim, yaşarım toprağı ekerek.

İdeallerinin gerçekleşmediğini görünce, çiftçilik yaparak hayatını kazanmaya başladı. Onun çiftçilik yapması, edebiyatçıların gözünde bir ayıptı. Konfüçyüsçü düşünce el emeğini, bedensel işleri küçük gördüğü için, Wei, Jin, Güney ve Kuzey Hanedanlıkları dönemindeki birçok âlim ve devlet adamı çiftçilik gibi işleri utanç verici olarak görüyorlardı. Tao Yuanming, sonrasında askeriyede müşavir ve kâtip olarak çalıştı. Resmi

anlamda yaptığı son iş ise Pengze şehrinde sulh yargıçlığıydı, fakat bu işte yalnızca seksen gün kadar çalıştı. Amiri ona bir asistan gönderdi ve altında çalışan kişi gelecek olan asistanı karşılamak için resmi giyinmesini söyledi. "Bir avuç pirinç için kimseye boyun eğecek değilim" dedi ve aynı gün o işten istifa ederek kırsaldaki evine geri döndü:

On dönümlük toprak, kutu gibi evler orada burada,/Saz damlı sekiz dokuz kulübe de var yakında;/Karaağaçlarla söğütler örter saçakları,/Yayılır önümüzde, şeftali ve armut ağaçları.

Tao Yuanming, böylece çalışma hayatına noktayı koymuş oldu ve münzevi hayatına geri dönmek için çiftliğe geri döndü.

Önündeki gelecek yirmi yıl da onun edebi yaratıcılığının zirvede olduğu yıllar oldu. Yazmış olduğu pastoral şiirler gelecek kuşaklar tarafından takdir edildi ve hatta Song hanedanlığında "şiir sanatının en temel normları" anlamında kabul gördü. Emekliliğinin ortalarında ise o muazzam pastoral manzaradan ilham alarak şu dizeleri yazdı, "Ben Doğ'u'daki çitlerin altındaki saraypatıları (yıldızçiçeği) toplarken,/Güneydeki dağlara dalıp huzura eriyorum." Tao Yuanming, kendini o delirtici yöneticiler, soylular topluluğundan geri çekmiş, özgür ve huzur dolu bir ruha erişmiştir. Temizlediği, güzelleştirdiği o çiftlik, Tao Yuanming için artık dünyevi sıkıntılardan kaçtığı bir sığınak haline gelmişti. Yazdığı şiirler kırsal yaşam üzerine olduğu için herkes onu "pastoral şair" olarak tanırdı. Yani Tao Yuanming, hayatının merkezine artık huzur içinde yaşamayı ve şiir yazmayı almıştı. Lun Xun bir keresinde şöyle demiştir: "Tao Yuanming o kadar çok kargaşa görüp siyasi gücün suiistimaline o kadar çok tanıklık etti ki, artık şikâyet etmeyi bıraktı. Bundan dolayı yazdığı şiirler bu kadar narin ve bu kadar huzurlu."

O yavan kırsal manzara, sıradan yaşam ve sakin ruh hali, şiirlerine tamamen sade bir dil ve üslup olarak yansımıştır. Şiirleri o kadar içten o kadar dolambaçsız ve süsten uzak ki sanki kalbinin derinliklerinden kendiliğinden ve özgürce akıyormuş gibi. *Dağların ve Denizlerin Kitabı*'nda şöyle bir şiiri vardır:

Kuşlar mutlu, yerleri var dingin, temiz,/Kıvançlıyız yurt olduk onlara biz./Ekerken, biçerken tarlayı/Düşünüyorum kitaplarımı okumayı./Yolda bırakmış derin yarıklar,/Arabalarıyla gelir giderken dostlar./Muhabbeti-

*miz derin, yudumlarken şarabı,/Ya da koparıken ektiğim o meyveleri./
Çok geçmez, serpiştirir damlalar,/Gündoğusundan eserken rüzgâr./Oku-
yorum, eskilerden bir kahraman soyluyu,/Resimlemişler, dağları hem de
okyanusu;/İşte böyle huzurlu geçer günler;/Başka ne isterim, hiç yok gam,
keder.*

Doğal manzaranın güzelliği tam anlamıyla "bir çiftçinin diliyle" aksettirilmiş. "Güneşin altında uzak bir köy parılıyor,/Kulübelerin yanından esen meltemle dumanlar yükseliyor" Dizeleri bunun en iyi örneklerindendir. Tao Yuanming, şiirlerinde insan yaşamının tasvirine de yer verir:

Güzel günlerinde güzün ve baharın/Yeni şiirler söyleyeceğiz tırmanırken tepelere./Attık mı ayağımızı eşikten ya biri çağırır ya öteki/Birinde şarap varsa konukseverlik vardır diğerinde./Tarla işleri her birimizi bir çağırınca/Dağlırsız görüşmek üzere vakit bulduğumuzda;/Buluşuruz deyip çabucak giyiniriz,/Bitmez kahkahalar, keyifli sohbetlerde.

Görüldüğü gibi, sıradan pastoral bir hayat gayet ustaca tasvir edilmiştir. Sözü fazla uzatıp, karmaşık anlatımlara girmeyen Tao Yuanming'in şiirlerindeki dil ve üslup gayet sade ve anlaşılırdır. Daha sonraki nesiller Tao Yuanming'in şairliğine ilişkin şöyle bir yorumda bulunmuşlardır: "Şiirleri dıştan bakıldığında sade ve süssüz fakat tarz olarak olağanüstü ve süslü; incecik ve kısalar fakat içerik olarak muazzam zengin."

Tao Yuanming'in günümüze ulaşan nesir çalışmaları ve betimleyici şiirlerinin arasında, "Şeftali Baharı" ve "Dönsem İyi Olur", en çok bilinen eserleridir. "Şeftali Baharı" aslında kurgu özelliği taşıyor. Bunda Tao Yuanming hayali bir ideal dünya yaratmış ve biz bu eserde sadece Konfüçyüsçülerin arzuladığı kadim dönemlerin o toyluğunu ve basitliğini değil aynı zamanda Laozi'nin savunduğu "az nüfusu olan küçük bir devlet" şeklindeki sosyal düzen anlayışının izlerini de görüyoruz. Aşağıda yer alan kırsal manzara tasviri, Tao Yuanming'in pastoral şiirlerindeki sanatsal havaya eşleşmektedir:

Geldiği yer düzlük ve ferah bir yerd. Atlar ve küçük evler büyük bir intizamla sırlanmıştı; büyük tarlalar ve güzel havuzlar vardı; dut ağaçları, bambu ağaçları ve başka ağaçlar da vardı; tarlaların etrafında uzanan patikalar vardı; tavuklarla köpeklerin sesini duydu. Bir ileri bir geri gi-

Şeftali Baharlarının Masallar Ülkesi, Ming Hanedanlığından Qiu Ying. Tao Yuanming'in en ünlü denemesinin adı Şeftali Çiçeği Baharları'dır. Burası ideal bir yerin kurgusudur. İnsanlar hayatlarını yaşamaktadırlar ve dünyevi meselelere nispetle soğukturlar. Daha sonraları Wang Wei, Han Yu ve Liu Yuxi gibi şairler bu konuyla ilgili şiirler yazmışlar ve kendi sosyal ideallerini paylaşmışlardır

den, çalışmaya dalmış, tohum saçan adamlar ve kadınlar vardı. Giyimleri dışarıdaki insanlarınkinden farksız değildi fakat hepsi, beyaz saçlı yaşlılar, saçları örülmüş çocuklar, hepsi mutluydu ve hallerinden memnundlardı.

"Dönsem İyi Olur", Tao Yuanming'in çalıştığı işten istifa etmeye, daha sakine ve münzevi bir hayat yaşamaya karar verdiği zamanlarda yazılmıştı. Kadim Çin'de yazılmış çeşitli edebiyat formlarının arasında, betimlemeler içeren mensur şiir örnekleri daha süslü ve karmaşık bir dilde yazılmıştı. Bunların aksine Tao Yuanming'in betimleyici mensur şiirleri daha sade, anlaşılır ve canlıydı. "Kayıgım ağır ağır yanaşırken, elbiselerim rüzgârla beraber tatlı talı uçuyordu" dizelerinde şair, eve doğru giderken ne kadar tasasız, keyifli, özgür ve zincirlerden kurtulmuş olduğunu anlatmaktadır. Doğal manzaraların güzelliğini metheden, "Arada bir başımı kaldırıp uzaklardaki bulutlara bakardım,/Dağın yamacına kadar inmeye hiç niyetleri yoktu./ Kuşlar bile yorulduklarında ağaçlara dönmeyi bilirlerdi", ve "Güçlü ağaçlar iyice serpilmişti,/Nehirler homurdana homurdana akıyor ve nefis görünüyordular" bu dizeler yalın, özgür ve bereketli doğanın çekiciliğinin canlı bir portresini sunuyor bizlere.

Tao Yuanming, çiftlikte çalışarak, şarap içerek ve köy hayatıyla ilgili şiirler yazarak kendi memleketinde, Chaisang'da kendine çok sade bir hayat kurmuştur. Ne kadar yoksul ve perişan bir durumda olsa da ahlaklılığından asla taviz vermemiş ve çok zor şartlar altında yaşamasına rağmen memuriyet hayatına geri dönmeyi şiddetle reddetmiştir. Büyük sefalet içinde yaşayan Tao Yuanming bir keresinde şöyle demiştir, "Yaz boyu işe aç giderim ve kışın uyurken üzerime örtecek bir battaniyem bile yok." Temiz bir bilince sahip, gururlu ve münzevi yaşayan Tao Yuanming, kendini dünyadan ve dünyevi şeylerden tamamen koparmıştır.

Li Bai ile Du Fu: Tang Hanedanlığı Döneminde Zirve Yapan İki İsim

Li Bai-Romantik Dahi Şair

Yüksek Tang Hanedanlığı Çin şiir sanatının altın çağı oldu. Büyük romantik şair Li Bai (701-762), Yüksek Tang Hanedanlığı döneminde şiir camiasında ön plana çıkmış başarılı bir şairdi. Li Bai'nin şiirleri, büyük ölçüde açık fikirliliği ve Yüksek Tang kültürünün ihtişamını yansıtırken kendisi Yüksek Tang edebiyatının en büyük temsilcilerindendir.

Li Bai'nin şiir yazımı konusunda alışılmışın dışında büyük bir yeteneği vardı. Li Bai ile aynı dönemde yaşayan ve en az onun kadar başarılı olan Du Fu (712-770) Li Bai ile ilgili şunları söylemiştir:

Eskiden önünde engel olmayan biri vardı,/Gökçe bir şair diye tanınırdı./Eline aldığı fırçasını yazmak için yazı,/Gökler inlerdi fırtınayla;/Bitirince şiirini dökerdi gözyaşı hayatlar, tanrılarla.

("Bir Bahar Gününde Li'yi Anmak")

Li Bai'nin şiirlerinde, coşkulu, cesur, özgür ve romantik bir ruh vardır ve yazdığı şiirler gelecek nesiller üzerinde çok büyük etkiler bırakmış, Çin halkı tarafından oldukça sevilmiştir. Dahası, onun "Sakin Bir

Li Bai'nin bir portresi

Gece Üzerine Düşünmek" adlı kısa şiiri çocukların okuma kitaplarında bile yerini almıştır:

Yatağımın yanında bir ışık havuzu-/Bu yerdeki acaba kırağı mı?/Yukarı baktığımda ay parlıyor;/Evimin hasreti yüreğimi dağlıyor.

Li Bai'nin kendi deneyimleri ve hayat gailisi şair olarak kendini şekillendirmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Daha çocukken, memleketinde, dağların tepesinde, ağaçların gölgesinde birçok kitap okumuş ve Taoculuk üzerine çalışmıştır. Yirmili yaşlardayken memleketini terk etmiş, Çin'i gezmiş ve ayak izleri ülkenin yarısına değmiştir. Doğa ve manzara

içerikli şiirlerinin birçoğu çok beğenilmiş ve popülerleşmiştir. Aşağıda şiirlerinden bir örnek vardır:

*Güneşli Buhurdan Tepesi bulut sa-
hıyor tütsü gibi;/Gürlüyor çağlayan
başasağı gelmiş ırmak gibi./Seller
gibi akıyor su bin metreden/Sanki bir
gümüş nehir düşüyor gökyüzünden.*

("Uzaklardan Görünen Lu Dağı Şelalesi")

Li Bai'nin şiir dili sade, kolay anlaşılır, kendine has ve canlıdır ve şiirlerinde güçlü metaforlar ve benzetmeler kullanır. "Yağmurlar gökten yere öyle uzun yol kat ediyor ki/Sanki mavi gökyüzünden Silver Nehri akıyor" dizelerinde güçlü bir abartı ve hayal gücü görüyoruz. Şairin doğa sevgisi ve övgüsünün bir dışavurumu olarak bu şiirler, okuyana leziz bir tat vermekle beraber aynı zamanda bir bütünlüğe sahiptir ve yoğun duygu, düşüncelerle doludur.

Li Bai, Tang Xianzong'un saltanatında olduğu dönemlerde Kaiyuan ile

Lu Dağı'ndaki Şelale, Qing Hanedanlığından Gao Qipei

Tianbao dönemlerini görmüştür. Kaiyuan Dönemi (713-741) Çin tarihinde Barış ve Refah Dönemi olarak adlandırılır ve bu dönemde ülke kenetlenmiş, ekonomi ve kültür daha önce eşi benzeri görülmemiş bir şekilde gelişmiş ve zenginleşmiş, aydınlara yeteneklerini göstermeleri ve kariyerlerini ilerletmeleri için daha çok fırsat ve daha iyi şartlar sağlanmıştır. Bunun neticesinde de, afili duygular ve girişimci ruhlar Li Bai gibi büyük âlimler vesilesiyle hayat bulmuş oldu. Yapısı gereği Li Bai, kendine güvenen, özgür ve baskılanamayan biriydi. Gençlik yıllarında kendine özgü kitaplar okumaya ve mensur şiirler yazmayı bayılırdı ve bu da aslında gelecekte nasıl yetenekli bir şair olacağının sinyalleriydi bir anlamda. Çocukluğunda, silahşorluğa merak salmış ve kendisine kahraman olarak ölümsüz bir şövalye yaratmış. Şiirlerinden biri şu şekildedir:

Reşit olduğum yaşta tanımazdım dünyayı,/Ama dostluk kurdum, tanıdım cesur, mert insanları./.../Kılıç sallayarak kazanmaya başladım hayatımı,/Kötüleri temizlemektir hayatımın amacı.

Şairin şövalyeliğe karşı olan bu ilgisi ve beğenisi bu dizelerde ifade edilmiştir ve daha sonra başka işler yaparken bile yine bu tavrı ve tutkusu sürmüştür. Li Bai, "Fufeng'de Nazik ve Olağanüstü Yetenekli Erkeklerin Gezisi" adlı şiirinde; sözünün eri olan, kötülüğe meydan okuyup iyiliği savunan, mevki makamı umursamayan şövalye adamlara olan derin saygısını ve hayranlığını açıkça dile getirmektedir. Bunun dışında şiirlerinde onun kahramanlığa duyduğu derin özlemi de görüyoruz ve bu da onun ne kadar olağanüstü yeteneklere sahip olduğunu ve toplumun düzenini sağlamak için ne denli hırslı olduğunu bizlere göstermektedir.

Li Bai'de göze çarpan bir başka özellik ise onun kendine olan aşırı güveni ve kibirliliğiydi. Politikadan çok iyi anlardı ve erdemli insanlardaki ve eski dönemdeki başarılı yöneticilerde bulunan bütün vasıfların kendisinde bulunduğunu düşünürdü. Özellikle, imparatorluk sarayı iç karışıklıklarla boğuşurken, yöneticiler tarafından devlet erkânında merakla önemli bir göreve getirilmeyi bekliyordu, çünkü isyan çıkaranları bastırabileceğini, zekâsı ve yeteneğiyle devlet meselelerini çözebileceğini ve ulusal güvenliği sağlayabileceğini düşünüyordu. Fakat hayatı boyunca böyle bir şans elde edemedi. İki defa saraydan kovuldu ve başına çok büyük dertler açtı. Ülkesine hizmet edemediği için içten içe

dertleniyordu. Nihayetinde, bir silsile halinde gelen bu acılar, düş kırıklıkları, umutsuzluklar onu yazmaya yöneltti. İnsanoğlunun çekebileceği zorluklarla ilgili bir sürü şiir yazdı. Yazdığı şiirler esas itibarıyla şairin hayatı boyunca yaşadığı hayal kırıklıklarını, düzgün bir kariyerinin olmayışını ve bu konuda başarısız oluşunu, o denli yetenekli ve hırslıyken üstelik bunların farkındayken dönemlerden ve dalkavuklardan dolayı bir türlü yer edinememesini anlatıyor. "Hayat çok zor. Gökyüzüne tırmanmaktan bile daha zor" diyerek iç geçirmiştir hep.

Li Bai, kırk iki yaşındayken resmi bir görevde çalışması için Tang Xuanzong tarafından saraya çağırılmıştır. Onca zaman geçtikten sonra bu teklifi duyan Li Bai'nin içi içine sığmamış, çok heyecanlanmıştır. Nihayet bu kez hünerlerini gösterebilecekti. Bu olayın üzerine şu sözleri yazmıştır; "Aklım yerinden çıkacak gibi ve kahkahalarla gülüyorum, evden çıkıp uzun adımlarla yürüyorum;/Bu nasıl mümkün olabilir!" Fakat Tang Xuanzong daha önceleri olduğu gibi artık ülkesinin refahını düşünen, halkı için azimle çalışan bir imparator değildi; sadece kişisel zevklerinin derdine düşen biriydi artık. Li Bai ise, saray tarafından kralın başarılarını erdemlerini kayda geçirmesi için kiralanmış bir karalamacıydı sadece. Dolayısıyla politik fikirleri ve tutumu hiçbir zaman fark edilmedi. Bu işte çalışması çok sürmedi. Yöneticilerin kiskançlıkları ve ayrımcılığına daha fazla dayanamayıp, baskı altında Chang'an'ı terk etti ve güney Çin'i gezmeye başladı. Bu süreçte, "Göklerdeki Dağ Rüya İnce-Bir Elveda Şarkısı" adındaki çok bilinen eserleri yazdı. Hayatta yolunu ve umduğunu bulamayınca, yanıltıcı hayallerle kendini rahatlatmaya çalıştı. Rüyalarında, dünyadan çok uzak, muhteşem ve büyüleyici bir periler ülkesi yarattı kendine. Rüya gibi olan o periler ülkesinde, komik veya belli belirsiz dehşet verici sahneler bir aradaydı ve bunların hepsi şairin kalbin özgürlüğüne duyduğu özlemi ve gerçekliğin gölgelelerinden duyduğu derin korkuları dışa vurmaktadır. Gördüğü rüyalar çok kısa sürüyor, hemencecik bitiveriyordu. Uyandığında, gördüğü bütün o mucizevî şeyler ve güzelliklerin hepsi kaybolmuş oluyordu. Elinde değildi, ister istemez kendini kötü hissediyor ve zihni bulanıklaşıyordu. İnsanın mutluluğunun gerçek olmadığını, bir rüyadan ibaret olduğunu ve onun da göz açıp kapayıncaya kadar yok olduğunu düşünen ve bundan hayli etkilenen Li Bai, şiirlerinden birinin son dizelerini şöyle bitirmiştir:

Dizlerimin üzerine çöküp, iktidardaki o adamların önünde nasıl eğileyim ki,/Kendimi mutluluktan neden mahrum bırakayım!

Öte yandan, Li Bai kendisini o hüsrarlardan, acılardan çekmeyi başarabiliyordu ve bunu yapabilmesinde de kendine duyduğu özgüven ve olağanüstü yetenekleri etkiliydi, ama gelin görün ki bu özgüvenini ve yeteneklerini gösterebileceği bir fırsatı hiç yakalayamamıştı. Şarap ile ay onun şiirlerinde olmazsa olmaz iki imgeydi. Mesela, "Adalet Bakanı amcam Li Ye ile Dongting Gölü'ni Ziyaretimiz Üzerine Derlenmiş Beş Şiir ve Jia Zhi, Saray Kâtibi" başlıklı iki şiirinde şu dize-leri yer almaktadır;

Hiç duman yok Dongting Gölü üstünde, bu Güz akşamı;/Çıksam bu parlak göğe, taşısı beni akıntı./Borca alıp Donting Gölü üstüne ayışığını/Beyaz bulutlara çeksem kürekleri, denesem oradan şarap satın almayı.

Çok süslü olmayan, basit dille fakat ustalıkla yazılmış olan bu şiir, şairin kaygısızlığının, duygularının, ruh halinin ve doğanın bir dışavurumudur. Son İki dizede-"Dongting Gölü'nden biraz ay ışığı, beyaz bulutlardan ise biraz şarap ödünç almak" doğaya insani özellikler yüklenmiştir. Temiz ve masumane yüreğiyle şair, dünyayla, gökyüzüyle, doğayla bütünleşiyor ve buna bağlı olarak da birçok güzel manzarayı, duyguyu, düşüncüyü görebiliyor. Beyaz bulutlardan alacağı şarabın cazibesinin yanı

Sarhoş Taibai, Qing Hanedanlığından Su Liupeng, resim Tang döneminde İmparator Xuanzong'un sarayındaki iki hizmetçinin refakat ettiği sarhoş Li Bai'yi tasvir etmektedir

sıra gölün manzarasına ve ay ışığına takılıp kalan şair bunları ruhunun birer sığınağı olarak görüyor. Kendini dünyanın gürültüsünden karmaşasından kurtararak deyim yerindeyse duygu ve düşüncelerine dizginlerini salıveriyor. Bir anlamda şairin tanrısal özgürlüğü açığa çıkıyor.

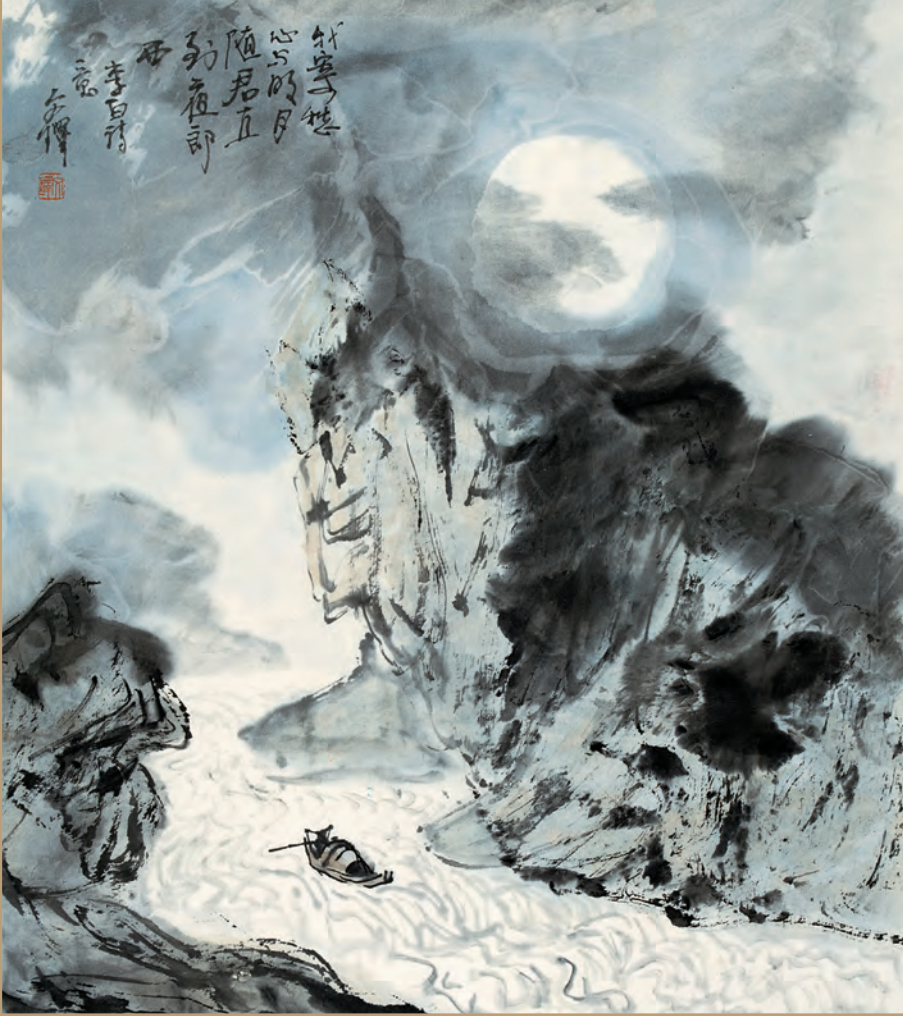
Çin kültüründe ay, mistik duyguları ve telaffuzu zor güzellikleri barındırır içinde. İnsanların nostaljik, özlem dolu duygularını uyandırabiliyor. "Memleketimdeki ay daha parlak" dizesi buna bir örnektir mesela ve aslında çok derin bir özlem duygusunu ifade ediyor. Duyguları dışa vurma açısından imge olarak ayın kullanılması Çin edebiyatında çok sık karşılaştığımız bir şeydir. Kadim dönemdeki mitoloji ve efsanelerde bile ay etrafında dönen pek çok hikâye vardır. Dahası, Çin kültüründeki Sonbahar Ortası Festivali'nde bütün ailelerin bir araya gelmesine vurgu yapılır ve bu festivalin olduğu dönemde ay dolunay halindedir; Çin inancına göre dolunay barışı, refahı, aile birleşimini temsil eder. Dolunay için adaklar sunulur ve festivalin tadı çıkarılır. İnsanlar Sonbahar Ortası Festivali'nde gece bir araya gelir, memleketlerinden uzak ailelerini ve arkadaşlarını düşünürler ve şöyle iç geçirirler; "Parlak dolunay denize vurur;/Gözümüz dalıp gider, sevdiklerimizden ayrı düştük." Li Bai, şiirlerinde aya çok daha geniş yer verir. "Parlak Ayın Eski Türküsü" adlı şiirinde şöyle demiştir:

Çocukken ayı tanımadığımdan hiç,/Beyaz yeşim taşından tabak sandım onu./Belki de ölümsüzlerin süs aynasıdır bu,/Süzülen hızla beyaz bulutların ardına doğru.

Bu şiirde, Li Bai ayı beyaz bir tabağa ve ayna giyen ölümsüzlere benzetmekte ve bu da bizlerde sıcak ve gizem dolu duygular uyandırıyor. Daha önce de bahsi geçen "Sakin Bir Gece Üzerine Düşünmek" adlı şiirinde şair yine, parlayan aya baktığında memleket özleminin depreştiğinden ve ruhunun daraldığından bahsetmiştir. "Dışarıya bakıyorum, parlak bir ay;/Boynumu büküyorum, memleket özlemi, boğuluyorum", dizeleri bunun bir dışavurumudur. Garip garip diyarlarda gezinen şairin yalnızlığı şiirlerinde açıkça görülebiliyor. Yıllar yılı memleketinden uzak, boynu bükük şekilde gezinen şair çektiği sıkıntılarla, zorluklarla teker teker yüzleşmiştir. Şiirlerini okurken okuyucular şairin mutsuzluğuna, hüznüne ortak olmaktan alıkoyamıyorlar kendilerini. "Wang Changling'in Longbiao'ya Sürgün Edilmesi ve Uzaklara Gönderilmesi Üzerine Bir Mektup" adlı çalışmasında Li Bau şöyle demiştir:

*Guguk kuşları ağladıkça filizlenen kavaklar bir bir düştü;/Şaşkınlım,
Longbiao'nun Wuxi'nin çok çok ötesinde olduğunu öğrendim./Şimdi
parlak aya kararmış ruhumu gönderiyorum,/Belki bir rüzgâr eser de Ye-
lang şehrine varır ruhum.*

"Kararmış ruh" ile "parlak ay" imgelerinin her ikisi de bu şiirde şairin arkadaşına yaptığı bir göndermedir aslında. Arkadaşından ayrı düşen şairin anıları canlanıyor ve onun geleceğinden endişe ediyor.

"Wang Changling'in Alt Bir Göreve Getirilmesinin Ardından Yazılmış Bir Mektup" şiiri üzerine çizilen bir resim, Sun Wenduo

Aslına bakılırsa, Li Bai ideallerini gerçekleştiremediği için çok mutsuzdu. Öfkesinden ve üzüntüsünden kurtulamayınca, şarap içerek veya yüksek sesle şarkılar söyleyerek bastırılmış duygularını dışa vurmuştur genelde. Gençliğinde, dik dururdu, cesurdu, ölümsüz bir kahraman olarak yaşamak isterdi ve Tao'nun öğretileri üzerinde çalışırdı. Bundan dolayı da Taocu kültür onu çok fazla etkilemiştir. Bu yüzden şiirlerinde küçük düşünenleri, edebe aykırı davrananları, şöhret ve mevki makam peşinde koşanları hakir görür ve mesajlarını hep bu yönde verir. Li Bai, bir taraftan politik meselelerdeki hünerlerini göstermek için epey uğraşmıştır diğer taraftan da başarılı bir kariyerin kendisine getirebileceği zenginliği, mevki makamı hor görmüştür. İki düşünceyi aynı anda savunurdu; birincisi, kişinin insanlara ve ülkesine faydalı olmasını ifade edip topluma karışmayı savunan Konfüçyüsü düşünce; ikincisi ise, kişinin kendisini insan toplumundan soyutlaması gerektiğini savunan Taocu düşüncedir. Bu iki düşünceyi aynı anda savunmasından da anlaşılabilirliği gibi, Li Bai'nin zihni oldukça karmaşık bir durumdadır. Arkadaşlarından birine ithaf etmiş olduğu şiirlerinin birinde, "Aydınlanmış bir yöneticiden bir görev devralana kadar,/Senle birlikte yol alacağız ve beyaz bulutlara birlikte yaslanacağız" demiştir Li Bai. Burada, arzularını gerçekleştirmek için bir yöneticiden görev beklediğini ifade etmiş fakat şöyle bir kendine bakınca, bu o düzene, o görgüsüzlüğe ayak uyduramayacağına karar vermiş ve kendini geri çekmiştir. Hatta bu düşüncesi o kadar ağır basmıştır ki hayatın, zenginliğin, şan şöhretin hep geçici olduğunu dile getirmiştir. Dolayısıyla, hayattan keyif almaya ve anın tadını çıkarmaya bakmış ve onun için şarap içmek, dolunayın tadını çıkarmak mutlu ve rahat bir hayat sürmenin en iyi yoluydu.

"Ay Işığında Yalnız İçmek" adlı şiiri bizlere açıkça gösteriyor ki, hüznlerini geride bırakmış yalnız ve özgür ruhlu romantik şair, şarap içerek ve şiir yazarak kendini avutmuştur:

Bir kupa şarap, çiçekli ağaçlar altında;/Yalnız içiyorum, hiç dost yok yanımda./Kupamı parlak aya kaldırıyorum./Çünkü o, gölgem ve ben üç kişiyiz, biliyorum./Ay, maalesef, pek şarap içmiyor;/Gölgem ise huzursuz, yanımsıra geliyor./Ama Ay dostum olarak, gölgem ise kölem/Mutlu olmalıyım böyle, İlkbahar bitmeden. Söylediğim şarkılara Ay yolluyor ışığını, titrek,/Yaptığım danslarda gölgem dolamıyor ayağıma, sürtünerek./İçmezden önce üçümüz birlikte, eğleniyorduk;/İçince hepimiz kendimize

ayrı bir yol bulduk./Uzun, cansız ziyafetimiz uzun sürsün dilerim,/En sonunda Bulutlu nehirde buluşalım isterim.

Romantik şair ve onun kimsesiz gölgesi, çiçekler, ay, şarap, şarkılar, danslar hepsi muhteşem bir manzara sunuyor bizlere. "Kadehimi parlayan dolunaya doğru kaldırıyorum,/O, ben ve benim gölgem, etti size üç adam" dizelerinde gölgesini kendine arkadaş eden şair, yeni yeni filizlenmiş ağaçların ve ayın ışığı altında kadehini kaldırıyor, bağıra çağıra şarkılar söylüyor ve böylelikle sıkıntılarından kurtulmayı umuyor. Ne yazık ki, - "Eyvah! Ay şarap içmiyor;/Bitkin düşmüş gölgem bana soku-luyor" ay şairin neden bu kadar içtiğine bir anlam veremiyor ve gölgesi onun neden bu kadar perişan, bu kadar karamsar olduğunu bilmiyor. Haliyle şair de kederlerinin, sıkıntılarının kendisini ele geçirmesine izin vermemek için gönlünce eğlenmeye çalışıyor. Şairin acıları karşısında sitemlerini bu şekilde imgelerle yansıttığı bir başka şiiri de "Şaraba Davet"tir ve bu şiirde şair acı gerçekler karşısındaki öfkesini, sitemini, üzüntüsünü yine ustalıkla yansıtıyor okuyuculara.

Li Bai'nin bu olağanüstü yeteneğinden oldukça etkilenen katı şair Du Fu, şu dizeleri yazmıştır:

Li Bai içtiği zaman tatlı bir nektara dönüşebiliyordu;/Orda burada içer, şarap dükkânlarında sızıp kahrıldı./Saraydan gelen davetleri bile gururla-narak reddederdi,/Ölümsüzler kutsal içeceği asla bırakamazlar, derdi.

("Sekiz Ölümsüz İçici")

Li Bai'nin şiir yeteneği daha sonraki kuşakları çok büyük ölçüde cezpe edebilmiştir ve Su Shi, Lu You ve daha birçok bilinen şair de ondan oldukça etkilenmişlerdir. Ancak yine de, Li Bai'nin yaratıcılığı, yeteneği, zarafeti diğer şairleri gölgede bırakmıştır.

Du Fu-Sevecen Bilge Şair

Çin edebiyat tarihinde Du Fu da en az Li Bai kadar ünlüydü ve bu iki şairin ismi hep "Li ile Du" şeklinde birlikte anılırdı. Her ikisi de Yüksek Tang Hanedanlığı döneminde yaşamasına rağmen, Li Bai'nin şiirleri Yüksek Tang Hanedanlığının özelliklerini, ruhunu, dinamiğini daha çok yansıtmıştır. Du Fu'nun şiirleri ise onun ülkenin geleceği

Du Fu'nun bir portresi, Jiang Zhaohe

konusundaki sorumluluk anlayışını ve derin kaygılarını yansıtmıştır. Du Fu'nun şiirleri Orta Han Hanedanlığı döneminden (766-835) Song Hanedanlığı dönemine (960-1279) kadarki şiir gelişimini çok büyük ölçüde etkilemişken Li Bai'nin şiirleri, yaratıcılık anlamında Yüksek Tang Hanedanlığı döneminde doruk noktasına ulaşmıştır.

Tang Hanedanlığı tarihinde, Yüksek Tang Hanedanlığı, aşırı verimliliğe ve eşi benzeri görülmemiş bir güçlülüğe tanıklık etmiştir. Tabii bu dönemde çeşitli sosyal çatışmalar ve krizler de patlak verdi ve büyüdü. Özellikle, "An Lushan ve Shi Siming

İsyanı"nın patlak vermesinden sonra, Tang yönetimi kaçınılmaz olarak zayıflamaya başladı, politik hayat iyice saçmalamaya ve çökmeye başladı ve toplum bir kargaşaya sürüklendi. Du Fu, yazılarında Tang hanedanlığının yükselişinden düşüşüne kadarki süreçte meydana gelen değişimlerin, gelişmelerin grafiğini çizmiştir bir anlamda. Şiirleri içerik bakımından oldukça zengindir ve ülkesi, halkı için duyduğu derin kaygıları içermektedir. "Üç Acemi Yönetici", "Xin'an'da Bir Acemi Yönetici", "Tongguan'da Bir Acemi Yönetici", "Shihao'da Bir Acemi Yönetici", "Yeni Kadının Ağıtı", "Eski Çiftler Ayrılıyor" ve "Evsiz" adlı gözde çalışmalarını Kaiyuan ile Tianbao dönemlerinde yükselişteyken daha sonra giderek zayıflayan Tang hanedanlığının tarihsel seyrini ve durumunu yansıtan eserlerdir. Bu sayede, Du Fu'nun şiir sanatı daha sonraki nesiller tarafından "Lirik Tarih" sıfatıyla anılmıştır.

Du Fu, Erken Tang Hanedanlığı döneminde (618-713) tanınmış şair Du Shenyan'ın torunuydu. Derin ve anlamlı bir aile geçmişi olan Du Fu, henüz bir çocukken okumaya ve öğrenmeye can atıyordu. Eşi benzeri görülmemiş bir bolluk bereket döneminde doğan ve Konfüçyüsçü dü-

şünceyi kutsayan, devlet hizmetinde çalışma geleneğini sürdüren bir ailede büyüyen Du Fu, doğal olarak politik hayata karışma eğilimindeydi. Yedi yaşındayken şiir okumaya başladı ve on beş yaşındayken yazmış olduğu şiirler de büyük beğeni kazandı. Yirmi yaşına geldiğinde, gezgin bir hayata başladı. Devlet yönetimine aday olmak için Luoyang'a bile gitti, fakat başarısız oldu. Bu dönemlerde, genç Du Fu Luoyang'da kırk yaşlarında olan Li Bai ile tanışmıştı. Birlikte seyahat eden, şiir hakkında, dünyevi meseleler hakkında konuşan bu ikili arasında bir süre sonra çok güçlü bağlar kuruldu ve çok yakın arkadaş oldular. Her fırsatta Li Bai'den övgüyle bahseden Du Fu, onu anmak için bir sürü şiir yazmıştır ve yazdığı bu şiirler kalbinin en derinlerinden gelmişti. Aşağıdaki dizeler buna örnektir: "Ölüm birbirini seven iki kişiyi ayırdığında,/O kişilerden biri derin kedere boğulur"; (Li Bai'yi Düşlemek) "Dahası bu üç gece boyunca/Senin hayalini kurdum/Gerçek gibiydi/Sanki yanı başımda duruyordun. Bu dizeler, Du Fu'nun o derin ve anlamlı duygularının bir tasviridir ve bu dizeleri okuyan kişilerin gözleri dolmuştur.

Du Fu, sahip olduğu yetenekler imparator tarafından veya diğer yöneticiler tarafından keşfedilir de kendisine resmi bir görev verilir umuduyla otuz beş yaşındayken kalkıp, o dönemde merkez şehir olan Chang'an'a doğru yola çıkmıştır. Fakat ne yazık ki bu şansı hiçbir zaman yakalayamamıştır. Yazdığı şiirleri defalarca yöneticilere takdim etmiş fakat her defasında bu çabaları sonuçsuz kalmıştır. Tianbao'nun onuncu yılında, İmparator Tang Xuanzong, ataları için kutsal bir anma töreni düzenlemiş. Bunu fırsat bilen Du Fu, imparatorluğa "Kutsal Törenler Büyük Övgü" başlıklı üç tane kafiye nesir sunmuştur. Du Fu'nun yazdıkları imparator tarafından beğenilmiş olsa da yine de kendisine resmi bir görev verilmemişti. Aradan birkaç yıl geçtikten sonra, kendisine askeriyede küçük bir görev verildi. On yıl kadar bir zaman geçtikten sonra artık Chang'an'da iyice çıkmaza girmiş ve ideallerini gerçekleştirememekten dolayı fena halde hüsrana uğramıştı. Hatta durumu o kadar kötüye gitmiş ki kendisine ne bir parça ekmek ne de kıyafet alamayacak duruma gelmiş. Sefil bir hayatın pençesine düşen Du Fu, toplumun en alt tabakalarında yaşayan yoksul insanlar kitlesine dâhil olmuş ve onları daha iyi anlamaya başlamıştır. Öte yandan, yaşamını sürdürmek için soylulara eşlik edip şiir yazmaya, içmeye ve gezmeye alışmıştı. Zengin ve nüfuzlu ailelere yapmış olduğu sık ziyaretler, soyluların o lüks içindeki savurgan hayatlarına yakından tanıklık etmesi için bir fırsattı. Bu

denli keskin hatlarla ayrılmış iki yaşam şekli şairde inanılmaz öfkeler uyandırmış ve bunu şiirlerine de yansıtmıştır.

"Güzel Kadınların Türküsü" aslı şiirinde, Chang'an'da zengin ailelerde yaşayan kadınların portresini çizmiştir:

İpeğin altından görünüyor mükemmel bedenleri/Altın tavuskuşu ya da gümüş tekboynuz işli giysileri;/Yalıçapkınıyla süslenmiş başları,/ Rengârenk sallantılı süsleriyle oyulmuş yeşimtaşı/Sırtına atmış inci işlemeli fistanı.

Bu kadınlar giyindiklerinde müsrifçe giyinirlerdi, çünkü soylu ailelerden geliyorlardı: "Bu âlem içinde/Sevgilim Yang'ın kız kardeşleri en büyük övgüyü hak ediyorlar" diyen İmparator Tang Xuanzong, gözde kadını Yang'ın ailesini övmekte ve onlara lütufta bulunmuştur. İmparatorun gözdesi Yang'ın iki kız kardeşine "Guo Hanımefendi" ve "Qin Hanımefendi" unvanları verilmişti. Şair aslında burada, "Başkan Yang oldukça güçlüdür,/Onun en ufak dokunuşu her yeri yakar kül eder" diyerek açık açık devlet yönetiminin nasıl hafife alındığını ve nasıl çöküntüye uğradığını bizlere göstermektedir; biz sıradan insanları ise "En iyisi ondan ve onun kötü huylarından sakınmak" diyerek uyarmaktadır. Bu dizeler şairin, soyluların budalaca ve savurganca yaşadıkları hayat karşısındaki öfkesini ve eleştirisini dile getiriyor.

En çok bilinen şiirlerinden biri olan "Yol Türküsü-Fengxian'a Yolculuk" isimli uzun şiirinde Du Fu, hayatın gerçekleri karşısındaki hoşnutsuzluğunu ifade etmiştir.

Köşkler patlayacak et ve şaraptan;/Yoksullar donup ölüyor soğuktan./ Acı yanıbaşında duruyor mutluluğun,/Sıkıntılıyım, hissettiklerimi anlatamıyorum.

İki ayrı uçta yaşayan insanlar arasındaki o derin uçurum, Du Fu'yu derinden etkilemiş ve bu sayede sıradan insanlara, alt tabakadakileri büyük sempati duymuştur. Du Fu'nun asıl önemli şiiri olan "Savaş Arabalarının Hikâyesi" yine bu dönemde yazılmıştır. Bu şiir, harıl harıl çalışan, derebeylerine hizmet eden, sırf imparator topraklarına toprak kat-sın diye zamanlarını, emeklerini hatta hayatlarını harcayan fakat yine de yiyecek yemek, giyecek elbise bulamayan toplumun alt tabakasındaki insanların yaşamlarını bütün çarpıcılığıyla gözler önüne seriyor.

Arabalar gümbürder,/Atlas kişner./Acemi erler, ok ve yaylar bellerinde, ilerler./Anaları, babaları, eş ve çocukları aceleyle gelirler,/Onları geçirmeye; köprü görünmez tozdan dumandan,/Yükselip ayaklarının altından./Yapışıyorlar çocuklarının eteğine,/Önlerini kesiyorlar, vurup ayaklarını yere;/Acıları öyle belli ki bulutlara varıyor./Yol kenarında biri askere soruyor./"Herkesi", diyor sadece,/ "Ahyorlar askere./Bazısı kuzeye gitti on beşinde,/Vuruşmak için nehre gelecek tehlikelerle,/Sonra gelince kırk beşine,/Batıya yollandı toprağı ekip biçmeye."/Yaşlılar sardılar bu genç başları, onlar gittiklerinde;/Eve diye gönderildiler sınıra, saçlarına ak düşse bile./Sınır toprakları kana boyanmış;/İmparatorun toprak hırsı her yanını sarmış./Duymadınız mı, Hua Dağları'nın doğusunda iki yüz köy var,/Fundalık, çalılık alanlarda, göz alabildiğine?/Sırım gibi kadınlar sabanı, çapayı kullanabilse de,/Yabani otlarla dikenler bürümüş toprağı, doğuda, batıda, her yerde./Düşman alışmış dişediş, inatla savaşmaya;/Bizimkiler sürülüyor, köpek veya av hayvanıymışçasına."/Hatırımı sormanız beni mutlu etti./Yakınmaya ise hak verilmedi./Bu yılın kış vakti,/Askere alma günü geldi./Sulh Hâkimleri vergi diye sıkıştırır,/Bu yoklukta para nerden bulunur?/Bilseydik oğullar mutluluk getirmez,/Yapardık oğul değil, onun yerine bir kız./İnsan verir kızını komşusuna,/Oğlansa girer toprağın altına!"/Görmediniz mi?/Yemyeşil sınırlarda,/Beyazlamış insan kemikleri durup duruyor/Yaşlı hayaletler ağlayıp, gözyaşı dökerken genç hayaletler yakınıyor;/Hüzünlü yağmurun altında hava baştan sona çışlık, feryat doluyor.

Ailelerinden koparılıp savaşmaları için götürülen gençlerin o son vedaları oldukça dokunaklı: "Babaları, anneleri, karıları, çocukları telaşla koşuyorlar peşlerinden./Onları uğurlamak için gelmişler, köprüde toz bulutları yükseliyor./Giysilerine yapışıyorlar, öfkeli, yolu kapatıyorlar;/Kederleri ve haykırışları yeri göğü inletiyor." Han Hanedanlığı döneminde, Yuefu şiir derlemelerinde, yaşlanmış bir askerin acı deneyimleri yer alıyor ve ilk iki dizesi şu şekilde: "On beşimde düşmanla savaşmak için evimi terk ettim,/Seksenime gelene kadar da hâlâ dönemedim." (Savaş Sonrası Eve Dönüş) Du Fu'nun bu şiirinde, savaşmaları için uzak diyarlara gönderilen ve yaşlandıklarında bile zorunlu askerlikten kurtulamayan gençlerin hikâyesi anlatılıyor: "Uzaklara gönderilen gençler yaşlanıp geliyorlar;/Evlerine geri döndüklerinde, saçları bembeyaz." İmparator ise sadece topraklarına toprak katma derdindedir; halkı asla umursamaz ve onları birer çöp olarak görüyor. En nihayetinde, köyler

ve topraklar boş kalmış, insanlar sefaletle itilmiştir. Ne kadar baskı gör-seler de sesini çıkaramıyordu insanlar. Sadece şöyle diyorlardı: "Erkek çocuklarımızın mutluluk getirmeyeceğini bilseydik,/Kız çocukları doğururduk sadece./Eyvah! Onlar da komşuya gelin gidiyorlar!/Erkek çocuklarımızı sadece toprağa gömüyoruz!"

Hayatı insanlar için çekilmez kılan en büyük şey savaştı. An Lushan ile Shi Siming'in, Tang Xuanzong'un iktidarda olduğu dönemde, Tianbao'nun on dördüncü yılında başlatmış olduğu isyan Tang Handedanlığı için bir dönüm noktası oldu; deyim yerindeyse imparatorluk lale devrinden çöküşe geçti ve halk korkunç bir sefaletle sürüklendi. Du Fu, savaşın o hengâmesini bizzat yaşadı. O dönemde, ulusal krizden, insanların yaşamından oldukça etkilendiği için birçok şiir yazdı. "Üç Acemi Yönetici", "Xin'an'da Bir Acemi Yönetici", "Tongguan'da Bir Acemi Yönetici", "Shihao'da Bir Acemi Yönetici", "Yeni Kadının Ağıtı", "Eski Çiftler Ayrılıyor" ve "Evsiz" adlı şiirleri, An Lushan ile Shi Siming'in başlattığı isyanı ve o dönemi anlatan anlatı şiirleri serisidir. Bu altı şiir de ülkenin harap olmuş halini ve savaşın insanlara getirdiği acıları anlatıyor. Dahası, kederle, kahırla dolu olan bu şiirler, askerliğin ne kadar zalimce bir şey olduğunu yansıtıyor. Bu şiirlerde göze çarpan bir diğer unsur ise, şairin halkın acılarına ortak olmasıdır. "Xin'an'da Bir Acemi Yönetici" adlı şiirinde Du Fu, yerel yetkililerin yolda karşılaştıkları kişileri askere götürmelerinin o çarpıcı sahnesini gözler önüne seriyor:

Xin'an'a yolculuk ederken/Bir feryat duydum/Bir görevli, sayım yapıyor/Yetişkin erkekleri askere alacağını söylüyordu/Daha yeni gitmişlerdi ve şimdi tekrar çağrılıyorlardı/Daha genç yaşta bir sürü delikanlı/Kısacık ve sıska hepsi, insan hayret ediyor/Bu halde nasıl koruyacaklardı şehirleri;/Ayakta dikilirken birkaç şişman oğlan gördüm/Anneleri onlara veda etmiş miydi, ama nasıl/Kimsesiz ve acınacak halde olanlar da vardı;/Akşam çöktü ve ben onların o akın akın gidişini izledim/Doğudan akıp gittiler, sesleri duyuluyordu/Yeşil tepelerin ardından hıçkırarak ağlıyorlardı/Dolandım durdum, belki de böyle olması gerekiyormuş dedim kendi kendime/Fakat anneleri, hepsi solgundu/Gözleri hep yaşlı kaldı/Bir deri bir kemik kaldılar/Ne var ki, ağlamaları hiçbir işe yaramayacaktı/Yecheng kuşatmasında, birer birer yere yığıldılar;/İsyan etmeyi nasıl düşünebilir-dik ki/Bildiğini okuyordu ordumuz/Kaçıyorlardı ve perişan haldeydiler/Bir taraftan da tahıl ambarlarını koruyorlar, yeni gelenleri eğitiyorlar ve

*harıl harıl çalışıyorlardı/Bütün bu çabaların boşa gitmemesi gerekiyordu/
Çalışırken gözleri yaşıyordu/Süvari olmak zor iş/Ama iyi bakılıyorlar;
artık ağlamanıza gerek yok!/Guo Ziyi onlara kendi çocukları gibi davra-
nıyor.*

Saraydakiler isyanı bastırmak için durmadan halkın çocuklarını as-
kere alıyordu ve bu da bütün o sıkıntılar içinde insanların yükünü ikiye
katlıyordu. Sayısız delikanlı savaş meydanında can verdi. O gün giden
genç, sıska çocuklar şimdilerde saçları beyazlamış ihtiyar adamlara
döndü. Savaş sayısız aileyi dağıttı ve birçok sivil kaybına neden oldu.

Savaşlar ve felaketler dünyanın neresinde olursa olsun hep insan-
ları etkiler. "Akşam çöktü ve ben onların o akın akın gidişini izledim/
Doğudan akıp gittiler, sesleri duyuluyordu/Yeşil tepelerin ardından hiç-
kırarak ağlıyorlardı." Bu şiirinde şair, ağlamalarının bir işe yarayamaya-
cağını, gaddar ve kalpsiz imparatorluğun bu tavrını asla değiştirmeye-
ceğini dile getiriyor.

Qing Hanedanlığı döneminin edebiyat eleştirmeni Yang Lun, Du
Fu'nun yazmış olduğu altı şiirle alakalı şöyle bir yorum yapmıştır: "...
Yaşadığı dönemin karmaşasına dokunan Du Fu, toplumun yaşadığı bu
ulusal krizle oldukça ilgilenmiş ve insanların içinde olduğu yoksulluk-
tan çok derinden etkilenmiştir..." (*Du Fu Şiirlerini Anlamak*, c.5) Bu yo-
rum belki de Du Fu'nun şiirlerinin özünü veren en iyi yorumdur.

Yine Du Fu'ya ait olan "İlkbahar Manzarası" adlı şiir, yıllar yılı okun-
muş ve hatta ilkokul çocuklarının ders kitaplarında bile yerini almayı
başarmıştır:

*Bir devlet yıkılsa bile/Dağları, ovaları gitmez bir yere;/Şimdi Chang'an
duvarları içinde/Yüksek otlar büyür, budanmamış ağaçların berisinde;/
Çiçekler açarken, çevrede/Hüzün büyür içimde./Uzaktayım ya, kalbim
kayar kuş cıvıltılarına,/Üç ay oldu hala/Parıldak ateşleri parlar eskisi
gibi/Duymak için memleketimin haberlerini/Verirdim bin altın bile;/Sa-
cımı bağlarken tepeye,/Baktım kırılmış saçlar, hem de ince,/Tutmuyor
tokayla bile.*

Şairin vatan sevgisi ve insanlar için duyduğu derin üzüntü bu şiirin
her tarafına sinmiş durumda. "Bir devlet çöktü" ifadesiyle bir ülkenin
nasıl viran olduğunu görüyoruz. Ülkenin merkezi Chang'an ele geçi-

Savaş Arabalarının Gezintisi, Xu Yansun, Çin Sanat Galerisi koleksiyonu

rildikten sonra, her yer vahşice yakılıp yıkılmış, evler talan edilmiş ve memleket tam bir enkaza dönüşmüştür. Şair çiçeklere ve kuşlara bakarken bile kahırlanıyor. Kuşlar şarkılarını söyleyemez olmuş, rengârenk çiçekler artık saçılmaz olmuş. Savaş bu kadar acımasız olunca ve bu kadar uzun sürünce evlerini terk etmek zorunda kalmış insanlar; ailelerinden haber alamaz olmuşlar. Hayatının en güzel döneminde olan, kırk altı yaşına gelen şair, saçlarının beyazladığına, inceldiğine ve artık tokayla bile tutturamadığına kahırlanıyor. İmparatorluğun kaybettiği toprakları kurtardığını duyan şair, bir anda heyecanlanıyor:

Kazanmışız geri, yitirdiğimiz toprakları/Biz Siçuan'dayken geldi haberi;/Mutluluktan üstümü ıslatırken gözyaşları;/Eşime koşarım, çocuklarıma;/Hemen dönerim, yazılarımı toplamaya,/Neredeyse çıldırmışım sevinçten;/İçeyim, şarkı söyleyeyim isterim güneş daha batmamışken./Belki ilkyazla geliriz memlekete yine,/Uzunırmak geçitlerinden aşağı,/Ziyanyang'a, en sonunda eski Luoyang'a doğru.

("İyi Haberler Var, Topraklarımız Kurtarılmış")

Ülkesinin ve insanların kaderi değiştiğçe şair de kendini iyi hissediyor. Şiirlerinde de açık fikirliliğini, kaygılarını, duygularını, her şeyi açık olarak görüyoruz.

Chengdu'da bulunan Du Fu Saman Kulübesi Müzesi. Aynı zamanda Du Fu'nun sürgündeki evidir. Du Fu bu evde sakin ve huzurlu yıllar geçirmiştir. Yedi-karakterli şiirini de bu dönemde yazmıştır

Yaşlandığında kendisine ait sabit bir evi bulunmayan Du Fu, sürekli yer değiştirmek ve ailesini oradan oraya sürüklemek zorunda kalmış. Elli dokuz yaşına geldiğinde, Xiangjiang Nehrinin üzerinde küçük bir kayıkta, hastalıktan dolayı hayatını kaybetmiştir.

Hayatı boyunca, bir sürü aksilik yaşadı, bir sürü acı çekti ve hayatın bütün çilesine katlanmak zorunda kaldı; öldüğünde bile yiyecek bir lokma yiyeceği, giyecek bir parça elbisesi yoktu. Etrafında yardım isteyeceği kimse olmadığı için ömrünün son demlerini büyük bir sefalet içinde yaşadı. Daha da acısı, en küçük oğlu çocukken gözünün önünde açlıktan öldü. Fakat yine de şiirlerinde sıkça gördüğümüz şey kendi acılarından ziyade, ülkesi ve halkı için duyduğu derin kaygı ve onlar için çektiği ıstıraptı. Du Fu, birçok şiirinde insanların yaşamlarıyla ilgili kaygılarını dile getirmiş ve insanların hayatın sıkıntılarından, çilesinden kurtulmalarını dilemiştir hep. Kamıştan yapılmış evinin çatısı kuvvetli bir sonbahar rüzgârıyla uçunca şöyle demiştir Du Fu; "binlerce dönümlük araziye yayılmış olan evlerim olmuş olsaydı, o zaman ne kadar fa-

kir âlim varsa hepsini ağırlar ve onları mutlu ederdim. Rüzgârda veya yağmurda bu evler dağlar gibi dimdik dururdu!" Ve şöyle devam etmiş, "Şayet bu yardımı yapacak imkânım olsaydı, ben çatısı çökmüş evimde, soğuktan ölmeye razı olurudum."

("Sonbahar Rüzgârında Çatısı Çöken Evim")

Qing Hanedanlığı döneminde yaşayan edebiyat eleştirmeni Pu Qilong, Du Fu ile ilgili şöyle demiştir: "Du Fu'nun şiirleri hem yaradılışının hem de duygularının dışavurumudur. Aynı zamanda Tang Xuanzong, Tang Suzong ve Tang Daizong olmak üzere üç hükümdarlık dönemindeki toplumsal yaşamı bütün yönleriyle yansıtmaktadır." (*Du Fu'yu Yürekten Okumak*) Du Fu'nun şiirleri, Tang Hanedanlığında üç hükümdarın saltanatı altında politika, ekonomi, askeri meseleler ve insanların yaşamı gibi pek çok konuya yer vermektedir. Daha da önemlisi, bütün şiirlerinde şairin gerçek duygularının dışavurumunu görüyoruz. Konfüçyüsçü öğretiyeye hâkim, açık fikirli şair Du Fu, Şarkılar Kitabı'ndan beri süregelen gerçekçi edebiyat geleneğini daha da ileriye taşımış ve kadim Çin şiirinin gelişimi açısından daha önceki ve sonraki şairler arasında bir köprü oluşturmıştır. Song Hanedanlığından bu yana Du Fu'nun şiirleri bütün ülke genelinde oldukça dikkat çekmiştir. Daha sonraki nesiller tarafından "Bilge Şair" olarak anılan şair, Çin edebiyat tarihinde çok büyük etki yaratmış olan bilgiler tarafından örnek alındı.

Tang Hanedanlığı, Çin edebiyat tarihinde göz kamaştırıcı bir dönem olmanın yanı sıra aynı zamanda feodal Çin'in de altın çağıydı. Bu dönemde, şiir edebiyatta en yaygın türdü. Erken Tang Hanedanlığı döneminde kendini yenileyen ve Yüksek Tang Hanedanlığı döneminde cesareti ve açıkfikirliliğiyle ön plana çıkan Tang dönemi şiir sanatı, Orta Tang Hanedanlığından itibaren zirveden düşüşe geçmiştir. Geç Tang Hanedanlığı dönemine gelindiğinde, bir rahatlık ve güzellik modası şekillenmeye başladı ve şiir yazımı yaygınlaştı.

Tang Hanedanlığı döneminde yıllar yılı yıldızı parlamış olan Li Bai ile Du Fu dışında, Wang Wei (701-761), Meng Haoran (689-740), Bai Juyi (772-846), Li He (790-816), Li Shangyin (813-858) ve Du Mu (803-853) gibi son derece önemli başka şairler de vardı. Büyük bir üne kavuşmuş şair Bai Juyi, alegorik şiir yazımında çok başarılıydı. Şiirlerin ve denemelerin hızlı değişen zamana ve gerçek yaşama hizmet etmesi gerektiğini sa-

vunmuştur. Yazdığı şiirler, aşırı vergi sistemini eleştirmiş, askerliğe karşı çıkmış ve zenginlerle rütbelileri yermiştir. Şiir dili akıcı, anlaşılması kolay, canlı ve etkileyicidir. Li Shangyin (813-858) ile Du Mu (803-853) Geç Tang Hanedanlığı döneminde, şiir sanatında çok büyük başarılar elde etmiş iki isimdir. Li Bai ve Du Fu ile kıyaslandığında, bu yeni nesil şairleri bir anlamda "Küçük Li ile Küçük Du" olarak adlandırılabilir. Li Shangyin şiirlerini daha karamsar ve daha güzel bir tarzda yazılmıştır. Özellikle kendi duygularına tercüman olan isimsiz aşk şiirleri büyük beğeni toplamıştır. Şiirlerindeki bazı güzel ve özlü sözler şarkılara uydu-
rulmuş ve dilden dile dolaşmıştır. Örneğin, "İlkbaharda ipek böcekleri ölene kadar, sevdaya düşmüş ruhumda etrafını örer;/Mumlar yandı mı bir kere artık dökecek gözyaşı kalmamıştır" ve "Sana uçmak istiyorum, kanatlarım yok;/Seninle kalplerimiz bir atıyor, içimin sesini duyabilirsin" dizeleri aşkını ilan etmek isteyen kadınlar ve erkekler tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Dahası, yukarıdaki dizeler aynı çarpan iki kalbin ortak dili için kullanılan yaygın bir ifadedir. Du Mu'nun şiirleri zarif, etkileyici, güçlü ve renkli bir tarzda yazılmıştır. "Yaslı Gün" şairin en çok bilinen şiirlerinden biridir:

Yağmur çiseliyor yash günün sabahında;/Yaslı gönül kırık, giderken yolunda./Bir şaraphane bulsa, yüreğini yatıştırmaya;/Sığırtmaç gösteriyor kulübeyi kayısı çiçeklerinin arasında.

Canlı ve bir o kadar da buğulu bir havayla yazılmış olan bu şiir, acılı birinin çiseleyen yağmurdaki gezintisinin tasvirini yapmıştır.

Sayıda çok, tarz anlamında çeşitli, sanatsal açıdan muhteşem ve konu açısından çok geniş olan Tang hanedanlığı dönemi şiir sanatı, Çin şiir tarihinde doruk noktasına ulaşmış ve sonraki nesillere ilham kaynağı olmuştur.

Ci Şiir Sanatı: Şarkılaşan Şiirler

Halkın içinden çıkan *Ci* şiir sanatı, Tang Hanedanlığı döneminde yeni bir edebiyat formu olarak ortaya çıktı ve tam anlamıyla Song Hanedanlığı döneminde (960-1279) geliştirildi. Beş Hanedanlık ile On Beylik Dönemi (907-960) *ci* şiir sanatının oluşumu ve gelişimi açısından son derece önemli bir dönemdi. Esas anlamda bir şarkının sözlerine karşılık gelen ve Beş Hanedanlık döneminde "ezgili sözler" olarak adlandırılan *ci*, bir ezgiye uydurulabilen sözler demektir. Her bir *ci*'nin kendine ait bir ezgisi vardır. Çoğunlukla üst kısım ve alt kısım olarak ayrılan *ci* çizgileri uzunluk açısından birbirinden farklıdır. Bundan dolayı, *ci* aynı zamanda "uzun ve kısa çizgiler" olarak da adlandırılır. Geleneksel şiirle kıyaslandığında, *ci*'de aşk hikâyeleri ya da kadının çektiği acılar gibi daha kısıtlı temalar vardır. Dil açısından süslü, estetik tarz açısından daha hüznüldür. Su Shi ile Song Hanedanlığı döneminden bazı şa-

Çiçek Ekolü'nün kurucusu Wen Tingyun daha sonraları ortaya çıkacak olan *ci* şiirinin "incelikli ve imalı ekolü" üzerinde büyük bir etki sahibi olacaktı

Han Xizai Akşam Ziyafeti, Beş Hanedanlıklardan Gu Hongzhong. Resim Güney Tang'da bulunan üst-sınıf araştırmacıların zihinsel çelişkileriyle savurgan hayatlarını çok canlı bir şekilde tasvir etmektedir. Saray Müzesi koleksiyonu, Pekin

irler üzerinde birtakım değişiklikler ve yenilikler yapana kadar, bu yazım tarzı yeni bir görünüme kavuşmamıştı.

Geç Tang Hanedanlığına denk gelen Beş Hanedanlık döneminde toplumsal kargaşa arttı ve devlet zayıflamaya başladı; dolayısıyla hem ekonomik hayat hem de kültürel hayat bundan zarar gördü. Buna rağmen, birkaç tane sabit ayrılıkçı rejim, Beş Hanedanlık ile On Beyliğin konuşlandığı güney Çin'de vücut bulmaya başladılar. Politik durumun nispeten daha özgür ve sabit olması ve farklı beylikler altında yaşayan insanların zevke ve eğlenceye düşkünlüğü bu yazım tarzı için zemin hazırlamıştır. Bu şartlar altında, biri Batı Shu'da diğeri Güney Tang'da olmak üzere iki *ci* merkezi şekillenmeye başlamıştır.

Ci şiir sanatının Batı Shu Okulu genelde Çiçek Okulu olarak adlandırılırdı ve bu da Çiçeklerin Arasında adlı çalışmada adı geçen bir grup *ci* şairine ve Geç Shu döneminde Zhao Chongza tarafından seçilmiş ve derlenmiş *ci* şiirlerden oluşan bir antolojiye karşılık geliyordu. Wen Tingyun (doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmiyor, 812-870) ile Wei Zhuang (836-910) Çiçek Okulu'nu temsil eden çok önemli *ci* şairleriydi. Feiqing adında bir yazım tarzı olan Wen Tingyun, şiir yazımı, *ci* şiir sanatı ve betimleyici mensur şiir alanlarında çok büyük başarılar göstermiş biriydi. Şiirleri, Li Shangyin şiirleri kadar meşhurdu ve bunların her ikisi "Wen ile Li" şeklinde birlikte anılıyorlardı. *Ci* şiiri açısından

bakıldığında, Wen Tingyun Çiçek Okulu'nun kurucusu olarak oldukça saygın biriydi. Bestelenmesi için şiir yazan ilk şairdi. Dil, biçim ve estetik açısından geleneksel ci şiir sanatını oluşturan bu şairin şiirleri süslü, gösterişli ve duygusal bir içeriğe ve biçime sahipti. "Pusaman" en çok bilinen şiirlerinden biridir:

Dağ sıraları gibi titreşerek düşüyor/Sabah güneşi paravana./Bulut gibi simsiyah saç, dökülmüş omuzlarına,/Güzel yanaklar sabah mahmurluğunda./Yataktan kalkarak kayıtsızca,/Gözlerine sürme çekiyor, aldırılmazca./Ağırdan, yıkanıp giyinirken/Güzel yüzü ve çiçekler yansıyor aynaya./Güzelliği çiçeklerden ileri/İnce ipek giysi baştan sona işli,/İki turaç kuşu sevgiyle sarılmış, simli.

Wei Zhuang da en az Wen Tingyun kadar meşhur bir şairdi. Wei Zhuang'ın ci şiirleri zarif, etkileyici ve anlaşılırdı. Wen Tingyun ile kıyaslandığında, Wei Zhuang'ın ci şiirleri içerik açısından daha zengindir. Dolayısıyla, Wei Zhuang'ın tarzının diğer Çiçek Okulu ci şairlerinin tarzından farklı olduğu söylenebilir. Wei Zhuang'a ait "Pusaman" adlı aşağıdaki şiir onun tarzını en iyi yansıtan şiirlerden biridir:

Jiyangnan büyüleyici bir yer der herkes./Burada ancak yaş ilerleyinceye kadar kalsın misafirler./Gökten bile daha mavidir burada dereler,/Gezi kayığında uyayakalır binenler./Yavaşça düşen yağmurun pıtırıtısı,/Ateşin yanında oturan kadının ay gibi parıltısı,/Zambak kollar tıpkı kar yığınları./Öyleyse dönmeyin eve yaş ilerlemeden,/Yoksa kalbiniz buz olur birden.

Güney Tang ci şiir sanatının birazcık da olsa yükselişe geçmesi, Batı Shu döneminden sonra mümkün olabilmıştır. Tıpkı Batı Shu gibi, Güney Tang Hanedanlığı da karmaşa zamanlarında nispeten dış dünyadan kopuk daha bağımsız bir politik düzen kazanmış ve güçlü yerel özellikleriyle kendine has bir kültür oluşturmuştur. Güney Tang Hanedanlığı dönemindeki en önemli ci şairleri arasında baba Li Jing (916-961) (Zhongzhu olarak da bilinir,) oğul Li Yu (937-978) ve başvekil Feng Yansi (903-960) vardı. Li Yu, Güney Tang Hanedanlığının son imparatoruydu ve ilerleyen zamanlarda "Son İmparator Li" olarak anıldı. Tahta geçtiği zaman, Güney Tang Hanedanlığı, Song Hanedanlığının hukuki statüsünü kazandı ve kaybedilen topraklar için geçici güvenlik önlemleri almak zorunda kaldı. Song Hanedanlığı döneminde Kaibao'nun sekizinci yılında (974), Song ordu birlikleri Güney Tang hanedanlığının merke-

zini ele geçirdiler. "Son İmparator Li" tacını çıkardı ve Song ordularına teslim oldu. Esir olarak Bianjing'e götürüldü ve kendisine "Emirlere Uymayan Marki"² lakabı takıldı. İmparatorluk Saraylarındaki lüks yaşamları ve aşırı savurganlığı tasvir eden Li Yu'nun *ci* şiirleri tarz açısından, Çiçek Okulu'nun tipik özelliklerini taşımış; hoşgörü çerçevesinde kibar ve etkileyici bir dille yazılmıştır. Şairin bu *ci* şiirleri, cesur, uysal ve kibar genç imparatorun derin duyguları ve alışılmışın dışındaki ruhunun yanı sıra düşünce özgürlüğünü, yaradılış özelliklerini ve zevkleri de canlı şekilde tasvir eder. Şair, *ci* şiirlerinin sonraki aşamalarında kibarlığın ve cezbediciliğin vurgusunu yaparak duygularının net dışavurumunu okuyucuya sunuyor. Bunun da ötesinde, şairin bu *ci* şiirlerinde yürekte gelen duyguları ve şiddetli sitemleriyle, çok önemli ve haşmetli bir hükümdarın acı ve güceniklik içinde kavrulduğuna tanıklık ediyoruz. Aşağıdaki "Xiangjianhuan" adlı şiir buna bir örnektir:

Tüm çiçekler soldu,/Böyle erken!/Heyhat! Acımasız soğuk çiseliyor sabah gün doğarken,/Ve güçlü rüzgâr geceler boyu.

Solgun, kırmızı çiçeklerin gözyaşları,/Neden bu ısrar, şarap ikramında?/Kimbilir ne zaman açarsınız, bir daha?/Sonsuz keder yaşama eşlik eder,/Suyun aktığı gibi hep doğu yönünde.

Su Shi

Su Shi dönemine gelindiğinde, *ci* şiiri yeni ve bambaşka bir görünüme kazandı. Su Shi, daha güçlü ve özgür bir *ci* tarzı oluşturdu ve bu da daha sonraları Güney Song Hanedanlığında Xin Qiji tarafından geliştirildi. Edebiyattaki adı Zizhan, diğer takma adı da Dongpo olan Su Shi (1037-1101) Sichuan şehrinin Meishan kasabasında doğdu. Şiirde edebi yaratıcılık, *ci* şiiri ve nesir yazımı anlamında büyük fark yarattı. Uzun zamana yayılan derin bir aile öğretisiyle kendini geliştirdi. Babası Su Xun büyük bir âlimdi, annesi ise *Han Tarihi*'ni okuması için ona önderlik etti. Çocukluktan gelen çok derin bir bilgi birikimi ve birçok yeteneği vardı. Yirmisine geldiğinde, imparatorluk bünyesindeki devlet hizmetleri için çok başarılı bir aday oldu. Ondan sonra da Kraliyet Akademisi Üyeliği, istihbarat sorumluluğu, Harbiye nezareti gibi görevler üstlen-

2 Bkz. Marquis. Fransızcadan gelen bir kelimedir. Ortaçağın ilk dönemlerinde derebeylik sistemiyle idare edilen Avrupa ülkelerinde, asiller sınıfında bir unvan. Ç.N

di. Ancak, Wang Anshi tarafından getirilen reformlara karşı çıktığı için saraydan kovuldu ve birkaç kez günümüzde Hainan adası olarak bilinen Qiongzhou gibi çok ücra yerlere sürgüne gönderildi. Su Shi'nin çalışmaları; 2700'den fazla şiir, 300'den fazla *ci* şiiri ve çok sayıda nesir çalışmalarıyla yüz ciltten fazla olan *Dongpo'nun Bütün Eserleri* adlı eserin içinde yer alıyor.

Ci şiir sanatı, halkın içinden çıktı ve daha sonra sarayın içinde de popüler olmaya başladı. Bir meşgale ve eğlence aracı olarak görülüp, insanları daha çok eğlenmeye ve daha çok şarap içmeye sevk etti. Su Shi, *ci* şiirinin alanını genişletti. "Şiir sanatı bir nevi *ci* demektir" diyerek şairlik ruhunu *ci* ile birleştirdi. Su Shi'nin, özgür ve güçlü *ci* okulunun kurucusu olduğuna inanılıyor. Buradaki "özgür ve güçlü" ifadeleri iki şeye tekabül etmektedir; birinci kelime tarzı, ikinci kelime ise *ci* şairlerinin duygularını ve beğenilerini ifade eder. "Ci Şiir Sanatı Üzerine Bir Araştırma" adlı çalışmasında Liu Xizai şöyle demiştir: "Şiirde mana yoktur ve

Su Shi'nin bir portresi

hiçbir olay şiire çevrilemez düşüncesinden yola çıkılırsa, Dongpo, Du Fu ile benzerlik gösterir. Şayet, özgür ve güçlü yazım tarzı açısından bakılırsa, Dongpo, Li Bai ile benzerlik gösterir." Yalnızca kadının acıları, aşk acısı, duyguları, kederleri vb. üzerine yoğunlaşan ci şiirinde, Su Shi alanı biraz daha genişletmiş ve şiirde mana yoktur ve hiçbir olay şiire çevrilemez düşüncesini savunmuştur. Dolayısıyla, geçmişiyile ilgili düşünceler, mevcut iktidarı eleştirmek, ölüye ağıt yakma, pastoral hayatı övmek gibi birçok konuya Su Shi'nin ci şiirlerinde rastlamak mümkündür, çünkü onun şiirlerinde konu çeşitliliği çok fazladır. Su Shi'nin ci şiirleri içerik ve imgeler açısından da çok fazla zengindir. Kabaran dalgalar, mermer kuleler, yeşim renğinde salonlar, çiftlik evleri, yurtluk vergileri, dörtlüye giden at arabaları vb. birçok şey ci formunda rahatlıkla yazılabilir. Lu You, *Yaşlı Bilge Üzerine Notlar* adlı eserinin beşinci cildinde Su Shi ile ilgili şöyle söylemiştir:

*Doğuya akar heybetli nehir,/Geçmişin kahramanlarını önüne kata-
rak;/Batı yakasındaki bu eski sur/Üç krallığa yayılmış ünlü Kızıl Kalesidir,
Zhu Yu'nun;/Burada sivri uçlu kayalar bulutları ezer,/Görkemli dalgalar
iki yakayı koparır, çeker,/Yıgılır köpükler, birikmiş kar gibi;/Bütün bunlar
bir tablo sanki,/Sayısız kahraman gelip geçmiş buradan!*

Bu yorum da yine Su Shi'nin yapı olarak özgür ve güçlü bir tarzının olduğunu bizlere gösteriyor. Lu You'nun da belirtmiş olduğu gibi, Su Shi ölçü ya da uyaaktan anlamıyordu gibi bir yorum yapılamaz, aksine biliyordu, fakat özgür ruhundan dolayı bunları kullanmak ve kendini kısıtlamak istemiyordu. İşte bu nedenle, ci şairleri onun izinden gitmiş ve onun yaptığı gibi serbest tarzda yazmışlar. Su Shi'nin ustalıkla yazılmış 300 tane ci şiirinin arasında "özgür ve güçlü" tarzda yazılmış az oranda şiiri vardır ancak bunlar ci şiir sanatının gelişiminin işaretidir. Kullandığı dil açısından bakıldığında, Su Shi kendisinden önceki ci şairlerinin aksine süslü bir dil kullanmaktan kaçınmış ve Tao Yuanming, Li Bai, Du Fu, Han Yu gibi şairlerin dizelerini de kendi şiirlerine yedirmiştir. Bunun dışında, şiirlerinde günlük konuşma dilini sıklıkla kullanmış, bu da onun ci şiirlerini daha hoş ve güçlü kılmıştır.

"Niannujiao-Kırmızı Uçurum'da Hatıralar" şairin en meşhur ci şiirlerinden biridir. Bu ci şiiri, Huangzhou'da Su Shi orta yaşlardayken ve üst üste işten çıkarılırken yazılmıştır. Bir rivayete göre, Su Shi Kraliyet Akademisi'nin üyesiyken yanında çalışan yardımcısına, "Benim ci şiir-

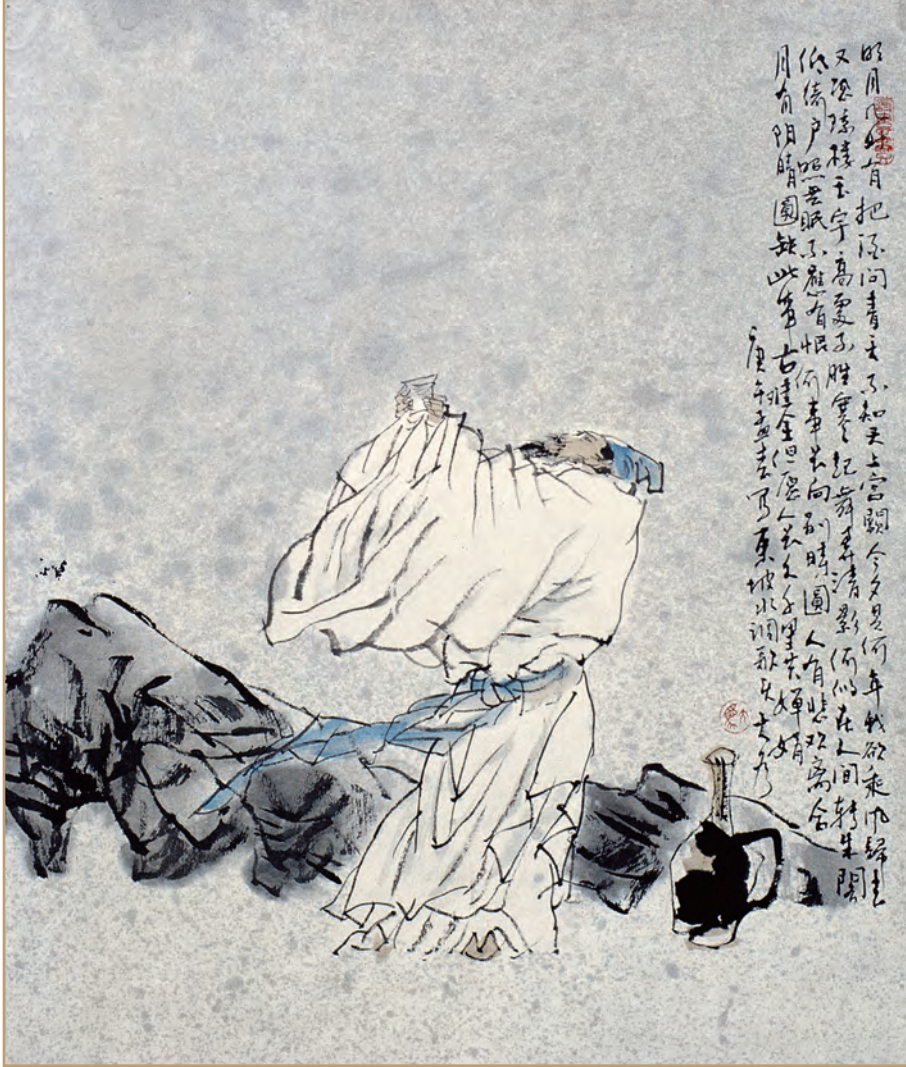
Kızıl Kayalıklar, Nurchen Jin Hanedanlığından Wu Yuanzhi, Saray Müzesi koleksiyonu, Taipei. Su Shi'nin arkadaşlarıyla Chibi'de tekneye bindiğini anlatmaktadır

lerim ile Liu Yong'unkileri hakkında ne düşünüyorsun?" diye sormuş. Su Shi'nin yardımcısı şöyle cevap vermiş: "Liu Yong'un *ci* şiirleri, 17-18 yaşında, yanında birkaç arkadaşıyla gezinen, 'Nehir kenarında söğüt ağaçları, sabah meltemiyle beraber sünen ay' şarkısını söyleyen kızlara göre. Siz Ekselanslarının *ci* şiirleri, Çin'in güneybatısından olan, ellerinde sarı kavallarla, 'Doğuda nehirler güçlü akar' şarkısını söyleyen dost adamlar içindir." "Doğudaki nehirler güçlü akar" Niannujiao-Kırmızı Uçurum'da geçen çok meşhur bir alıntıdır:

Mareşal Zhu Yu'yu hayal ediyorum, o günlerde/Lord Qiao'nun kızı, genç eşiyle,/Canlı ve atılğan,/Tüyden yelpazesi, şapkası ipekten,/Gülüyor, şakalaşıyorken,/Korkunç düşman filosu yanıp kül oluyor hepsi birden!/ Bu eski sahneler hayalimden geçiyor,/Kalbim yerinden oynuyor, gören olsa gülecek./Erken ağarmış saçlarıyla bir adam./Eh, hayat bir rüyadır, bilelim/Nehre vurmuş aya bakıp, içelim!

Su Shi, Wang Anshi'nin yapmak istediği reformlara karşı geldiği için saraydan kovuldu ve Huangzhou'ya (Bugünkü Hubei Eyaleti, Huanggang kasabası) gönderildi. Huangzhou'nun eteklerinde bulunan Kırmızı Uçurum'u (Chibi) iki kere ziyaret etmiş ve *ci* şiirlerinin yanı sıra iki tane de mensur şiir yazmış. Bu *ci* şiirinde bahsi geçen "Zhou Yu'nun, Üç Krallığın Kırmızı Uçurumu'nun ünü" dizesi Üç Krallık dönemindeki tarihi bir olayı; Doğu Wu Krallığının kumandanı Zhou Yu'nun Cao Cao ordularını Kırmızı Uçurum'da bozguna uğratmasını anlatıyor. Zhou Yu'nun Cao Cao ordularını bozguna uğrattığı yer tam olarak Huangzhou

yakınlarındaki Kırmızı Uçurum değil, Hubei Eyaletinin Jiayu kasabası yakınlarında bir yerdi. Su Shi, bir anda ilham alarak bu ci şiirini yazmış. "Buradaki dik kayalar bulutlara çarpıyor,/Kocaman dalgalar nehrin kenarlarını yırtıyor,/Ve köpükler bir kar yığını gibi sürükleniyor." Bir nehrin manzarası üzerine yazılmış bu dizeler, manzarayı okuyucuya bir tablo gibi anlatıyor. Eski Doğu Wu toprağı olan Kırmızı Uçurum, Zhou

"Shuidiaogetou" adlı ci şiiri üzerine bir resim, Liu Dawei

Yu'nun üstün hizmet gösterdiği ve kendini kanıtladığı yerdı. Su Shi, Zhou Yu'nun cesaretine ve zarafetine hayran kalmıştı. Bu *ci* şiirinde Su Shi, hayatta hiçbir şey başaramadığını, ancak saçlarının beyazladığını dile getirip iç çekmiş ve "Zhou Yu'nun ruhu bu toprakları ziyaret edip bana görünseydi, işte o zaman kesinlikle alay konusu olurdu" diye düşünmüş. İşte bu yüzden Su Shi, "Ah! Bu hayat bir rüyadan ibaret" deyip sitem etmiştir. Sonraki kuşak edebiyat eleştirmenlerine göre, bu *ci* şiirinin başlığı geçmişteki anıları ifade ediyor, fakat *ci* şiirinin kendisi şairin gerçek hayatta gerçekleşmemiş amaçlarını ve hayallerini anlatıyor. Bu *ci* şiirinde Su Shi, geçmişteki kahramanların kahramanlıklarından söz ediyor ve hayatta hiçbir şeyi başaramamasından yakınıyor. Yine de, Zhuangzi ile Budist düşünceden hareketle kendine bir yol bulmuş ve hayatın bir rüya olduğunu savunmuştur. Bundan dolayı, bu *ci* şiiri hiçbir şekilde şairin iyimser tavrını yansıtmıyor.

Su Shi'nin üstün hizmet göstermiş kahramanlardan övgüyle bahsettiği bir diğer meşhur *ci* şiiri de "Jiangchengzi-Mizhou'da Avlanmak" adlı şiiridir:"

Yaşlı beden kavuşmuş gençlik ateşine:/Sol el çalıyor kamçıyı av köpeğine,/Sağ kolda bir şahin, tutunmuş,/İpekten başlık, samurdan kürk giymiş,/Binlerce süvari at sürüyor ovada,/Tüm kent düşmüş yollara/Kaplanı avlayacak diye,/Haşmetmeap! Şarapla coşmuş yürek,/Kim aldırır/Saçlara kır düşmüşse?/Ama saraydan ulak ne zaman gelecek?/Sürgündeki kulunun affını müjdeleyecek?/İşte o gün yayımı mehtap gibi bükeceğim/Ve kuzeybatıyı hedefleyeceğim/Vurup gökyüzündeki kurdu, düşüreceğim!

"Kalp şarapla mutlu olmuş" dizesi şairin "özgür ve güçlü" tarzının bir göstergesidir. Dahası, bir bütün olarak bu *ci* şiirinin tarzı, bu şiirlerin Geç Tang Hanedanlığı ve Beş Hanedanlık döneminden beri büyük bir ihtiyatla yazılmış olmalarından dolayı fazlasıyla çeşitlilik göstermektedir.

"Shuidiaogetou-Parlayan Ay, Ne Zaman Doğdun" şiiri de yine Su Shi tarafından özgür ve güçlü tarzda yazılmış çok iyi bilinen başka bir *ci* şiiridir:

Parlak ay ne zamandı doğumun?/Elimde şarap dolu kadehimle, sorarım mavi gökyüzüne;/O yüce katlarda bu akşam, hangi yıl?/İsterdim

bineyim yellere, gitmek için eskilere,/Ancak korku var içimde, yeşimtaşı saraylara, kristal kulelere,/Donar giderim o buz gibi tepelerde!/En iyisi gölgeyle dans etmek;/İnsanlar arasında yaşayıp gitmek. Küçük kasrın etrafını dolanıp,/Pencerelerden içeri göz atıyor eğilerek,/Uykusuzların gözlerine ışık sürüp/Keder nedir bilmeyerek./Öyleyse mehtap neden bozulmaz sevgililer ayrılınca?/İnsanoğlu üzülür ayrılıkla, sevinir birlikle,/Tıpkı solan ve parlayan ay gibi;/Hep bir hata var -her zaman böyle,/Sana dilerim uzun ömür, tek dileğim budur benim/Sen de katıl çok çok uzak güzelliklere!

Li Qingzhao

Li Qingzhao (1084-1155), diğer adıyla Yi'an, Shandong şehrinde doğmuştur. Kendisi Çin edebiyat tarihinin ender rastlanan kadın yazarlarından biridir. Babası Li Gefei, Su Shi'nin büyük beğenisini kazanmıştı ve annesi Wang da çok eğitilmiş bir kadındı. Li Qingzhao'nun çocuklu-

Li Qingzhao'nun bir portresi

ğunda yazmış olduğu şiirler bile yine çok beğeni almıştı. On dokuz yaşına geldiğinde, İmparatorluk Yüksekokulundan mezun Zhao Mingcheng ile evlendi. Ortak beğenilere ve zevklere sahip olan bu çift, eski tunç ve kil tabletlerle ilgili yazıtları toplamayı ve eski klasikleri dizmeyi çok severdi. Okuyarak, yazarak, birbirlerine şiirlerle karşılık vererek çok mutlu bir yaşam sürüyorlardı. Jianyan'ın (1127) ilk yılında, ikisi de başarılı bir şekilde güneye kaçabildi. Son yıllarda tunç ve kil tabletler, kaligrafi ve resim üzerine toplamış oldukları yazıtların büyük bir kısmı savaş hengâmesinde

kaybolup gitti. Zhao Mingcheng hastalıktan öldükten sonra, Li Qingzhao; Hangzhou, Yuezhou ve Jinhua bölgelerini gezip durdu ve ömrünün son demleri yalnızlık ve sefalet içinde geçti. Hayatı çeşitli yönlerden değişen ve güneye kaçan Li Qingzhao'nun *ci* şiirleri iki döneme ayrılır.

Birinci dönem *ci* şiirlerinin ana teması, bir kızın ve genç bir kadının hayatıdır. "Rumengling" adlı şiiri, kızlık çağındaki sarhoşluk deneyimlerini anlatıyor:

Derebaşı kameriyede hatırlarım günbatımını:/Sarhoşluktan bulamamıştık evin yolunu./Kayığı geri döndürmüştük, o neşeli günün ardından,/Lotuslu sulara dalmıştık yalpalayarak,/Çek kürekleri!/Çek kürekleri!/Kaçırtmıştık bir kıyı boyu balıkçıları ve martıları.

Gezmek için dışarı çıkmış ve geç saate kadar dışarıda kalmış. Üstelik çok sarhoş olduğu için evin yolunu bulmakta zorlanmış. Evi ararken tökezleye tökezleye başka bir yola sapmış. Evin yolunu bulmaya gayret ederken, uykuya dalmak üzere olan bir balıkçıl ve martı sürüsünün arasına dalmış ve hepsini havalandırmış. Bu yaşadığı olaya bakıldığında ancak sarhoş halde kaybolan bir kız bu kadar keyifle gezinip dolanabilir. Bir taraftan da onun ne karda cesur, masum, kaygısız ve doğayla barışık olduğunu görüyoruz. Onun yaşadığı dönemde, sosyal statü anlamında iyi olan birçok ailenin kızı eve hapsedilir ve dışarı çıkmalarına izin verilmezdi. Bir açıdan da Li Qingzhao'nun ne kadar rahat ve anlayışlı bir ailesi olduğunu anlıyoruz.

Evlendikten sonra, kocasının evde olmadığı veya işe gittiği zamanlarda yalnız kalırken, *ci* şiirleri yazar ve bu şiirlerde kocasına olan aşkını içten bir şekilde anlatırdı. Sırf bu yüzden çoğu zaman birçok kişi tarafından eleştirilirdi. "Böylesine üst düzey bir aileden gelip de böyle ahlaksızca şeyler yazan bir kadın daha önce hiç görmedik" şeklinde konuşurlardı. Aşağıdaki *ci* şiiri onun kocasına olan aşkını anlattığı şiirlerden biridir:

İnce sise, kalın buluta bürünmüş gün nasıl kederli!/Yayıyor altın buhurdandan yükselen tütsü./Çifte atlı araba döner geri;/Yalnızlığım çare değil, almaz beni./Örtülü yatağımın ipek perdesi,/Yastık pürüzsüz yeşimtaşı gibi./Çöküyor üstüme gece yarısının serinliği.

"Rumengling" adlı ci şiiri üzerine bir resim

Şafakta içiyorum yeni açan krizantemlere karşı,/Giysime dolmuş misk kokularla hüznün,/Ruhum tükenmedi demeyin./Batı rüzgânı açarsa perdesini/Gösterirse kameriyenin içini,/Görürsünüz benzi sapsarı birini.

Jingkang (1126) olayının ilk yıllarından itibaren Li Qingzhao ülkesinin düşüşünün, ailesinin dağılmasının ve kocasının ölümünün acısını çekti ve uzun bir süre gezinerek geçirdi hayatını. Bu dönemlerde yazmış olduğu ci şiirleri esas itibarıyla onun o acınası halini yansıtmıştır. Fakat bu ci şiirlerinin bazı dizeleri, onunla aynı kaderi paylaşıp güneye kaçan sığınmacıları ve onların yaşadıklarını anlatıyor. Mesela, "Ah, vatanım! Şayet sarhoş olmazsam seni asla unutmayacağım" ve "Kalbim kırık,

kafam yastıkta,/Gecenin bir yarısı yağmurun sesini duyuyorum/Tekrar çiseliyor./İç çeken Kuzeyli kadını nasıl da kedere boğuyor./Ne yapabilir, bu kadarına alışık değil,/Acaba yeniden tutunacak bir şeyi olur mu?" dizeleri buna örnektir ve Lǐ Qingzhao, yazdığı yazılarda hangi edebi formu kullanacağını bilincinde bir yazardı. *Ci* şiirlerinde bastırılmış duygularını, hüznünü açığa çıkarırken bir taraftan da daha derin ve detaylı düşüncelerini diğer şiirleri üzerinden aktarırdı. Güneye kaçtıktan sonra yazmış olduğu "Shengshengman-Arayış, Arayış" adlı şaheser *ci* şiiri, çok ünlü bir şiir olmakla beraber onun hüznlerine de tercümanlık yapmaktadır:

Anıyor, anıyorum,/Serin ve sessiz,/Kasvetli, acılı ve ıssız./Isınsa bile hava, hâlâ serin,/Kendini insan nasıl iyi hissetsin?/Birkaç kadeh hafif şarap,/Bu şiddetli sabah rüzgârına nasıl engel olacak?/Kalbim kırık, yaban kazları geçiyor/Anlıyorum, aslında eski dostum onlar.

Bu *ci* şiiri, ağır bir kederlilik haliyle yazılmış olup şairin ülkesinin çöküşü, bir dul olarak nasıl zorlandığı ve hayatını sürdürmek için nasıl oradan oraya sürüklendiğini anlatıyor. Sonu gelmeyen bir soğukta, zinde kalmak zordur. Hafif şarap, sonbaharda esen kuvvetli rüzgâr, solmuş ve yere yığılmış kasımpatılar o uçsuz bucaksız, bitmek bilmeyen kederlerin bir tasviridir. Li Qingzhao'nun *ci* şiirleri, yüreğinin en derinlerinden gelen acılarının, kederlerinin yansımasıdır ve onun şiirlerinde görmüş olduğumuz "perişanlık, kederlilik ve zavallılık" göstergesi olan o duygular sabit temalar olarak yerini korumuştur. Ancak, şiirlerinde bir taraftan da kahraman bir ruh ve mağrur bir duruş görüyoruz. Mesela, "Bir Kıta" adlı şiirini buna örnek olarak verebiliriz:

Erkek ol hayattayken;/Ruhun yaşasın ölünce!/Ziyang Yu'yu düşünüyorum, yaşasaydı,/Askerleri onun için de kanlarını dökecekti.

Bir taraftan da kızgınlığını, dargınlığını, "Bu garip kuzey topraklarında, Wang Dao gibi bir adama erişmek ne mümkün;/Benim kayıp topraklarımda bir Liu Kun'a erişmek ne mümkün" dizelerinde açıkça görebiliyoruz.

Li Qingzhao'nun *ci* şiirleri, bir kadının duyguları ve duygusallığı üzerinden yine kadının aşkını ve hayatını, o karmaşık ve karamsar iç dünyasını yansıtmaktadır. İmalı, kederli, canlı ve bir dişi güzelliğiyle

yazmış olduğu şiirleri ona "kesin ve ustaca yazılmış *ci* şiir sanatının yaratıcısı" unvanını kazandırmıştır. Buradaki "kesin ve ustaca" ifadeleri *ci* şiir sanatında bir tarz olarak ilerleyen zamanlarda hayat bulmuştur. Li Qingzhao'nun yaşadığı Song Hanedanlığı döneminde, insanlar "Çiçek Okulu", "Güney Tang Tarzı", "Liu Yong Tarzı" ve "Yi'an Tarzı" gibi ifadeleri *ci* şiir sanatının farklı tarzlarına karşılık olarak kullanmışlardır. Ming Hanedanlığı dönemine kadar bazı insanlar şöyle söylemişlerdir: "Kabaca söylemek gerekirse, *ci* şiir sanatında iki tarz hâkimdir; birincisi kesin ve ustaca, ikincisi ise özgür ve güçlü tarzdır." Bundan dolayı, insanlar *ci* şiir sanatından bahsederken artık giderek "kesin ve ustaca", "özgür ve güçlü" gibi ifadeleri kullandılar. "Kesin ve ustaca" ifadeleri *Hükümdarlık Notları-Wu Devleti (Guoyou. Wuyu)* adlı çalışmadaki dize-lerden alınmıştır ve şu şekildedir: "Çok iyi bildiğiniz gibi, hükümdar denilen kişi otorite sahibi, dediğim dedik kişidir. Ona itaat etmek adına, onunla konuşurken bir anlamda 'kesin ve ustaca' konuşmalısınız." Bu kavramlara gerçek anlamlarıyla baktığımızda bunlar, bir kadının konuşurkenki alçak gönüllülüğüne, uysallığına ve uzlaşmacılığına karşılık gelir. Bu iki kavramın açıklamasından yola çıkarsak ve "Li Qingzhao kesin ve usta tarzıyla *ci* şiir sanatının kurucusudur" yargısını ele alırsak, şairin türler (edebi türler) konusundaki yaklaşımını da göz önünde bulundurmamız gerekir. Başka bir ifadeyle, Li Qingzhao'nun *ci* şiirleri, özellikle sonraki dönemlerde yazılmış olanlar, ölçülü, ustaca ve doku-naklıdır, fakat o *ci* şiir formunu sadece derinden gelen elemlerini, hü-zünlerini dışa vurmak için kullanmıştır. Şairin kendisini ve yazdıklarını daha iyi anlayabilmek için kesin bir yargıya varmadan önce onu şiirle-riyle, *ci* şiirleriyle ve mensur şiirleriyle bağdaştırmamız gerekiyor.

Xin Qiji

Diğer adı Jiaxuan, edebiyattaki takma adı ise You'an olan Xin Qiji (1140-1207) on iki ciltten oluşan *Jiaxuan'ın Kısa ve Uzun Dizeleri* adlı ese-rin yazarıdır. Merkez Çin düşman eline düştüğünde, Ji'nan'da doğdu ve orada büyüdü. Kuzeyli insanların çektiği acılar onda derin izler bıraktı. 1161 yılında, Jin imparatoru Wanyan Liang, Güney Song'u istila etmek için hızla ilerlediği zaman Xin Qiji iki bin kişiden oluşan bir birlik oluş-turdu ve köylülerin saldırısına karşı koyan gruba katıldı. Bu köylülerin liderliğini de Geng Jing yapıyordu. Geng Jing daha sonra Zhang Anguo

adında bir hain tarafından öldürüldü. Xin Qiji, ordularıyla birlikte vatan haini Zhang Anguo'yu canlı olarak yakaladı ve on bin kişiden oluşan ordusunu arkasına alıp Güney Song'un üzerine yürüdü. Tüm bunlara rağmen yine de kendisine hiçbir zaman güvenilmedi ve önemli bir mevkiye getirilmedi.

Güney Song Hanedanlığında düşük kademeli bir işte çalışmakla birlikte onu daha çok ilgilendiren şey kendi anavatanında güvende veya tehlikede olduğunu bilmektir. Bir önerge yazıp Güney Song imparatoru Song Xiaozong'a verdi ve düşmanlara karşı kuzeyden mücadele ettiğini belirterek kendini savundu. Bu

yazdıklarına hiçbir şekilde imparatorluktan karşılık gelmedi. O yine de her fırsatta ısrarla ülkesini sevdiğini ve halkı koruduğunu dile getirdi. Hunan, Hubei, Jiangxi ve Fujian'da memur olarak çalışırken, ülkenin ve toplumun refahı için çeşitli şeyler denedi. Ömrünün geri kalan yıllarında Zhenjiang valisi olarak çalışırken, hâlâ büyük bir gayretle savaş hazırlıkları yapıyordu. Güneye gitmesinin üzerinden 43 yıl geçmişti. Güney Song Hanedanlığı bozguna uğratıldığında, yanlış anlaşıldığı ve kendisine iftira atıldığı için üzüntüsünden öldü. Gelecek nesiller Xin Qiji ile ilgili şunları söylemiştir: "Guan Zhong ile Yue Yi kadar yetenekli olmasına rağmen, yeteneklerini hiçbir zaman kullanamadı ve ayağına gelen fırsatları tepti. Sadakat doluydu ve aslında kızgındı, haksızlığa uğradığını düşündü, bununla yanıp tutuştu, fakat hiçbir çıkış yolu bulamadı." Chen Tongfu'ya cevaben yazmış olduğu Pozhenzi adındaki *ci* şiirine bakarsak: "Ne adamdı ama! *Ci* şiirlerinde bunalımlarının yanı sıra kahraman ruhunu ve o mağrur duruşunu öyle bir sergiliyor ki..." Xin Qiji, duygularını en yalın haliyle anlatmak için *ci* şiirlerine başvurdu. Bugün, ona ait 620'den fazla *ci* şiiri vardır.

Xin Qiji'nin bir portresi

"Yongyule – Jingkou'daki Belgu Bahçesi'nde Geçmiş Düşünürken" adlı ci şiiri üzerine bir resim, Wang Guoxin

Xin Qiji kişisel olarak, Jin birliklerine karşı savaştığı için dönemin o narin görünümlü aydınlarından çok daha farklıdır. Ci şiirlerinde çoğunlukla güçlü ve kahraman adamlardan övgüyle söz eden Xin Qiji, Liu Yu'nun güney seferini "Tıpkı bir kaplan gibi o koca toprakları yuta yuta gitti" sözleriyle anlatmıştır. Gençlik tutkularını tasvir ederken de, "Gücümün son damlasına kadar sallardım mızrağımı", "Gökyüzünde kavisler çizip Cao Cao'yu yuttum ve Liu Bei'yi yakaladım" demiştir. Tabii ci şiirlerinde savaş ortamını tasvir eden dizeler de var. Örneğin, "Atlar sanki kanat-

ları üzerinde uçuyordu,/Yay kirişleri hızla tıngırdadı", "Düşman, gecelerce gümüş oklarını hazırladı;/Gün boyu oklarımızı gümüş kılıflarından fırlatıp durduk." Şairin son demlerinde yazmış olduğu bu ci şiirleri, Kral Yu'nun büyük kahramanlıklarına övgüde bulunmaktadır. Mesela, "Kahramanlıkları on binlerce neslin hafızasına kazınacak;/Çok uğraştı, büyük kahramandı" dizeleri buna örnektir.

Xin Qiji, Zhenjiang valisi olarak görev yaptığında elli yaşını çoktan geçmişti. Fakat kuzeyde kaybedilen toprakları geri alma arzusu hiçbir zaman sönmedi. Bu dönemde, o büyük, kutsal amacını ifade etmek için Yongyule adındaki şu şiiri yazmıştı:

Bu kadim topraklarda/Ne iz kalmış, Wu'nun kahraman sultanı Sun Quan'dan?/Kızların dans edip şarkı söylediği kulelerden, kasırlardan?/İhtişamın süpürülüp gitmiş, yağan yağmurla, esen yelle,/Eğik gelen gün ışığı düşer ağaca, çimene,/Köy yolları, sıradan insanların evleri;/Yine

*de hâlâ söylenir, burada yaşamış Liu Yu diye./Geçmiş günleri düşlerim/
Parlak mızrak, demir kuşanmış küheylan sürerdi, bilirim/Geniş toprakları
zapteder, kaplana benzerdi.*

*Yuanjia'nın zamanında/Hazırlık yapılmıştı, hızla/Yürünecekti Lingjuk-
su Dağlarına,/Kırk üç yıl geçmiş aradan,/Kuzeye bakar hatırlarım da,/İş-
aret fişekleri atılıyordu, Yangzu yoluna;/Acı anılar bunlar/Kutsal kargaların
sesi karışmış kutlu davullara/Hepsi Tatar imparatorunun tapınağında./
Ama soran yok yaşlı Lian Po'ya/Yemeğini yedin mi diye afiyetle, acaba?*

Güney Song'un giderek küçülen topraklarda geçici güvenlik arayış-
larından hoşnutsuz olan şair zayıf durumdaki Güney Song'u, "Azalan
akarsular, bereketsiz ovalar artık bakılacak gibi değildi" dizeleriyle
yermiştir ve "Güneşin battığı yerlerde şimdi kalbi kırık söğütler var"
dizesiyle endişesini dile getirmiştir. Güney Song'da iktidarda olan ve
kaypak olmakla övünen kişileri de eleştirmiş ve onları havada uçuşan
toz zerrelere benzetmiştir, "Gün ışığında kapıdan sızan toz zerrelere
baktım,/Birden fark ettim ki, kaos dünyada her yerde." Aksak halde
ilerleyen Güney Song Hanedanlığıyla ilgili üzüntüsünü dile getirdiği
Shuilingyin adlı şiiri de yine çok iyi bilinen ci şiirlerinden biridir:

*Güney göğü göz alabildiğine boyalı güz renklerine/Sonsuz güz suları
yayılmış gökle buluşsun diye./Gözlerim uzak kuzey dağlarında/Dönerek
yükselen kabuklar gibi, ya da benzer yeşimtaşına,/Dolup taşmış keder ve
nefretle dağarcığında./Günbatımında dayanırken parmaklıklara/Kula-
ğım yalnız kuğunun tutturduğu şarkıda,/Bir gezginim bu güney toprak-
larında/Bakıyorum da, değerli, uzun kılıcıma,/Vurup elimi demir par-
maklıklara,/Kimse bilmez, neden tırmanırım bu yüksek kulenin en üst
basamağına.*

İyidir yemek için/Tepede tünemek, demeyin!/Batıdan esti mi yel,
Ben evime gitmeliyim,/Kendime ev bark ararsam eğer,/Utanırım ken-
dini feda etmiş yurtseverden./Kalıcı olmayan yıllara içim gider;/Kör
eden yağmur, şiddetli rüzgâr/Yaşlı ağaç bile ağlar./Kimden isterim, kim
siler?/Gözyaşlarımı teker teker/Pembe mendil, yeşil kol yeniyle, belki
diner.

Xin Qiji, Su Shi'nin başı çektiği özgür ve güçlü ci tarzını ileriye ta-
şıyan bir şairdi. Ci şiirlerinde çoğunlukla kahraman ruhları ve savaş

meydanından manzaraları okurla paylaşmıştır. Xin Qiji, aynı zamanda yazılarında duygularını dile getirmiş, nesneleri ve olayları tasvir etmiş, olayların kaydını tutmuş ve çeşitli düşünceleri savunmuştur. Şiir, nesir ve betimleyici mensur gibi edebi türlerden istifade eden şair, ci şiir sanatında dil ve ifade zenginliği kazanmış, dolayısıyla da kendi için özgür ve güçlü bir yazın tarzı oluşturmıştır.

Xin Qiji, Konfüçyüs klasiklerinden, tarih kitaplarından, Qin Hanedanlığı öncesi dönem ile Han Hanedanlığı döneminden çeşitli düşünce okullarının çalışmalarından, Chu mersiyelelerinden, Li Bai ile Du Fu'nun şiirlerinden, Han Yu ile Liu Zongyuan'ın nesirlerinden alıntılar yaparak, edebi anlamda kinaye sanatını ci şiirleriyle usta bir şekilde sentezlemiştir. Yazdıklarını okuyup onun edebi kimliğini beğenenler Xin Qiji'nin bu kinaye sanatını geçmişte yazılan edebi eserleri övüp güncel olarak yazılan edebi eserleri yermek için kullandığını düşünmüşlerdir. Nitekim onun kullanmış olduğu kinayeler oldukça beğenilmiş ve övgü toplamıştır. Örneğin, Liu Xie bir yazısında "kinaye sanatını bu denli ustaca kullanmak, yaratıcı yazarların yapabileceği bir iştir" demiştir. Xin Qiji'yi desteklemeyip yazdıklarını beğenmeyenler ise onun sadece bilgeliği ve yeteneğiyle hava atmak için böyle yaptığını düşünmüşlerdir. Eserlerinde kullandığı dile bakacak olursak, Xin Qiji, Su Shi'nin de yaptığı gibi sadece "eski tarzda" ve "çağdaş tarzda" cümle kalıplarını kullanmamış aynı zamanda ci şiirlerinde nesir tarzını, kafiye ve süslü bir tarzı, halkın kullandığı dili vb. de kullanmıştır. Dolayısıyla yazmış olduğu ci şiirleri ifade açısından zenginlik kazanmıştır.

Yuan Operasının Önde Gelen İki Oyun

Yazarı: Guan Hanqing ile Wang Shifu

Guan Hanqing

Yuan Operasının doğuşu (başka bir deyişle Yuan za ju) Çin operasının altın çağına ulaştığının göstergesi olmuştur. Yuan Operasının en önemli oyun yazarı olan Guan Hanqing (doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir) 13. yüzyılda kuzey Çin'de çok büyük çalışmalara imza atmış ve zamanının büyük çoğunluğunu Yuan Hanedanlığının merkezinde (günümüz Pekin'i) geçirmiştir. Altmışa yakın oyun yazmış ve bunların birçoğu tarihe geçmiştir. Örneğin bu oyunlarından en çok bilinenleri *Yazın Ortasında Kar* (Dou'e Yuan), *Nehrin Kıyısındaki Köşk* (Wang Jiang Ting) ve *Lord Guan Ziyafete Gidiyor* (Dan Dao Hui) adlı oyunlardır ve bunlar bugün bile sahneleniyor. Dünya Barış Konseyi Guan Hanqing'i 1958 yılında dünyaca ünlü sanatçı olarak ilan etmiş ve Temel Britannica Ansiklopedisi onu "edebiyat ve sanat çevresinde oldukça tanınan, Çin'in büyük

Guan Hanqing'in bir portresi, Li Hu, Çin Ulusal Müzesi koleksiyonu

oyun yazarı" olarak tanımlamıştır. Bugüne kadar yapmış olduğu çalışmalar, İngilizce, Fransızca, Almanca ve Japonca dillerine çevrilmiştir.

Diğer Konfüçyüsçü âlimlerin aksine Guan Hanqing, alışılmışın dışında, doğal ve nazik biriydi; hikâye yazımında ve anlatımında üstün bir yeteneği olmakla birlikte kimileri ona şüpheyile bakıyordu. Birçok konuda yeteneği ve bilgisi vardı. Örneğin, tıp eğitimi almıştı ve bir zamanlar Jin hanedanlık sarayında kraliyet doktoru olarak çalıştı. Moğol Yuan Hanedanlığı, Jin Hanedanlığını devirdikten sonra Han Hanedanlığına mensup kişileri üçüncü sınıf insanlar olarak gördü ve onları çok düşük sosyal statülere koydu. Siyasi bir idealin peşinden koşmanın imkânsız olduğunu gören Han âlimlerinin büyük çoğunluğu, kendilerini hikâye gruplarının içinde buldular ve düşük statüdeki insanları da dâhil ederek, hikâyeler yazmaya, anlatmaya ve yeteneklerini ortaya koymaya başladılar. Memuriyet hayatına hiçbir şekilde girmeyen ve zaten memur olarak çalışmak istemeyen Guan Hanqing, Yujing adındaki bir hikâye gurubunda en çok tanınan kişiydi. Bilgili, çok yönlü, zeki ve iyi bir nüktedan olan Guan Hanqing, aynı zamanda yazarlıkta, şarkı söylemede, dans etmede, müzikte de çok yetenekli olup oyun yazarı, oyuncu ve bir oyuncu gurubunun yönetmeni olarak çalışmıştır. O yıllarda, oyun gruplarının oyuncularını fahişeler oluşturunuyordu. Guan Hanqing onlarla çok iyi anlaşıyordu. Bir fahişe ve oyuncu olan Zhu Lianxiu onun çok yakın arkadaşıydı. Kendini tatmin etme ve böbürlenmeden uzak şekilde bu oyuncu gurubunun yönetmeni olarak çalışan Guan Hanqing, kendine "tunç bezelye" takma adını koymuştu; bu isim genelevin müdavimlerine takılan bir lakaptı. Kendisinin de söylemiş olduğu gibi bu "tunç bezelye", her türlü acıya, öfkeye, eleştiriye direnebiliyordu ve güçlü, teslim olmayan bir karakterdi. Yapı olarak da karmaşık bir psikolojiden, acizlikten, böbürlenmekten uzak, şakacı biriydi.

Guan Hanqing'in eserlerinin büyük çoğunluğu komedi türündeydi. Mesela, *Nehrin Kıyısındaki Köşk* adındaki tarihe geçen eseri, hicivle dolu bir eser olup hiçbir şey yapmayıp sadece zamparalık yapan ve içen genç bir lordun hikâyesini anlatıyor. Son yıllarında yazmış olduğu, büyük bir trajedi olan *Yazın Ortasında Kar* adlı eserinde bile komediye ve gülünç taklitleri eksik etmemiştir.

Guan Hanqing'in en önemli eserlerinden biri olan *Yazın Ortasında Kar* adlı eser, Dou'e adındaki bir kadının yürek burkan hikâyesini anla-

Shanxi, Jishan'daki Jin Mezarlıklar'ndaki tuğlalara kazınan za ju sahneleri. Dramatik figürlerin ifade ve hareketlerini son derece canlı bir biçimde resmederek yeşeren za ju'nun hikâyesini yansıtmaktadır

tır. Dou'e'nin babası fakir bir âlimdir. Memur olmak için sınavlara girmesi gerekmektedir ve şehrin merkezine doğru yola koyulmadan önce, kendisi bir tefeci olan Yaşlı Kadın Cai'den kızına bakmasını ister. Aslına bakılırsa, bu tefeci yaşlı kadın babasının aldığı borca karşılık olarak Dou'e'yi kendine gelin olarak alır. Çok geçmeden Dou'e'nin babası ölür ve geriye sadece yaşlı kadın ile Dou'e kalır. Yaşlı kadın ne zaman birilerinden borcunu istese ve öldürülmek üzere olduğunda her seferinde Zhang Lüer ile babası imdadına yetişir ve onu kurtarırlar. Yaşlı kadın ile gelininin dul olduğunu öğrenen ve dul olan Zhang'ın babası ile oğlu evlilik için yaşlı kadına baskı yaparlar:

Zhang Lüer: Duydun mu baba? Evde bir gelini varmış. Sen yaşlı kadını karın olarak alırsın, ben de kızı. Lütfen onlara bunu söyle, baba.

Zhang Lüer'in babası: Hey, dul kadın! Senin kocan yok, benim de karım yok. Bir fikrim var. İkimiz evlensek nasıl olur?

Yaşlı kadın: Ne fikirmiş, ama! Bence ben sana teşekkür etmek için yüklü miktarda bir para vereyim.

Zhang Lüer: Demek reddediyorsun! İyisi mi ben seni Doktor'dan alacağım bir iple boğayım!

Burada çirkin bir teklifin akla yatkın bir teklifmiş gibi sunulması anlatılmıştır. Oyun yazarı basit ve sade kelimelerle bir kabadayıyı tasvir etmiştir. Çaresiz Yaşlı Kadın Cai'nin kabul etmekten başka şansı yoktur, fakat Dou'e buna şiddetle karşı çıkar. Zhang Lüer, Dou'e'yi öldürmeye teşebbüs eder. Fakat yemeğin içine koyduğu zehri yanlışlıkla babası yer

ve ölür. Zhang Lüer, hâkime rüşvet verir ve hâkim de Dou'e'yi ölüm cezasına çarptırır. Yazar burada bozuk düzeni eleştirmekte ve o memurların görevi nasıl kötüye kullandığına gönderme yapmaktadır. Hâkim büyük bir minnettarlıkla davacının önünde dizlerinin üzerine çöker, çünkü "dava için gelen her kişi yolunacak tavuktur onun için" ve "hâkim hem davacıya hem de davalıya parayı sormak için fırsat kollar".

Kısacası, *Yazın Ortasında Kar* yürek burkan bir trajedidir. Kız idam edilmeden önce, masum olduğunu kanıtlamak için üç şeyde ant içti: Birincisi, "kanımın tek bir damlası bile toprağa dökülmeyecek, hepsi direğe bağlı dokuz adım genişliğindeki beyaz flamaya sıçrayacak"; ikincisi, "bu yıl yaz mevsiminde 'büyük bir kar yağışı' olacak ve o kadar çok yağacak ki kar bedenim altında kalacak karın"; üçüncüsü, "üç yıl süren şiddetli kuraklık burayı tekrar vuracak". Çok acıklı ve trajik şekilde söylediği bu şeylerin hepsi üç yıl içinde gerçekleşir, kızın davası geri çekilir ve nihayetinde idam edilmekten kurtulur.

Yazın Ortasında Kar'daki o kusursuz trajedinin aksine, *Nehrin Kıyısındaki Köşk* bir komedi, *Lord Guan Ziyafete Gidiyor* ise tarihi bir drama-dır. İlk iki eser Guan Hanqing'in kadın psikolojisi tasvirine yer verirken son eserde, *Lord Guan Ziyafete Gidiyor*'da yazar tehlikeyle karşılaşan bir adamın takdire şayan cesaretini usta bir şekilde resmetmiştir. Bu eser, kendisine tuzak hazırlanan bir ziyafete tek başına giden Üç Krallık Dönemindeki Kumandan Guan'ın hikâyesini anlatır. Akılla ve mükemmel savaşçı yeteneğiyle nehri geçerken karşılaştığı fırtınadan sağ salim kurtulur. Ziyafete gidiş yolunda, nehrin ortasındayken kendi kendine mırıldandığı şarkı oldukça meşhurdur:

Bu koca nehir pek görkemli!/Kabarmış dalgalar, doğuya akar binlercesi,/Benimle bu küçük teknede, yirmi-otuz kayıkçı;/Gitmiyorum ejderli, anka kuşlu saraya, dokuz kath./Binlerce metre derinde, kaplan ve kurtların ini./İnsan korkmaz, oldu mu yürekli,/Ben giderim davete panayıra gider gibi.

Guan Yu, aslında kendisini neyin beklediğinin gayet farkındadır: "Öfkeli bir kaplan ve kurt sürüsü", Fakat yine de korkmuyor ve oraya tıpkı bir düelloya gider gibi gidiyor. Farkında olduğu bir tehlikenin üzerine nasıl da kahraman bir ruhla yürüyor! Ancak yine de şiddetli dalgaların ortasında ilerlerken geçen yirmi yılın anılarını, savaşlarını, yaptığı seferleri, güçlü rakiplerini hatırlar ve iç çeker:

(Replik):

Ne muhteşem bir manzara!

(Şarkı):

Öfkeli dalgalar, tepe üstüne tepe,/Genç Zhou Yu bugün nerede?/
Heba oldu gitti./Kumandan Huang Gai çok acılar çekti;/Cao Cao'yu fet-
heden savaş gemileri artık yok./Fakat dalgalar geçmişteki savaşlardan
dolayı hala sıcak -/İşte, bu yüreğimi acıtıyor!

(Replik):

Bu nehrin suyu değil,

(Şarkı):

Bu, kahramanların kanı/Yirmi yıldır hâlâ akıyor!

Zhou Yu ile Huang Gai, Üç Krallık Döneminde, Wu Beyliğinin önde gelen kumandanlarıydı. Yirmi yıl önce, Guan Yu'nun hizmet ettiği Shu Beyliği Wu Beyliği ile işbirliği yaparak, meşhur Chibi Seferiyle Cao Cao'nun önderlik ettiği Wei Beyliğinin ordularını bozguna uğrattı. Yirmi yıl geçti; hem Zhou Yu hem de Huang Gai yok oldu. Fakat savaş hâlâ devam ediyordu ve tabii yüzlerce askerin kanı da akmaya devam etti.

Yazın Ortasında Kar, trajedi türünde olduğu için gelecek nesiller oyun yazarının o güçlü "gerçekçi eleştirilerine" kitlen- diler ve aynı zamanda yazarın ciddiyetinin ve hazırcevaplı- ğının yanı sıra dramadaki nü- ketanlığına ve espri anlayışına

Yaz Ortasında Kar'la ilgili bir çizim

*Geleneksel Çin Operası
Za Ju'yu konu alan Song Hanedanlığı
dönemine ait bir ipek boyama*

*Shanxi, Youli Barış Mabedi'ndeki za ju ekibini
tasvir eden bir çalışma*

da dikkat ettiler. Aslına bakılırsa, aynı anda hem ciddi olup hem de gülünç olmak Çin operasının ruhunda var. Çin operası kaynağını, gösteri yapan kişilerin şakalarından ve taşlamalarından alırken bir taraftan da danslar ve şarkılar eşliğinde seyircileri gülmekten kırıp geçirmelelerinden alır. Yuan operasının (*ya ju*) doğuşundan önce tıpkı Yuan'dan önceki Tang ve Song hanedanlıkları dönemlerinde olduğu gibi, bütün operalarda şakacılık, komiklik özellikleri vardı. Guan Hanqing, operaların sadece bu özelliğini almamış aynı zamanda bunu geliştirmiş, mizaha biraz ciddiyet katmış ve ciddi bir mizah tarzı ortaya koymuştur. Bu yönüyle, 350 yıl sonra doğacak olan William Shakespeare'e (1564-1616) çok fazla benzemektedir. Her ikisinin de sınırları yoktur; yazdıkları eserlerde duygularını, sevinçlerini, kahkahalarını, öfkelerini kusarlar. Bu arada, yeri ve göğü trajik sahnelerle harekete geçirmeye yeten o ciddiyet, ağırbaşlılık, katılık her zaman yerini korumuştur ve var olmuştur. Aynı anda hem komik hem de ciddi olmak büyük olasılıkla sade-

ce büyük oyun yazarlarının yapabileceği bir iştir. Bu tür büyük oyun yazarlarının hepsi yaşamın içine dâhil olan, mutluluklarını, üzüntülerini, kızgınlıklarını tek olayda ve tek mekânda yansıtip bu anlamda kendilerini eşsiz kılan yazarlardır. Dramanın gelişiminde her iki ülkeye de büyük katkılar sağlayan bu iki usta ismin benzer özellikleri oldukça çoktur. Çoğunlukla girişle başlayan ve dört oyundan oluşan Yuan Operasının kendine has oturmuş bir tarzı vardı. Giriş bölümünde hikâye başlatılırken, oyun kısmında kadim Çin opera müzikleri kullanılırdı. Yuan Operası tarzına önyak olan Guan Hanqing ile Batı dramasında yeni bir çağır açan William Shakespear'i elbette burada tartışmayacağız.

Wang Shifu

Yuan Operası oyun yazarı olan ve Guan Hanqing ile benzer özellikler gösteren Wang Shifu (doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir) aynı zamanda hikâye gurubunun da çok yetenekli bir ismidir. Ancak Guan Hanqing'in eserlerinin aksine, Wang Shifu'nun eserleri çok fazla sahnelenmemiştir, çünkü okumak için daha idealdi yazdıkları. En çok bilinen ve günümüze kadar ulaşan eseri *Batı Yakasının Hikâyesi*'dir (Xi Xiang Ji.) Bu eser, diğer Yuan Operası oyunlarının aksine, daha basit şekilde yazılmış olup, içerik anlamında daha az karmaşıktır, fakat sahnelenmesi oldukça zaman almaktadır. O dönemlerin popüler zevklerinin biraz dışında olmasından dolayı, ustaca yazılmış, şiirsel diyaloglara yer vermiş olan *Batı Yakasının Hikâyesi* yine de Yuan Hanedanlığı döneminde sükse yapamamıştır. Fakat Ming Hanedanlığı döneminde durum tersine döndü; âlimler bu eserin sanatsal değerinin farkına vardılar ve nihayetinde bu eser yükselişe geçti. Bu eserin sanat tarihinde o kadar önemli yer edinmiş ki Guan Hanqing'in eserlerini bile geçmiş ve Yuan Operasının bir numaralı eseri olmayı başarmıştır.

Batı Yakasının Hikâyesi, Tang Hanedanlığı döneminde yazılmış olan Hui-Zhen Ji adlı bir hikâyenin uyarlamasıdır. Bu hikâye, toplumsal normlara aldırış etmeyen bir kadına âşık olan genç bir bilgeyi anlatmaktadır ve hikâyenin sonunda bu genç bilge kadını terk eder. Hikâyenin kahramanı Zhang Sheng, genç, nazik, yakışıklı ve onurlu bir adamdır ve karşı cinsten arkadaş edinme konusunda biraz fazla seçicidir; hatta 23 yaşına kadar hiçbir kadınla arkadaşlık etmemiştir. Bir gezi sırasında, 17 yaşında, çok zarif, zeki ve tatlı bir kız olan Oriole'yi (Cui Yingying)

görür. Zhang, bu kıza ilk görüşte âşık olur. Rose (Hong Niang) adındaki hizmetçisinin yardımıyla Oriole ile görüşmeye başlar. Birkaç ay sonra, memurluk sınavına girmek için merkezden ayrılır, fakat bir daha geri dönmez. Oriole, ona endişesini ve üzüntüsünü anlatan bir mektup yollar. Fakat kalpsiz Zhang, onunla ilişkisini bitirir, çünkü böyle sıradan bir kızın daha iyi yaşam standartlarına kavuşunca kötü ve çekilmez biri olacağını düşünür ve yalnız kalmanın kendisi için daha iyi olacağına karar verir. *Hui Zhen Ji*'nin yazarı, hikâyede üstü kapalı bir şekilde Zhang'ın tarafını tutar. Fakat *Hui Zhen Ji*'den uyarlanan *Batı Yakasının Hikâyesi* farklı bir boyut kazanır ve hikâye mutlu sonla biter.

Hikâye Tang Hanedanlığı döneminde geçer. Üst düzey bir ailenin kızı olan 19 yaşındaki Oriole, annesiyle bir yolculuğa çıkar; memlekette defnetmek için ölen babasının tabutunu almaya gitmektedirler. Yolculuk çok uzun ve zorlu geçtiği için Batıdaki bir tapınakta dinlenmek için yolun yarısında durmaya karar verirler. Ailesi çökmüş olan genç bilge Zhang Junrui, tapınağı ziyarete gelir ve orada Oriole'nin güzelliğine ve zarafetine vurulur. Tapınağa girmeyi başaran genç adam ile kızın kaldığı

yer arasında yalnızca bir duvar vardır. Gece olduğunda, kız ibadet merasiminde tütsü yakarken, Zhang aşkını ilan etmek için ona bir şiir okur:

*Ayışığı kovar geceyi,/Bahar yalnız,
seçmiş çiçeklerin altında gölgeyi./
Parlak ayışığında yanıyorum/Aydın
güzel kıızı nerde meraktayım.*

Bunun üzerine Oriole de ona bir şiirle karşılık verir ve her ikisi de hem şaşkındır hem de sevinçten ağızları kulaklarına varmıştır. Başka bir gece, Oriole yine parlak dolunayın altında tütsü yakarken, Zhang udu nu çıkarır ve aşkını bir kez daha ilan etmek için çalmaya başlar. Oriole çok zeki bir kızdır ve bir şarkıyla hemen melodiye eşlik eder:

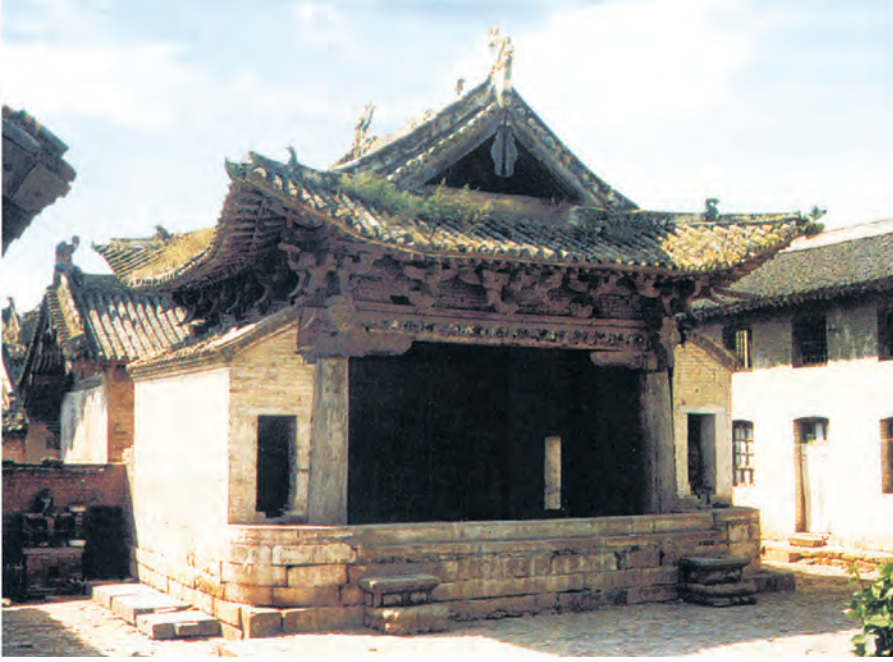
*Cui Yingying'in Heykeli, Ming Hanedanlığından Qiu Ying.
Yingying'in tütsü yakması ve ay ışığı altında dua etmesi tasvir edilmiştir,
Yuan Operası*

Batı Odası'nın Hikâyesi üzerine bir çizim, Yingying sevgilisinden gelen bir mektubu okumaktadır ve hizmetçisi onu izliyordur

Melodi hayat verici, değişik sesler şeklinde akar gider. Bakarsın bir süvari birliğinin keskin kılıçları gibi; bakarsın, ırmağa yavaşça dökülen çiçeklerin yumuşaklığıyla. Bir yerinde, rüzgârlı ve ay ışıklı bir gece içinde uçan turna kuşunun çılgılığı gibi yüksek; bir başka yerde, özel odalarında fısıldaşan âşıkların fısıltıları gibi alçak.

Heqiao'da bir ordu subay olan Uçan Kaplan Sun (Sun Feihu) Oriole'nin o dillere destan güzelliğini duyunca, onu zorla alıp götürmeleri için hemen tapınağa birliklerini gönderir. İşte tam o anda, Oriole kendisini almaya gelen askerlere karşı koyup kendisini kurtaran kişiyle evleneceğini duyurur. Gönlünü Zhang'a kaptırdığı için, içinden "umırım Zhang'ın bir planı vardır" diye geçirir. Zhang onu hayal kırıklığına uğratmaz ve çok yakın arkadaşı ve aynı zamanda eski okul arkadaşı olan Kumandan Du Que'den yardım ister. Kumandan Du Que, Uçan Kaplan Sun'un askerlerini geri püskürtür. Tehlike geçmiştir, fakat ne var ki Oriole'nin annesi daha önce söz verdiği halde kızını Zhang ile evlen-

Yuan Hanedanlığı döneminden kalan bir opera sahnesi

dirmekten vazgeçer. Onlardan birbirlerine kardeş gibi davranmalarını, sevgili olmamalarını ister. Oriole, annesine artık hiçbir şekilde güvenmez; annesine başkaldırır.

Rose'un yardımıyla Zhang ile Oriole gizlice buluşurlar. Böylelikle gece buluşmaları bir ay sürer, fakat daha sonra Oriole'nin annesi Yaşlı Kadın Cui, bunların geceleri gizlice buluştuklarını öğrenir. Cui'nin sorguya çektiği Rose, bu kızgın kadınla konuşur ve tereyağından kıl çeker gibi onu ikna eder. Bu ikna edici konuşmanın ardından, Oriole'nin annesi Zhang'a memurluk sınavına girmesi gerektiğini ve sınavı geçtiği takdirde kızıyla evlenmek için gelebileceğini söyler. Şans eseri, Zhang bütün adayların arasından birinci olur. Nihayet Zhang ile Oriole birbirlerine kavuşurlar. Eskilerin söylediği gibi, "Birbirlerini seven insanlar evlenmeye mahkûmdurlar".

Ta eski zamanlardan beri, bu şekilde romantik buluşmaları ve ilişkileri anlatan çok sayıda eser vardır, fakat *Batı Yakasının Hikâyesi* bu anlamda benzersizdir, çünkü bu buluşmalara romantik ve şiirsel bir

duygu katmıştır. Bir taraftan hikâyenin kahramanı olan kadınla adam arasındaki tutku sürükleyici bir şekilde anlatılmış diğer taraftan onların aşkı, duyguları, ruhsal geçişleri usta bir şekilde tasvir edilmiştir. Dış baskıdan dolayı-dolaylı olarak feodal etik kodlar ve doğrudan bir bakan karısı olan Oriole'nin yaşlı annesi Cui- aşkları isyanla doludur. Bu hikâyedeki en etkileyici karakterler iki genç kadın, Oriole ile hizmetçisi Rose'dur. Oriole, kendi kendini eğiten, cesur, genç bir kadındır ve aynı zamanda çok zekidir. Zhang'ın durumu meçhul iken, Oriole onun ağzını aramayı başarmıştır. Zhang, onun niyetini yanlış anladığında ve ona kötü davrandığında, Oriole ona keskin bir şekilde serzenişte bulunur ve bir bakanın kızı olarak onu asaletiyle durdurur ve deyim yerindeyse ona haddini bildirir. İlişkilerinde, Oriole bir dereceye kadar pasif olmayan taraftır. *Batı Yakasının Hikâyesi*'nden sonra Rose, çöpçatan olarak kalmıştır akıllarda.

Batı Yakasının Hikâyesi çok süslü bir dille yazılmıştır. Yazar eskilerin yazmış olduğu şiirleri bu esere çok güzel şekilde adapte etmiş ve yeni anlamlar katmıştır. Mesela, aşağıdaki şiir bunlardan biridir ve birçok kişi tarafından bilinir:

Bulutlu gök gri olmuş, hava kapalı/Örtmüş sarı çiçekli yolun üstünü./Batı rüzgârı acı acı eser,/Kuzeyden güneye yaban kazları gezer./Yapraklar kızarmış, sanki şarap içmiş gibi,/Ayrılan âşıkların gözyaşlarına batmış sanki.

Şiirin ikinci dizesi Song Hanedanlığı döneminde şair Fan Zhongyan'ın yazdığı şiirden alınmıştır fakat Wang Shifu "sarı yapraklarla kaplı yollar" dizesini "sarı çiçeklerle kaplı yollar" şeklinde değiştirmiştir ve bu dizeyle de ikinci kez memurluk sınavına girmek için şehir merkezine gittiğinde üzgün Oriole'den ayrı kalmasını anlatmak için yazmıştır. Klasik Çin şiirlerinin birçoğunda sarıçiçekler ifadesi kullanılmıştır. Örneğin, Li Qingzhao'nun aşağıdaki *ci* şiirinde de yine bu ifade geçmektedir:

Ruhum tükenmedi/Deme. Batı rüzgârı açarsa çardağın perdesini,/Görürsün bir yüz, sarıçiçeğin de incesi.

Yine aynı yazarın kaleminden çıkmış olan "Hüznün Yorgun Şarkısı" adlı şiirde de bu ifadeye rastlıyoruz:

Toprak kaplanmış sarıçiçeklerle/Kavuşunca özgürlüğe,/Kimse gelmez koparmaya tek birini bile.

Müzik Dinlemek, Wang Shuhui, Batı Odası'nın Hikâyesi'nden alınan bir resim sahnesi

"Sarıçiçek" ifadesi, Oriole'nin o sararıp solmuşluğuna ve hüznüne karşılık olarak kullanılmıştır ve bu ifade Çin edebiyatında en çok kullanılan benzetme imgelerinden biridir. Aslına bakılırsa, sonbaharın sonunda yani kışa girmeden evvel çiçek açan kasımpatılardır. Bu sebeple, "bütün bitkilerin efendisi" olarak görülür ve yüce erdemlerin somutlaşmış halidir. Nitekim Çin'in eski şairlerinden Qu Yuan, buna gönderme yapmış ve şöyle demiştir, "Sabahları manolyadan damlayan çiy tanelerini içerim". Erken Jin Hanedanlığı dönemi şairi Tao Yuanming ise şu meşhur dizeleri yazmıştır: "Ben Doğu'daki çitlerin altındaki saraypatıları (yıldızçiçeği) toplarken,/Güneydeki dağlara dalıp huzura eriyorum." İzbe bir hayat yaşayan Tao Yuanming, kasımpatı çiçeklerini bağrına basmış, tek arkadaşı olarak görmüş ve onları kimseye yoldurmamıştır. Hui Zhen Ji'nin yazarı Yuan Zhen, öyle bir coşkunlukla haykırmış ki "Kasımpatılardan sonra hiçbir çiçek açmasın" demiştir. Tüm bu edebiyat ustaları sarı çiçeklere karşı ruhsal bir perspektiften bakmayı başarmışlardır. *Batı Yakasının Hikâyesi'nde* sarı çiçekler iki amaca hizmet etmektedir: Zhang'dan ayrı düşen Oriole'nin üzüntüsünü göstermek ve biraz da onun o dirençli karakterini yansıtmak.

Ming Hanedanlığı Dönemindeki
Klasik Kurgular: Üç Krallık, Bataklık
Haydutları ve Batı'ya Yolculuk
Öyküleri

14. yüzyılda İtalyan yazar Giovanni Boccaccio'nun yazmış olduğu *Decameron* adlı eser, Orta Çağa ait tarihsel olayları, efsaneleri ve Doğu masallarını içermektedir. Francois Rabelais'in yazmış olduğu *Gargantua ve Pantagruel* eserindeki kahraman aynı zamanda Fransız kültüründe çok iyi bilinen kahramandır. Yaklaşık olarak aynı dönemlerde, yani 14. ve 15. yüzyıllarda Çin'de de tarihsel hikâyeler ve halk masalları oluşmaya başladı.

Yuan Hanedanlığının son dönemlerinde ve Ming Hanedanlığının başlarında Luo Guanzhong tarafından yazılan Çin'in ilk romanlarından olan *Üç Krallığın Hikâyesi* adlı eserdeki hikâyeler; Jin Hanedanlığı döneminde Chen Shou'nun yazmış olduğu *Üç Krallığın Kayıtları* başlıklı kitaptaki tarihsel olayları ve Güney Hanedanlığı döneminde Pei Songzhi tarafından alınan notları içermektedir. Bu eserde muhtemelen, Song ve Yuan dönemlerine ait anı defterlerine ve oyun senaryolarına da yer verilmektedir. *Üç Krallığın Hikâyesi* tarihsel hikâyelere ve masallara yer veren geniş kapsamlı bir roman olarak da görülebilir. Bu kitap yayımlandıktan sonra, üzerinde çeşitli değişiklikler yapıldı ve yeniden yeniden basıldı. Kitabın şu ana kadar gelen ilk bası-

Xiao shuo

Çince de kurgu adıdır. İlk olarak *Zhuangzi*'de ortaya çıkmış ve çene çalmaya atıf yapmaktadır (Çin Kurgusunun Kısa Tarihi, Lu Xun). Qin Hanedanlığı ve iki Han Hanedanlıkları dönemlerinde *xiao shuo* yalnızca havadan sudan konuşmak anlamına geliyordu. Bu anlamda bir edebi tür olmanın çok uzağındaydı. Xiao shuo türünün mitolojide, dini efsanelerde, öykülerde ve masallarda kökleri vardır. Bu köklerin önemli bir bölümü kadim felsefecilerin çalışmalarında bulunmaktadır. Pek çok insan için Çin kurgusu Tang Hanedanlığı döneminde başlamıştır.

Nehirde Saf Neşe Günü, Kuzey Song Hanedanlığından Zhang Zeduan, Saray Müzesi koleksiyonu, Pekin. Song Hanedanlığında gelişen şehir ekonomileri kent kültürünün de ilerlemesine olanak tanımıştır. Roman bu dönemlerde ortaya çıkmıştır

mı Ming Hanedanlığının Jiaqing Döneminin ilk yıllarında (1522) ve Üç Krallığın Meşhur Hikâyeleri başlığıyla gerçekleşti. Kitap 24 cilttir ve her bir ciltte 10 bölüm vardır yani toplamda 240 bölümden oluşmaktadır. Daha sonra birileri bu kitabı 120 bölüm olarak bastı. Qing Hanedanlığında, Kangxi'nin hükümdar olduğu dönemde, baba oğul Mao Lun ile Mao Zonggang kitabın bölümlerini, içeriğini, dilini gözden geçirip hikâyeleri tamamladılar ve okunabilir hale getirdiler. Nihayetinde 120 bölümden oluşan baskısıyla günümüze ulaşabildi. Kitap *hui* adı verilen farklı bölümlerden oluşmakta ve her *hui*'nin başında başlık olarak beyitler bulunmaktadır. Bu daha sonraki dönemlerde yazılan Çin klasik kitapları için evrensel bir kural haline geldi.

Tarihsel olaylara ve masallara dayanan romanlar iyice yaygın hale geldi ve daha sonraki bütün klasik romanlarda bunlara yer verildi. *Batakılık Haydutları* hikâyesi Güney Song Hanedanlığı döneminden bu yana insanların bildikleri bir hikâyedir ve hikâyenin kahramanı Song Jiang aynı zamanda tarihi bir kahramandır da. Song Hanedanlığı, Xuanhe Dönemi Kayıtları, Song ile Yuan Hanedanlıkları dönemindeki Yuan oyunlarına ve halk masallarına yer verirken aynı zamanda hikâyeciler arasında da oldukça popüler bir kitaptır. Bu kitap *Batakılık Haydutları* adlı kitabın kaynağını oluşturmuştur; aynı şekilde *Tripitaka'nın Budist Vecizeleri Araştırması* adlı kitap da *Batı'ya Yolculuk* kitabının atası sayı-

lır ve bu kitabın kaynağını oluşturur. Çin kurgularının birçoğu hikâye anlatıcılarının tarihten anlattıkları olaylar üzerinden oluşmuş ve gelişmiştir ve yapı olarak bakıldığında bunların hiçbirisi özenle oluşturulmamıştır yani farklı ama basit hikâyeler zincirinden başka bir şey değildir. Yapı ve düzen açısından son derece katı ve özenli olan Batı'nın kurgu gerçekliği kıstası açısından değerlendirildiğinde bu hikâyelere karşı, Batı standartlarını yakalayamaması noktasında olumsuz bir yargı söz konusudur. Ancak, Francois Rabelais, Giovanni Boccaccio ve Geoffrey Chaucer'ın eserleri düşünüldüğünde bu erken dönem Çin kurguları edebi değerlerden ve anlamlardan yoksun değildir.

Şehircilik şehir insanları için muazzam bir eğlence endüstrisi getirdi. Çarşı pazarda birbirinden çeşitli hikâyeler anlatıldı; "Jiang Shi" tarihsel hikâyelerden söz ederken "Pu Dao Gang Bang" kahramanların savaşlarını anlatır. Bu hikâyeler halk edebiyatının ve halk hikâyelerinin ilk biçimleri şeklinde ortaya çıkmıştır. Şehirdeki küçük ve dar alanlarda insanlar bir taraftan gündelik işleriyle uğraşırken bir taraftan da etik esareti kırma fantezisi yaşıyorlardı. Kahramanlar ve olağanüstü şeylerle ilgili hikâyeleri dinlemekten oldukça keyif aldılar. Tarihsel hikâyelerdeki kahramanlar uzun uzun anlatıldı; yasaklarla, risklerle, belirsizliklerle dolu olan başka bir toplum yani "dizginlenmiş toplum" ise giderek daha çok büyüyüyordu. Bu "dizginlenmiş toplum" çoğu zaman gerçeklikle örtüşürken birçok kez de tamamen farklılaşıyordu. "Dizginlenmiş toplum"daki bütün karakterler sıradan insanlar, esnaflar ya da alt kademelerde çalışan devlet memurlarıydı fakat kanunlara ve işleyişlere bizim dünyamızda olduğundan tamamen farklı bakıyorlardı.

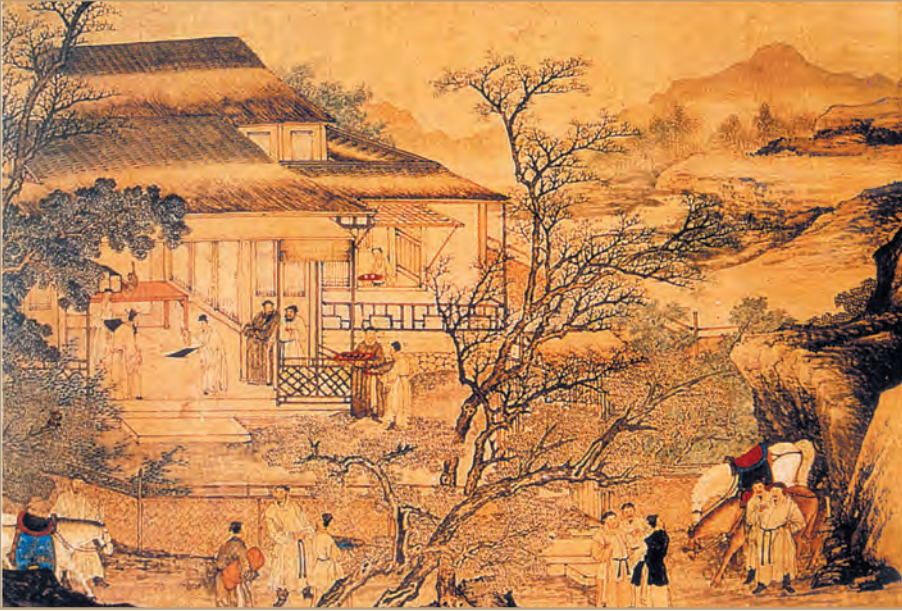
Üç Krallığın Hikâyesi

Luo Guanzhong'un (doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmemektedir, 1330-1400) yazmış olduğu Üç Krallığın Hikâyesi Doğu Han Hanedanlığı ile Batı Jin Hanedanlığı (169-265) arasında 90 yıldan fazla süren siyasi ve askeri çatışmaları konu almaktadır. Hikâye, o dönemlerdeki Çin toplumunun mevcut değerlerini ve inanışlarını içermektedir. Bu hikâye şu dizelerle başlar:

*Gökkube altında yeryüzü, uzun bölünmeden sonra birleşmeye gider;/
Uzun birlikten sonra, bölünme başlar!*

Bu inanış Çin tarih felsefesine karşılık gelir: durumlar, olaylar her 500 yılda bir döngü halini alır. Üç Krallık dönemi kaotik bir dönemdir ve bu dönemde kahramanlar ve çeşitlik yetenekleri olan insanlar yükselişe geçmiş ve birbirleriyle kıyasıya rekabet etmişlerdir. Akıl yarışmaları, güç mücadeleleri, strateji oyunları bu kitabı son derece ilgi çekici kılmaktadır. Bu kitapta bahsi geçen stratejiler çok çeşitlidir ve hatta aynı strateji farklı şekillere girip farklı amaçlar için kullanılabilir: güzellik tuzağı, kendine işkence etme, kafes tuzakları, düşmanı kendi kurduğu tuzağa düşürmek, ateşle veya suyla savaşmak vb.

Üç Krallığın Hikâyesi'nde benzersiz üç tane kahraman vardır: Bilgelik simgesi Zhuge Liang, sadakat ve doğruluk simgesi Guan Yu ve ihanetin sembolü Cao Cao. Luo Guanzhong bu kitabı yazdığı dönemler Yuan Hanedanlığının sonlarına ve Ming Hanedanlığının başlarına rastlamaktadır. Bu dönemlerde Çin halkının büyük çoğunluğu Üç Krallık Dönemindeki belirgin karakterlerle ilgili yargıya varmış ve Song Hanedanlığı dönemindeki hikâye anlatıcıları Liu Bei'ye karşı olan sempatilerini ifa-

Son Toplantıya Katılım, Qing Hanedanlığından Sun Yi, Tokyo Müzesi, Japonya. Bu resim Lu Bei'nin Zhuge Liang'ın kır evine üç defa gitmesini ve sonunda onu dağlardan çağırmasını konu almaktadır

de ederken bir taraftan da Cao Cao'ya olan nefretlerini çok açık şekilde dışa vurmuşlardır. Bunun çok daha öncesinde Tang Hanedanlığı Dönemi şairi Du Fu, Zhuge Liang'a olan saygısını ve takdirini şu dizelerle ifade etmiştir:

İki kez ziyaret edilip sonra fikriniz alındı devlet işlerinde,
İki saltanat boyu kurmak ve yerleştirmek için düzeni çelik desteğinizle,
Bizzat önderlik ettiniz devlet kademelerine,
Ama ömür vefa etmedi, zaferden önce bitti.
Tüm kahramanlarımız gözyaşlarıyla anar sizi

Konfüçyüsçülüğün izinden giden biri olarak Zhuge Liang, "tevazu gösterin, erdemli olun; seçkin biri olsanız da diğer insanların acılarını önemseyin" öğretisini başarılı bir şekilde hayatında uygulamıştır. Münzevi bir yaşam içinde dingin bir ruh haline sahip olan Liang, kendisine yüksek bir mevki verildiğinde dahi, ölene kadar görevini büyük bir sadakatle yerine getirmiştir. Bu arada, Guan Yu da eşit derecede takdir edilmesi gereken bir başka kişidir. Guan Yu, dürüst, sadık, cesur ve kahraman biriydi. Tarih boyunca onunla ilgili birçok güzel hikâye anlatılmıştır: "Guan Yu, tek başına yolculuğa çıkmış", "Yolculuğa tek başına çıkan Guan Yu, kendisine tuzak kurulan bir şölene gitmiştir", "Guan Yu'nun kemikleri sıyrılmış..." Genelevleri ziyaret eden, alkole düşkün

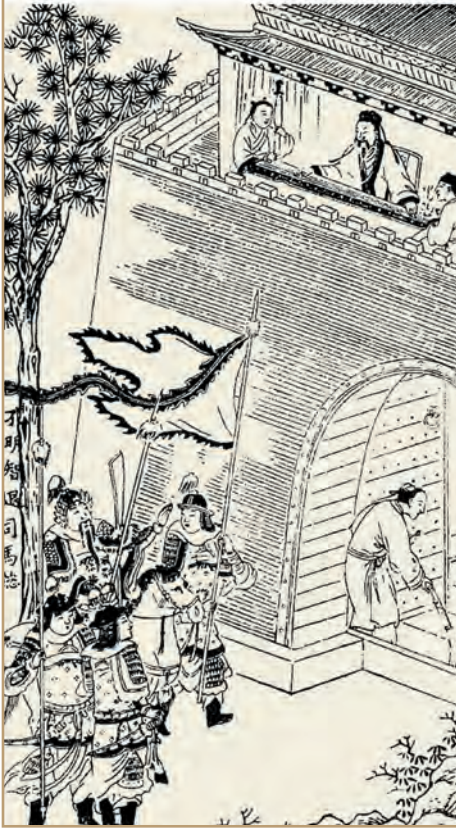

Guan Yu zehirli bir okla vurulmuştur. Meşhur bir hekim olan Hua Tuo hastanın kemiğini keserek onu tedavi etmektedir. Guan Yu hiçbir şey olmamış gibi gülmeye ve konuşmaya devam eder. Sıra dışı bir kahramanlık örneği sergileyen Guan Yu Hua Tuo kendisini tedavi ederken şarap içip oyun oynamaktadır

olan, kavgalara karışan diğer popüler hikâye kahramanlarının aksine Guan Yu, mükemmel bir karakterdir. Kitapta da bahsedildiği gibi, hem Zhuge Liang hem de Guan Yu, takdire şayan bir akıllılığa ve cesarete sahip olup sıradan insanların sahip olduğu kusurların hiçbirine sahip olmamışlardır. Bu tercih ve üstünlük özellikle, yazarın Liu Bei'nin Han krallık ailesinin geleneksel tarafını benimsediği düşüncesine atfedilebilir. Liu Bei'nin erdemlerini metheden yazar, bizlere müthiş bir ileri görüşlülükle beraber askeri bir danışmanın tasvirini sunuyor bizlere. Bu

arada, Cao Cao tarihte gerçekten olduğundan çok daha uzak bir karakter olarak kötü bir bakan olarak görülmüştür.

Üç Krallık Dönemi Çin tarihinde gerçekten geçen bir dönem olduğu için ve hikâye anlatıcıları vesilesiyle bu dönemle ilgili hikâyeler tarihe geçtiği için, tıpkı *Bataklık Haydutları* ve *Batı'ya Yolculuk* gibi Üç Krallığın Hikâyesi de Çin'de herkes tarafından çok iyi bilinir. Kitabı bir tarih kitabı gibi gören ve kitaptan bir şeyler öğrenmek isteyen okuyucular, bu kitaptaki karakterleri tarihte gerçekten yaşamış karakterlerle özdeşleştirmektedir. Kitabın bu kadar popüler olmasının üzerine, bazı eleştirmenler kitabın "yüzde yetmiş doğru olduğu ve kolaylıkla aldatıcı olabileceği" konusunda uyarıda bulunmuşlardır. Zhuge Liang'ın hikâyesi tarihe dayalı olmakla beraber, bu kitap onu nüktedan ve olağanüstü derecede ileri görüşlü biri olarak tasvir etmiştir. Zhu-

Zhugé Liang çok hazırcevap ve muziptir. Sima Yi'nin ordusunu boş bir şehirle korkutmakta ve bu anlamda Üç Krallık'ta Aşk'taki en büyük taktisyen olmaktadır. Uyguladığı taktik hikâyede enine boyuna irdelenmekte ve Zhuge Liang "akıl" kavramıyla eşdeğer görülmektedir

ge Liang ile ilgili bilinen şeylerden bir tanesi de Wu Beyliğinin askeri yöneticisi Zhou Yu'ya duyduğu öfkedir; deyim yerindeyse ona kan kusmuştur. Tarihte Zhou Yu, Zhuge Liang'ın yiğitliklerini kıskandığı için ölmemiştir. Yazar sadece bu iki güçlü karakteri birbiriyle çarpıştırmak adına hikâyeyi bu şekilde süslemiştir.

Üç Krallığın Hikâyesi, kahramanların hızla yükseldiği ve kaotik bir ortamda birbirleriyle rekabet edip galip gelmek istedikleri bir çağda oluşmuştur. Bu hikâye, bu döneme panoramik bir bakışla bakmakta ve bu dönemin hikâyesini yüce bir ruhla aktarmaktadır. Bununla beraber, Konfüçyüsçülüğün siyaset ve insan davranışlarına ilişkin kabul görmüş öğretilerini de kullanan yazar, diğer geleneksel erdemlerin yanı sıra iyiliğe, eşit temelde karşılıklı yardımlaşmaya, onurlu ve güvenilir olmaya da vurgu yapmaktadır. Liu Bei'yi savunan ve Cao Cao'yu eleştiren yazar, dolaylı olarak Yuan Hanedanlığı yönetimini de eleştirmektedir. Fakat yine de, kaybedilen bir şeyi geri kazanmaya bir kahramanın bile gücü yetmez. Hikâyenin sonunda, Konfüçyüsçülüğün bir timsali olan Zhuge Liang, zafer kazanmadan ölür.

Bataklık Haydutları

Song Hanedanlığı döneminde tarihsel hikâyeler ve kahramanların savaş hikâyeleri, Shi Nai'an'ın (doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmemektedir, 1296-1370) *Bataklık Haydutları* adında bir kitap yazmasına vesile olmuştur. Bu kitap, Üç Krallığın Hikâyesi'nin bitimine çok yakın yazılmıştır.

Hikâyedeki karakterlerin birçoğu, sıradan insanların günlük yaşamlarının dışında, "dizginlenmiş toplumun" (Jiang Hu) olduğu yerde yani Liangshan Marsh'tan toplanmıştır. Nesiller boyunca okunan bu kitabın karakterleri, doğrudan kahraman

*Bataklık Haydutları*ı konu alan
bir portre
(Ressam Shi Nai'an)

*Wu Song Kaplanla Savaşırken, Liu Jiyou'nun Bataklığın
Sürgünleri adlı hikâyesi üzerine yapılan bir resimdir*

olarak görüldü, çünkü okurlara göre bu karakterler "gök adına çalışıyorlardı". Lu Zhinsen ile Wu Song, zorlukların dışında kalmak için ellerinden geleni yapmaktadır. Kitaptaki diğer karakterlerle birlikte, bunların ikisi de son derece özgür bir yaşam sürüp lüks içinde yiyip içmektedirler ki bunlar sıradan insanların özlemini çektiği şeylerdir. Bu arada, "dizginlenmiş dünyada" aileye yer yoktur. Kitapta erkekler arasında tasvir edilen arkadaşlık, son derece etkileyici olup birisi için her şeye göğüs germekle eş değer tutulmuştur.

Hikâyedeki olaylar son derece heyecanlı ve ilgi çekicidir. Mesela, "Wu Song, içer ve kapı görevlisi Jiang'ı döver", "bir dalavere çevirerek doğum günü hediyelerini alır", "bilge Lu, Yaban Domuzu Ormanı'nı savaş alanına çevirir", "Lin Chong, fırtınadan korunmak için bir dağa sığınır", "Wu Song, çıplak ellerle bir kaplanı öldürür", "Mandarin Duck Hanı kan gölüne döner", "Zhu Ailesinin Köşküne üç saldırı düzenlenir..." Bu hikâyelerin hepsi heyecanla doludur. Yapı olarak son derece basit olan

Zhu Ailesinin Malikânesine Üç Saldırı, Qing Hanedanlığı, Yeni Yıl resmi

bu kurgular, tek bir kahramanın etrafında döner ve bu kahramanlar ilgili anlatılara yer verilir; bunların hepsi bir araya getirildiğinde bahsi geçen kahraman için bir biyografi halini alır ve bağımsız bir hikâyeye geçiş yapılabilir bu sayede.

Bu hikâyedeki karakterlerin çok karmaşık geçmişleri var; kimi toprak ve mal mülk sahibi, kimi haydut, kimi yüksek mevkilerde çalışıp karalanmış, kimi ise sadece orayı burayı dolanan serserilerdir. Bunlar, gök adına bir şeyler yapmak ve maddi arzularını tatmin etmek için bir dağda buluşurlar. Bunlar "ne yerden ne gökten ne de saraydan korkarlar; altın ve gümüşleri paylaşıp, ipek kumaşlara sarılıp, yiyip içip şarap kadehlerini doldururlar". Adaleti yerine getirmek için harekete geçerler fakat insanları fark gözetmeden, rastgele öldürürler. Örneğin, "Mandarin Duck Hanı kan gölüne döner" bölümünde, Wu Song 15 kişiyi öldürür, fakat bunlardan sadece 3'ü onun düşmanıdır. "Kurbanın birini idam sehpasından alır" bölümünde bahsi geçen Li Kui, yukarı aşağı uçan ve insanları doğrayan biridir. Uzun süre Amerika'da yaşamış olan bazı bilgiler bunu insan hayatına kayıtsızlık olarak görür. Çağdaş bilgiler açısından bakıldığında ise, bu görüş sebepsiz ve dayanaksızdır. Ancak, hikâyenin kaynağına ve hikâye anlatıcılarının anlatımlarına bakalak olursak eğer, bu kanlı tasvirleri veya "kana susamışlığı" hikâye anlatıcılarının dinleyicilerin dikkatini çekmek için kullandıkları bir

strateji şeklinde yorumlayabiliriz. Kana susamışlık, çok ezelden başlayıp insan doğasının evrenselliğini teşkil eden bir şeydir. Nitekim bunu, *Decameron*'da, *Gargantua ve Pantagruel*'de ve günümüzün korku filmlerinde de görebiliyoruz.

Bir bilge olarak, romanlarını o dönemin popüler hikâyelerinden yola çıkarak oluşturan Shi Nai'an, eserlerine kendi duygu ve düşüncelerini, erdemlerini koymaktan ve yansıtmaktan kendini alamamıştır. Shi Nai'an, bir bilgenin "kahramanlık hayallerini" resmederken, Luo Guanzhong, Ortodoks Han düşüncesine daha çok vurgu yapmıştır. Shi Nai'an'ın kaleminden çıkanlara baktığımızda, karakterler sadece gök adına bir şeyler yapmakta fakat hiçbir şekilde yüce güce yani "göğe" ulaşamamaktadırlar. Hepsisi de "gökten" ricalarını kabul etmesini istemekte ve ona hizmet etmektedir. Hikâyenin sonunda, mahkemeye teslim olan ve affedilen bu kahramanlar, Song Jiang öncülüğünde diğer isyan edenlerle savaşmak için yola koyulurlar. Hikâyenin böyle bir sonla bitmesi, yazarın adalet için savaşma ve bu savaşı kazanma konusundaki arzusunun yansıtmaktadır. İşte bu nedenledir ki, 1970'lerde Çin'deki "Kültür Devrimi" sürecinde bazı eleştirmenler, bu romanı asilerin büyük güce yani imparatorun kendisine değil de ahlaksız devlet adamlarına teslim olma hikâyesi olarak yorumlamışlardır. Bu yorum büyük olasılıkla yazarın amacıyla da örtüşen bir yorumdur. Fakat yazarın hayali fazla uzun sürmemiştir, çünkü kitaptaki bütün kahramanlar ölmüş ve gelecek nesiller onlarla ilgili kendi yargılarını kendileri oluşturmuşlardır.

Batı'ya Yolculuk

Çin toplumu, 5000 yıllık bir tarihe sahiptir. Başlangıcından bu yana, büyük şeyler başaran toplum olabilmiştir. Şarkılar Kitabı'nda savaş ve seferlerin, farklı mevsimlerde çiftçiliğin tasvirlerinin yanı sıra "kartallar yüksek uçar" şeklinde muazzam bir olgu mevcuttur. Edebi çalışmalarındaki büyük atılımlar Han ile Tang Hanedanlıkları döneminde zirve yapmış fakat Song Hanedanlığı döneminde âlim edebiyatı formuna dönüp hareketsiz bir şekle bürünmüştür. Üç Krallığın *Hikâyesi*, *Bataklık Haydutları* ve *Batı'ya Yolculuk* adındaki meşhur klasiklerin hepsi, hikâye anlatıcılarının o kısa hikâyelerinden itibaren "çığ gibi büyümüştür" ve giderek daha da renklenmiştir, fakat bu durum âlimlerin edebi anlam-

daki durağanlıklarıyla son bulmuştur. Bu hikâyelerin hepsi de özellikle *Batı'ya Yolculuk*'ta gördüğümüz gibi "insan karakteristiğine yer verir. *Batı'ya Yolculuk*'taki kahraman, olağanüstü beceriler ve kahramanlıklar sergileyebilen korkusuz bir maymundur. Maymun, Budizmin takipçisi olduktan sonra bir yolculukta ustası Keşiş Sanzang'a eşlik eder. Ustası Budizmin kutsal yazılarını araştırıp bulmak için Batı'ya doğru yol almaktadır, fakat bu yolculuk türlü türlü bela ve sıkıntılarla doludur. Öğrencisinin yani Maymun'un gücü ve cesareti, tam 81 kez ustasını insan yiyen şeytanlardan korur. Bu sürükleyici hikâye, muazzam bir hayal gücüyle doludur. İlk 7 bölüm cesur ve korkusuz karakteriyle ilgi çeken Maymun karakterini tasvir eder ve Maymun, Buda tarafından hapsedilmeden önce gökte bir kargaşa olur.

Maymun sihirli bir taştan doğar ve başpapazlardan bulutların üzerine binmek, 72 şekle girmek gibi sihirler öğrenir. Maymun cin gibidir ve hem uyanık hem de beceriklidir; üzerindeki her bir tüy farklı bir şeye dönüşebilmektedir ve attığı her bir taklayla 5.000 kilometre yol kat edebilmektedir. Kendini Çiçekler ve Meyveler Dağı'nın kralı kılığına sokar, denizin altındaki saraya girer ve saraydaki silahı alır; "atların koruyucusu" lakaplı göğün büyük hükümdarından "af" alana kadar, ölümler diyarında çok büyük bir kargaşa çıkartır. Ancak, Maymun daha sonra çok sıradan ve önemsiz bir kumda olduğunu anlar ve büyük bir öfke ve hışımla göğün sarayından çıkıp Çiçekler ve Meyveler Dağı'na geri döner. Gelecek sefere, İmparator Jade ona bir unvan verir ve onu "gök ile eşit büyük bilge" olarak adlandırır. Maymun çok mutludur çünkü artık İmparator Jade de dâhil bütün tanrılarla eşit olduğunu düşünür. Ancak, Anne Kraliçe "şeftali ziyafeti" verir; bütün ölümsüz-

Cheng'in bir portresi

Cennette Yıkım, Liu Jiyou, Sun Wukong ile cennet askerleri arasındaki savaşı anlatmaktadır

ler davetlidir, fakat o değildir. Büyük Bilge çok geçmeden anlar ki, bütün tanrılarla eşit olma hikâyesi bir kurgudan ibarettir. Çok sinirlenen Maymun, ziyafetin verildiği yere gizlice girer ve kendi yarattığı böcekler de dâhil oradaki herkesi uyutur; bütün şarapları içer ve bütün yiyecekleri yer. Büyük Bilge yiyip içtikten sonra, sersemlemeye ve sallanmaya başlar. Yanlışlıkla, Büyük Monad'ın hükümdarı Laozi'nin Tushita Gök Sarayı'na girer. Orada bulduğu bütün altın sonsuzluk haplarını yer. Kızgın Lord Li, onu yakaladıktan sonra onu sobasına atıp yakmaya çalışır. Büyük Bilge yanmamak için direnir ve nihayetinde bir çift ateşten göz ve altından göz bebeğiyle kalır. Çaresiz İmparator Jade, mecburen Buda'dan yardım ister. Buda, avuç içini kocaman bir dağa çevirir ve Maymun'u oraya yerleştirerek boyunduruğu altına alır. 500 yıl sonra, Tang keşişi Xuanzang, eski yazıları aramak için Batı'ya gittiği esnada Maymun'u o dağın altından kurtarır. O günden sonra da, Maymun keşişi takip etmiş, üst üste hayatını kurtarmış ve bütün Batı yolculuğu boyunca ona eşlik etmiştir.

Gökyüzünde kargaşa yaratmak, canı istediğinde sıkıntı çıkaran, zapt edilemeyen yaramaz bir çocuğun hareketine benziyor. Maymun, gücünü ve statüsünü ısrarla kanıtlamak istemektedir; özgürlüğü ve insanların hayatını değil kendininkini, yaratımını kontrol eden bir güç. Tüylerini çekebilir ve kendini istediği kılığa sokabilir. Bu yaratım gücü açısından oldukça tatlı bir kurgudur.

Batı'ya Yolculuk, çoğunlukla tanrıları, şeytanları, olağanüstü yaratıkları anlatan bir masaldır ve bunu karakterlerin resmedilişinde çok açık şekilde görebiliyoruz. Gök'e Eşit Olan Büyük Bilge, yüzde yüz bir maymundur ve bu maymun deli dolu, muzip ve haylazdır. Arkadaşı, "Gök Savaşçısı" isimli Pig, şişman ve tembel olup sürekli acıkrır ve domuz özelliklerini taşımaktadır. İnatçı ve bazen de aptaldır ki bu da bu türün tasviriyle örtüşmektedir. Sekiz Yasağın Domuzu adındaki başka bir domuz ise Budizmin öğretilerini ön plana çıkarır-öldürmekten, çalmaktan, zina yapmaktan, boş konuşmaktan, alkol içmekten, aşırı lüksten, gösterişten, sebzesiz yemek yemekten kaçınmak. Fakat hikâyede, Domuz kaçınılması gereken bütün durumların tam aksini yapıyor, yani sıradan insanların yapmaktan hoşlandığı ne varsa hepsini yapıyor. Yazar bu durumu muhteşem bir ironiyle anlatmış. Domuzun bazı zekice hileleri ve kurnazlıkları vardır, fakat Maymun karşısında hepsi başarısız

Batı Seyahatleri adlı TV oyununun sahnesinden çekilmiş bir fotoğraf

oluyor ve hiçbirini uygulayamıyor. Aslında bu iki karakter birbirine zıt değildir, sadece bizlere insan doğasının farklı yönlerini göstermektedirler. Üç Krallığın Hikâyesi'nde olduğu gibi sadece aklımız çok çalışsa ve türlü türlü hileler yapabilirsek fakat *Batı'ya Yolculuk*'ta görüldüğü gibi biraz haylazlıktan uzak olsak ya da tıpkı *Bataklık Haydutları*'nda olduğu gibi sadece insanoğlunun ölene kadar koruduğu o arkadaşlığa, kardeşliğe sahip olsaydık, fakat *Bir Kırmızı Köşk Rüyası*'ndaki romantizmden, kadının hassas duygularından yoksun olsaydık, ne kadar uzun veya kısa olursa olsun hiç kuşkusuz hayal edilemeyecek derecede tatsız ve mutsuz bir dünyada yaşıyor olurduk ve toplumumuzun parlak bir edebiyat yerine soluk ve durağan bir edebiyatı olurdu.

Maymun'un Batı yolculuğunun yanı sıra, gökte kargaşa çıkarırken karşılaştığı kötü ruhların büyük çoğunluğu, çeşitli hayvanların ruhlarıdır. Örneğin; karada karşılaştığı öküz, keçi, at, geyik, fil, kaplan, leopar, tilki, fare ve akrep; gökteki kartal; suda karşılaştığı ejderha, kaplumbağa, yengeç ve karides; Çiçekler ve Meyveler Dağı'ndaki maymunlar, Leopar Dağı'ndaki aslanlar, Boğa Tepesi'ndeki öküzler... Bu hayvanların

hepsi kendi doğalarını korumuş ve bu halleriyle bir çocuğun perspektifinden yansıtılmıştır, fakat bu yapılırken çok dikkatli gözlemler yapılmış, oldukça canlı bir hayal gücü kullanılmıştır.

Tang Keşişi Xuanzang'ın Budist yazılarını bulmak için çıktığı Batı Yolculuğu (600-664) Çin tarihinde çok önemli bir olaydır. Keşiş Xuanzang, Budizmin nihai gerçekliğine ulaşmak için MS 629 yılında, yani Zhenguan Dönemi'nin (İmparator Taizong'un hükümdar olduğu dönem) üçüncü yılında tek başına Chang'an'dan (günümüzde Şian) yola çıkıp Hindistan'a varır. Keşiş Xuanzang, Xinjiang üzerinden Yumen Geçidi'ni aşır Batı Nehri'ni takip etmiş, 100'e yakın şehir geçmiş ve nihayetinde Hindistan'a varmış. Hindistan'da 10 yıldan fazla kalmış ve MS 645 yılında Chang'an'a geri dönmüştür. Tarihe bakıldığında Keşiş Xuanzang çok cesur ve yürekli biriydi, fakat kitapta çok fazla kaygısı olan, bir taraftan da şeytanlara bile tolerans gösterecek kadar sevecen ve iyi kalpli biri olarak tasvir edilmiştir. Bunun sebebi de büyük olasılıkla konumundaki değişikliktir. Tabii asıl büyük rolü oynayan kendisi değil, Maymun'dur. Keşiş'in o yumuşak doğasına ve sakin davranışlarına karşılık olarak Maymun'un o cesur ve meydan okuyan hali daha çok göze çarpmaktadır. Bu kurguyu, Budist yazılarını aramak için Batı yolculuğuna çıkan gayretli Keşiş Xuanzang'ın üzerinden anlatmaktansa çok yönlü, sevimli ve akıllı bir maymunun hikâyesi olarak yazmak ve anlatmak kesinlikle daha iyi fikir.

Make-Do Stüdyosundan Tuhaf
Masallar: Qing Hanedanlığı Döneminin
Kısa Hikâyeleri

Qing Hanedanlığı Dönemi'nin meşhur edebiyatçısı Pu Songling'in (1640-1715) yazmış olduğu *Make-Do Stüdyosundan Tuhaf Masallar* kadim Çin'deki kısa hikâyelerin müthiş bir derlemesidir. Pu'nun bu hikâyeleri güney Çin'i gezdikten sonra yazdığına ve İmparator Kangxi'nin tahttaki 18. yılına kadar (1679) *Make-Do Stüdyosundan Tuhaf Masallar* adıyla kitap şeklinde derlenmediğine inanılmaktadır. Yazarın bu kitabın son halini tamamlaması yaklaşık olarak 40 yılını aldı. Bundan dolayı bu kitap sınırlı bir zamanla veya yerle sınırlı değil. Farklı farklı ve geniş kapsamlı 500 hikâyenin yer aldığı *Tuhaf Masallar* şaheser niteliğindeki eserlerin derlenmesiyle oluşturulmuş olup ister istemez bazı açılardan tatmin etmeyen bir çalışma olmuştur. Ancak yine de kitabın içeriği hala ilgi çekicidir. *Tuhaf Masallar* sanatsal başarısıyla Klasik Çin Kurgusu'nun doruk noktası olarak görülmekte ve bu doğrultuda övülmektedir.

Pu Songling'in bir portresi

Pu Songling, Ming Hanedanlığı'ndan Qing Hanedanlığı'na geçiş sürecinde, yavaş yavaş düşüşe geçen üst tabakadan bir ailede doğdu. Kitapta sık sık görülen "aristokratik aile çocuğu" ifadesi az çok yazarın kendi gerçeğini yansıtmaktadır. Pu'nun bütün ailesi ve akrabaları aydın insanlardı; ataları imparatorluk hizmetinde üst kademelerde çalışmış insanlardı. Fakat Pu'nun babası memurluk sınavlarında başarısız oldu ve bu uğraştan vazgeçip ticarete yönelmeye başladı. Ming Hanedanlığı'nın Qing Hanedanlığı'na geçişi sürecinde büyük kargaşalar çıktı ve sürekli savaşlar ülkeyi büyük yıkımlara uğrattı. Bakması gereken birçok çocuğu olan Pu'nun ailesi düşüşe geçti ve Pu doğduğunda iyice fakirleşti. Azimli ve çalışkan bir çocuk olan Pu, henüz 19 yaşındayken kendini kanıtlayabildi; ilde, ilçede, kasabada üç tane sınavda peş peşe birincilik aldı, fakat daha sonra girdiği bütün sınavlarda başarısız oldu. Yine de bilgelik onurunu almaktan ve resmi bir göreve gelme çabasından vazgeçmedi. Hayatı boyunca durmadan mücadele eden Pu, nihayet âlim olarak saraya çağrıldı ve bir süre sonra da hayatını kaybetti. Yetenekliydi, fakat yeteneklerini kullanması için hiçbir zaman kendisine fırsat doğmadı. Hayatı yoksulluk ve hayalkırıklıklarıyla geçti. Bazı devlet adamlarının yardımcısı olarak çalıştı, daha sonra hayatını kazanmak için özel bir okulda öğretmen olarak çalışmaya başladı. Bunun sonrasında ise, Bi adındaki güçlü ve zengin bir adamın çocuklarının özel öğretmeni oldu. Ölene kadar, yaklaşık 30-40 yıl kadar Bi'nin evinde kaldı. Bir öğretmen olarak okumak, yazmak ve öğretmek dışında pek de bir şey yapmadı. Bi ile tanışması ve onun çocuklarına ders vermesi, Pu'ya âlim-bürokratik sınıftan insanlarla tanışma şansı verdi. Önemli insanlar, devlet adamları, edebiyatçılar vb. dostları oldu. İmparatorluğun yaptığı sınavlardan geçmese de yine de çevresinde ona hayranlık duyan çok kişi vardı. Âlim-bürokrat kesimle tanışıp kaynaştığı zaman bile yine fakir ve alçakgönüllüydü. Dünyada hiçbir şekilde yükselemeyen ve iyi yerlere gelemeyen bilgelerin de içinde olduğu alt tabakaya karşı büyük sempati duysa da yine de âlim-bürokrat birinin sahip olduğu yaşama karşı derin bir özlemi vardı.

Pu'nun kişisel deneyimleri ve hassasiyetleri çalışmalarının içeriğini ve konusunu çok büyük ölçüde belirlemiştir. *Tuhaf Hikâyeler* her ne kadar Bay Lu Xun'un dediği gibi "ölümsüzlerin, hayaletlerin ve şeytanların hikâyesi" olsa da adından da anlaşılacağı gibi, Make-Do Stüdyosu Pu'nun okuyup yazdığı, ders verdiği odadır. Bu kitaptaki hikâyeler kaba-

ca řu kategoriler altında incelenebilir: genç âlimler ile güzel kadınların aşk hikâyeleri; insan ile insan, insan ile insan olmayanlar (mesela hayvanlar, hayaletler vb.) arasındaki arkadaşlık hikâyeleri; toplumsal adaletsizlikten doğan memnuniyetsizlikleri anlatan başkaldırı hikâyeleri; insanın kusurlarını ve bozuk taraflarını hicivle anlatan alegoriler.

*Cırcırböceği sıradan bir ailenin saraya bir cırcırböceği bağışlamasını anlatmaktadır.
Çin Ulusal Müzesi koleksiyonu*

Birinci kategori -*Yingning, Tilki Kız Qingfeng, Lian Suo, Lian Cheng ve Saygıdeğer Lu'nun Kızı* gibi genç âlimlerle güzel kadınlar arasında geçen hikâyeler-kitleyi en çok etkileyen türdendir. Bu tür hikâyeler genel olarak şöyledir; o uzun yalnız günlerinde vaktini sadece çalışarak geçiren genç ve yetenekli âlim, bir hayaletin veya cadının ruhundan insana dönüşmüş olan güzel kadınla karşılaşır ve çeşitli sebeplerle ayrılmadan hemen önce ona âşık olur. Bir sürü sıkıntıya göğüs geren âşıklar sonunda kavuşurlar. Bazı bilgiler Pu'nun bu tarz hikâyeler yaratmasında bizzat kendi yalnızlığının payı olduğunu savunurlar. Özel öğretmen olarak çalışan Pu, ömrünün en güzel yıllarını karısından ve çocuklarından ayrı, üst tabakadan kıdemli bir adamın evinde geçirir. Gerçekleşmeyecek olaylardan yola çıkıp bu hikâyeleri oluşturduğu için hikâyelerinin merkezinde hayvanlar ve hayaletler var. Şunu da belirtmekte fayda var, hikâyeleri her ne kadar benzer olay örgülerine sahip olsa da, karakterler son derece renkli ve çeşitlidir. Yingning'in masumiyeti, Qingfeng'in utangaçlığı ve Lian Suo'nun yeteneği dinleyicileri her zaman derinden etkilemiştir. Hayaletler ise hayalet gibi değil, "insan gibi ve iyi yürekli", yazar açısından ideal kadını ve ideal aşkı temsil ediyorlar. Güzel ve zeki olanından tutun, tatlı ve kibar olanına, sadık ve tutkulu olanına kadar çeşitli özelliklere sahip hepsi ve aile yapısından ziyade karakter özelliklerine göre sevdikleri adamı seçiyorlar. Daha da önemlisi, mutluluk peşinde koşarken hepsi fedakârlık yapmaya ve engelleri aşmaya hazırdır. Nitekim hikâyenin sonunda sevdikleri adama kavuşurlar.

İkinci kategori, tıpkı *Bilge Ye, Tian Qilang, Jiaona* ve Yılan Oynatıcısı hikâyelerinde olduğu gibi, insan ile insan, insan ile insan olmayan arasındaki arkadaşlık ilişkisini anlatan hikâyelerdir. Bu hikâyeler biçim ve içerik açısından çeşitlilik gösterir. Birçok araştırmacıya göre, *Bilge Ye*, Pu'nun kendi deneyimlerini yansıtan yarı otobiyografik bir çalışmadır. Hikâyede Ye'nin yeteneklerini takdir eden büyük bilgenin yardımları karşılıksız bırakmama teması işlenmiştir. *Tian Qilang* hikâyesi ise bir arkadaşı yaptığı yardıma karşılık verilmesi söz konusudur. *Jiaona*'da arkadaşlığın yanı sıra aşk da vardır, fakat bu kez bu temalar farklı olarak aynı cinsler üzerinden değil bir karı koca üzerinden işlenmiştir. *Yılan Oynatıcısı*; insan ile yılan ve yılan ile yılan arasındaki derin arkadaşlığı ve sevgiyi işlemektedir; bu da insanlar arasındaki uyumsuzluğa karşılık olarak keskin bir zıtlığı ifade eder.

Üçüncü kategorideki, *Xi Fangping*, *Kurtların Rüyası*, *Hong Yu* ve *Shang Sanguan* gibi başkaldırı hikâyeleri, çoğunlukla hayaletler hakkındadır, fakat içinde sosyal içerikli mesajlar da taşır. Bu hususta bu hikâyeler iki alt kategoride incelenebilir: birincisi bozuklukların baş gösterdiği saray ortamı ve otoritesini konuşturan zenginler ve güçlülere yapılan eleştiriyiyle alakalıdır. Haksızlığa uğrayan insanlar, adaleti yerine getirmek için son çare olarak olağanüstü şeylere ya da hayaletlerin gücüne başvurmuşlar ya da intikamını alacak kişiyi feda etmişlerdir. Mesela, *Xi Fangping* hikâyesine baktığımızda, Xi'nin babası Bay Yang adında üst tabakadaki yöneticilere rüşvet veren zengin ve güçlü bir adamı kızdırır. Bunun üzerine Bay Yang, yaşlı adamı cehenneme gönderir. Xi, babasını kurtarmak için ve yardım dilenmek için kendini aşağı atar, fakat Bay Yang'dan rüşvet alan yöneticiler tarafından feci şekilde dövülür. Daha yüksek makamlara başvurur, fakat her seferinde başarısız olur. Bu hikâye her ne kadar cehennemde geçen olayları aktarsa da aslında o günün toplumundaki adaletsizliklere gönderme yapmaktadır. Aynı şekilde *Kurtların Rüyası*, feodal yöneticilerin o zalim tutumlarını gözler önüne sermektedir. *Hong Yu*, sevdiği adama yardım etmek için kötü adamları cezalandıran *Hong Yu* adındaki bir tilkinin hikâyesidir. *Shang Sanguan*, kötülerden intikam almak için hayatını feda etmeye hazır olan bir kadının hikâyesidir. İmparatorluk *Denetmeni*, *Jia Fengzhi*, *Wang Zi'an*, *Sarı Dan Rüyası'nın Devamı* vb. hikâyelerin bulunduğu diğer alt kategorideki hikâyeler ise, kötü insanlara ve imparatorluğun bozuk düzenine maruz kalmayı anlatmakta ve bu bozuk düzen içinde yükselmeye çalışanların hayal kırıklıklarını, hüsrarla biten hikâyelerini anlatmaktadır. Bu tür hikâyeler genelde hicivli bir üslupla yazılmıştır. Örneğin, İmparatorluk *Denetmeni* ile *Jia Fengzhi*, imparatorluğun düzenlemiş olduğu sınavlarda denetmenlik yapan aptal yöneticilerle dalga geçmektedir. *Wang Zi'an* ile *Sarı Dan Rüyası'nın Devamı*, rüyalarında bile sınavlarda üst üste başarısız olan yöneticilerin o içler acısı halini göstermektedir. *Raksasas ve Okyanus Pazarı*'nın sonunda şöyle bir söz vardır: "Yazık! Şan ve para sadece havadaki kalelerde ve okyanus pazarlarında var."

Dördüncü kategorideki, *Lao Dağı'nda Bir Taocu*, *Boyalı Ten*, *Ördeği Lanetlemek* ve *Para Yağmuru* gibi hikâyeler, insanın kusurlarını ve ahlaki bozukluklarını eleştiren alegorilerdir. Güçlü bir ahlak kaygısı barındıran bu hikâyeler, vermek istediği mesajı mizah üzerinden vermektedir. *Lao Dağı'nda Bir Taocu*, küçük hesaplar yapıp kar ele etmeye çalışan

açgözlü çıkarıcı kişilerin sonradan "duvara nasıl tosladıklarıyla" dalga geçmektedir. *Boyalı Ten*, şehvetten gözü kör olmuş aptal insanları eleştirip onları küçük gören bir eserdir.

Ele aldığı konular ve içeriği, kadim Çin edebiyatında sanatsal anlamda zirveye ulaşmış Tuhaf Hikâyeler'in sahip olduğu konumu tam olarak

Boyalı Cilt boyalı bir ciltle çok güzel bir kızın kılığına girerek insan yiyen bir hayaletin hikâyesini anlatmaktadır. Çin Ulusal Müzesi koleksiyonu

ifade etmeye yetmez. Klasik Çin kurgusunun gelişiminin aksine bir gelişme sergilediği için bir şeyler farklılık gösterebilmektedir. Kadim Çin kurgusu genel olarak iki gruba ayrılır: Birisi Klasik Çin dilinde ya da Çincenin diğer lehçelerinde yazılmış olan kurgulardır. Dun Huang'da birkaçı korunan Bianwen (koşma ya da hikâye tarzında yazılmış Budist klasikleri) metinleri dışında Song Hanedanlığı'ndan önce, Klasik Çince'de tek bir kurgu vardı. Bu kurgunun en iyi yanı ise kısa hikâyelerden oluşmasıydı. Bianwen metinlerindeki dil ise yerel dile daha yakındı. Klasik Çin kurgusunun kaynağı Qin Hanedanlığı öncesi döneme uzanır ve bu dönem gerçek anlamda kurgusal özellik taşıyan mitlerle, masallarla ve hayvan masallarıyla doluydu. *Dağların ve Denizlerin Kitabı*'nın bölümlerinde ve

Zhuangzi'deki masallarda bunu görebilmekteyiz. Wei, Jin, Güney ve Kuzey Hanedanlıkları döneminde, bireyleri ya da ilginç olayları tasvir eden hikâye taslakları oldukça popülerdi ve bunlar *Ruhlar ile Ölümsüzler Hakkında Kısa Hikâyeler*, *Cehennem Kayıtları* ve *Kısa Hikâyeler Derlemesi* adındaki kitaplarda toplanmıştır. Eksiksiz olay örgüsüyle, karakter tasvirleriyle ve kullanmış olduğu ağdalı diliyle bu çalışmaların kurgu olarak adlandırılması son derece doğrudur ve bu eserlerin yazarları sanatsal yaratıcılıklarının farkında değillerdi. Aslına bakılırsa, bu tuhaf hikâyeler o günün dinleyicilerine gerçek gelen olayların kaydıydı. Kadim Çin edebiyatının tarihi açısından bakıldığında, gerçek anlamında kurgu, Tang Hanedanlığı'nın oluşum dönemindeki "Chuanqi" (mensur hikâyeler) metinlerine kadar yoktu. Kurgunun doğuşunun en önemli göstergelerinden biri de, Lu Xun'un da belirttiği gibi, "kurgu yaratma amacıdır." Yani başka bir ifadeyle, Wei ile Jin Hanedanlıkları döneminde gerçek insanların başından geçen gerçek olayları kaydeden bu hikâyeler öznel bir bakış açısıyla yazılmıştır. Ayrıca bu hikâyelerdeki olay örgüsü

Nesir Romantizmi

Wei ile Jin araştırmacılarının kayıtlarına aldıkları insani anekdotlarla doğüstü olayların ardından bir edebi tür olarak kendini dayatan Nesir Romantizmi Tang Hanedanlığı'nın ortalarına doğru zirveye ulaşmıştı. Söz konusu dönemde Nesir Romantizmi geniş bir yelpazedeki konuları irdeliyordu. Bu konular arasında romantizm, yiğitlik, tarihsel olaylar ve rüyalarda beliren doğüstü varlıklar vardı. Fakat başlıca konu çoğunlukla yüksek sanatsal değeri olan aşk hikâyeleriydi. Aşk masalları Nesir Romantizmi'nin başlı başına bir edebi tür olarak olgunlaşmasında büyük rol oynamıştır. Tang dönemine ait nesirler çiçeksi bir dil, düğümlenen bir hikâye, tamamlanmış bir yapı ve keskin tariflerle anılmaktadır.

daha iyi yapılandırılmış ve daha karmaşıktır; karakterle hikâyenin gelişimine göre oluşmaktadır; dil daha etkili bir şekilde kullanılmıştır ve konular toplumsal gerçeklikle büyük ölçüde bağdaşmaktadır. Çin kurgusu Song Hanedanlığı dönemine kadar yani Çincenin farklı lehçelerinde de çalışmalar verildiği zaman daha çok gelişmeye başladı. Ondan sonra da, Klasik Çince kurgular ile Çincenin farklı lehçelerindeki çalışmalar birbirlerine paralel olarak ilerleme kaydetti.

Lu Xun'un da dediği gibi, "garip olayları aktarmak ve kaydetmek için mensur hikâyelere başvuran" *Tuhaf Hikâyeler*, Klasik Çin kurgusunun doruk noktasıdır. *Tuhaf Hikâyeler*, Altı Hanedanlık Döneminin kayıtları ile Tang Hanedanlığı Dönemi'nin mensur şiirlerinin sanatsal yaratıcılığını ve geleneğini miras almış ve bunları geliştirmiştir. *Tuhaf Hikâyeler*, konu ve içerik açısından çoğunlukla hayaletleri anlatır ki bu da Altı Hanedanlık dönemindeki kayıtlarda yaygın olarak görülen bir şeydir. En büyük gelişmelerden bir tanesi de Pu'nun yazdığı eserlerin kurgu olduğunun çok açık şekilde farkında olmasıdır, hâlbuki Altı Hanedanlık dönemindeki kayıtlarda mevcut olan olayların tamamen gerçek olduğuna inanılıyor. Yazarın gerçeklik prangasını söküp atmasına, yaratıcılığının tetiklenmesine ve eserleri üzerinden duygularını aktarmasına yardımcı

olan şey "yaratıcı hayal gücüdür." *Tuhaf Hikâyeler* aynı zamanda Tang Hanedanlığı Dönemi'nin mensur hikâyelerinin bütün formlarını ve Song ile Yuan Hanedanlıklarının "Huaben" denilen kısa hikâyelerini almış fakat olay örgüsü kompozisyonu anlamında daha ustaca yazılmıştır. Dahası, Tang Hanedanlığı dönemine ait mensur hikâyelerdeki o çığ karakter tasvirleriyle kıyaslandığında *Tuhaf Hikâyeler* eserinin sanatsal açıdan değeri daha yüksektir. Örneğin; yürüyüşleri ve

Pu Songling'in eski evi

belirsizlikleri açısından insanlardan ayrılan fakat ahlaki değerler ve yaradılış açısından günümüz dünyasındaki kadınlarla benzerlik gösteren hayalet kızlar tasvirleri takdire şayandır. Tıpkı Sima Qian'ın *Bir Tarihçinin Kayıtları* adlı kitabında yaptığı gibi Özellikle her hikâyenin sonunda kısa bir yorum yer almaktadır. Bu yorumlar da genellikle yaşam ve kader üzerine duygu düşünceler şeklinde veya bir konuda dinleyicilere tavsiye verip onları uyarma şeklindedir. Bu sebeple, tilkiler ve hayaletler hakkındaki masalların büyük çoğunluğu, yazarın deneyimlerine ve topluma ayna tutmakta ve onun dolambaçsız sevgisini ve nefretini yansıtır. *Tuhaf Hikâyeler* sadece Tang Hanedanlığı döneminin mensur hikâyelerini geliştirmemiş aynı zamanda bu hikâyeleri birbirleriyle kıyaslayabilmiştir de. Bu inanılmaz hayalet hikâyelerinde gerçekliğin özü, muazzam bir mizah ve yaşama ilişkin ciddi düşünceleri maskeleyen bir alaycılık vardır.

Tuhaf Hikâyeler, yayımlandığı zaman çok meşhur oldu. Birçok yazar, Qing Hanedanlığı döneminin ortalarında mensur hikâyelere yeniden hayat vererek sonraki nesiller için aynı şeyi yaptılar. Fakat bu yazarların yaptığı çalışmalar hiçbir şekilde *Tuhaf Hikâyeler* ile kıyaslanamaz. Kaldı ki *Tuhaf Hikâyeler* günümüzde bile hâlâ popülerliğini korumaktadır. Bu kitaptan birçok hikâye tiyatroya, sinemaya, hatta televizyon dizilerine uyarlandı ve geniş bir izleyici kitlesine ulaştırıldı. Ayrıca, *Tuhaf Hikâyeler* yıllar önce 20'den fazla dile çevrildi ve dünya çapında okunmaya başladı.

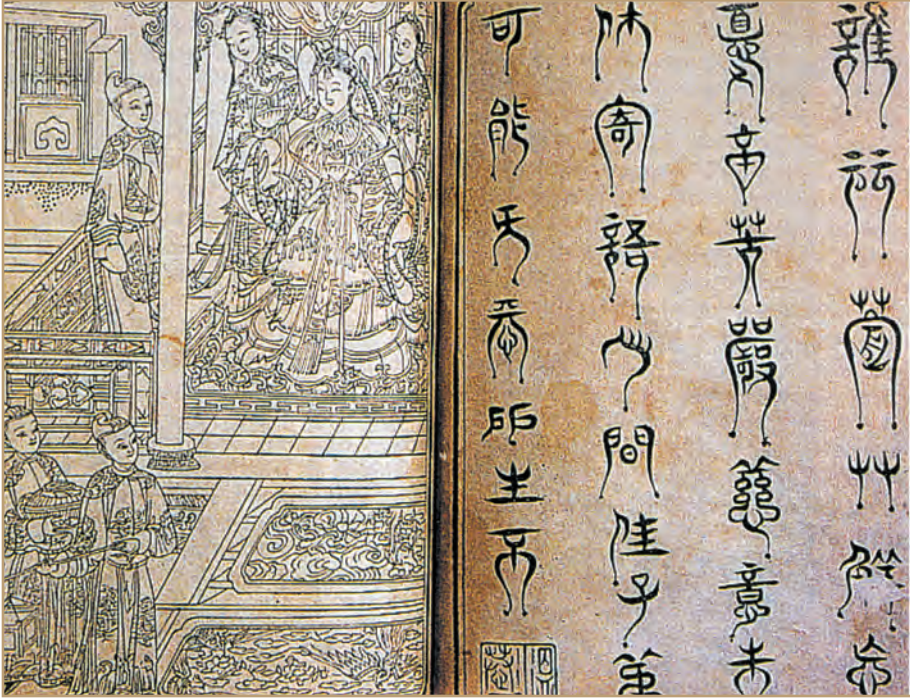
Bir Kırmızı Köşk Rüyası: Klasik Edebiyatın Doruk Noktası

Şarkılar Kitabı'ndan bu yana Çin edebiyatı, art arda kadın karakterler yaratmıştır ve bu karakterlerin içinde güzelliği dillere destan olan kadınlar da var, Hua Mulan gibi erkek kılığına girip hasta babası yerine orduya giren kahraman kadınlar da var. Her hanedanlığın tarihsel kayıtlarında rastlayabileceğimiz Örnek Kadınların Hikâyeleri, kadınların yaptığı şeyleri anlatmaktadır bizlere fakat bu kocaları öldükten sonra "namuslarını" korumak uğruna hayatlarından vazgeçen kadınların hikâyesinden çok daha fazlası değil; üstelik bu tür hikâyesi olan kadınların isimleri tarih kayıtlarında belli bile değildir. Kadınların kendilerine ait değerlerinin olmadığı düşüncesi, feodal toplumun son süreçlerinde yani kadınların lekelendiği ve her fırsatta günah keçisi ilan edildiği zamanlarda iyice yaygın hale gelmeye başladı. O günün kurgularında yer alan kadın karakterler tiksinti uyandıran cinsten: *Bataklık Haydutları*'ndaki acımasız ve gaddar "Kadın Kaplan" Gu, *Jin Ping Mei*'deki (*Altın Vazodaki Erik*) arzularına ve şehvetlerine köle olmuş kadın karakterler ve *Tanrıların Yaradılışı*'ndaki, ülkeye ve insanlarına felaket getiren Da Ji adındaki metres.

Cao Xueqin'in bir portresi, Jiang Zhaohe

Kızıl Köşkler Rüyası üzerine bir çizim. Cheng Jia baskısı Cao Xueqin'in yazdığı ilk 80 bölümü ve Gao E.'nin yazdığı 40 bölümü kapsamaktadır

Sonrasında ise, İmparator Kangxi ile İmparator Qianlong'un "Altın Çağı'nda" ortaya çıkan *Bir Kırmızı Köşk Rüyası*. Kadınların özsaygısı, özgür iradesi, yeteneği, özlemleri, neşesi, hüznü ansızın belirir; kimi zaman canlı, yoğun hikâyelerde, kimi zaman basit, sade fakat anlamlı sözcüklerde. Yazar, karakterler üzerinden kadınlara olan hayranlığını ifade etmektedir. Özellikle, "Kadınlar sudan yaratılmıştır, erkekler ise çamurdan. Kadınlarlayken kendimi temiz ve ferah hissediyorum; erkeklerleyken kirli ve iğrenç" diyen kadın kahraman Jia Baoyu'ya büyük hayranlık duymaktadır. Jia Baoyu'nun bu sözü Çin'de çok yaygın bir söylemdir. Yazar, ataerkil toplumun baskısı altında ezilen kadınlara sempatiyle yaklaşmaktadır. Dahası, istikrarsız ve belirsiz bir hayata öncülük eden bir yazar olarak, kendisiyle aynı duyguları ve kaderi paylaşan, dezavantajlı grup olarak adlandırılan "kadınlarla" kendini nasıl özdeşleştirmesin ki?

İlk başta *Taşın Masalı* olarak bilinen bu upuzun roman tek bir cümleyle özetlenebilir: *Doğru yanlış sanıldığında, yanlış doğru olur/Varlığın hiç olduğu yerde, hiçlik var olur*. Cao Queqin, bu kitabın tamamını bitiremedi, sadece 80 bölümünü yazdı; bütün enerjisini ve kalbini bu kitaba öyle bir verdi ki "ancak öldüğü zaman gözyaşları kurudu". Gao E adındaki bir adam onun çalışmasına devam etti ve kitap *Bir Rüya* olarak yayımlanmadan önce kalan 40 bölümünü bitirdi. Kitabın son 40 bölümünde şiddetli iniş çıkışlar varken ve karakterler beklenmedik şekillerde yok olurken, ilk 80 bölümde yığınla ayrıntı var fakat yine de hikâye çok akıcı ve okunabilir şekilde ilerliyor. Ustaca yazılmış ilk 80 bölüme kıyaslandığında, son 40 bölüm, daha cesur ve özgür bir tavırla yazılmıştır ve bu da yazarın karakterinin ve tavrının bir yansımasıdır.

Bir Rüya, ana karakterler olarak "Jin Ling'in On İki Güzeli'ni" merkeze koyar. Beşinci bölümde hikâyenin kahramanı Jia Baoyu, rüyasında "Büyük Hayali Issız Diyarları" ziyaret ettiğini görür ve orada bütün kadınların geçmişinin ve geleceğinin kayıtlarını görür; kadınların ismi yoktur, fakat onların kaderini tahmin eden şiirler vardır. Kayıtlar, "Jinling'in On İki Güzelinin Birinci Kaydı", "Jinling'in On İki Güzelinin İkinci Kaydı..." şeklinde gider. Birinci Kayıt'taki "On İki Güzeli" Jia'nın Büyük Bahçe Manzarası olan o kocaman evinde yaşar.

Tartışmaya açık şekilde, soylu bir aileyi anlatan Çin'in ilk en uzun romanı olan *Bir Rüya*, güçlü Jia ailesinin nasıl kaçınılmaz bir sona sürüklendiğini anlatan trajik bir hikâyedir. Ailedeki büyük dedelerden ikisi orduda büyük kahramanlıklar gösterdikleri için yüksek soyluluk unvanı alırlar: Ningguo Dükü ile Rongguo Dükü. Kitapta da anlatıldığı gibi, üçüncü nesle gelindiğinde bu ailede saygın kimse kalmaz ve ailedeki herkes sadece atalarının kendilerine bıraktıkları şeyler üzerinden yaşamlarını idame etmeye devam ederler. Üçüncü neslin en yaşlı erkeği olan ve Taoculuğa sarılıp iksir hazırlamak dışında hiçbir şeyle ilgilenmeyen Jia Jing, ölümsüz olmakla kafayı bozmuştur. Jia Jing'in unvanını bıraktığı büyük oğlu Jia Zhen ise, çalışmayı hiçbir şekilde sevmez ve "sadece zevkleri için yaşar". Geliniyle uyuyan ve oğullarıyla birlikte kızlar ve erkeklerle keyif içinde oynayan Ning ile Rong'un köşkünün bu aile reisi, çürümüş ve yozlaşmış bir hayatın öncülüğünü yapmaktadır. Rongguo Dükü'nün büyük oğlunun karısı Bayan Dowager Shi ise, ailede ikinci kuşaktan olan tek kişidir. Dowager Shi, Jia Baoyu'nun üzerine

titrer ve ona her zaman bir sığınak olur. İki oğlu, üçüncü kuşağın "bel kemiğidir", büyük olanı Jia Shi, ailenin unvanını devralır; küçük olanı Jia Zheng ise, her iki köşkün de en dürüst, en iyi yürekli kişisidir.

Jia Zheng'in büyük oğlu Baoyu ile kuzeni Lin Daiyu'nun aşk hikâyesi, kitabın ana temasıdır. Bazen görülebilir bazen de görülmeyen şekilde asil bir ailenin genç kadın ve erkeklerini baskı altında bırakan etik kodlar, âşıkların birbirlerine aşklarını ilan etmelerini engellemekte ve onları evlenme özgürlüğünden alıkoymaktadır. Hikâye, Daiyu'nun ölümü ve Baoyu'nun keşiş olmasıyla biter. Bir trajedi örneği olarak *Bir Rüya*, gerilimlerle doludur ve içinde hüznü de, neşeyi de, öfkeyi de barındırır. Tüm bunlar hikâyede büyük bir ustalıkla tasvir edilmiştir. Büyük Köşk'teki o iniş çıkışlar, gündelik hayat, içilen alkoller, yenilen yengeçler, yazılan şiirler, yapılan şakalar çok detaylı şekilde tasvir edilmiştir. Her şeyi olduğu gibi gören yazar, kötü şeyleri kınamak için nadiren de olsa ahlaktan ve ahlaki kodlardan dem vurur, fakat yine de Büyük Köşk'te yaşayan o yetenekli fakat talihsiz kadınlara saygısını her seferinde göstermektedir.

Yazık, ev kadını erdemlerine kurban edilmiş,/Söğüt çiçeklerine söyleyeceği türküler, zavalı kız!/Karda gömülü kalmış altın saç tokası/Ormanda asılı kemeri, her yanı yeşimtaşı.

Baoyu'nun rüyasında "Büyük Hayali Issız Diyarları" ziyaret ederken kayıtlardan aktardığı yukarıdaki şiir, Xue Baochai'yi temsil eden altın saç tokası ya da Daiyu'yu temsil eden yeşimtaşı gibi bir sürü metaforla doludur. Bu iki önemli kadın karakterin kaderinin aynı yargıda buluşması, bu konuyu detaylı bir şekilde analiz etmeye değer cinsten.

Sonraki Han'ın Kitabı adlı eserde yer alan Örnek Kadınların Hikâyeleri'ne göre, Yue Yangzi adındaki bir adam karısını (lütfen dikkat edin, kadının adı yok) o kadar çok özler ki çalışmalarını yarıda bırakır ve eve döner. Eve döndüğünde karısı dokuma tezgâhındaki işini bırakır, kıyafetleri ortadan ikiye keser ve kocasına bilgelik onurunun peşinde koşmanın tıpkı kıyafet dikmeye benzediğini söyler; yani biri bir işi yarıda bıraktığı zaman önceden harcadığı bütün çabalar boşa gider. Yaptığı hatanın farkına varan kocası işine geri döner. Yani adamın karısı burada "kadınlık erdeminin" mükemmel bir örneğini sergilemektedir; yani kocasının yaşamdaki önceliğini ve başarısını dikkate alır ve onu

yanlış yoldan döndürür. Yaradılış gereği benzer sağduyuya sahip olan Baochai, oturmuş toplumsal düzenin farkına varır ve bunu kabullenir. Baochai'ye göre, Baoyu'nun "saygıdeğer bir memur olması" ve "toplumun iyiye gitmesi için çalışması" yapılabilecek en doğru şeydir ve Baochai, yetenekleriyle, karakteriyle ve geniş görüşüyle kesinlikle bir gün Baoyu'ya yardım edecektir. Bu bağlamda, Baochai'nin de "kadınlık erdemleri" vardır. Baochai, Jia'nın köşküne ilk geldiğinde ve Baoyu ile tanıştığında daha 13 yaşındadır. Güzelliğinden ve zarafetinden ödün vermeyen bu kız sarayın bekleme listesindedir; merkeze kadar ailesi kendisine refakat eder ve daha sonra konaklamak için Jia'nın köşküne gelir. Seçildiği takdirde kraliçenin nedimesi olacak ya da bir prensese refakat edecektir. Sonuçlar daha belli değilken, Baochai, Jia'nın köşküne doğru yol alır ve giderek Bayan Dowager ile Bayan Wang'ın (Baoyu'nun annesi) gözüne girer; hatta Lin Daiyu ile Baoyu'nun kuzeni Shi Xiangyun tarafından bile çok sevilir. Baoyu'nun gerçek aşkı

*Büyük Manzaralı Bahçe, Qing Hanedanlığından bir ressam.
Çin Ulusal Müzesi koleksiyonu*

hep Daiyu olmuştur, fakat Baochai'ye göre, Baoyu evlenmek için ideal adam değildir. Çünkü Baochai'ye göre, Baoyu kurulu düzene bağlı biri değil ve bu aralarındaki en büyük farktır. Bir taraftan da Baoyu'nun o güçlü sisteme karşı hiçbir başkaldırısı sonuç vermemiştir. Kitabın son bölümünde, Daiyu'yu kaybeden Baoyu'nun akli dengesi bozulur ve ailesi onu Baochai ile evlendirir. Zaman geçer ve Baoyu iyileşmeye başlar fakat hiçbir şey yapamamaktadır. Biraz daha zaman geçince ailesinin gönlünü almak ve kendini kanıtlamak için imparatorluğun düzenlediği sınavlara girer ve çok iyi sonuçlar alır. Fakat bundan sonra evi terk eder ve bir manastıra gider. Daiyu, hayattayken ona verdiği bir sözü yerine getirmek ister. Diğer taraftan da Baochai'nin kaderinde kocası tarafından terk edilmek vardır ve "tıpkı bir saç tokası gibi kırılır", "karın altına gömülür".

Baoyu, Baochai'nin gözünde mükemmel biri olmasa da yine de onu etkileyen birkaç özelliğe, erdeme sahiptir. Örneğin, tehlikeli ve zorba biri olan, harcamalarında savurganca davranıp konuşmalarında küstahlık yapan erkek kardeşiyle kıyaslandığında, Baoyu'nun kadınlara göstermiş olduğu saygı ve ilgi oldukça değerli kalıyor. Üstelik kitapta ki erkek karakterler Baochai'nin sergilediği "kadınlık erdemlerini" hak etmiyorlar. Çocukluğundan beri çalışmayı seven, bilge biri olmaya meyilli, tıpkı babası gibi yazı yazabilen, iyi edebiyatçıları takdir edebilen ve sıkıntıda olanların yardımına koşan, ailenin en saygın kişisi olarak bilinen Jia Zheng bile birtakım konularda kabiliyetsiz ve dikkatsiz olup bazen gerçekten aptalca davranabilmektedir. Yazar aslında üstü kapalı bir şekilde Jia Zheng'i de eleştirmekte ve bazı konularda küçümsemektedir. Örneğin Jia Zheng, çocuklarını ve diğer ev halkını eğitip aydınlatıyormuş gibi görünse de çocuklarını eğitme yöntemi aslında hiç de hoş değil. Yaptığı tek şey elindeki çubuğu durmadan sallamak ve onlara "sizi küçük veletler" diye bağırmasıdır. Bu geniş ailedeki diğer ailelere göre, Jia Zheng, eğitmede, kontrol etmede ve yol göstermede yetersizdir. Ayrıca, Jia Zheng, gündelik hayattaki şeylere kendisini çok ciddi şekilde kaptırabilmekte ve bütün boş zamanını okumakla ve satranç oynamakla geçirebilmektedir ki bu da Xue Pan'ı daha gevşek ve sorumsuz biri yapmaktadır.

"Yumuşak beyaz çiçeklere ne de güzel şarkılar söylerdi, zavallı kız" ifadesi yazarın, yeteneği olan fakat onu kullanma şansı olmayan

Daiyu'ya duyduğu sempatinin bir ifadesidir. Bir zamanlar Doğu Jin Hanedanlığı'nın kadın şairlerinden olan Xie Daoyun'dan bir beyiti tamamlaması istenmiştir. İlk dizesi, "Karı bu kadar güzel neyle karşılaştırabilirim ki?" şeklindedir. Xie Daoyun'un kuzeni "her yere serpiştirilmiş tuz" diye hararetle atlar. Bunun üzerine Daoyun "yumuşak beyaz çiçekler havada dans ediyorlar" diye tamamlar dizeyi ve kuşkusuz kendisinininki sanatsal açıdan daha iyi görünüyor. O günden sonra da "yumuşak beyaz çiçeklere şarkı söylemesiyle" tanındı. Tıpkı Xie gibi, Lin Daiyu da hızlı bir şiir yazma yeteneğine ve incelikli bir zevke sahiptir. Diğer kız kardeşleri daha iyi dizeler yazmak için kafalarını patlatırken, o son derece kendinden emin ve kaygısızdır. Zamanı geldiğinde, diğerlerini gölgede bırakan en iyi dizeler onun kaleminden dışarıya doğru akar. Daiyu, Baochai, Jia Tanchun (Baoyu'nun üvey kız kardeşi) ve Shi Xiangyun gibi yetenekli kadınlar "Hiçliğin Telaşı" takma adıyla Baoyu ile birlikte Begonya Kulübü diye bir kulüp kurarlar ve köşkte yaşayan insanlar için karnaval tadında geçen şiir festivalleri düzenlerler. Begonyalar ve kasımpatı çiçekleriyle ilgili şiirler yazan bu kadınlar bir taraftan yeteneklerini gösterirken bir taraftan da özlem duydukları şeyleri dile getirmişlerdir. Daiyu'nun begonya şiirinden bir bölüm:

Bambu perdeyi yarıya kadar sardı, kapıyı yarım kapadı,/Yeşimtaşı hamurunu kapların, kırılmış buzla kardı,/Çiçeğe durmuş armut ağacından beyazlık çaldı,/Ruhunu ise biraz kış eriğinden aldı.

Yine bir başka şiirinde kasımpatı çiçeklerine sorar:

Mağrur münzevi, hangi keşişin yanına sığındın?/Çiçekler mutlak açar, sen neden böyle geç açtın?

Onu şiir yarışmasında birinci yapan bu dizeler, onun herkesi gölgede bırakan yeteneğine ve o ilahi zarafetini göstermektedir. Daiyu'nun ruhu, zeki ve dürüst olan fakat bu dünyaya ait olmayan inzivaya çekilmiş bilgelerin sesidir aslında bakılırsa. Kasımpatı çiçekleri üzerine yazmış olduğu şiirinde, ruhunun özgürlüğünün peşinde koşan ve bunun için memuriyet hayatını bırakıp çiftçilik yapan meşhur şair Tao Yuanming'e doğrudan göndermede bulunmaktadır. İşte sırf bu yüzden, bürokrasinin kölesi olmaktan nefret eden Baoyu ile bu kadar derin ve oldukça doğal bir duygudaşlık ilişkisi kurabilmektedir. Daiyu, maddiyata da çok önem vermez. Kendisi bambudan yapılmış bir kulübede kalır ve bu

Yihong Evi'nde Akşam Ziyafeti, Qing Hanedanlığı'ndan bir ressam, Baoyu'nun Kızıl Köşkler Rüyası'nda kız arkadaşlarıyla kutladığı doğum gününü tasvir etmektedir

kulübenin yolu dar olup çakıllarla kaplıdır; dışı ise yosun tutmuştur. Kaldığı ev çok şaşıaal bir ev değildir fakat sakın, şık ve zarif olup her tarafına kitap kokusu sinmiştir. Pencerenin bir tarafında fırçalar, boyalar ve mürekkepler vardır, hemen diğer tarafında ise kitaplarla dolu bir kitaplık. Yaşadığı ev kitapta da bu şekilde detaylı olarak tasvir edilmiştir. Yaşadığı yer, sanki dikiş nakış işleriyle uğraşan bir genç kızın değil de zevk sahibi bir bilgenin evi gibi duruyor.

Zarif, genç bir kadın olan Daiyu çok mutlu değildir. Annesini kaybedince, anneannesi Bayan Dowager'in yanına gider; babası öldükten sonra da tekrar oraya döner. Anneannesi onu çok sever ve Daiyu, daha görür görmez kuzeni Baoyu ile yakınlaşır ve Baoyu ona çok iyi gelir. Fakat soylu ve geniş bir ailenin çatısı altında yaşamak öksüz ve yetim kalmış bir kız için hiç de kolay değildir. Zeki ve duygusal bir kız olan Daiyu, sanki incecik bir buz tabakasına basıyormuş gibi hissetmektedir kendini ve bunu şiirlerinde de yansıtmaktadır:

*Her yıl üç yüz altmış gün,/Isıran rüzgâr ve keskin donla savaş yürür./
Güzellik filiz verip çiçek açsa ne kadar sürer?/Tek bir günde rüzgâr onu
yerle bir eder.*

Soylu bir ailenin yaşam tarzının ve görgü kurallarının farkında olan ve kendisiyle alay edilip ezilmekten korkan Daiyu, fazla ileri gitmez; sadece çevresinde olup bitenleri gözlemler, duygu ve düşüncelerini hep kendine saklar. Aile büyüklerinin gözüne girmek ya da akranlarıyla arkadaşlık kurmak gibi bir niyeti ve derdi yoktur. Aksine çok sivri bir dili olduğu için, zaman zaman diğer insanları kırmakta ve onları gücendirmektedir. Sırf barınmak için gelen ve içeride dönen o politikanın, karmaşık oyunların farkında olan bu iki yabancı, Baochai ile Daiyu, farklı yaklaşımlar sergilemektedirler. Biri kurallara uyum sağlamak ve uymak için elinden geleni yapıyor, öbürü ise tamamen kalbinin sesini dinliyor. Her iki kadın da farklı aile geçmişlerine, aile yapılarına sahiptir. Baochai'nin amcası merkezde yüksek bir görevde çalışmaktadır ve sürekli terfi etmektedir. Bu tür farklılıklar her iki kadının da düşünce yapısını etkilemektedir. Üstelik Baoyu'yu evlendirmeyi düşünen Jia ailesini de etkileyen önemli bir faktör olmaktadır. Genel olarak bakıldığında,

*Ouxiang Evi'nde Yengeç Yemek, Yangliuqing'de bir Yeni Yıl resmi, Tianjin, Rusya
Coğrafya Cemiyeti koleksiyonu*

Baochai oturmuş bir ailenin ve toplumsal düzenin bir parçası olmayı başarırken, Daiyu ruhunun özgürlüğünün peşinde koşmaya çalışmaktadır. Fakat her ikisi de mutlu sonu görmüyor.

Kitapta göze çarpan bir diğer kadın karakter de, ne duygusal ne zeki, ne alaycı, ne kalabalığın peşinden giden fakat doğal, içten, yüce gönüllü ve içip içip hayatın tadını çıkarmaya çalışan Shi Xiangyun'dur. Yazar, kitabın 62. bölümünde Xiangyun'un içtikten sonra çakırkeyif bir şekilde nasıl şakayık güllerinin arasında uyuduğunu anlatır. "Derin bir uyku-daydı ve şakayık güllerinin yaprakları saçılmıştı her tarafına; kırmızı renkte ve güzel kokuluydu hepsi; yüzüne, elbiselerine, her yerine saçılmıştı bu güller", "arılar ve kelebekler etrafında vızıldayıp uçuşuyordu". dizeleriyle tasvir etmiştir şair. Kitaptaki kadın karakterler genellikle yetenekli ve temiz kadınlardır, fakat çoğu zaman toplumsal düzenin tutsağı olmuşlardır. Toplumsal düzeni, görgü kurallarını önemsememe şansını yakalayan tek kişi Shi'dir. Yazar, onun ruhuna şu dizelerle ayna tutmaktadır: "Nehrin dalgaları kabarıyor, gökyüzüne ulaşıyor,/Oradan oraya atlıyor, zıplıyor;" Shi'nin kaderini ise şu dizelerle aktarıyor: "Xiang nehri kuruyor, bitip tükenmeye başlıyor,/Chu'nun üzerindeki bulutlar dağılıp, kayboluyor." Bu dizelerde, Shi'nin durumunun aslında o kadar da umutsuz olmadığını anlatmaya çalışıyor.

Kitapta zeki ve yetenekli birkaç kadın karakter daha var. Jia She'nin gelini Wang Xifeng, güçlü ve akıllı bir kadındır. Kitabın 2. bölümünde de bahsedildiği gibi, "güzel görünümlü, konuşmasını bilen, her işin altından kalkan, keskin zekâlı bu kadın binlerce erkeğe bedeldir". Okuma yazması olmamasına rağmen Xifeng, akranlarıyla kıyaslandığında o kadar becerikli, o kadar akıllıdır ki Rong ailesinin evini idare etmeyi başarabilmiştir. Hazırcevaplı olan ve şakalarıyla herkesi eğlendiren Xifeng, ailenin en otoriter ismi olan Bayan Dowager'in gözdesi olmuştur. Baoyu'nun üvey kız kardeşi Jia Tanchun da aynı şekilde yetenekli ve edebiyata yatkındır, fakat bencilce davranışları olmayan bir kadındır. "O kadar yetenekli ve yüce gönüllü ki,/Dünyaya geç bile gelmiş." Yazar kitabın 5. bölümünde Jia Tanchun'u bu şekilde tasvir etmiştir.

Jia'nın kızları zekâ ve yetenek anlamında Daiyu, Baochai, Xiangyun ve Xifeng'in gölgesinde kalmışlardır. Jia She'nin kızı ve cariyesi olan Jia Yingchun, Sun Shaozu adındaki polis memuruyla zorla evlendirilmeden önce amcası Jia Zheng'in evinde birkaç yıllığına huzur içinde ya-

şamıştır. Aslına bakılırsa, Yia Yingchun, babası tarafından Sun'a para karşılığı satılmıştır; babası Sun'dan 5.000 tael borç almıştır. (Burada Tael için dipnot verilecek. Tael: Çin'in eski para birimi) Nihayetinde Yia Yingchun, kocası tarafından dövülerek öldürülmüştür. Jia ailesinin bir başka kızı olan Xichun, resimde çok yeteneklidir ve rahibe olur; yarı aydınlık tapınakta yatar kalkar.

Bir Rüya, "kadın cinsinin" trajedisidir. Daiyu kan kusarak ölür; Baochai adeta yalnız bir dul olarak ortada kalır; Tanchun evlenip evinden uzaklaşır ve kimse ona ne olduğunu bilmez; Xifeng, o kadar çaba harcar, sonradan hastalanır ve kendisini sevmeyen kocası yüzünden bunalıma girer, ölür. Bu kadın karakterlerin trajik sonları, bir anlamda yazarın yaşam felsefesini yansıtır.

Şimşekli bir Gecede Şimşek Üzerine bir Şiir Yazmak, bir Kızıl Köşkler Rüyası çizimidir

Eski eserlerin gücünü aşan ve çağdaşlarını hayretler içinde bırakan bu muazzam eser, *Bir Rüya*, Kangxi, Yongzheng ve Qianlong dönemlerinde yani Çin feodalizminin yıkım tohumları ekilmeden hemen önce, altın çağını yaşadığı dönemde yazıldı. Kitabın yazarı Cao Xueqin, seçkin bir ailede doğmuştur. Büyük babası Jiangning'de (bugünkü Nankin ve ona komşu 6 il) Tekstil Şefi olarak çalıştı. Cao Xueqin'in ailesi, Nankin'e yaptığı ziyaretlerde İmparator Kangxi'yi dört kez evlerinde ağırlamışlardır ve bu da imparator ile ailenin nasıl yakın olduklarını göstermekte-

dir. Cao, 1715 yılında, hemen hemen Kangxi döneminin sonlarında doğmuştur.

İmparatorun ziyaretleri Cao ailesine büyük bir saygınlık ve ün getirmiştir, fakat imparator için bir sürü saraylar, yapılar inşa edildi. İmparatorun yanında çalışanlar da savurganlık yapmaya ve borca batmaya başlayınca krizler patlak verdi. Yongzheng'in tahta çıktığı ilk yıllarda yani Cao sekiz yaşındayken, büyük amcası Li Xu'nun bütün mal varlığına saray tarafından el konuldu ve Yongzheng'in imparatorluğunun 5. yılında Cao'nun ailesinin bütün mal varlığına el konuldu. Hayal meyal de olsa o savurgan hayatı hatırlayan Cao, yıllarca ailesinin o eski ihtişamına dair hikâyeler dinledi. Bundan dolayı, *Bir Rüya* adlı kitapta yer alan o gösterişli ve lüks içinde yaşayan soylu aile tasviri tam anlamıyla yazarın hayal gücüyle alakalı değildir aksine yaşamın kendisine, gerçekliğine dayanmaktadır. İşte bundan dolayı, bu kitap Çin'in 18. yüzyıl zenginler sınıfının yaşamını anlatan bir ansiklopedi gibi okunabilir. 18. yüzyılda yaşamış olan Cao'ya kıyasla, Batı'nın o büyük gerçekçi yazarları çok sonraları ortaya çıktılar; 18. yüzyılın ikinci yarısında ve 19. yüzyılda.

Bir Rüya'nın yazarı, Ming ile Qing Hanedanlıkları döneminde veya daha öncesinde popüler olan birçok esere meydan okumaktadır. Yazar bu kitapları, "kadınlarla erkeklerin ruhunu yansıtmaktan uzak, yasak aşkları anlatmaktan başka bir şey olmayan hikâyeler" şeklinde eleştirmektedir. "Bu kitaplar, klişeleşmiş aşkları ve romantik karakterleri, kabaca birkaç şiirle tasvir ediyor, fakat o dönemlerde ne yenilip ne içildiğine dair herhangi bir bilgi yok." Cao'nun eserlerinin diğer eserlerden farklı kılan şey "insanın ruhunu" yansıtmayı ve "gündelik yaşamda ne yenilip ne içildiğini" dahi yazmasıdır. Cao aynı zamanda, kadınla ilgili oturmuş düşünceleri, erkeklerin ün ve saygınlık peşinde koşup toplumun iyileşmesi için çalışmasını, bu anlamdaki sorumluluklarını ve geleneksel Konfüçyüsçü düşünceleri de eleştirir. Yaşadığı dönemde Cao'yu etkileyen çok fazla fikir vardı. Mesela, Gu Yanwu, Huang Zongxi, Wang Fuzhi ve Li Zhi gibi şahsiyetler kamçılayıcı ve sarsıcı karakterlerdi.

Bununla birlikte, yazarın bu başarısının arkasında büyük tutkusu ve gerçeklerle yüzleşmesi vardır. Talihinin döndüğünü gören ve sonradan sefaletle sürüklenen soylu bir ailenin çocuğu olarak doğan; çocukluğunda lüksü gençliğinde ise sefaleti gören Cao, zengin insanlarla sıradan insanların yaşamlarını tecrübe etmiş ve yazılarında da bunları yansıtmıştır:

Herkes ölümsüz olmak ister,/Ama servet ve mevkiyi de gözler;/Eski heybetliler, şimdi neredeler?/Mezarlarını yığınla çalı bekler.

Herkes ölümsüz olmak ister,/Ama gümüş ve altına verir değer,/Her yeri para için eşeler,/Ölüm gözlerini mühürleyinceye kadar.

Herkes ölümsüz olmak ister,/Ama oğlu olmakla sanma her şey biter./Ana-babalar evlatlarını sever,/Ama kim görmüş öyle bir oğul ki hayırlı evlatlık eder?

Zenginlik, mevki makam hepsi geçicidir, bilgeliğiniz ve yöneticiliğiniz mükemmel değil, çocuklarınız güvenilir değil, yükseliş ve düşüşlerin hepsi gelip geçicidir-bunları ifade eden Cao yaşamın beyhudeliğinin farkındadır, fakat yine de içi içini yemektedir; öyle olmazsa, *Bir Rüya*'yı yazmak için on yılını vermezdi. Kitabında da belirttiği gibi, "Her bir kelimesi yaşamın kaniyle yazılmış", "Birbirinden etkileyici konuşmalar/Acı gözyaşlarıyla yazılmış/Herkes bu yazara deli diyor/Ama hiç kimse yazdıklarının farkında değil." Son derece insancıl olan yazar, kötü adamlarda bile kabul edilebilir ve sevinebilir bir taraf bulmaya çalışmıştır ve insanlığa aykırı da olsa onların yaptıkları yanlış şeylere anlayış

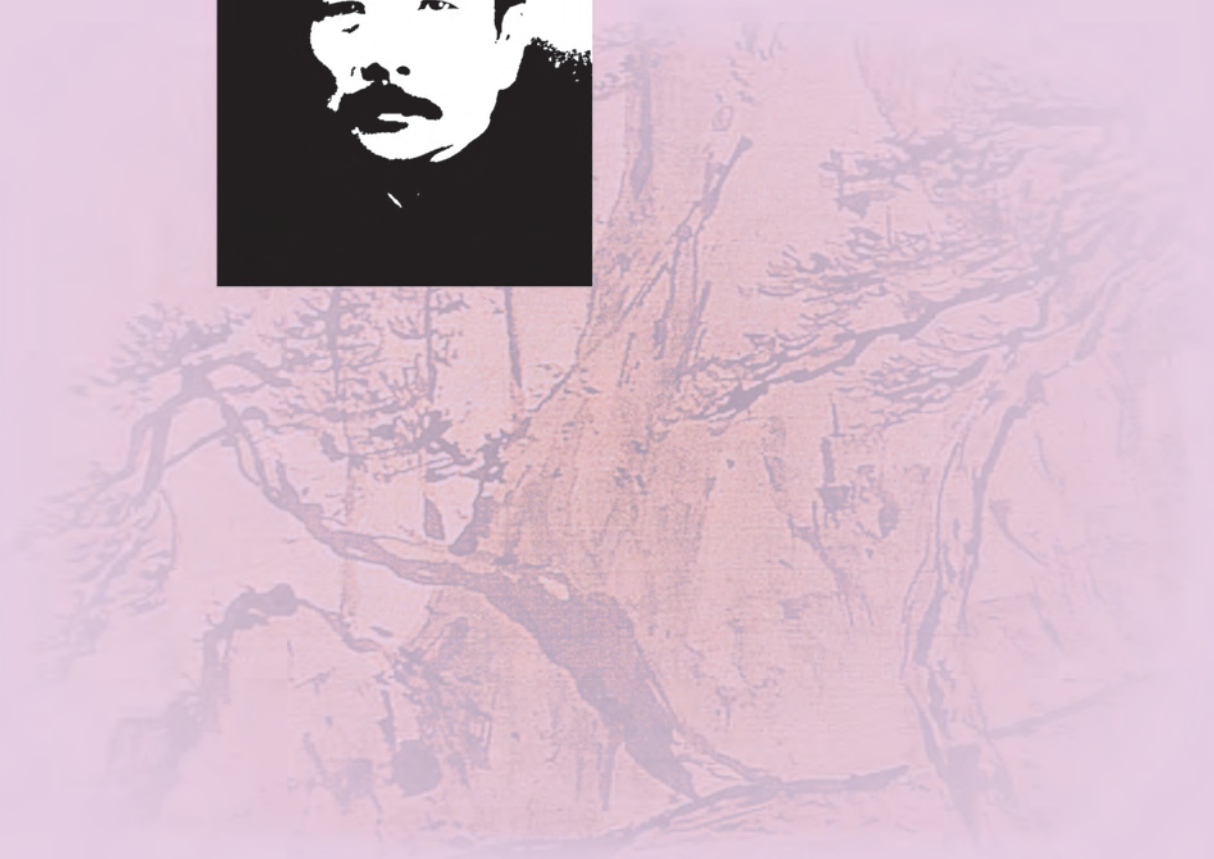
Kızıl Köşkler Rüyası adlı TV oyununun sahnesinden çekilmiş bir fotoğraf

Huangye Köyü'nde bulunan Cao Xueqin Müzesi, Güzel Kokulu Tepeler, Pekin

göstermektedir; hâlbuki kendisinin belli değer yargıları var. Daha da önemlisi, yazarın yaşadığı dönemde edebiyatçıların başları yazdıklarından dolayı derde girebiliyordu ve haliyle onun da bir taraftan kendini koruması ve düşünmesi gerekiyordu. Bu sebeple, kitabında çok fazla sivrilmemiş ve bariz imalarda bulunmamıştır. Mengruan adıyla da bilinen Cao, arkadaşları tarafından "başkalarını umursamayan biri" ve "Ruan Bubing'den daha kibirli" şeklinde tasvir edilmiştir. Ruan Bubing de Wei ile Jin Hanedanlıkları döneminin âlimlerinden biriydi. Asıl adı Ruan Ji olan Ruan Bubing, sevmediği kişilere sırt çevirir ve bir şey yazarken oldukça tedbirli davranırdı. "Yazdıkları her ne kadar karmaşık ve sonraki nesiller tarafından anlaşılmaz olsa da yazılarında hep sitem etme ve alay etme amacı gütmüştür." Bir Rüya'nın yazarı olan Cao'nun da durumu tıpkı Ruan'ınki gibiydi. O da asıl söylemek istediği şeyleri söyleyemediği için ve yazılarında bunu üstü kapalı bir şekilde vermek zorunda olduğu için büyük acı çekiyordu; hâlbuki onun da sitem edeceği ve alay edeceği çok şey vardı. Sonuç olarak, daha sonraki nesiller bu kitabın farklı versiyonlarını okumuşlardır ve *Bir Rüya'nın Yeniden İncelemesi*, Shakespeare'in eserleriyle kıyaslanabilecek düzeydedir.

Lu Xun: Yeni Geleneksel Edebiyatın Kurucusu

Edebiyatın Dönüşümü

Gençlik Dergisi adlı dergi (2. ciltten itibaren *Yeni Gençlik* olarak yeniden adlandırıldı) 15 Eylül 1915 yılında, Şangay'da basımını yapmaya başladı. Bu derginin doğuşu, resmi olarak Çin'de "Yeni Kültür Hareketi'nin" başlangıcı oldu. Çok sayıda yeni dönem aydını *Yeni Gençlik* dergisinin etrafında bir araya geldi. "Bilim" ve "demokrasi" kavramlarıyla ön plana çıkan bu aydınlar, son birkaç bin yıldır Çin'de hüküm süren feodalizme tepki olarak, bir kültürel aydınlanma kampanyası başlattılar. Bu fırtınalı hareket, öncelikli olarak yıkma ve yeniden inşa etme üzerine yani bir diğer anlamda eski etik değerlere ve edebiyata savaş açıp yeni etik değerler ve yeni gele-

Yeni Gençlik, "Yeni Kültür" ve "Yeni Anadil Edebiyatı" akımlarının gelişmesini sağlayan başlıca eserlerdendir

*Hu Shi, "Yeni Kültür Hareketi"nin
önde gelen simalarından*

(1891-1962) yazmış olduğu "Edebiyat Reformu Üzerine Öneriler" başlıklı bir makale yayımladı. Bu makalenin yazarı, geleneksel Çin edebiyatının mevcut durumuyla ilişkili olarak, edebiyat reformu üzerine "sekiz

Chen Duxiu

neksel edebiyatı inşa etmek üzerine çalışmaya başlamıştır. Bu hareket, tüm bunları amaçlarken aynı zamanda Çin feodal düşüncesine ve feodal etik kodlara savaş açmış, geleneksel kültürün birtakım değerlerini yeniden gözden geçirmiş ve sonrasında ise Batı dünyasında hüküm süren eşitlik ve özgürlük, kişinin özgürlüğü, sosyal evrimcilik vb. kavramları Çin dünyasına sokmaya çalışmıştır. Nihayetinde yeni bir etik yapısı ile yeni geleneksel edebiyatı inşa etmeye çalışmıştır.

Edebiyat devrimi çok kısa bir süre sonra, "Yeni Kültür Hareketi" ile gelişmeye başladı. *Yeni Gençlik* dergisi (sayı 5, c.2), Ocak 1917'de Hu Shi'nin öneride" bulunmuştur. Doğrusunu söylemek gerekirse, Hu Shi'nin görüşleri, tek bir soruna odaklanıyordu. Ona göre, bir çağ ancak kendisine ait olan bir edebiyatla kendisini gösterebilirdi. Eski çağ sona erdiğinde, eski edebiyatın sesi olan klasik Çin yazıları gücünü kaybetmeye başladı. Yeni bir çağda, yeni bir dil aracı yerini almalıydı ve bu yeni dil aracı geleneksel Çin'deki yazılardı. Bu da, Hu Shi'nin, edebiyatın dilinin değişmesi gerektiğindeki ısrarını göstermektedir. Bundan çok kısa bir süre sonra da, Chen Duxiu (1879-1942) Hu Shi'nin yazısına karşılık olarak "Edebiyat Devrimi Üzerine" başlıklı bir makale yayımladı

(sayı 6, c.2) ve "Devrimci Edebiyat Ordusunu" yücelterek, bin yıllık feodal edebiyata resmen savaş açtı. Hu Shi'nin "sekiz önerisini" edebiyat devriminin başlangıcı olarak aldı ve edebiyat devrimine biçim ve içerik açısından katkıda bulunacak "üç ilke" sundu: "Süslü ve aristokrat edebiyatı yıkıp, halk için daha tanıdık ve lirik bir edebiyat inşa etmek", "Basmakalıp ve cıfcaflı klasik edebiyatı yıkıp, daha taze ve içten bir gerçekçi edebiyat inşa etmek", "anlaşılması zor ve çetrefilli dağ ve orman edebiyatını yıkıp, popüler bir sosyal edebiyat inşa etmek." Hu Shi ile Chen Duxiu'nun edebiyat devrimi üzerine öne sürdükleri görüşler birçok yeni-usul aydın tarafından coşkuyla karşılandı. Qian Xuantong (1887-1939) ile Liu Bannong (1891-1934) klasik Çin edebiyatının geleneksel edebiyat ile yer değiştirmesi gerektiği yönündeki bu hassas ve içten düşünceyi savunmak adına çok sayıda makale yayımladılar. Fu Sinian (1896-1950), Luo Jialun (1897-1969) ve başka yazarlar *Yeni Akım* dergisini çıkarmaya başladılar. Birbiri ardına çıkan *Yeni Akım*, *Yeni Gençlik* ve *Haftalık* dergileri, yeni geleneksel edebiyatın ilerlemesi için bir temel oldular. Bu temelde, yeni geleneksel edebiyatın nasıl inşa edileceğine ilişkin geniş kapsamlı tartışmalar başladı.

Zhou Zuoren (1885-1967) yeni geleneksel edebiyatın "insan yönelimli bir edebiyat" olması gerektiğini belirterek, Aralık 1918'de İnsan Yönelimli Edebiyat (*Yeni Gençlik*, sayı 6, c.5) başlıklı bir makale yayımladı. Zhou Zuoren, bu makalesinde görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: Edebiyatın doğası "insanı" yeniden keşfetmek üzerinedir ve edebiyatın temel amacı sağlıklı ve çok yönlü bir insan doğası geliştirmektir." Yeni geleneksel edebiyat, insanların gerçek yaşamlarıyla ve gerçek toplumla yakından ilgilenmeli ve özellikle toplumun en alt tabakasında olan sıradan insanların yaşamlarını yansıtmalıdır. Ayrıca, toplumsal durumdan ve insanların yaşadıkları zorluklardan hareketle, "yaşamın çeşitli sorunlarını" araştırmalı, incelemeli, analiz etmeli

Zhou Zuoren

ve insanları, toplumu edebiyat üzerinden yeniden şekillendirmek amacıyla "ideal bir yaşamın" önünü açmalıdır.

"İnsanı yeniden keşfetmek" fikri, esas itibarıyla Batı'dan çıkan hümanizme dayanıyordu ve yine bu fikir teorik kaynağını Japonya'da oldukça popüler olan Shirakaba Okulu'nun hümanist edebiyat teorisinden alıyordu. 19. yüzyılda Avrupa edebiyatının gelişiminde çok önemli bir rol oynayan ve kültürel bir teori olan hümanizm, Zhou Zuoren tarafından dolaylı bir şekilde Çin'e taşındı. Zhou Zuoren'in amacı; hümanizmi Çin'in yeni geleneksel edebiyatının teorik yapılanmasında kullanmak ve edebiyatın içeriğinde devrimci unsurları daha belirgin hale getirmektir. Zhou Zuoren bir ay sonra hümanizm güdümlü, "Sıradan İnsanların Edebiyatı" (*Haftalık*, sayı 5, 1919) başlığıyla yayımladığı makalesinde, "sıradan insanların edebiyatı" fikrini ortaya atmıştır. "İnsan yönelimli edebiyatın" somut hali olarak ortaya çıkan "sıradan insanların edebiyatı" büyük bir içtenlikle "sıradan insanların gerçek yaşam koşullarıyla" alakalı yazılması gerektiğini; "kadınların ve erkeklerin neşelerinin, kederlerinin, başarılarının, başarısızlıklarının" yansıtılması gerektiğini ve bu insanların "düşüncelerinin ve gerçekliklerinin" ifade edilmesi gerektiğini savunmuştur. Zhou Zuoren'in edebiyat üzerine görüşleri, Chen Duxiu ile çağdaşlarının edebiyat devrimi üzerine öne sürdükleri görüşlerinin genişletilmiş ve tamamlanmış halidir. Yeni geleneksel edebiyatın içeriğini, "insan yönelimli edebiyat" kavramıyla özetlemek, yeni geleneksel edebiyatın içeriğini inşa etmek demektir; bu vesileyle, yeni geleneksel edebiyatın içeriği ve şekli oluşmaya başladı, bu edebiyatın amacı ve önemi belirlendi.

Dahası, yeni geleneksel edebiyatın nihai amacı olarak, insanın yeniden keşfedilmesi ve insanlarla yakından ilgilenilmesi "ulusal karakteri" yeniden şekillendirmek anlamına geliyordu ve Lu Xun bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir: "İnsanları tedavi etmek ve kurtarmak için önce onların acılarını gün ışığına çıkarmak gerekiyor." Çağdaş Çin edebiyatının başlangıcında, Lu Xun ile Zhou Zuoren, çağdaş edebiyat temelinde "ulusal karakteri" yeniden şekillendirme fikrini ortaya atan ilk kişilerdi. Prensip, bu edebi fikir, çağdaş Çin edebiyatının karakteristiğine açıklama getirmiş ve bu ruh çağdaş Çin edebiyatını bütün boyutlarıyla gözden geçirip çağdaş Çin edebiyatının gelişimi üzerinde kayda değer bir etki yaratmıştır.

Edebiyat devriminin yankısı oldukça büyük oldu. Öyle ki bu devrim Çin edebiyatının tarihsel anlamdaki kilit noktasında esaslı bir dönüşüm gerçekleştirdi. Bu dönüşüm, edebi fikirleri, edebi içeriği, edebi dili ve hatta Çin edebiyatının dünya edebiyatıyla olan ilişkisini içinde barındırıp, her yöne evrilebilen bir dönüşüm oldu. Daha açık şekilde ifade edecek olursak; edebi fikirlerle kastedilen şey, "edebi fikirlerin Taoculuğu aktarması" ve "edebiyatın ermiş kişilerin fikrilerine yer vermesi" yerini "edebiyat insan yönelimli olmalıdır" ve "edebiyat yaşama odaklanmalıdır" düşüncesine bırakmıştır. Edebi içeriğe gelince; yeni edebiyat feodal ideolojiyi

ve kültürü tamamen eleştirip reddetmektedir. Bunun yerine, edebiyatın gerçek yaşama ve aydınlanmaya odaklı olması gerektiğini savunur. İmparatorlar ve bakanlar hakkında ya da yakışıklı bilgilerle tatlı kızlar hakkında yazılmasını eleştirip, daha alt tabakaya inip sıradan insanlara, işçilere ve aydınlara yer verilmesi gerektiğini savunur. Edebi dile gelince; klasik Çince ile yazılan eserler yerini yerel bir dille yazılan eserlere bıraktı. Dünya edebiyatıyla olan ilişkisine bakıldığında, klasik Çin edebiyatı daha muhafazakâr ve izole bir tavra sahipti, fakat bu yeni edebiyat ile birlikte Çin edebiyatı dünya edebiyatının birtakım unsurlarını ve zengin bileşenlerini alıp özümleyebilmiştir. Bu süreçten sora da Çin'de birkaç bin yıldır hüküm süren geleneksel edebiyat düşüğe geçmiş ve çağdaş Çin edebiyatında yeni bir dönem başlamıştır.

"Yeni Anadil Edebiyatı", "4 Mayıs" Hareketi döneminde Lu Xun'un "çocukları kurtarmak" çağrısıyla başlamıştır. Ressam Qiu Sha'nin Lu Xun'a ait Genci Kurtarmak (1918) adlı eserinden bir uyarlamasıdır

Lu Xun

Lu Xun, 20. yüzyılda, Çin'in büyük düşünürlerinden ve yazarlarından biriydi. Lu Xun, 25 Eylül 1881 yılında, Zheijang ilinin Shaoxing kasabasında büyük bir çöküş yaşamış bir ailede dünyaya geldi. Çok erken yaşta, geleneksel kültürün ve halk kültürünün etkisi altında büyüdü. Nankin'de ve Japonya'da çalışmalarını sürdürürken çok büyük ölçüde Batı kültürüne maruz kaldı. Çin toplumunun, düşüncesinin ve kültürünün 19. yüzyılın sonunda başlayan o muazzam değişimini bizzat tecrübe edince, giderek kendi bağımsız düşüncesini geliştirdi. 1907 yılında "İnsanların Tarihi" adlı makalesini, Mayıs 1918 yılında ise yerel ağızla yazılmış olan ilk kısa hikâyesi Bir Delinin Günlüğü'nü *Yeni Gençlik* dergisinde yayımlamaya başladı ve hayatı boyunca çok sayıda yazı kaleme aldı. Başlıca eserleri; kısa hikâyeler derlemesi olan *Ordunya Çağrılmak*, *Avarelik*, *Yeniden Anlatılan Eski Masallar*; mensur şiirler derlemesi olan *Yabani Otlar*; denemeler derlemesi olan *Şafak Söktü Gün Işdı ve Boş Laf*, *Mezar*, *Gök kubbe*, *İki Kalp*, *Yanlış Özgürlük* ve *Qiejieting Denemeleri*'dir. Lu Xun, bunlar dışında Çin Kurgusunun Kısa Tarihi ve *Han Hanedanlığı Edebiyatı Tarihi* gibi birtakım akademik yazıları da mevcuttur. "Ulusal karakteri" yeniden şekillendirmek sadece Lu Xun'un edebiyat üzerine ileri sürdüğü bir bakış açısı değildir aynı zamanda edebi yaratımının da ana konularından biridir. Yine Lu Xun'un en önemli hikâyelerinden

Lu Xun

biri olan *Ah Q'nun Gerçek Hikâyesi*, Çin insanlarının psikozlu özelliklerinin tipik bir örneğidir ve Lu Xun, bu eserinde Çin halkının "ulusal karakterini" yeniden şekillendirme üzerine düşüncelerini harekete geçirmiştir.

Ah Q'nun Gerçek Hikâyesi'nde Lu Xun, eski feodal toplumda yaşayan bir Çin köylüsü karakteri yaratmıştır. Ah Q adındaki bu karakter, kafası basmayan ve toplumun en alt tabakasında yaşayan işçi sınıfındandır, fakat farkında olmadan feodal düşünceye derinden bağlıdır. Ah Q ile ilgili göze çarpan en önemli şey onun manevi zafer kazanma yön-

temidir. Ah Q, gerçek hayatta karşılaştığı yenilgiler ve aşığalamalarla yüzleşmek yerine, manevi zaferlerin ve kendini tatmin etmenin peşinde koşar ve kelimenin tam anlamıyla kendi kendini aldatır. Daha önce hiç gerçekleştirmediği başarılarıyla hava atar ve gelecekte hiçbir şekilde olmayacak olan şeylerle ilgili öngöründe bulunur. Bu vesileyle kaygılarını ve utanç duygusunu üzerinden atmaya çalışır. Gerçekte kim olduğunu hiçbir şekilde bilmemesine rağmen, eskiden herkesten çok daha zengin olduğunu iddia edip durur. Karısı olmamasına rağmen, "oğlum gelecekte daha iyi biri olacaktır" deyip durmaktadır. Dayak yediği zaman, sanki babasından dayak yemiş bir erkek çocuğu gibiymiş gibi davranır ve kendini avutur ya da kendi kendini döverek kavgada zafer kazanmış gibi davranır. Manevi zaferle mağlubiyeti galibiyete çevirmenin gerçekte imkânsız olduğunu görünce, o güne kadar uğradığı bütün hakaretleri geride bırakır ve unutmaya çalışır; uykudan uyandığında sanki hiçbir şey olmamış gibi davranır. Ah Q'nin bu manevi zafer kazanma yöntemi, ruhsal anlamda anormal bir durumdur; Çin halkının ruhunu kötürüme çeviren uyuşturucu bir ilaç gibidir. Ah Q'nin kendisi ve manevi zafer kazanma yöntemi bir anlamda Çin toplumuna ayna tutmaktadır. Ah Q karakterini yaratan Lu Xun, Çin halkının zayıflığını ortaya çıkarmaktadır ve sanki okuyucular için yazılmış gibi gözüксе de aslında bu hikâye herkes için yazılmıştır ve yazar bunu okuyuculara hissettirmeye çalışıp onlara yeni bir perspektif kazandırmayı amaçlamaktadır. *Yeni Yılın Kurbanı*, *Tıp*, *Çay Fincanındaki Fırtına*, *Benim Eski Evim* gibi daha sonradan yazmış olduğu kısa hikâyelerde Lu Xun, toplumun genelinde görülen bilgisizlik ve hissizliğe ve bunun sonucu olarak da insanların toplum içinde reddedilmesine ve birtakım şeylere

Ah Q'nun Gerçek Hikâyesi adlı filmin bir tanıtım karesidir. Yan Shunkai filmde Ah Q'yu oynamaktadır

Lu Xun'un Aylık Kurgu'da yayımlanan bir hikâyesi, Lu Xun Müzesi, Pekin

maruz kalmasına, dolayısıyla da bu şekilde sorunlu kişiliklerin ortaya çıktığına vurgu yapmaktadır. Bütün bunların sebebi olarak da binlerce yıl hüküm süren feodal sistemi ve feodal etik kodları göstermektedir.

Mayıs 1918'de Lu Xun'un *Bir Delinin Günlüğü* adlı eseri *Yeni Gençlik* dergisinde (sayı 5, c.4) yayımlandı. *Bir Delinin Günlüğü*, feodal toplumun o "iyiyici insanların" varlığını derinlemesine açıklamakta ve feodal düşünce ile feodal kültüre saldırıda bulunmaktadır. Bu hikâye, çağdaş Çin edebiyatı tarihinde yerel dille yazılmış ilk kapsamlı hikâye kitabıdır. Lu Xun, yazmış olduğu kısa hikâyelerinde ısrarla feodalite karşıtı temalar işlemeye devam etmiştir. Bu temaları farklı bakış açılarıyla, farklı seviyelere hitaben yansıtabilmiştir. "4 Mayıs" Hareketi sürecinde Lu Xun tarafından yazılan kısa hikâyelerin çoğu, *Orduya Çağılmak* ve *Avarelik* adında kısa hikâye derlemelerinden oluşan bu iki eserde mevcuttur. Lu Xun, derlemelerden oluşan bu iki eseri hazırlarken bütün klişeleri yıkmış ve çağdaş kısa hikâye yazımına ilişkin birçok farklı yaklaşım denemiştir. Çağdaş Çin kısa hikâyeleri, Lu Xun ile ortaya çıkmaya ve gelişmeye başladı ve çağdaş Çin kurgusunun çeşitli formlarının gelişmesine de vesile olmuştur.

Lu Xun, çağdaş Çin edebiyatının hem öncüsü hem de kurucusuydu. Ayrıca, Lu Xun'un çağdaş Çin kültürüne yaptığı katkıların, Shakespeare'in Batı kültürüne yaptığı katkılarla neredeyse eşdeğer olduğu da unutulmamalıdır.

Çağdaş Kurgu: Zamanın Yankısı

Mao Dun ve Çağdaş Kurgu

"4 Mayıs" Hareketi sürecinde Lu Xun'un *Bir Delinin Günlüğü* adlı kısa hikâyesinin yayımlanmasıyla birlikte, geleneksel kurgudan ayrılan yeni kurgu girişimlerinde bulunuldu ve bu yeni kurgular ana fikir, tema, ifade tarzı ve hatta uzunluk anlamında kendilerini göstermeyi başarmışlardır. 1930'lu yıllara gelindiğinde, romanlar ve kısa romanlar toplum ve tarih konularına aşırı derecede ağırlık vermiş ve iyice dikkat çekici hale gelmişlerdir.

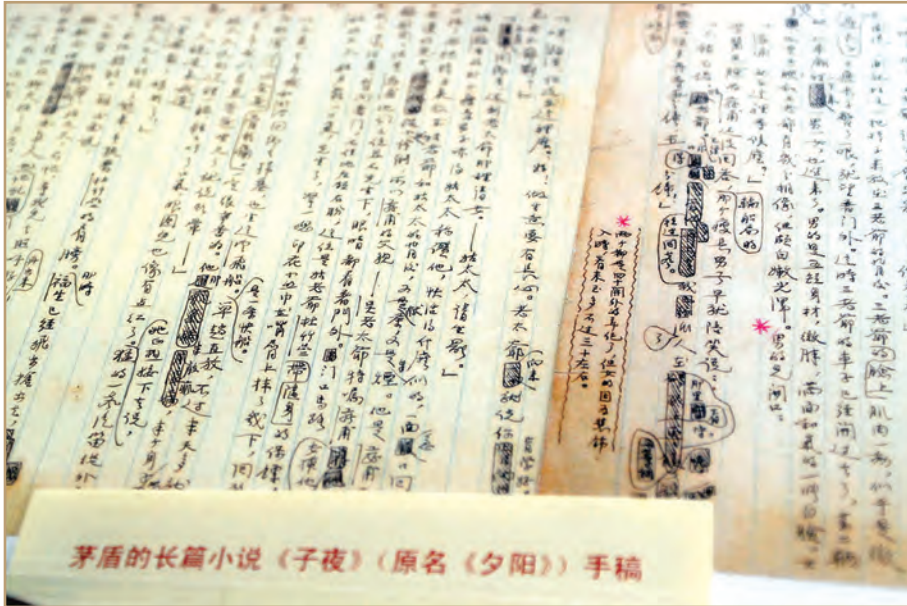

Mao Dun

1933 yılında, Mao Dun'un *Gece Yarısı* adlı eseri yayımlanmış ve bu eser çağdaş Çin romanının gerçek anlamında olgunluğa eriştiğinin göstergesi olmuştur. Mahlası Yanbing olan ve Shen Dehong adıyla bilinen Mao Dun (1896-1981) geç Qing Hanedanlığı döneminde Ciciang ilinin Tongxiang kasabasında, edebiyatla yakından ilgilenen bir ailede dünyaya gelmiştir. Mao Dun, çocukluğunda geleneksel Çin kültüründen bir hayli etkilenmiştir. Mao Dun'un başlıca çalışmaları; bir roman üçlemesi olan "Erozyon" (*Hayal Kırıklığı*, *Kararsızlık*, *Ko-*

valama), Gökkuşağı, Gece Yarısı ve Kırığı Tutmuş Yapraklar Sonbahar Çiçeklerinden Daha Kırmızıdır; kısa roman Lin Ailesinin Dükkânı; kısa hikâyeler derlemesi olan "Bir Köy Üçlemesi" (İlkbaharın İpekböcekleri, Sonbahar Hasadı ve Kışın Son Günleri) vb.

Mao Dun'un en önemli eserlerinin başında *Gece Yarısı* gelir. Tema olarak bir burjuva olan Wu Sunfu'nun mücadele tarihini işleyen bu kitap, 1930'ların o panoramik manzarasını, şatafatlı yaşamını ve o dönemin insanlarını tasvir edip bu insanlar arasındaki çapraşık ve karmaşık ilişkileri ve sınıf mücadelelerini derinlemesine analiz etmektedir. Bu sınıf mücadelelerine gelince; burjuvazi ile emperyalizm, komprador burjuvazi, yöneten sınıf, çalışan sınıf ve köylü sınıfı arasındaki mücadeleler ve çatışmalar bu kitabın ana konusunu oluşturmaktadır. Fiyasko veren Wu Sunfu'nun bu hikâyesi, varlıktan yokluğa doğru düşüşe geçen burjuvazinin somut bir örneğidir. Bu kitapta, Mao Dun, kapitalizmin yarı sömürge ve yarı feodal Çin'de işlemediğini kanıtlamıştır. Mao Dun aynı zamanda bu sonucu, kültürel çevreler arasında Çin'in sosyal yapısına ilişkin sürüp giden tartışmalara karşılık olarak çıkarmıştır.

Gece Yarısı adlı romanın el yazması, Modern Çin Edebiyatı Müzesi

Gece Yarısı adlı eserde, birçok karakter o dönemlerin sosyal bağlamına karşılık olarak tasvir edilmiştir ve bu karakter tasvirleri arasında en başarılı olanı trajik bir sonla karşı karşıya kalan Wu Sunfu'dur. Wu Sunfu, hem ulusal sermayeyi yükseltebilecek büyük amaçlara, hem çalışma kapasitesine hem de derin bir sezgi gücüne sahiptir. Kendisi sadece Avrupa ülkelerinden ve Amerika'dan edindiği idari tecrübelerle sahip değil aynı zamanda güçlü bir karakter yapısına da sahiptir ve risk almaktan asla korkmayan, kendinden son derece emin biridir. Her ne kadar böyle olsa da, emperyalizm ile komprador burjuvazinin saldırılarına ve hamlelerine maruz kalan Wu Sunfu'nun başka seçeneği kalmaz ve mecburen çalışanlarına baskı yapar, her şeyi onlara yıkar ve nihayetinde de başarısızlığa uğrar. Her ne kadar başarısızlığa uğrasa da Wu Sunfu, aynı anda birçok taraftan gelen baskılara karşı cesurca bir savaş verir. Bu da ona ayrı bir hava katmakta, trajik bir son yaşayan bir kahraman yapmaktadır; tıpkı antik Yunan trajedilerinde gördüğümüz kahramanlar

İpekböcekleri Baharı adlı filminden bir tanıtım karesi. Bu film aynı adı taşıyan Mao Dun'un bir romanının uyarlamasıdır

gibi. Dahası, Wu Sunfu, tipik çevrelerde yaşayan tipik karakterlerin başarılı bir somut örneği ve tasviridir. Wu Sunfu karakter tasvirini yapan Mao Dun, sınıf yapısını ve farklı zamanlardaki karakterlerin özelliklerini ön plana çıkarmaktadır. Bu sebeple, kitaptaki her bir karakter ait oldukları sosyal sınıfın birer temsili gibidir. Bu karakterlerin tasvirleri, sınıf ve dönem özelliklerini yansıtmaktadır. Hem kendine has bir karakteri olan hem de burjuva sınıfının tipik bir temsilcisi olan Wu Sunfu, hem devrimci bir karaktere sahip hem de burjuvazinin o gevşekliğini temsil eder. Yarı sömürge, yarı feodal Çin'de, toplumsal bağlam açısından bakıldığında Wu Sunfu'nun başarısızlığı bir anlamda ait olduğu sınıfın başarısızlığı demektir. Her şeyden önemlisi, bu başarısızlık kapitalizmin burjuvalar için işlemediğinin ve onlara göre olmadığına da kanıttır aynı zamanda.

Gece Yansı adlı eserin epik bir özelliğe sahip olması ve o dönemlerin manzarasını yansıtip insanlara ve sınıflara ayna tutması, Mao Dun'un toplumsal konulara ne kadar bilinçli yaklaştığını ve toplumsal bağlama ilişkin ne kadar derinlikli düşünce arayışında olduğunu göstermektedir. Bu arada, tıpkı Mao Dun'un yapmış olduğu gibi, tipik çevreler üzerinden tipik karakterler yaratmak, mantıklı analizler üzerinden sınıfsal çatışmaları öyküleme tekniğiyle anlatmak, Çin gerçekçi romanları için yaratıcı bir yazım tarzı şekillendirmiştir. *Gece Yansı* adlı eser yayımlandıktan sonra, sosyal, siyasal ve ekonomik yapılar ile çatışmaları yansıtan ve sosyal çatışmaların temelinde yatan sebepleri açığa çıkaran çok sayıda sosyal analitik roman yazılmaya ve yayımlanmaya başladı. 1930'ların sonuna gelindiğinde, Mao Dun'un gerçekçi roman yazımında başlatmış olduğu gelenek iyice yaygın hale gelmeye başladı ve 1950'ler ile 1960'larda zirve yaptı.

Bai Jin ve "Sağanak Üçlemesi"

Antifeodalizm, çağdaş Çin edebiyatının önde gelen konularından biri olmanın yanı sıra aynı zamanda çok yaygın bir yönelimdir de. Lu Xun'dan bu yana, yeni edebiyat yazarlarının ilgisini çeken bir konu olmuştur. Fakat antifeodalizm konusunu enine boyuna ve derinlemesine işleyen eser, Ba Jin'in "Sağanak Üçlemesi"dir. Li Yaotang olarak bilinen Ba Jin (1904-2005) Siçuan şehrinin Chengdu kasabasında bürokratik

ve zengin bir ailede dünyaya geldi. Ba Jin, geniş feodal bir ailedeki çıkar çatışmalarına ve büyük abisinin nasıl bu feodal ailenin kurbanı olduğuna bizzat tanıklık etti. Ba Jin'in erken yaşta edindiği deneyimler ve büyüdükten sonra geliştirdiği anarşist ve insancıl düşünceler, onu feodalizmi şiddetli şekilde eleştirmeye itmiştir. Ba Jin, 1927 yılında Fransa'da eğitim görürken, ilk kısa romanı olan *Yıkım*'ı yazdı ve o günden sonra bir yazar olarak edebiyat kariyerinde ilerledi. Başlıca çalışmaları; "Sağanak Üçlemesi", "Aşk Üçlemesi" (Sis, *Yağmur, Aydınlık*), *Sükûnet Bahçesi*, *4. Koğuş*, *Soğuk Gece* vb.

Ba Jin

"Sağanak Üçlemesi" feodal bir ailenin yükselişini ve düşüşünü anlatır ve *Aile* (1931), *İlkbahar* (1938) ve *Sonbahar* (1940) olmak üzere üç romandan oluşur. Bu üçleme tam anlamıyla, feodal otokrasinin ikiyüzlü maskesini ve feodal aile sistemini eleştirmekte, bu sistemin nasıl kanlı bir kıyım yaptığını ve o maskenin altında nasıl günahların yattığını açığa çıkarmakta, feodal sistemin ölmeye mahkûm olduğunu ileri sürmekte ve genç insanları isyan etmeye çağırmaktadır. Bu üç romandan, edebi anlamda en büyük başarıyı gösteren *Aile*'dir. *Aile* romanı, esas itibarıyla Gao ailesindeki aşk trajedilerini işlemektedir. Gao ailesinin en büyük oğlu olan Juexin ile Qian Meifen (Kuzen Mei) çocukluktan beri birbirlerini sevmektedirler. Fakat Kuzen Mei'nin annesi, onun Juexin ile evlenmesine karşı gelir ve onu başka bir adamla evlendirmek ister. Ve istediğini de yapar, çünkü Juexin'in üvey annesiyle bir masa oyununda anlaşmazlığa düşmüştür. Kuzen Mei, evlendikten bir yıl sonra dul kalır ve çok geçmeden yalnızlık ve çaresizlik içinde ölür. Ruijue, Juexin'in karısıdır. Juexin, Kuzen Mei'yi kaybettikten sonra, karısı Ruijue ile avunmaya ve yeniden mutlu olmaya çalışır. Fakat bu mutluluk çok uzun sürmez. Ruijue, doğum sancısı çekerken, Gao ailesinin efendilerinden

biri onu kanaması çok olmasın ve ölümcül hastalıklara yakalanmasın bahanesiyle evden çıkarır ve doğum yapması için şehrin dışında bir yere gönderir. Fakat bu durum zor bir doğum geçiren Ruijue'nin ölümüne sebep olur. Juehui, Gao ailesinin üçüncü genç efendisi ve hizmetçi Mingfeng'in aşk ilişkileri trajik aşk hikâyeleri olup, böyle bir ailenin içinde ne kadar kasvetli bir yaşamın hüküm sürdüğünü göstermektedir. Feng Leshan adında, 60 yaşını geçmiş bir adamın cariyesi olacağını öğrenen Mingfeng, kendini göle atarak intihar eder. Juehui, kızgınlıkla evi terk eder ve roman böylece biter. İlkbahar ve *Sonbahar*, Gao ailesinin hikâyesinin devamı olup, bu büyük feodal ailenin çöküşüne sebep olan genç kuşağın trajedilerini ve mücadelelerini anlatır.

Bu büyük feodal ailenin en büyük oğlu olan Juexin'in karakterize edilmesi büyük bir başarıdır. Juexin, çağdaş Çin edebiyatı tarihinde klasik bir figür haline gelmiştir. Juexin, aslında eski ve yeni toplumların değişiminin sonucudur. Kendisi, feodal etik kodların sadık bir temsilcisi olma özelliğini kazanmış ve aynı zamanda "4 Mayıs Hareketini" de-

Aile adlı filmin bir tanıtım resmi. Ba Jin'in aynı adlı romanından uyarlanmıştır

neyimlemiştir. Babasının ölümünden sonra, ailenin en büyük oğlu ve torunu olarak, bu büyük feodal ailenin bütün sorumluluğunu almıştır. Feodal aile yapısının ve feodal etik kodların kendi gençliğini mahvedip mutluluğunu elinden aldığıın farkında olduğu için, içten içe erkek kardeşlerinin başkaldırılarına büyük sempati duymaktadır ve evlatlık görevi olarak feodal ailesinin bütün sorumluluğunu üstlenmesi iyice elini kolunu bağlamıştır. Yüzeysel de olsa o büyük aileyi bir arada tutmak için, büyüklerle küçüklerin gözüne girmeye çalışmış, kendinden ödün vermiş ve bütün yükün altına girmiştir; bu da en sonunda onu cesaretsiz ve güvensiz biri haline getirmiştir. Bir taraftan da aileyi bir arada tutma çabaları başarısız olmuş üstüne üstlük bu durum onu mutsuzluğa sürüklemiş, Kuzen Mei ile Ruijue'nin ölümüyle sonuçlanmıştır. Juexin, hem eski bir aile yapısının kurbanıdır hem de eski aile düzenini koruyan kişidir. Bu durum aslında Lu Xun'un *Bir Delinin Günlüğü*'nde ifade ettiği şeydir, yani birileri tarafından yenen kişi de başkalarını yer. Bunların yanı sıra, Juexin bu noktada çok iyi dersler de almıştır. Akıllı olup cesaretsiz olması, büyük bir acıya ve karmaşaya sürüklemiştir, fakat o ne yazık ki başkaldırma cesareti gösteremeyen biridir.

Üçüncü kardeş olan Juehui ise Juexin'den tamamen farklıdır. Juehui, idealist ve tutkulu bir gençtir. Korkusuz ve isyankâr biri olan Juehui, feodal ailesinin otoritesine karşı gelme cesareti gösterir; adaletsizlikten ve zulümden nefret eder. Fakat aynı zamanda, çekingen, iradesiz ve toy bir gençtir; onun kafasındaki gelecek ve gelecekteki yeni hayat tamamen muğlaktır. İşte sırf bunlardan dolayı, Juehui gerçektir. O, sadece gerçek bir birey değil aynı zamanda "4 Mayıs"ın da bir sembolüdür. Bir genç olarak o dönemin korkusuz ve tutkulu bir karakteri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, *Aile*, "4 Mayıs Hareketinin" ruhunu yansıtan çok önemli bir romandır. "4 Mayıs" gençliğinin isyankâr eylemleri ve uğraşları, binlerce gencin, binlerce Juehui'nin uyanmasına ve harekete geçmesine vesile olmuştur. Bu gençler sırf özgürlükleri ve idealleri için, cesurca ilerlemişlerdir.

Lao She ve "Pekin Tarzı" Yurttaş Edebiyatı

1930'larda Lao She tarafından kaleme alınan *Deve Xiangzi*, en az Mao Dun'un yazdığı *Gece Yarısı* ve Ba Jin tarafından yazılan *Aile* kadar

Lao She

popüler oldu. Bu üç roman çağdaş Çin kurgusunun doruk noktasına ulaştığını gösteren eserlerdir. Bir Mançu¹ olan ve Shu Qingchun olarak bilinen Lao She (1899-1966) Pekin'de fakir bir ailede dünyaya geldi ve toplumun orta ve düşük tabakalarından olan insanların arasında büyüdü. Lao She, yaşamının büyük bir bölümünde ortaokul öğretmeni, okul müdürü ve üniversite profesörü olarak çalıştı. Londra Üniversitesi'nde (1924-1929) edindiği öğretmenlik deneyimleri edebi anlamdaki yaratıcılığını çok büyük ölçüde etkiledi. Batı kültürüyle bağlantılı olan Lao She, geleneksel Çin kültürünü yeniden inceleyip romanlar yazmaya başladı. Başlıca romanları; *Lao Zhang Felsefesi*, *İki Ana*, *Kedi Şehrinin Hikâyesi*, *Boşanmak*, *Deve Xiangzi*, *Bir Çatı Altında Yaşayan Dört Kuşak*; kısa romanları *Yeniay*, *Bu Hayat Benim* ve kısa hikâyesi *Ruhu Delen Mızrak*. Bunların dışında, Lao She, 1949 yılından sonra muazzam oyunlar da yazmıştır. *Ejder Hendeği* ve *Çayevi* en çok bilinen oyunlarıdır.

Lao She'nin en önemli romanlarından biri olan *Deve Xiangzi*, dünya çapında bir üne kavuşmuştur. Bu roman; Pekin'in alt tabakalarında yaşayan, çekçekli bir arabası olan Xiangzi adında bir adamın çektiği sıkıntıları anlatır.

1 Kuzeydoğu Çin'de yaşayan Moğol asıllı halktan olan anlamına gelmektedir.

Xiangzi, geçimini sürdürmek için büyük şehirlere gidip gelen genç bir çiftçidir. Hayattan tek istediği bir kadınla evlenmek, birkaç çocuk sahibi olmak, yiyecek yemek, giyecek kıyafet bulmak ve kendi halinde kaygısız dertsiz bir hayat yaşamaktır. Daha açık anlatacak olursak, Xiangzi çok çalışıp, çok para kazanıp kendine ait bir çekçekli araba almak istemektedir. Fakat gerçek şu ki, onun istediği şey her ne kadar küçücük bir şey olsa da dönemin kasvetli şartlarından dolayı hiçbir şekilde bu isteğini gerçekleştiremeyecektir. İlk aldığı çekçekli araba yaralı bir asker yüzünden çalınır. Başka bir zaman da, yeteri kadar para biriktirip tam kendine yeni bir araba alacaktır ki Dedektif Sun ona şantaj yapıp bütün parasına el koyar. Xiangzi'nin üçüncü çekçekli arabasına ne oldu diye sorarsanız; karısı Tigress'in cenazesi için parası yoktur ve arabayı satmak zorunda kalır. Xiangzi'nin bu araba alma konusundaki başarısızlıkları onun bütün hayallerini tekrar tekrar yıkar ve sonunda araba almaktan vazgeçer. Normalde yaşam dolu olan ve gelecekte beklentileri olan Xiangzi, artık pes eder; vurdumduymaz biri olur, kendini içkiye, sigaraya ve dalavereye verir. En sonunda, sevdiği kadın Xiaaofuzi'nin kendini değiştirdiğini görünce, paramparça olur; ruh gibi yarı ölü yarı diri yaşamaya başlar. Xiangzi'nin bu trajedisini kaleme alan yazar, bir taraftan toplumu eleştirirken diğer taraftan insan doğasını yansıtmaktadır. Xiangzi'nin böyle birine dönüşmesi ve sıkıntılar içinde debelenip durması toplumsal koşullardan kaynaklanmaktadır. Düzensiz ve yozlaşmış bir toplum, hiçbir şekilde sıradan insanlar için temel bir yaşam alanı oluşturmayı başaramaz. Xiangzi ne kadar çabalarsa da yiyecek yemek ve giyecek kıyafet bulamamaktadır. Etik anlamda yaşadığı yozlaşma ise ayrı bir trajedidir. Xiangzi, başlangıçta kendine güvenen, kendini seven iyi huylu bir adamdır. Ne zamanki hayalleri mum gibi

Pekin'de bir hutong

söndü, işte o zaman kolaylıkla başka yollara saptı. İyi bir yaşam sürmek için nasıl çaba göstereceğini de kendini nasıl yıkıma uğratacağını da çok iyi biliyor. Kumar oynar; tembel ve üçkâğıtçıdır; kirli oyunlar oynar, onu bunu dolandırır, olmadık yerlerden çıkar elde etmeye çalışır ve hatta birkaç kuruş için hayatını kolaylıkla riske atar. Görüldüğü gibi, toplumsal şartların insan doğasını bozup alt üst ettiği ve Xiangzi'nin nasıl bir irade zayıflığı gösterdiği açık bir şekilde tasvir edilmiştir.

Lao She, toplumun alt tabakalarında yaşayan insanların çektiği sıkıntıları dile getirmesinin yanı sıra aynı zamanda eski tarz Pekin halkını da tasvir ederek geleneksel Çin kültürünü bizlere yansıtmaktadır. Dahası, Lao She'nin yaratmış olduğu bu kurgu, güçlü yerel kültürel özelliklerin göstergesidir. Bu eserinde ağırlıklı olarak son derece aşina olduğu konuşma dilini ve Pekin lehçesini kullanan Lao She, yaptığı canlı tasvirlerle Pekin insanına ayna tutmuştur. Dolayısıyla şöyle bir sonuca varılabilir; bu kurguda ifade edilen güçlü yerel özellikler çağdaş Çin edebiyatına yeni bir tarz katmıştır-"Pekin Tarzı" kurgu. "Pekin Tarzı" kurgu, daha sonraki yazarların oluşturduğu kurgular ve drama yaratımları üzerinde çok büyük bir etki yaratmıştır.

"Pekin Okulu" ile "Şangay Okulu"

Çağdaş Çin edebiyatında iki olgu olarak kendini gösteren "Pekin Okulu" ile "Şangay Okulu" kavramları, doğrudan Pekinli yazarlar ile Şangaylı yazarlar arasındaki anlaşmazlıktan ve mücadeleden ortaya çıkmıştır. "Pekin Okulu" Pekin'de ve Çin'in kuzeyinde Pekin'e yakın olan şehirlerde aktif olan liberal yazarların oluşturmuş olduğu bir gruptur. Bu yazarlar benzer edebi değerleri ön plana çıkarmışlardır. "Pekin Okulu" yazarlarının birçoğu topluma ve hayata gelenekler ile şehir hayatı perspektifinden bakar, edebiyatta estetiğe daha çok önem verir, siyasi faydacılığa ve edebiyatın metalaştırılmasına karşı çıkar. "Şangay Okulu" bünyesinde çok geniş bir yazar yelpazesi barındırır. Genel olarak bakıldığında, "Şangay Okulu" yazarlarının birçoğu hayatı kır insanının gözünden inceler ve çalışmaları ticari edebiyat ile popüler edebiyatın yansımamsı şeklindedir.

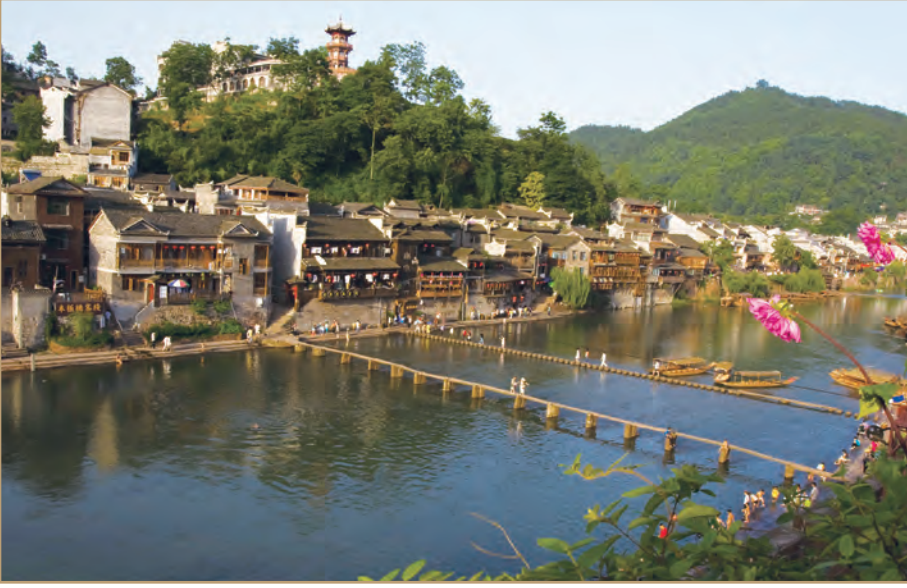
"Pekin Okulu"nun en önemli yazarı Shen Congwen'dir. Asıl adı Shen Yuehuan olan Shen Congwen (1902-1988) Hunan eyaletinin Fenghuang

Shen Congwen

şehrinde, saygın bir ailede dünyaya geldi ve babası orduda çalışıyordu. Fenghuang şehri; Dong, Miao ve Tujia etnik gruplarının yaşadığı Yuanshui Nehri'nin kenarlarında konuşlanmış Hunan, Siçuan ve Guizhou şehirlerinin kesiştiği yerde yer alıyordu. Shen Congwen, ilkokulu bitirdikten sonra yerel bir askeri birliğe katıldı ve birlikte beraber Yuanshui Nehri'nin kıyılarına taşındı. Bu süre zarfında, bu çokuluslu bölgedeki yaşam şartlarına alışmaya başladı, yaşamla ilgili tecrübeler kazandı ve edebi yaratıcılığına ilham verecek pek çok malzeme biriktirdi. Adını duyurduktan sonra bile o "taşralı adam" kimliğinden vazgeçmedi ve "taşralı bir adam" gözünden pek çok eser yazmaya devam etti. Başlıca eserleri; *Longzhu*, *Sınır Kasabası*, *Uzun Nehir* adındaki roman ve kısa romanları; *Saçaklı Çiçekler*, *Sekiz Koşu Atı*, *Eski ve Yeni*, *Ev Kadınları*, *İlkbahar Feneri* adındaki kısa hikâyeler derlemesi ve *Shen Congwen'in Yaşam Öyküsü*, *Hunan'dan Rastgele Notlar* ve *Batı Hunan* adındaki düzyazı derlemeleri.

Sınır Kasabası, Shen Congwen'in en önemli eseridir. Bu kısa romanda Shen Congwen, Batı Hunan adında ideal bir kırsal bölge yaratmıştır ve hikâye bu kırsal bölge ile Batı Hunan'da Chadong adında bir sınır

Fenghuang Kasabası, batı Hunan Eyaleti

kasabasının çekişmesini anlatmaktadır. Hikâyenin kahramanı Cuicui, eski bir kayıkçı olan dedesiyle birlikte, Chadong'da, kırsalda bir yaşam sürmektedir. Kayıkların sahibi olan Shunshun'un Tianbao ve Nuosong adında iki oğlu vardır ve her ikisi de Cuicui'ye âşıktır. Fakat Cuicui, Nuosong'u sevmektedir. Kardeşine ve Cuicui'ye yardımcı olmak isteyen ve aralarından çekilmek isteyen Tianbao, kendine yeni bir yaşam kurmak için uzaklara yelken açar fakat bir kazada hayatını kaybeder. Kardeşinin ölümünün acısına dayanamayan ve bunun için kendini suçlayan Nuosong, hem Cuicui'yi hem de o küçük kasabayı terk eder. Çok geçmeden yaşlı kayıkçı da aniden hayatını kaybeder. Cuicui iyice yalnız kalır ve Nuosong'un geri dönmesini beklemeye başlar fakat bu bekleyiş sona ermeyecektir. Nuosong, "ya hiç dönmeyecek ya da yarın dönecektir." Hikâye bir anda Cuicui'nin bekleyişiyle biter. Bu, trajik bir aşk hikâyesidir. Cuicui'nin, Tianbao'nun ve Nuosong'un hiçbir suçu yoktur. Üçü de kontrollerinin dışında olan bir kadere teslim olmuşlardır. Bu hikâye biraz eski Yunan trajedileri tarzındadır, fakat Shen Congwen'in ön plana çıkarmak istediği asıl şey Cuicui'nin bu trajik aşk hikâyesi değildir. Shen Congwen, bu trajik aşk hikâyesi üzerinden, Batı Hunan kırsalındaki o güzel ve doğal insan yapısını işlemektedir. Cuicui, güzel ve doğal olan insan yapısının vücut bulmuş halini temsil etmektedir. İlahi

ruhun ışıltısıyla parıldayan Cuicui, "hoş, sağlıklı ve doğal bir hayatın izinden gitmekte ve insanlığa karşı gelmemektedir". Shen Congwen'in insan doğasını ve Batı Hunan kırsalındaki yaşam biçimini keşfetmekteki amacı, Çin'in geleneksel kırsal yaşamına dönüp bakmak ve bu eski toplumun ruhuna ruh katacak içsel gücü bulmaktır.

"Pekin Okulu"na karşı olarak ortaya çıkan "Şangay Okulu"nın temsilcisi Zhang Ailing'dir. Zhang Ying adıyla bilinen Zhang Ailing (1921-1995) Şangay'da çok tanınan bir ailede dünyaya geldi ve kendisi geleneksel Çin kültürü konusunda oldukça bilgiliydi. Zhang Ailing, 1939 yılında bir sınava girdi ve Londra Üniversitesi'nden kabul mektubu aldı. Fakat o dönemlerde savaş olduğu için Londra Üniversitesi'ne gidemedi. Onun yerine Hong Kong Üniversitesi'ne gitti. 1942 yılında Pasifik Savaşı'nın patlak vermesiyle beraber, Hong Kong'dan Şangay'a geri döndü ve profesyonel olarak yazmaya başladı. Başlıca eserleri; *Efsaneler* adındaki kısa hikâyeler derlemesi; *Ömrün Yarısı* ve *Birleşme* adındaki romanları; *Zhang Kan* adındaki düzyazı ve hikâyeler derlemesi ve *Dedikodular* adındaki düzyazılarıdır.

Çin'in kırsal yaşamını gözler önüne seren Shen Congwen'den farklı olarak Zhang Ailing eserlerinde baştan sona çağdaş kentsel uygarlıkları işlemektedir. Zhang Ailing'in yazdığı bütün hikâyeler; eskiden yeniye geçiş çağında yarı Çinli yarı Batılı bir yaşam süren milyonlarca kadının ve erkeğin yaşadığı Hong Kong'u ve Şangay'ı eleştirmektedir. Zhang Ailing'in eserlerinin ana teması, kasvetli bir yaşam süren şehir insanı ve çağdaş toplumda geleneksel ailelerden gelen kadınların ruh halidir. Zhang

Zhang Ailing

Efsaneler'in ilk baskısının ön kapağı (Şangay Dergisi baskısı, 1944)

Ailing'in en önemli eserlerinden biri olan *Altın Prangaların Hikâyesi* (1943 yılında yazılan *Efsaneler* adlı eserin içinde yer almaktadır) eski feodal bir aileden gelen, dul bir kadın olan Cao Qiqiao'nun hikâyesini anlatmaktadır. Bir susam yağı fabrikasının sahibinin kızı olan Cao Qiqiao, zengin Jiang ailesinin ikinci sıradaki oğluyla evlenir. Jiang ailesinin bu oğlu, Cao Qiqiao'yu bir erkek ve bir kız çocuğuna hamile bıraktıktan sonra, kemik ve reminden hayatını kaybeder. Doğumda düşük yapan Cao Qiqiao, Jiang ailesi tarafından dışlanır ve reddedilir. Aslına bakılırsa, bu ailenin ikinci sıradaki oğluyla yapmış olduğu

evlilik sözde bir evlilikti. İyice bunalıma giren Cao Qiqiao, Jiang ailesinin üçüncü sıradaki oğluyla belirsiz ve gizli bir ilişki geliştirir. Fakat Jiang ailesinin bu oğlu feodal etik kurallardan korktuğu için bu ilişkiyi yürütmez ve ondan kopar. Hüsrarla sonuçlanan bu ilişki, bu güçsüz kadını öfkeli bir canavara dönüştürür. Cao Qiqiao, gerek para konusunda, gerek çocukları konusunda hep bencilce davrandı ve kendini ön plana çıkarmak için her yolu denedi. Bu dönüşümü nihayetinde gelininin ölümüyle ve kızının yuvasının dağılmasıyla sonuçlandı. Çocuklarını giderek kısılcına alırken, çocukları madde bağımlısı oldu ve giderek işe yaramaz birer insana dönüştüler. Gerçek şu ki, Cao Qiqiao bir şeyleri ne kadar elde etmeye çalışsa o şeylerin hepsi elinden bir bir kayıp gitti. Tıpkı demir kafesteki bir hayvan gibi, kendisini sıkı sıkıya saran o zincirlerin içinde öfkesini kustu. "Ağır zincirler bazı insanları yarıya bölmüştür ve hâlâ hayatta olan insanlar hayatlarının yarısını zaten çoktan kaybetmişlerdir." Hayatın ne kadar anlamsız ve sevimsiz olduğu Cao Qiqiao'nun hikâyesinde tüm çıplaklığıyla gözler önüne serilmiştir.

Yeni Şiir Sanatı: Kendi Sesini Bulmak

Yeni Şiir Sanatı: Kendi Sesini Bulmak

Çağdaş Çin şiiri genel anlamda yeni şiir sanatı olarak bilinir. Yeni şiir sanatı, kurallara ve normlara tabi olan ve klasik Çin diliyle eserler veren "klasik şiir sanatı"na karşıdır. Çağdaş şiirde kullanılan dil, insanların günlük hayatta kullanmış oldukları konuşma dilidir. Bu sebeple, çağdaş şiir aynı zamanda "konuşma diliyle yazılan özgür dizeler" olarak da tabir edilir. Şubat 1917'de Hu Shi'nin "Günlük Dille Yazılmış Sekiz Özgür Dize" başlıklı yazısı *Yeni Gençlik* dergisinde yayımlandı ve böylelikle yeni şiir sanatının doğmuş oldu.

Çin'de yeni şiir sanatının doğumu Batı şiir sanatıyla yakından ilişkilendirilmiştir. Çin'de yeni şiir sanatı akımında eser veren şairlerin büyük çoğunluğu ya Avrupa ülkelerinde, Amerika'da, Japonya'da eğitim görmüş kişilerdi ya da benzer eğitimi almış aydınlardı. Şiir sanatının iki ya da üç bin yıl boyunca edebiyatın en eski biçimi olarak hüküm sürdüğü Çin'de yeni şiir sanatının ortaya çıkışı, geleneksel Çin şiir sanatının bitmesiyle ve yönünü Batı şiirine çevirmekle sonuçlandı. Yeni şiir sanatının o ilk başlardaki toyluğu, Yeni Kültür Hareketi'nin temsilcisi olan ve Kolombiya Üniversitesi'nde akademisyenlik yapan Hu Shi'nin ilk başlarda yazmış olduğu "Kelebekler" adlı şiirde görülebilir:

İki sarı kelebek uçar havaya yan yana./Ama biri bilinmez bir nedenden, uçar aniden aşağı,/Yukarıda kalmış olan, sefil, ümitsiz./Kimse uçmak istemez yukarı, orada yalnızlık diz boyu.

1917 Avrupa ve Amerikan şiirine şöyle hızlıca baktığımızda, bizde şu izlenimi ve algıyı yaratmaktadır. İrlandalı sembolist şair W. B. Yeats, 1917

"Ah kızıl mum! 'Biçtiklerini değil, ektiklerini sor.'" (Wen Yiduo'nun "Kızıl Mum"u) Kızıl Mum'a Kaside, Wen Lipeng, Wen Yiduo'nun oğlu

yılında evlenmiş ve Galway² şehrinde restore edilmiş bir kaleye taşınmıştır. Buraya taşındıktan sonra yazmış olduğu eserler metafizik bir hal almıştır. Fransız sembolist şair Valery yeniden şiir yazmaya başlamış ve *Genç Kader* adlı şiiri yayımlamıştır. Avusturyalı şair Rainer Maria Rilke Münih'te yaşamış ve *Duino Ağrıları*'nın ilk dört kıtasını tamamlamıştır. İngiliz şair T. S. Eliot, çağdaş şiiri başlatan *J. Alfred Prufrock'un Aşk Şarkısı* adlı şiirin de içinde bulunduğu ilk şiir derlemesini yayımlamıştır. Sembolizmden modernizme doğru gerçekleşen o çok önemli değişim ve dönüşüm, yavaş yavaş Batı şiirinin potasında erimeye başlamıştır.

Yeni şiir sanatının çağdaş Çin şairleri, eserlerini üç çeşit baskı altında yazmışlardır. Birincisi, bir referans çerçevesi ve değerlendirme ölçeği olarak Batı şiiri yeni şiir akımını etkisi altına almış ve aynı zamanda dünya şiirinin gelişim sürecinde bu akımı dört bir koldan sarıp sarmalamıştır. İkincisi, Çin şairleri her ne kadar klasik Çin şiirindeki geleneksel ve basmakalıp şeyleri terk etmiş olsalar da yanlış savmak ve edebiyata iliş-

2 İrlanda'nın Batı kıyısında bulunan, Connacht ilinde bir kent. (YN)

kin doğru yargılarını ortaya koymak adına daha fazla çaba harcamaları gerekiyordu. Ayrıca Çinli aydınların geçtiği yoldan geçmemek ve dünyaya ilişkin daha fazla sorumluluk yüklenmemek için eserlerinde kullandıkları malzeme seçimini, estetik eğilimi ve duygularını dışa vurma yöntemini daha çok göz önünde bulundurmaları gerekiyordu. Son olarak, yeni şiir sanatının ilk 30 yılında Çin'de çok şiddetli değişimler yaşandı. Kültürel reform, ulusal bağımsızlık ve sınıf çatışmaları gibi konular bu döneme damgasını vurmuş ve yeni dönem şairleri bu meselelere karşılık vermek durumunda hissetmişlerdir kendilerini. Son tahlilde, kendi sesini bulmak, büyük şairler yetiştirmek ve şaheser niteliğinde şiirler yazmak çağdaş Çin şiirinin olmazsa olmaz görevi haline gelmiştir.

En kayda değer şairler ve şiir okulları şu üç dönemde ortaya çıkmıştır: 1920'lerde, Guo Moruo'nun (1892-1978) önderliğindeki Romantizm Okulu, Xu Zhimo (1897-1931) ve Wen Yiduo (1899-1946) önderliğindeki Yeni Ay Okulu, Li Jinfa (1900-1976) ve Feng Zhi (1905-1993) önderliğindeki Sembolizm Okulu; 1930'larda, Dai Wangshu (1905-1950), Bian Zhilin (1910-2000), He Qifang (1912-1977) ve Ai Qing (1910-1996) önderliğindeki Modernizm Okulu, Lü Yuan (1922-2009) ve Niu Han (1923-) önderliğindeki Temmuz Okulu, Mu Dan (1918-1977) ile Zheng Min (1920-) önderliğindeki Dokuz Yaprak Okulu.

Guo Moruo: Yıkıcı ve Yaratıcı Şair

Guo Moruo'nun edebiyata yaptığı en büyük katkı 1921 yılında yayımladığı ve kendine ait şiirlerin derlemesinden oluşan *Tanrıçalar* isimli eseridir. Bu eser, ilk kez yeni şiir akımına gerçek anlamda bir modernlik katmıştır.

Guo Kaizhen olarak bilinen Guo Moruo, Siçuan eyaletinin Leshan şehrinde doğmuştur. 1914 yılında Japonya'ya gitti, 1923 yılında geri döndü ve kendini kültürel çalışmalara verdi. 1928 yılında Japonya'ya sürgüne gönderildi ve bunu kendisi istedi. 1937 yılında ailesini Japonya'da bırakarak, Japonya'ya karşı savaşmak için Çin'e geri döndü. Guo Moruo, şair, oyun yazarı, tarihçi, arkeolog ve hat ustasıydı aynı zamanda. Bunların haricinde, uzun zaman siyasette de aktif rol oynadı ve zengin bir yaşam sürdü. Aynı zamanda muhalif bir kişilikti.

18 Mart 1926'da "Yaratıcılar Kulübü"nün üyeleri Zhongshan Üniversitesi'ne eğitim vermek için gittiler. Soldan sağa: Wang Duqing, Guo Moruo, Yu Dafu ve Cheng Fangwu

Şairin büyük çoğunluğunu Japonya'dayken yazmış olduğu *Tanrıçalar* adlı eser 57 şiirden oluşmaktadır. O dönemlerde, "4 Mayıs Hareketi" daha yeni patlak vermişti. Evinden uzakta, Japonya'da yaşayan genç adam Guo Moruo, o savaş zamanlarının ruhunu yansıtmış ve o fırtınalı zamanlara ses vermek için şiiri bir araç olarak kullanmıştır. Guo Moruo, o toplumsal gerçekliğin cehaletine, buhran dolu hayata kendini kaptırmamış, bunun yerine hiddetli, övgü dolu ve kelimenin tam anlamıyla olağanüstü şiirler yazmış. Yazdığı eserlerde, batı romantizmi ile panteist düşüncenin ilkelerini kullanmış ve Alman şair Johann Wolfgang von Goethe'den etkilenmiştir. Bununla beraber, Amerikalı şair Walt Whitman'ın da etkisi altında kalmıştır. Kısacası, onun şiirlerini şiir yapan şey, tutku ve hayal gücü olmuştur.

Guo Moruo, her ne kadar Yu Dafu ve Cheng Fangwu ile birlikte "Yaratıcılar Kulübü"nü kurmuş olsa da gerçek şu ki, yazdığı şiirler yaratıcılık uğruna eskiyi tamamen yıkmaya odaklanmıştır. *Tanrıçalar* adlı eserinde yer alan "Kutsal Köpek" şiiri, çok eski bir hikâye olan "Güneşi Yiyen Kutsal Köpek"ten yola çıkılarak yazılmıştır. Fakat bu şiirde Guo Moruo, kutsal köpeği lirik bir kahraman olarak yeniden karşımıza çıkarmaktadır; "Ben" cesur, korkusuz ve isyankâr biriyim. Eski dünyanın tamamını yedim ve sonsuz bir enerjiye kavuştum. Bu sözler, şiddetli bir yıkım üzerinden kendini kurtarmayı ve özgürleşmeyi ifade etmektedir ve bu sözler aynı zamanda o dönemin ruhuyla da örtüşmektedir. Bir ulusun gücüne, enerjisine yeniden kavuşup yok olmaktan kurtulmasına gönderme yapılmaktadır.

Ben ilahi köpeğim!/Ayı yerim, güneşi yerim./Tüm gezegenleri yiyip, evreni de yerim./Şimdi neysem, böyle oldum!/.../Derimi soydum, etimi yedim, kanımı çiğnedim, kalbimi, karaciğerimi kemirdim./Sinirlerimle devam ettim, belkemiğimdiki iliği de yedim, beynimle bitirdim.

Tanrıçalar adlı eserinde yer alan bir diğer önemli şiiri ise, uzun bir şiir olan "Anka Kuşu"dur. Bu şiir Anka Kuşu'nun hikâyesinden yola çıkılarak yazılmıştır ve efsaneye göre bu kuş, kokulu dalları toplayıp kendine bir yuva yapar ve orada kendini yakar; kendini yaktıktan sonra küllelerinden yeniden doğar. Guo Moruo da, tıpkı "Anka Kuşu" şiirinde olduğu gibi, eski Mısır ve Çin efsanelerini toplayıp bunlardan yola çıkarak eski şeylerin yıkılmasını, eski benliğin yok edilmesini ve yeniden doğup yeni bir hayatın kucaklanmasını vurgulamaktadır. Zaten bu "Anka Kuşu" şiiri de Çin ulusunun yeniden doğuşunu sembolize etmektedir.

Guo Moruo'nun daha sonra verdiği eserler, *Tanrıçalar* adlı eseri kadar başarılı olamamıştır. Her ne kadar yüzeysel, abartılı ve lirik açıdan çok çiğ olsa da *Tanrıçalar*, hâlâ şiir sanatında çığır açan yeni şiir akımının tetikleyicisi olarak görülmektedir. Guo Moruo, Çin'de çağdaş şiirin en büyük öncülerinden biri olmuştur.

Ai Qing: Toprağın ve Güneşin Sesi

Asıl adı Jiang Haicheng olan Ai Qing'in yazmış olduğu "Bakıcım, Dayanhe" adlı şiirin 1933 yılında yayımlanmasıyla beraber, şairler çevresinde bir merak ve ilgi uyandı. Ai Qing bu şiiri hapisteyken yazmıştı. Hapse girmesinin sebebi ise, solcu olması ve siyasi faaliyetlerde bulunmasıydı. Dayanhe, Ai Qing henüz bir çocukken ona bakan, Ciciang şehrinin Jinhua kasabasından gelen köylü bir kadındı. Onun bir adı yoktu. "Kendisine köyünün adı verilmişti." Ai Qing'in ailesi onu beş yaşındayken, bakması için Dayanhe'ye vermişti ve Ai Qing, Dayanhe'nin sütoğlu olmuştu. Dayanhe'ye derin bir sevgi besleyen Ai Qing bu şiirinde, Dayanhe'nin sefalet içinde geçen hayatını, iyi kalpliliğini, sağlam duruşunu ve kendisinin ona olan sevgisini ve bağlılığını anlatır. Sade bir dille yazılmış olması, basit bir ölçüyle yazılmış olması ve derin duygular içermesi bu şiiri oldukça güzel ve farklı kılmaktadır. Bu şiirin birçok insanı derinden etkilemesinin sebebi de budur. Daha da önemlisi, Ai Qing edebiyat kariyerinin ilk yıllarında, şiddetini her an gösterebilecek

Ai Qing

olan dünyayla ve insanlarla çok yakın bir ilişki kurmuş ve bu da hem onu toplumun sesi kılmış hem de olgun bir yazar kıvamına getirmiştir.

Ai Qing'in şiirlerinde yoğun olarak görülen iki imgeden bir tanesi "topraktır". Şair, toprakla duygusal bir bağ kurmuş ve toprağa derin bir sevgi beslemiştir. Toprağa karşı olan bu bağlılığı ve

sevgisi elbette sembolik anlamlar da taşımaktadır. Örneğin, bunu "Bu Toprakları Seviyorum" adlı şiirinde rahatlıkla görebiliriz. Şiirin teması oldukça basittir, fakat Ai Qing'in bu şiir üzerinden duygularını ifade etme şekli oldukça etkileyicidir. Kasvetli bir ruh haline sahip olan şairin şiirlerinde büyük titizlikle seçmiş olduğu renkler ve imgeler şiiri berrak ve canlı kılmaktadır. Bu da Ai Qing'in şiirlerini üslup açısından farklı kılan bir unsurdur.

Kuş olsam/Anlatırdım kısık sesimle/Fırtınayla örselenen bu toprakları,/Acımızla kaynayan bu ırmağı/Esip duran bu öfkeli rüzgârları,/Koruları şefkatle gezen şafağı.../-O zaman ölürdüm işte/Ve toprakta çürüdü tüylerim bile.

Neden hep yaşlı bu gözler?/Bu toprağı öylesine çok sevdiğimden...

Ai Qing'in şiirlerinde yoğun olarak kullandığı bir diğer imge ise "güneş"tir. Ai Qing'e göre, "Şiir insan ırkının geleceğe gönderdiği mesajdır; şiir insan ırkına hayallerini gerçekleştirme cesareti verir." Ai Qing, hayatı boyunca parlak bir geleceğin, ideallerinin ve daha iyi bir hayatın peşinden koştu. Şiirlerinde kullanmış olduğu "güneş" imgesi daha sonra ilkbahara, günün ağarmasına, ateşe ya da hayata dönüşebilmektedir. Ai Qing, "Güneş" adlı şiirinde, insanoğlunun yarınının daha parlak olması için güneşe çok içten yakarmaktadır:

Ve sonra göğsüm/Parçalanıp açıldı ateşin elleriyle,/Göynük ruhum/Nehir eliyle atılmış bir kenara,/Ve bir kez daha yenileniyor inancım/İnsanlığın dirilişine.

Ai Qing'in edebiyat kariyeri uzun sürdü ve en iyi şiirlerini 1930'lu ve 1940'lı yıllarda, yani Çin'in Japonya'ya karşı savaştığı yıllarda yazdı. Kuzey, Güneşe Karşı, Açık Araziler, Meşale, Şafak Vakti Çağrısı vb. şiirlerinin içinde bulunduğu şiir derlemesi yayımlandı. Bazı siyasi sebeplerden dolayı yazmaya yirmi yıl kadar ara vermiş olsa da şaheser niteliğinde eserler yazmaya devam etmiştir. Son yıllarında yazmış olduğu "Aydınlığa Övgü" adlı şiiri buna örnektir.

Mu Dan: Zenginliğe karşı Zengin Cefa

Mu Dan, "Yola Koyulmak" adlı şiirinde, karmaşık bir ruh haliyle tanıya çeşitli sorular yöneltmekte ve çağdaş dünya insanının içinde olduğu durumu şu şekilde tasvir etmektedir: "... Biz dönüşüyoruz./Bize bir taraftan zenginliği verdin, bir taraftan da zenginliğin cefasını." Mu Dan, hayatı boyunca, hem normal hayatında hem de edebi hayatında bu ikilemlerle cebelleşti. Gözlem yeteneğindeki, gerçeklik arayışındaki, felsefi görüşlerindeki, dildeki yenilikçiliğindeki ve şiire dair keşiflerindeki derinliği, özgürlüğü ve enginliğiyle hem kendinden önceki şairleri hem de çağdaşlarını geride bırakmıştır.

Zha Liangzheng adıyla tanınan Mu Dan, Tianjin'de doğdu. Kendisi hem şairdi hem de çok yetenekli bir çevirmendi. 1935 yılında, Tsinghua Üniversitesi'nin Yabancı Diller Bölümü'ne kabul edildi. Japonya ile girilen savaşın patlak vermesiyle birlikte, Mu dan Pekin Üniversitesi, Tsinghua Üniversitesi ve Nankai Üniversitesi'nden oluşan Ulusal Güneybatı Birliği Üniversitesi ile birlikte Çin'in güneyine gitti. Ulusal Güneybatı Birliği Üniversitesi'nde okurken, çağdaş Batı şiirini detaylı bir şekilde öğrendi. İngiliz Profesör William Empson'ın verdiği "Çağdaş İngiliz Edebiyatı" dersiyle, T.S Eliot ile W.H. Auden'a olan hayranlığı daha da arttı. Mu Dan, 1942 yılında sivil kimliğini geride bırakıp Çin Seferi Kuvvetleri'ne katıldı ve Myanmar'da Japonya'ya karşı savaştı. 1948 yılında Amerika'ya okumaya gitti. 1952 yılında Çin'e döndükten sonra, Nankai Üniversitesi'nde öğretmenlik yapmaya başladı ve uzun bir süre yapılan haksızlıklardan dolayı büyük eziyet çekti. 56 yaşındayken hayatını kaybetti. Ölmeden önce yazdığı Kış adlı şiiri bütün dünyada şaheser niteliğinde bir şiir olarak bilinmektedir.

Mu Dan'ın şiirleri başından sonuna kadar farklı, etkileyici ve güçlüdür. Japonya'ya karşı girilen savaşın ilk yıllarında, Çin halkının sertliğini ve dayanıklılığını tasvir etmek için şu dizeleri yazmıştır: "Keskin gözlerinden alev gibi çıkan yıldızlar,/İntikam için fırlıyor dışarı." ("Canavar")

Hastalıktan muzdarip rezillik içinde yaşayan insanlar/Hepinizi teker teker kucaklamak istiyorum kana bulanmış ellerimle/Çünkü bir ulus ayaklarına mecburdur.

Bu "Övgü" adlı şiirinde de yine derin bir keder vardır. Mu Dan'ın "Sekiz Şiir"i tam anlamıyla, bir nevi Çin aşk şiirlerinin yeni bir türü olarak görülebilir. Bu şiirlerinde duygular çok fazla doğrudan dışa vurulmamıştır. Bununla birlikte satır aralarındaki sezgiler ve kurgular gerçekten şaşırtıcıdır:

Mu Dan

*Doğal dönüşüm içinde, geçici olan sana sevdalandım,
Küle dönüp, küllerimden tekrar doğmak için ağlamama rağmen
Kadınım, sen kendisiyle ilgili bir tanrıymışsın yalnızca.*

Mu Dan'ın şiirlerindeki lirik karakterler eşsizdir. Günümüz çağdaş insanının hayatının hayretler veren çatışma koşullarındaki "Ben" her zaman parçalara bölünmüş, liğme liğme bir haldedir. Beden ve ruh arasındaki çatışma sürekli devam etmektedir. Bu sebeple paradokslar onun şiirinde etraflı bir biçimde yer işgal eder.

*Bizler 20. yüzyılın karanlığı içindeki canlı mahlûklarız,
Makinelerimiz ve sistemlerimiz olsa da uygarlığımız yok,
Hiçbir yerde ifade edemediğimiz karmaşık duygularımız, hiçbiri gerçeği ifade etmeyen sözlerimiz var.*

Hepimiz gizlemiş olduğumuz tek bir inançtan geliyoruz.

(Görüntüler)

Mu Dan insanoğlunun doğasında var olan boşluk ve anlamsızlıkla yüz yüze geldiğinde cesaretini, tıpkı Lu Xun'un yaptığı gibi, korkusuzca savaşma tercihinden alır, fakat kullandığı silah hayatın kendisidir. Kullandığı lirik yöntem "soyuta yakın eğretilmeli lirizm" olarak özetlenebilir.

Mu Dan'ın şiirlerinde kimi zaman okurlar için bir meydan okuma göze çarpar. Ancak buradan, Mu Dan'ın şiirlerinin karanlık yolunda bir çıkarım yapamayız. Aksine şiirinin derinliği, okura ilettiği şeydedir. Bu konuda şu sözleri dikkat çekicidir: "Şiir sanatı, daha derin düşüncelere kıyasla kesin ifadelerle sahip olmalıdır." Şiirleri çok çeşitli içerikle yüklü olan Mu Dan'ın satırlarında etkileyici duygu ve kurguların dışında acımasız gerçekler de gözümüze çarpar:

Bir tabanca, bir mavzer, bir mikrofon

Veya bir revolverdir insan bedenine işleyen

Kabadayılar, dolandırıcılar, haydutlar hepimiz aynı grubuz

Karmakarışık caddeler boyunca yürüyen

Dili, hiçbir biçimde şiirsel olmayan, anlaşılır ve gündelik bir dil olduğu halde son derece esaslı ve karmaşık bir düşüncenin taşıyıcısıdır. "Bayrak" adlı şiirinde, Mu Dan'ın kendisini tasvir ettiğine dair bir genel kabul söz konusudur.

Herkesin kalbi olan sen, akıllısın

Sabah erkenden gelir gece acı çekersin,

Özgürlüğün keyfini sen anlatabilirsin

Mu Dan'ın şiirleri epik görünümlü ve güçlüdür. Satırlarında sadece zamanının acıları ve mücadeleleri yoktur aynı zamanda insanoğlunun yaygın koşuşturmaları ve şaşkınlıkları da şiirinin konusudur. Mu Dan, Çin ulusunun büyük bir şairi olmanın ötesinde Çin'in dünyaya yapmış olduğu katkının büyük ustasıdır da aynı zamanda.

Çağdaş Drama: Doğuşu ve Olgunlaşması

Avrupa kökenli olan dramanın yeni bir sanat biçimi olarak Çin'e girişi 20. yüzyılın başlarına rastlar. 1906 yılında Japonya'da eğitim almış bir grup genç tarafından kurulan Bahar Hallaçları Cemiyeti, Çin'in ilk drama grubu olarak kabul görür. Grubun kurucu üyeleri arasında, Li Shutong, Zeng Xiaogu, Lu Jingruo, Ouyang Yuqian'ı isimlerini sayabiliriz. Bir sonraki yıl Bahar Hallaçları Cemiyeti, *Camille* ve *Tom Amca'nın Kulübesi* adlı Batı piyeslerini Tokyo'da sahneleyerek büyük bir coşku yaratmış ve Batı piyeslerinin Çin'e açılması noktasında önemli bir dalga başlatmıştır. Hemen sonrasında Bahar Hallaçları Cemiyeti aynı piyesleri Çin'de de sahnelemiştir. Çin'de ardı ardına kurulan Bahar Hallaçları Cemiyeti ve Gelişim Grubu zamanla ilerici ve devrim fikirlerine sıcak bakan yeni piyesler sahneledi. Hong Shen'in (1864-1955) *Armut Satıcısı* ve Ouyang Yuqian'ın (1889-1962) *Devinim* adlı ve her ikisi 1911'de kaleme alınmış eserleri Çin yazarları tarafından erken dönemde yazılan ilk sahne oyunlarıydı. Bu yeni ve eşsiz sanat kalıbı hem toplumdaki gerçek hayata yakın olması hem de içerdiği siyasi ve ahlaki işlevler sebebiyle o dönem Çin'de "yeni tarz drama" şeklinde adlandırılmıştır. Yeni tarz drama Batı dramasının bazı fikirlerinden esinlenmiş ve şarkı, dans ve libretto yerine konuşma ve eylemi öncelikle ifade biçimleri olarak benimsemiştir. Bu anlamda geleneksel Çin operasına nispetle farklı bir sanat kalıbıydı. Ne var ki 1911 Devrimi'nin boşa çıkmasıyla beraber ilerici ve devrimciliği öne süren yeni tarz drama çeşitli kısıtlamalarla karşılaşmıştır. Hayatlarını kazanabilmek adına profesyonel drama toplulukları halkın kaba zevklerine hitap edebilmek için çoğunlukla aile oyunlarına ve feodal etik kurallarını pekiştiren tanrı-ruh merkezli oyunlara odaklandı. Sonuç olarak yeni tarz drama kademeli bir çöküş yaşadı. Her ne

kadar yeni tarz drama başlangıcından (1907) bitimine kadar (1918) yalnızca on sene kadar sürmüşse de, çağdaş Çin drama tarihinde önemli bir rol oynayarak "yeni bir sanat kalıbının başlatılması ve geleceğe yeni bir seyir izleme imkânı verilmesi" noktasında ciddi katkılar sunmuştur. Bu yönüyle yeni tarz drama genel Çin dramasının ilerleyip gelişebilmesi için de bir zemin oluşturmuştur.

"4 Mayıs" Hareketi esnasında yeni tarz drama esas alınarak çağdaş dramada yeni reformlar yapıldı. Bu reformlar arasında Batı dramasının temel alınması, insancıl zihniyetin ve gerçekçiliğin vurgulanması, eskimiş feodal ideolojik içeriğe muhalefet edilmesi ve yavanlaşmış kaba ifade şekillerine karşı gelinmesi vardır.

Batı'dan Çin'e pek çok drama kuramı, oyun yazarı ve oyun dâhil olmuştur. Örneğin Henrik İbsen'in Çin'in çağdaş draması ve oyun yazarları üzerinde büyük bir etkisi vardır. Dahası, William Shakespeare, Molière, Bernard Shaw, Oscar Wilde ve Anton Çehov gibi yazarların oyunları Çin tiyatrosuna önemli ölçüde nüfuz etmiştir. Batı draması, Çin'e sirayet edilişle birlikte Çin dramasının kavram, içerik, şekil ve gösteri kabiliyetleri anlamında yerleşmesine ufuk açıcı bir referans teşkil etmiştir.

Batı dramasının etkisi ve çağdaş drama kuramlarının da oturmasıyla Çin'de bir dizi drama cemiyeti ortaya çıkmış ve mükemmel oyunlar sahnelenmeye başlanmıştır. 1921 yılının Eylül ayında Wang Zhongxian, Chen Dabei, Shen Yanbing, Zheng Zhenduo ve diğerleri adı "Halkın Tiyatro Kulübü" olan ve Çin'in "4 Mayıs" Hareketi'nden bu yana kurulan ilk çağdaş drama kulübü olma vasfını taşıyan yeni bir oluşuma imza atılar. "Halkın Tiyatro Kulübü" esasen bir edebi kavram olan "hayat için" yolunu izledi. Bu kavram dramanın hayatın gerçeğini yansıtması gereğine inanır, yozlaşmış yeni tarz dramayı reddeder ve ticari kaygılar taşımayan "amatör tiyatro hareketini" savunur. Aynı yılda kurulan Şangay Oyun Yazarları Derneği de amatör tiyatro hareketinde önemli bir pay sahibidir. Şangay Oyun Yazarları Derneği ilk olarak Ying Yunwei, Gu Jianchen ve diğerleri tarafından kurulmuştur. Ouyang Yuqian ve Hong Shen'in derneğin üyeleri olmalarıyla Şangay Oyun Yazarları Derneği çok daha güçlendi ve toplum üzerindeki etkisini katlayarak pekiştirdi. Hem "Halkın Tiyatro Kulübü" hem de Şangay Oyun Yazarları Derneği "4 Mayıs" geleneğinin gururlu takipçileri olduğunu ilan etti. Her ikisi de dramanın görevinin içinde bulunulan dönemin sosyal meselelerini

yansıtmak, halkın günlük yaşayışını sahnelemek ve sosyal aydınlanmaya katkı sunmak olduğunu ifade eder. Bu arada Şangay Oyun Yazarları Derneği'nin pratik faaliyetleri çağdaş dramayı amatör bir uğraş olmaktan çıkararak profesyonelleştirmenin zeminini yaratmıştır. Atılan bu temeller Çin'de dramanın yaygınlaşmasına fırsat sunmuştur.

Çağdaş drama çevrelerindeki uygulamalar metin yazımı sürecini de tetiklemiştir. Bağımsız bir stil olarak drama metinleri sahneye bağlı olmaksızın kendini çağdaş edebiyatta konumlandırabilmiştir. Drama metinlerinin edebi yaratım sürecinde Hu Shi'nin

kaleme aldığı ve tek perdelik bir oyun olan *Hayatta Önemli Bir Olay* (1919) edebi dergilerde yer bulan ilk drama metni olarak tarihe geçmiştir. Her ne kadar oyundaki karakterler geneli itibarıyla zayıf ve solgun ve hikâyenin konusu basit olsa da kitlenin ilgisini çeken meselelerin anlatılma şekli sayesinde "4 Mayıs" Hareketi boyunca revaçta olan "sorun-merkezli oyunların" önünü açmıştır. Sorun-merkezli oyunların yanı sıra, Tian Han ve Guo Moruo'nun romantik oyunları ve Ding Xilin'in hicivli komedyları da 1920'lerdeki Çin dramasına zenginlik katmıştır.

1920'lerde çağdaş drama üzerinde farklı denemeler yapılmıştır. Her ne kadar bazı sonuçlar elde edilmişse de, çağdaş dramayı olgunlaştıran kişi Çin edebiyatının en büyük tiyatro yazarı Cao Yu olmuştur. Aslen Wan Jiabao olarak tanınan Cao Yu (1910-1996) Tianjin'de harap olmuş feodal bürokrasinin temsilcisi bir ailede dünyaya geldi. Cao Yu henüz çocuk yaşta annesini kaybetti ve üvey annesi tarafından büyütüldü. Üvey annesiyle sıklıkla opera binalarına gittiği için yerel operalara ve yeni tarz oyunlara genç yaşta aşina oldu. Nankai lisesine girdikten sonra 1925 yılında Nankai Yeni Tiyatrosu'na üye oldu ve buraya farklı oyun-

Cao Yu

Çağdaş bir drama olan Sağanak'ın bir tanıtım fotoğrafı

lar uyarlayarak önemli bir sahne deneyimi edindi. 1928 yılında Nankai Üniversitesi'ne kabul edildi. Sonraki yıl Tsinghua Üniversitesi'nin Batı Edebiyatı Bölümü'ne transfer edilerek Batı edebiyatı ve drama okudu. Üniversiteden mezun olduktan sonra Cao Yu *Sağanak* adlı ilk eserini yayınladı ve bir anda şöhrete kavuştu. Daha sonraları *Gündoğumu*, *Çöl ve Pekin Halkı* adlı eserlerini tamamladı. Bu eserler onu çağdaş Çin edebiyatı tarihinde "usta tiyatro yazarı" konumuna yükseltti.

Sağanak'ın doğuşuyla birlikte (1934) Cao Yu'nun 1930'lu yılların ortalarında verdiği diğer eserler sayesinde çağdaş Çin dramasının olgunlaşma evresine girmiştir. Oyunları yazarken Cao Yu genellikle Batı oyunlarında bulunan ifade tekniklerini kullanmış ve onları Çin'in özgün koşullarına uyarlamıştır. Böylelikle hem Batı'dan aldığı ilhamla sahne oyununun sanatsal değerini sağlıyor hem de sıradan Çin insanının hayatını ve ahlaki yapısını son derece derinlikli ve incelikli bir biçimde ifade ediyordu. Her şeyin ötesinde Cao Yu klasik Batı dramasına ait olan "trajik kader" kavramını başarıyla kullanırken, içinde bulunduğu ortamın özelliklerini asla unutmadı. Tam aksine Cao Yu "trajik kader" unsuruyla sosyal tragedyayı kusursuz bir şekilde harmanlamıştır. Bu

inisiyatif ne sosyal gerçekliğe yapılan vurgu sebebiyle sığ kalmış ne de kadere nispetle geliştirilen aşırı bir hassasiyet sebebiyle müphem bir düşünceler silsilesi doğurmuştur.

Dört perdelik bir oyun olan *Sağanak* Cao Yu'nun ilk ve onu ünlendiren eseridir. Eser üst-orta sınıf bir ailede gerçekleşen bir ensest vaka-sının tetiklediği bir dizi tragedyayı konu alır. Zhou ailesinin reisi olan Zhou Puyuan gençliğinde ailesinin hizmetçisi olan Shiping'e âşıktır ve ondan iki tane çocuğu olur. Aile baskısı ve feodal ahlak geleneği sebebiyle Shiping'i terk eder ve daha yüksek sosyoekonomik konuma sahip olan Fanyi'yle evlenir. Zhou'ların Büyük Hanımı Zhou Puyuan ve Shiping'in büyük oğulları Zhou Ping'i ailede tuttu ve fakat Shiping'i ve küçük oğlunu aile çevresinden attı. Çaresizlik içindeki Shiping kucağındaki küçük oğluyla beraber bir nehirde boğulmaktan başka bir çıkış yolu göremiyordu. Neyse ki Shiping ve çocuk ölmediler. Hayatını sürdürebilmek adına Shiping Lu Gui'yle evlendi ve Lu Sifeng adında bir kız çocuğu doğurdu. Shiping küçük oğlunun adını Lu Dahai olarak değiştirdi. Yaklaşık on yıl sonra, bir dizi karmaşık nedenden ötürü, Lu Gui Zhou'ların bekçisi, Lu Sifeng ise Zhou'ların hizmetçisi oldu. Zhou Puyuan uzun yıllar boyunca Shiping'in ve küçük oğlunun boğulduklarına inanmış ve pişmanlık hissetmişti. Diğer yandan Zhou Puyuan ve Fanyi birbirlerine karşı son derece soğuk davranıyorlardı. Fanyi çoğunlukla Zhou Puyuan tarafından ev hapsine mahkûm ediliyordu. Böyle bir durumda Fanyi ve Zhou Ping birbirlerine âşık oldular ve bir ilişkiye başladılar. Ne var ki Zhou Ping bencil ve korkak karakteri ve ensest ilişkiye girmekten dolayı duyduğu suçluluk duygusu nedeniyle Fanyi'yi terk etti ve Lu Sifeng'e vurularak onunla da bir ilişki yaşadı. Zhou Ping'i kendisini Zhou ailesine bağlayan yegâne hayat kurtarıcı halat olarak gören Fanyi gitmesine razı olmadı. Gökgürültülü bir sağanağın yaklaştığı kasvetli bir akşamüstünde Shiping Zhou'ların ikametgâhına gelerek Sifeng'i aradı fakat tesadüfen Zhou Puyuan'la karşılaştı. Shiping'in hâlâ hayatta olduğunu gören Zhou Puyuan şaşırmış görünmüyordu. Aksine Shiping'in eski defterleri karıştırmak isteyebileceğini veya kendisini sömürmeye geldiğini düşündü. Aynı zamanda Zhou'lar için çalışan bir madenci olan Lu Dahai da devam eden madenci grevi hakkında konuşmak üzere Zhou'ların malikânesine gelmişti. İki taraf sözlü bir münakaşaya girişti. Akşam olduğunda Zhou Ping Sifeng'i görmek için odasının pencerelerine tırmandı. Zhou Ping'i takip eden Fanyi pencereleri süngülemişti. Shiping ve Lu Dahai Sifeng'in odasında Zhou Ping'e

yüklendiler ve Ping utanç içinde oradan uzaklaştı. Geceleyin Shiping ve Lu Dahai Zhou'ların malikânesine geldiler ve Sifeng ile Zhou Ping arasındaki ilişkiyi öğrendiler. Aynı anda Fanyi ve oğlu Zhou Chong sahneye dâhil oldular ve kaçmaya hazırlanan Zhou Ping ile Sifeng'i suçüstü yakaladılar. Haberi duyar duymaz Zhou Puyuyan da geldi. Shiping'i görünce Zhou Puyuyan onun buraya bilerek geldiğini ve bunu da Zhou Ping'e öz annesi olduğunu söylemek için yaptığını düşündü. Zhou Puyuyan Zhou Ping'e Shiping'in önünde dizlerinin üstüne çökmesini zira onun kendisinin öz annesi olduğunu söyledi. Bu esnada karakterlerin kimlikleri ve birbirleriyle sürdürdükleri karmaşık ilişkiler ağı ifşa olmuş, böylelikle dramatik zirveye ulaşılmıştı. Sifeng korkunç bir utançla evden kaçtı ve bahçede tutulduğu elektrik bir şok sonucunda öldü. Zhou Chong, Sifeng'i kurtarmak isterken aynı şekilde can verdi. Zhou Ping kendini vurdu, Shiping ve Fanyi delirdiler. Böylece Zhou Puyuyan'ı pişmanlık içinde bir yalnızlığa mahkûm ettiler. *Sağanak* hem bir aile ve sosyal tragedya hem de kader üzerine bir tragedyadır. Bu geniş ailede bazıları ölerек, bazıları da delirerek yaşlı bir adamı acı dolu anılar ve pişmanlıklarla yalnız bırakmışlardır. Ne var ki sonunda hayatta kalan ve en çok acı duyan kişi, yaşanan tüm trajedileri üreten kişidir. Zhou Puyuyan feodal fikirleri baskın tipik bir kapitalisttir. Gençliğinde feodal ahlaka boyun eğmiş ve Shiping'i oğluyla beraber sokağa atmış, böylelikle onları açıkça bir çıkmaza sokmuştur. Zhou Puyuyan'ın ailedeki despotik diktatörlüğü Fanyi'nin ruhsal endişelerinin gerçek kaynağıdır. Özgürlük için mücadele eden ve mevcut durumundan kurtulmak isteyen Fanyi Zhou Puyuyan'ın oğlu Zhou Ping'i her koşulda kendine yakınlaştırmayı denemektedir. Zhou Puyuyan'ın işçiler üzerinde uyguladığı vahşi sömürü ve türlü hilelerle bozguna uğrattığı işçi grevi nedeniyle öz oğlu Lu Dahai onun yeminli düşmanı olmuştur. Ne var ki diğer her şeyden önemli olarak, oyun insanların kader karşısında uğradıkları şaşkınlık ve kafa karışıklığını çok canlı bir şekilde ortaya koymaktadır. Masum Li Sifeng ve Zhou Chong'un gayrı-tabii ölümleri kaderin acımasızlığını ve vahşetini de tüm çıplaklığıyla ifade etmektedir.

Şayet Cao Yu'nun *Sağanak*'ın çağdaş drama için bir olgunlaşma işaretiyse o halde Lao She'nin Çay Salonu (1957) adlı eseri de çağdaş dramının görkemine tanıklık etmektedir. Çay Salonu aynı zamanda dünya çapında bir Çin oyunu olup, "Doğu Dramasının Mucizesi" şeklinde tanımlanmaktadır.

Çağdaş drama Çay Salonu'ndan bir tanıtım karesi

Yutai Çay Salonu'nu giriş noktası belirleyen ve üç sembolik devri fona yerleştiren Çay Salonu Lao She tarafından yazılan üç perdelik bir oyundur. Çay Salonu Çin toplumunun son 500 yılda yaşadığı değişim süreçlerini son derece çarpıcı bir biçimde anlatmaktadır. Çin'de çay salonları her çeşit insanın uğrak yerleridir. Çay salonları genellikle küçük bir topluluk olarak kabul edilir. Toplumsal hayatın tüm şubelerini kavrayan bu özel ortamda çeşitli karakterler ve bu karakterlerin farklı kaderleri vardır. Hepsi içinde bulunulan dönemlerde cereyan eden tarihsel değişimleri yansıtır ve yankılandırır. Birinci perde "Wuxu Reformu" (1898-aynı zamanda "Yüz Günlük Reform" olarak da bilinir) başarısızlığı uğradıktan sonra halkın çektiği zorlukları aktarıyor. İkinci perde "1911 Devrimi" bozgununun akabinde Kuzey Derebeyleri dönemindeki absürt karakterli toplumu ele alıyor. Nihayet üçüncü perde Japon saldırısını püskürten Çin halkının direnişi sonrasında Kuomintang iktidarının yarattığı kaotik koşulları işliyor. Ne var ki reform, devrim ve dahi savaşta elde edilen galibiyet halkın acılarına merhem olamıyor ve toplumu içinde bulunduğu karanlıktan kurtaramıyor. Reform, devrim ve savaş bittikten sonra karanlık ve keşmekeş yeniden saha kazanıyor. Oyundaki karakterler ya

Pekin Halk Sanatı Tiyatrosu Çin'e özgü ulusal özelliklerle bezeli çağdaş tiyatro sanatını yaratmıştır

ahlaki açıdan yozlaşıyorlar ya da daha büyük zorlukların pençesine düşüyorlar. Örneğin fizyonomi pratisyeni Demir Ağızlı Tang'in oğlu olan Demir Ağızlı Küçük Tang batıl inanışları olan gizli bir cemiyet bünyesinde "İlahi Öğretmen Tang" oluyor. Bir kabadayı olan Song Enzi'nin oğlu Küçük Song Enzi Kuomintang için çalışan bir özel ajana dönüşüyor. Bir kadın tüccarı olan Kabarcık Suratlı Liu'nun oğlu Kabarcık Suratlı Küçük Liu fahişe sahibi oluyor. Wang Lifa, her ne kadar çay salonunu bin bir güçlüğü göğüs gererek işletmeye devam etmeye çalışsa da, sonunca bir duvarın üstüne çıkıyor ve intihar ediyor. "Ulus sanayiyle kurtarmak" fikrine sınımsız bağlı bir milli kapitalist olan Qin Zhongyi iflas ediyor. Esasen bayrakçı olan ve kendi ayakları üzerinde durmaya gayret eden Dördüncü Yaşlı Chang de inişler çıkışlar yaşıyor. Ne var ki toplumun karanlığı bir gün çökecektir. Oyun üç lanetli devrin tamamıyla gömülmesi adına Wang Lifa, Qin Zhongyi ve Dördüncü Yaşlı Chang'in etrafına "Hayalet Para"³ saçmasıyla sona eriyor.

3 "Hayalet Para" (İngilizce, "Ghost Paper" veya "Joss Paper") Çin'de ibadet için yakılmak üzere üretilen altın-gümüş kaplamalı kâğıda verilen addır. YN

Yeni Dönemde Edebiyat: Düşünceler, Kök Arayışları ve Keşifler

Tarihsel Yaraların Anıları

"Kültür Devrimi"nin sona ermesiyle birlikte çağdaş edebiyat yepyeni bir tarihsel sürece girdi. Bütün ulususun verdiği "kaostan düzen çıkarma" mücadelesi ve düşünce özgürlüğüne dair hareketler çağdaş edebiyata yeni gelişim fırsatları sunmuştur. Sanat ve edebiyat dünyasında "sesi boğulmuş on binlerce at" ve "tüm çiçekler ölüyor" bölümü artık sonsuza dek kapanmış ve "yüz çiçek açsın ve yüz düşünce birbiriyle yarışsın" temel anlayışı edebi yazımın kılavuzu olarak yeniden tesis edilmişti. Önemli sayıda sanat ve edebiyat işçisi tekrar yazı ve yorum özgürlüklerine kavuşarak çalışmalarına yeniden ivme kazandırdı. Dolayısıyla yeni devirdeki edebi bağlam da kökten değişti ve edebi üretim yeniden canlanarak çabucak yeşerdi. Çağdaş Çin edebiyatı, 10 yıl süren bir kâbusun ardından tekrar olağan seyrine dönmüş oldu.

"Kültür Devrimi"nin sonundan 1980'li yılların başlarına kadar "Kültür Devrimi" üzerine yapılan eleştiriler ve ifade edilen düşünceler edebi yaratım sürecinin ana temaları oldu. Dolayısıyla entelektüellerin maruz kaldıkları zulüm ve eğitilmiş gençliğin çürütülmesi meseleleriyle ilgili yazılar bir anda yağmur gibi yağmaya başladı. Yazarların çoğunun "Kültür Devrimi"ni yaşamış olmaları nedeniyle, anlattıkları hikâyeler aslında onlarda açılan tarihsel yaraların anılarının genel bir muhasebesiydi. Liu Xinwu'nun *Bir Sınıftan Sorumlu Öğretmen* (1977) adlı kısa hikâyesi ve Lu Xinhua'nun *Yara İzi* adlı hikâyesi "Kültür Devrimi"nin açtığı tarihsel yaralardan doğan anıların başlangıcı addedilir. Liu Xinqu'nun *Bir Sınıftan Sorumlu Öğretmen* adlı eseri iki ortaokul öğrencisini konu

alıyordu: "İyi öğrenci" olan Xie Huimin ve "genç haydut" olan Song Baoqi. Her ikisi de "dörtlü çete" tarafından öylesine yanlış yönlendirilmişti ki, zihinleri tamamıyla karmakarışık. Bu hikâyeyi anlatarak Liu Xinwu "Kültür Devrimi"nin sıradan insanlar üzerinde, özellikle de gençlerde yarattığı travmalara değiniyordu. Keza Lu Xinhua'nın *Yara İzi* adlı eserinde bir anne ve bir kızın duygusal dünyasını tasvir ederek "Kültür Devrimi"ni eleştiriyor ve "devrimi" anne-kızın çöküşüne ve ayrılıklarına giden yolun tek sorumlusu olarak görüyor. Sonuç itibarıyla kitabın adı olan "Yara İzi" zamanla bu tip romanların türü haline geldi. Yara İzi Edebiyatı "Kültür Devrimi"ni sorgulayan ve eleştiren akımın ilk dalgası oldu. Bu dalgadan sonra İçgözlem Edebiyatı akımı gelişti. Her ne kadar Yara İzi Edebiyatı İçgözlem Edebiyatı'nın kaynağı olsa da, aslında ikincisi birincisini derinleştirmiştir. Yara İzi Edebiyatı'nın "Kültür Devrimi"nin neden olduğu felaketler üzerine verdiği eleştirileri temel alan İçgözlem Edebiyatı, bu bakışı daha da ileri taşıyarak 1950'li yılların ortalarına değin uzanmış ve o dönemden itibaren beliren ultra "solcu" düşüncenin derinlikli bir eleştirisini ortaya koymuştur. Söz konusu sü-

Wang Meng

reç edebi metinlerde daha akılcı ve fakat bir o kadar da trajik bir akım meydana getirmiştir. Dönemin metinleri arasında yer alan Gao Xiaosheng'in *Li Dashun Bir Ev İnşa Etti* (1979) adlı eser İçgözlem Edebiyatı'nın referans çalışmalarından birisidir. Romanda sıradan bir köylü olan Li Dashun üç odalı bir ev inşa etmeye karar verir ancak hayalini ancak 30 yıl sonra gerçekleştirir. Li Dashun'un acıklı deneyimini aktarırken roman 1949'dan o güne geçen 30 yılın tecrübe ve dersleri üzerine ciddi bir muhasebe yapar. Eser ayrıca sol-sapmacı hataların derin köklerini de bu vesileyle tartışmaktadır.

Tarihsel yaraların anıları üzerine yazan iki grup çağdaş yazar vardı. Birinci grup 1950'lerde saldırılara maruz kalan ve/veya eziyetler çeken yazarlardı. Bunların arasında Wang Meng, Zhang Xianliang ve Gao Xiaosheng'i sayılabilir. Bu yazarlar "4 Mayıs" edebiyatından besleniyor ve Batı kültüründen etkileniyorlardı. Aynı zamanda sol kanat edebi bir anlayış olan "edebiyatın siyasete hizmet etme gerekliliği" noktasında da mutabıklardı. Pek tabii olarak 20 yıldan fazla bir zaman sonra kendi yaşadıklarını bir yazı materyali olarak kullanmayı seçtiler ve uzun yıllar sonra ellerine yeniden kalem aldılar.

Wang Meng'in "Kültür Devrimi" üzerine yazdığı eserler arasında *En Kıymetli, Kuzen, Bolşevik Selamı, Kelebek, Rengârenk Renk, Baharın Sesi, Denizin Rüyası* ve *Kavuşmanın Zorluğu* sayılabilir. Bu çalışmalar Yara İzi Edebiyatı'nın duygusal ve kederli üslubundan uzaklaştı ve daha ziyade insan doğasına odaklanmayı tercih etti. Söz konusu çalışmaların ana teması gençken devrim fikrinin cazibesine kapılan entelektüellerin kendilerini adadıkları ideal toplumla aralarında gelişen karmaşık ilişkiyi esas almaktadır. *Bolşevik Selamı* eseri örnek alınabilir. Hikâyenin kahramanı olan Zhong Yicheng neredeyse henüz çocuk yaşta devrimci olur ve delikanlılığını komünizmin inşasına adar. Ne var ki bu ideal toplum, Zhong Yicheng'e yeterince güven aşılammıştır; delikanlıdan adeta ızdırap fıskırmaktadır. Sonuç itibarıyla Zhong Yicheng tam bir şaşkınlık ve tereddüt haline teslim olmuştur.

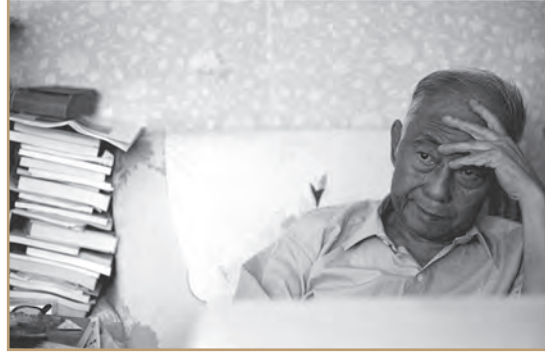
Zhang Xianliang'ın 20 yıllık tarihsel yaraların yarattığı anılarla ilgili çalışmaları genellikle kişisel tecrübelerini yansıtıyor ve dolayısıyla da otobiyografik özellikler içeriyordu. Bu çalışmalar *Deri ve Ruh, Mimoza, Erkeğin Yarısı Kadındır* ve diğerlerini kapsamaktaydı. Zhang Xianliang 1950'lerde sağcı olarak damgalanmış ve Kuzeybatı Çin'de bulunan bir çalışma kampına gönderilmişti. Çalışmalarındaki pek çok kahramanda umutsuzluğa terk edilmiş veya kamplara yollanmış entelektüellerin yansımalarına rastlamak mümkündür. Zhang Xianliang'ın kahramanları sürekli olarak yemek, seks ve manevi ihtiyaçlarla kavruluyorlardı. Zorluklardan geçen kahramanlar nihayet aradıkları gücü alt tabaka işçilerde, özellikle de iyi kalpli ve becerikli kadınlarda buluyorlardı. Kahramanlar bu süreç boyunca acılarından kurtuluyor ve ruhi açıdan yükseleşiyorlardı. Zhang Xianliang'ın romanları yaptığı felsefi keşifler sayesinde insan ruhu ve hayatı üzerine derin akılcı özellikler taşırdı.

İçgözlem Edebiyatı'nın başyapıtı olarak kabul edilen *Li Dashun Bir Ev İnşa Etti* adlı eserinin dışında Gao Xiaosheng aynı zamanda "Chen Huansheng roman dizisi"ni de yaratmıştır. Bu roman dizisinde *Bacalı Evin Sahibi*, *Chen Huansheng'in Şehirdeki Maceraları*, *Chen Huansheng İş Değiştiriyor* ve *Chen Huansheng'in Yurtdışı Maceraları* gibi eserler de yer alıyor. Tüm bu romanlar 1949 yılından sonra köylülerin hayatında yaşanan dönüşümleri gerçekçi bir tarzda tasvir ediyor. Söz konusu tasvir ultra "solculuk" akımından çıkarılan dersler ve edinilen tecrübelerin ışığında köylülerin yaşadıkları acıklı kaderin köklü siyasi, ekonomik ve tarihsel nedenlerini de irdelemektedir. Romanlar aynı zamanda köylülerin açılım ve reform dönemlerinden sonra karakter ve zihin yapılarının nasıl değiştiğini son derece canlı bir biçimde anlatmaktadır.

Tarihsel yaraların anılarını mürekkebe döken diğer çağdaş yazar grubu "Kültür Devrimi" döneminde yaşamak ve çalışmak için kırsal kesime giden eğitilmiş gençlikten oluşuyordu. "Kültür Devrimi" sonrasında eline yeniden kalem alan yazarlar gibi bu yazar grubu da çalışmalarına birtakım otobiyografik öğeler serpiştirdiler. Ne var ki iki grup arasındaki bağlam ve statü farklılıkları nedeniyle her grubun kendine has yazı eğilimleri vardı. 1950'lerde zulüm gören yazarlar yeniden edebi dünyaya girdiler ve kültürel elit konumuna geldiler. Oysa eğitilmiş gençlik şehirlerden tarlalara giderek, okullarda eğitim görmeleri gerekirken "ıslah" olmayı/edilmeyi kabul ettiler. Bu gençlik "Kültür Devrimi" sonrasında şehirlere döndü fakat yepyeni sorunlar ve keşmekeşlerle karşılaştı. Sonuç olarak edebiyat sahnesine dönüş yapan yazarlar yaşanan tarihsel olayları daha ziyade kişilerin kaderi bağlamında incelerken, eğitilmiş gençlik kaybolan gençlik ve yitirilen hayallerin peşinden koşmayı öncelikli bir görev sayıyordu. Bu romanlarda genellikle "Kültür Devrimi" esnasında yaşadıkları şanssızlıkların muhasebesi yapılıyor ve şehirlere dönüşün getirdiği kafa karışıklığı değerlendiriliyordu. Bu nedenlerden ötürü söz konusu roman türü çoğunlukla "Eğitilmiş Gençlik Edebiyatı" şeklinde tarif edilir. "Eğitilmiş Gençlik Edebiyatı" daha sonraları iki farklı kategoriye bölünmüştür: Birincisi "Kırsala Alçalma Hareketi"ni eleştirirken, o dönemdeki hayatın anlamsızlığı üzerinde durur. İkincisiyse sıklıkla kırsal hayatı anımsar ve o hayattaki değerli öğeleri almaya çalışmaktadır. Bu kategorideki romanlar ya fedakârlığın getirdiği heyecan ve samimiyeti övmekte ya da kırsal hayatın getirdiği yaratıcılığı ve insanıcılığı kullanmaktadır.

Kök Arayışı ve Kırsal Edebiyat

Kök Arayışı Edebiyatı 1980'lerde edebiyat dünyasının ana akımı haline geldi. Han Shaogong'un "Edebiyatın Kökleri" (1985) başlıklı denemesi yayımlandığı tarihte büyük beğeni toplamıştı. Bu durum geniş ölçekli bir "edebiyatta kök arayışı hareketi" başlatmış oldu. Hareketin amacı

Wang Zengqi

Çin ulusunun imajını yeniden şekillendirmek ve geleneksel Çin kültürünün yeniden tesis edilmesinin ihtimalini aramaktı. Romanlarda özel kültürel-tarihsel alanlar, ulusların orijinal hayat tarzları veya geleneksel değerler ana temayı oluşturuyordu. Jia Pingwa'nın Shaanxi Ovası kültürünü yansıtan "Shang Zhou" adlı roman dizisi ve Li Hangyu'nun Wu-Yue kültürüyle ilgili olan "Gechuanjiang" roman dizisi kök arayışı hareketinin mükemmel roman örnekleriydi.

Gerçekte Kök Arayışı Edebiyatı 1980'lerin başında yazılan romanlara değin uzanır. Wang Zengqi, Deng Youmei ve Wu Ruozeng'in *Budist Kabul Töreni*, *Na Wu* ve *Jadeite Sigara Tutacağı* romanlar o döneme aittir. Wang Zengqi'nin 1980 yılında yayımlanan *Budist Kabul Töreni* adlı eseri içerdiği yeni yazı tarzı nedeniyle edebiyat dünyasında yankı bulmuştu. Roman genel olarak Biqi Budist Mabedi'nde yaşayan ve küçük bir keşiş olan genç Minghai'nin deneyimlerini aktarıyor. Keza roman Minghai'nin birlikte kaldığı bakire Yingzi için beslediği incelikle aşkın tasviriyle birlikte keşişlerin dünyevi hayatlarında söyledikleri şarkılar ve yaptıkları evlilikler de anlatılıyordu. Mabette keşişler için düzenlenen emirler çok ciddiye alınmıyordu zira orada bir keşiş olmak yalnızca diğerleri gibi bir kariyer olarak telakki ediliyordu. Dolayısıyla oradaki keşişler tıpkı diğer siviller gibi dünyevi bir hayat sürüyorlar ve domuz vurabiliyor, et yiyebiliyor, kâğıt veya Çin dominosu oynayabiliyorlardı. Bu roman söz konusu bölgenin yerel koşul ve âdetlerinin şiirsel bir portresini çizmekte ve bu sayede halkın hayalleriyle insanlığını ortaya koymaktadır. Bu

yazı tarzı o dönemde eşsizdi ve sonraki yıllarda pek çok yazara ilham kaynağı oldu.

Ulusumuzun geleneksel kültürü söz konusu olduğundan, Han Shaogong Wang Zengqi ve diğerlerine nispetle farklı bir estetik ölçü benimsedi. Han Shaogong'un çalışmaları çoğunlukla ulusal kültürün gelişiminin önündeki engellerin kaynaklarını tespit etmeye yönelik eleştirel düşüncelerden oluşuyordu. Amaç bu düşüncelerle ulusal bir ruhun yeniden yerleşmesini sağlamaktı. Han Shaogong'un *Bababa* adlı romanındaki Jitou Bariyeri ulusal kültürümüzün iç güçsüzlüğünü benliğinde cisimleştiren bir semboldü. Jitou Bariyeri sapa ve dağlık bir alanda konumlanıyordu ve bu nedenle de çevreleyip tecrit ettiği doğal ortam batıl inanışlar, cehalet ve vahşet için son derece doğurgandı. Doğal ortamın kültürel örneklerle birleştirilmesi kısır bir döngüye yol açmış ve Jitou Bariyeri'ndeki şartların kadim zamanlardan bu yana durağanlaşmasına neden olmuştur. Han Shaogong Jitou Bariyeri'ndeki cehaleti ve vahşeti kurtuluşa ermek maksadıyla çeşitli mübalağalar ve saptırmalarla büyümüştür. Roman yalnızca bu nedenden dolayı Kök Arayışı Edebiyatı'nın önemli bir çalışması haline gelmiştir.

Nasıl ki Han Shaogong'un *Bababa*'sı kültürel gelişimin önüne set çeken kökleşmiş sorunları kadim ulusal kültürün derinliklerinde aramaya adanmışsa, Zhnag Chengzhi'nin *Kuzey Nehirleri* adlı eseri de bireylerin kadim ulusal kültürün izlerini takip ettikleri manevi bir keşif sürecini anlatmaktadır. Romanda tarif edilen nehirler –ki bunların arasında Sarı Nehir, Yongding Nehri, Huangshui Negri, Heilongjiang Nehri ve Eerqi-sihe Nehri vardır– en sonunda tek bir nehirde bütünleşiyor. Söz konusu bütünleşme aslında ulusal kültürle ulusal ruhu simgeliyor. Nehir taşkın bir biçimde aktıkça bireylerin idealleriyle gençlikleri yeniden tüm anlamlarına kavuştu. Bireyin kaderiyle Çin ulusunun kaderinin birleştirilmesi meselesi Zhang Chengzhi'nin romanlarının ana temasıydı. Şaşaalı bir idealizm ve romantizmle harmanlanan şiirsel duygunun yumuşak akışı Zhang Chengzhi'nin kaleminin gücünün temel sütunlarını teşkil etmektedir.

"Kök Arayışı Edebiyatı" kapsamındaki bütün romanlar arasında Jia Pingwa ve Mo Yan'ın romanları en değerli olanlardır. Jia Pingwa'nın "Shang Zhou" adlı roman dizisi 1983 yılından beri "Kök Arayışı Edebiyatı" akımının en büyük başarısıdır. "Shang Zhou" dizisininide Jia Pingwa

kendi memleketine (Danfeng Kasabası, Shang Zhou, Shaanxi Eyaleti) odaklanmıştır. Yerel halkın hayatındaki değişimleri resmeden Jia Pingwa yerli geleneksel değerlerin zamanın ruhuyla nasıl çeliştiğini ve bu çelişkiler karşısında halkın nasıl tepki verdiğini anlatmaktadır.

Jia Pingwa'nın yazıları köylülerin dramatik değişimler karşısında yaşadıkları kafa karışıklığına yoğunlaşırken, Mo Yan'ın *Kızıl Süpürge* dizisi hayali bir kırsal dünya üzerinden yürümüştür. Bu dizilerde Mo Yan "Gaomi Kuzeydoğu Bucağı" diye bir dünya yaratmış ve orada geçen hikâyeleri anlatmıştır. *Kızıl Süpürge* romanı (1986) "Benim Büyükbabam"la ilgilidir; "Benim Büyükbabam"ın anti-Japon hikâyesiyle "Benim Babaannem"le yaşadığı aşk hikâyesini ele almaktadır. Roman köylülerin kültürel zihniyetinin orijinal halini hayali bir dünyada tüm gerçekliğiyle ortaya koymaktadır. Köylüler birbiriyle çatışan pek çok niteliklere sahiptir; "en güzel ve en çirkin, en ruhi ve en dünyevi, en kutsal ve en dinsiz, en cesur ve en adi, en çok içen ve en romantik" gibi nitelikler romanlarda hem yabaniliği hem de canlılığı öne sürmektedir. Japonya'ya karşı verilen savaşta bu yabanilik ve canlılık yüceltilerek ulusal ruhun direncini pekiştirmiştir.

Öncü Romanlar

Edebiyatın sosyal ve siyasi meselelerden kopmasıyla birlikte roman yazımı deneysel bir tarzda "ne yazmalı" noktasından "nasıl yazmalı" noktasına doğru evirildi. Hikâye odaklı bu deneysel yazı tarzı Öncü romanların temel özelliği olmuştur. Söz konusu akımın gözde yazarları arasında Ma Yuan, Yu Hua, Su Tong, Ge Fei, Sun Ganlu ve diğerleri vardı.

1984 yılında yayımlanan *Lhasa Nehri'nin Tanrıçası* hikâye tarzının önemini vurgulayan ilk romandır. Sonrasında *Gandise'in Cazibesi* ve *İmalat* gibi Tibet'te geçen bir dizi hikâyenin tamamı Öncü romanların görünür özelliklerini taşımıştır. Ma Yuan'ın hikâye tarzıyla ilgili geliştirdiği deneysellik 1980'lerin ortasında yazım ve anlatımda bir devrimi tetikledi. Hikâyelerin içeriğine ve anlamına çok büyük bir önem atfetmeksizin Ma Yuan'ın romanları daha ziyade anlatım tekniklerine odaklanmanın en büyük amaç olduğunu ifade etmiştir. Romanları genelde gerçeklikle hayal arasındaki sınırları bulandırmıştır. Daha önceleri ne gerçek ne de hayali bir romanda birbirinden bağımsız hikâyeler çapraz

1980'lerin sonlarına doğru edebiyat dergisi Harman Öncülerin yazdığı pek çok hikâyeyi yayımlamıştır

bir mantıkla aktarılmamıştı. Bu durum roman yazımındaki geleneksel içerik ve anlam merakıyla bir kopuşu simgeliyor ve zamanın edebiyat dünyası üzerinde derin bir iz bırakıyordu.

Yu Hua romanlarının en belirleyici özelliği "kayıtsız hikâyeciliği"ydi. Dışarıdan bakan birisi için romancı ölümü ve şiddeti tamamıyla kayıtsız bir tonda anlatıyordu. "Kayıtsız hikâyecilik" sayesinde günlük hayata ve gerçek dünyaya kıyasla "hileli bir tarz" sunuluyordu. *Gerçekliğin Bir Türü* (1988) adlı kısa roman Yu Hua'nın başyapıtı olarak değerlendirilebilir. Bu, iki erkek kardeş olan Shangang ve Shanfeng arasındaki kan davasıyla ilgili bir hikâyeydi. Shangang'ın oğlu olan Pipi, ku-

zenini yani Shanfeng'in oğlunu yere düşürerek ölümüne neden olur. Büyük bir hiddetle Shengfeng Pipi'yi öldüresiye dayak atar. Ardından ağabey olan Shangang küçük kardeşi Shengfeng'i kendi elleriyle öldürür ve sonunda idama mahkûm olur. Bu iç parçalayıcı aile faciası son derece sakin ve normal bir tonda okuyucuya aktarılmış ve kardeşler arasındaki kıyım küçük bir ayrıntı olarak not düşülmüştür. Söz konusu anlatım tarzı geleneksel roman yazım etiği açısından keskin bir dönüşümü simgelemekte ve Öncü roman akımının özelliklerini içinde barındırmaktaydı.

Diğer Öncülere nispetle Su Tong'un çalışmalarında anlatım noktasında bir ahenk vardı. Yeni stil çalışmaları deneyimlerken etkileyici bir hikâye oluşturmak için didinmekten geri durmadı. Su Tong'un en bilinen romanları kızıl barut serisine aitti. Seride *Eşler ve Metresler*, *Kızarma* ve *Kadınların Hayatları* gibi romanlar vardı. Bu romanlar arasında *Eşler*

ve *Metresler*'de bir erkeğin dört kadınla birlikte yaşadığı feodal bir aile yapısı ele alınmıştır. Romancı bu kadınların zor yaşam koşullarıyla psikolojik özelliklerini keşfetmek istemiştir. Erkeğin tercihini etkilemek adına eşlerle metresler arasındaki geleneksel rekabet ana çerçeveyi oluşturmaktadır. Romanda bu rekabete ayrıca kadınların hayatta kalmak için içinde bulundukları zorlu koşullarla mücadeleleri de aktarılıyor. Kadınların karmaşık, zehirli, huysuz zihniyetiyle acımasız iç anlaşmazlıkları işte tam da bu noktada başlar. Su Tong'un romanları çoğunlukla tarihsel hikâyelere dayanmaktadır. Romancı eski zamanlardaki cinselliği anlattığı bölümlerde oldukça meraklı bir profil çizmekte ve böylelikle geleneksel yazarların aldıkları bir estetik lezzeti ifşa etmekteydi.

Bütün Öncüler arasında Ge Fei'nin romanlarındaki vurgu çoğunlukla kadim zamanların hikâyelerine yapılmıştır. Anlatımın nispeten klasik olmasına karşın geleneksel romanlardaki doruk noktası istemli bir biçimde yok sayılmıştır. Bu anlamda *Kayıp Tekne* romanını örnek alabilir. Roman, kumandanlar savaşlarının girift döneminde geçen bir aşk hikâyesini anlatır. Savaştan hemen önce Tuğgeneral Xiao küçük bir köyde eski aşkı Xing'le karşılaşır ve ikilinin birbirlerine karşı olan duyguları yeniden alevlenir. Ne var ki o dönemde Xing köyün hadımcısıyla, Sanshun'la evlidir. Sanshun ikili arasındaki yasak aşkı öğrenir ve karısı Xing'i hadım eder. Xing Yu Guan'daki annesine geri gönderilir. Xiao Xing için Yu Guan'a kadar gider fakat dönüşünde bir askeri tarafından vurularak ölür. Xiao'nun Yu Guan'da yaptıkları, daha doğrusu ne yaptığı romanda nakledilmediğinden bu durum hikâyenin planını alt üst etmektedir. Bu yapısal ihmal hikâyede bir yarık açmak için bilinçli olarak kurgulanmıştır. Böylelikle bu roman Öncülerin deneysel tarzının tipik bir örneği olarak gösterilmiştir.

Neo-Realizm Yazıları

Her ne kadar "Neo-realizm" romanları Öncü romanlarla aynı dönemde ortaya çıkmışsa da, etkili bir akım olarak toplumda yer etmesi 1989 yılını bulmuştur. Neo-realist romanlar bir zamanlar realist romanların yeniden doğuşu olarak yorumlanmıştı fakat çağdaş realist romanlara nispetle birtakım farklılıklar arz ediyordu. Neo-realist romanlar beklenildiği gibi tipik karakterlerle tipik bağlamlar ortaya koymamış ve

Chi Li

sosyo-tarihsel eğilimleri takip etmemiştir. Tam aksine sıradan insanların kifayetsiz ve dünyevi hayatının kritiğine odaklanmış, bireylerin değersiz yaşayışlarından fıskıran sorunlar ve arzuların ışığında karşılaştıkları zorluklarla yalnızlıklarını. Temel olarak Neo-realist romanlar objektif bir anlatım tarzı benimsemiş, romanının müdahalelerini kısıtlamıştır. Neo-realizmin önemli yazarları arasında Chi Li, Fang Fang, Liu Zhenyun ve Liu Heng vardır.

Chi Li'nin *Huzursuz Hayat*'ı ve Fang Fang'ın *Sahne Dekor*u adlı romanı Neo-realist akımın iki ka-

rakteristik çalışmasıdır. Chi Li'nin *Huzursuz Hayat*'ının yanı sıra *Aşkın Dışında* ve *Gündoğumu* adlı romanları Chi Li'nin "Neo-realist teslisi" şeklinde algılanır. *Huzursuz Hayat* sıradan bir işçi olan Yin Jiahou'nun vasat ve önemsiz hayatını resmetmektedir. Söz konusu kısa roman kahramanın bir gün içinde hayatında yaşadığı sorunları işliyor. Hikâye kahramanın çocuğunun gecenin bir yarısı yataktan düşmesiyle başlıyor ve sabahleyin yaşanan lavabo kuyruğuyla devam ediyor. Çocuğuyla kalabalık bir otobüse binen kahramanımız işe vardığında kendisini bekleyen bir üçüncülük ödülü olduğunu fark ediyor. Ardından yeniden kalabalık bir otobüse biniyor ve çocuğuyla eve gidiyor. Bir süre ev işlerini halleden Yin Jiahou'nun hikâyesi saat 11 buçukta yatağa girmesiyle sona eriyor. Bu roman yaşananları birebir olduğu gibi anlatmakta ve insanların yaptıkları önemsiz şeylerle sıradan hayat tarzlarına yoğunlaşmaktadır. Bu özellikler Neo-realist romanlara özgüdür. Fakat romanın anlamı bunun çok ötesinde bir öneme sahiptir zira Yin Jiahou'nun romandaki bir günlük hayatı onun bir yıllık hayatının ve dahi tüm hayatının somut bir özetidir. Yin Jiahou'nun kişisel sorunları dönemin Çin halkının sorunlarının bir izdüşümüdür. Dolayısıyla aslında Yia Jiahou'nun sorunları bütün bir neslin sorunlarıdır. Fang Fang Neo-realizmin bir başka önde gelen yazarıdır. Fang Fang'ın başyapıtı olan *Sahne Dekor*u çocuklu bir

ailenin sönük hayatını tasvir etmekte ve genel anlamda alt sosyal katmanlara mensup kentli insanların zorlu yaşam şartları üzerine düşünceler içermektedir.

Neo-realistlerin diğer romanlarına nispetle Liu Zhenyun'un yazıları çoğunlukla kökleşmiş anlamsızlığın ortaya çıkardığı günlük hayatın içindeki vasat ve yüzeysel olayların keşfedilmesine yöneliktir. *Saçılan Tavuk Tüyleri* (1991) adlı romanında Liu Zhenyun, biraz da ironik bir üslupla, memur Xiaolin'in sıradan hayatını anlatmakta ve saçmalıklarla baskılar karşısında insanların nasıl kötümser bir bakış açısı geliştirdiklerini göstermektedir. "Vasat ve küçük bir hayat zordur. Fakat bu zorluk kılıçlarla bezeli bir dağı tırmanacağınız veya ateşten bir denize atlayacağınız anlamına gelmez. Bunları yaşamak zor değildir. Zor olan, günlerce ve hatta yıllarca devam eden ıvır zıvırdır." (Liu Zhenyun) Xiaolin gibilerinin gençliğini ve heveslerini tüketen, onları baskın dünyeviliğin merhametine terk eden ve vasat-anlamsız bir hayat sürmelerine neden olan işte bu değersiz ıvır zıvırdır.

Yeni Şiir Akımı

Yeni dönem edebiyatında Sisli şiir önemli sanatsal başarılar elde eden etkili bir akımdı. Batı ülkelerindeki yazı tekniklerinden yola çıkılarak oluşturulan Sisli şiir sembol, ima, çağrışım ve saptırma gibi teknikleri kullanıyor ve söz konusu akımın karanlık ve yoruma açık estetik özelliklerini yansıtıyordu. Bu akım şairin insan doğası ve öz değeriyle ilgili düşünceler paylaşmasını sağlıyor ve zihinsel özgürlüğü arayan insanın ışığında gerçeklik üzerine eleştirel bir bakış geliştirmesine fırsat veriyordu. En önemli Sisli şairler arasında Bei Dao, Shu Ting, Gu Cheng, Jiang He ve Yang Lian vardır.

Bei Dao'nun "Cevap" adlı şiirinin Mart 1979'da resmi şiir dergisi *Aylık Şiir*'de yayımlanması Sisli şiirin başlangıcını işaret etti. "Cevap", "Kültür Devrimi" sonrasında kandırıldıklarını anlayan genç insanların yaşadıkları mantıksız dönemin inkârı noktasındaki derinlikli bir eleştiri mahiyetindeydi. Bei Dao'nun şiirleri tecrübe edinilen krizlere ve bunların yol açtığı gerçekliğe yönelik içinde keskin eleştiriler barındırır. Gerçek dünyanın karanlığı ve çirkinliğiyle yüzleşmekten kaçmayan şair, gerçekliği tüm çıplaklığıyla eleştirmektedir. Bu Bei Dao'nun şiirlerinin en önemli özelliğidir.

Şair Bei Dao "Hayatta Kalanların Şiir Okuması" etkinliğinde, 1989 baharı

Shu Ting Bei Dao'nun akranıydı. Bei Dao'nun şiirlerindeki belirgin erkekliğe kıyasla Shu Ting'in dizeleri nefis kadınsı niteliklerle doluydu. "Seni Özledim" (1978) ve "İki Direkli Gemi" (1979) adlı şiirleri Shu Ting'in başyapıtları olarak kabul edilir. Kısır bir aşkı tasvir eden "Seni Özledim" şiiri okuyucuda acı-tatlı bir duygu bırakıyor. "İki Direkli Gemi"yse iki âşık arasındaki hem bağımlı hem de bağımsız ilişkiyi anlatmaktadır. Shu Ting şiirleri için genellikle aşk temasını tercih ederdi. Ne var ki aşkı anlatırken Shu Ting aynı zamanda sosyal gerçeklikle ilgili bilincini de şiirlerinde ifade etmeyi de başarmıştır. Shu Ting'in şiirleri daima sosyal çağrışımlarla dolu ve insani açıdan son derece zengindi.

"Birey" ve "kolektif" arasındaki bu başarılı birleşim Shu Ting'in diğer şiirlerinin de dikkat çekici bir özelliğidir.

Gu Cheng Sisli şairler arasındaki karakterli bir şairdir. "Masal Şairi" olarak anılan Gu Cheng şiirlerinde zarif ve saf bir masallar diyarı yaratmayı amaçlıyordu. Bunun için şiirlerinde ideal bir dünya tasarlıyor ve onu gerçek dünyanın karanlığı ve çirkinliğiyle kıyaslıyordu. Gu Cheng aynı zamanda şiirlerinde algı kalıplarını yakalayıp sunmakta usta bir şairdi.

Yukarıda atıf yapılan şairlerin dışında Jiang He ve Yang Lian da önemli Sisli şairler arasında gösterilmektedir.

Sisli şairlerin estirdikleri rüzgârla daha genç ve daha yüksek eğitimli bir grup şair de şiir dünyasına giriş yaptı. Bu genç şairler Sisli şiiri aşmayı amaçladılar ve şiir üzerine bir manifesto yayınlayıp yepyeni bir akım yarattılar. Bu şairler grubu bir bütün olarak Üçüncü Nesil Şairleri olarak tanımlanır zira 1949 yılından sonra doğan iki nesil şair yetişmişti.

Bugün dergisi yeni şiirin temellerini atmıştır

Birinci nesil şairler 1950'lerde şiir çevrelerine dâhil olan Gong Liu, Shao Yanxiang ve Bai Hua tarafından temsil edilmektedir. İkinci nesil şairler Sisli şiir akımının temsilcileri olan Bei Dao ve Shu Ting'di. Üçüncü Nesil Şairler Sisli şiir akımı tarafından belirlenen şiirsel kuralları kendininkilerle değiştirmek ve kendi şiirsel yaratım kıstaslarıyla bir akım inşa etmek istemektedir. Üçüncü Nesil şiirlerin genel özellikleri arasında antikahramanlık, ululuk ve medeniyet karşıtlığı vardır. Bu özellikler üçüncü nesil şairlerin halk bilinciyle kuşanmalarını sağlamıştır. Söz konusu özelliklerle birlikte şairlerin şiirsel yaratım sürecinde kullandıkları simge ve retorik karşıtlığıyla harmanlanan konuşma diline ait ifadeler de belirtilmelidir. Bu durum şairlerin değer endeksli eğilimlerinden çirkinliğin beğenisine doğru bir geçiş yaşandığını göstermektedir. Üçüncü nesil şiirinin şiirsel dille ilgili deneyimlerinden biri olan söz konusu özellikler aynı zamanda "şiirin amacı dildir, şiirler dilde biter" şiarının da ete kemiğe büründürmektedir.

Günümüz Edebiyatı: Hedef Kitle Yazıları

Yeni Tarihsel Romanlar: Bireyselliğin Sesleri

1990'larda pek çok Çinli yazar yazılarında tarihsel temalara bir dönüş yaptı ve bu durum "Yeni Tarihsel Romanlar" şeklinde adlandırılan yeni bir akımın doğuşuna yol açtı. "Yeni Tarihsel Romanlar" modası çağdaş edebi dünyanın önemli bir olgusu haline geldi.

Bu dönemin romanları "Yeni Tarihsel Romanlar" şeklinde anılıyor-du zira 1980'lerin, hatta daha önceki yılların tarihsel romanlarına göre serdedilen tarih anlayışı ve tasarımı açıkça farklıydı. Geleneksel tarihsel romanlarla birlikte ele alındığında "Yeni Tarihsel Romanlar" başlıca tarihsel olaylara değinmedi. Aksine, çoğunlukla bireylerin ve ailelerin kaderlerine odaklanarak tarihsel kurguyu bu ekseninde oluşturdu. 1950'lerin ve 1960'ların tarihsel romanlarının yaptıkları gibi destansı bir değerler sistemi üzerinde durulmadı. Keza siyasi ve sosyal içerikli düşüncelerin ardından da gidilmedi. Çoğunlukla bireylerin kaderi ve tecrübelerine odaklanıldı. Romanlarının tarihsel içerikleri "resmî tarih" bir tür uyarlamasıydı. Bu dönemdeki çoğu roman 20.yüzyıldaki olayları yansıtırken, diğerleri de kadim Çin tarihine eğiliyordu. "Yeni Tarihler Romanlar"ın bazılarında sözde "tarih" aslında yazarların içinde yaşadıkları zamandan farklı hayali bir zaman dilimini resmediyordu.

Önemli yazarlar ve romanları arasında Yu Hua'nun *Yaşamak ve Bir Kan Tüccarının Kroniği* adlı eserleri, Su Tong'un *Bir Hükümdar Olarak Hayatım* ve *Pirinç'i*, Ye Zhaoyan'ın "Qinhuai Nehri'nin Çapası" adlı dizileri ve *Nankin 1937: Bir Aşk Hikâyesi* adlı romanı, Liu Zhenyun'un *Memleketimdeki Sarı Çiçekler*, *Memlekette Birlikte Yaşamanın Efsanesi*,

Liu Zhenyun

1942'yi *Hatırlamak*'ı ve Chen Zhongshi'nin *Beyaz Karacanın Çayını* adlı romanı vardı. Dikkatlice incelendiğinde çoğu Yeni Tarihsel romancılarının özünde Öncü ve Neo-realist oldukları görülecektir. Söz konusu yazarların kalemiyle tarih artık kahramanların bir dövüş sahası olmaktan çıkmış ve gerçek dünyadan ayırt edilmeksizin denetlenemez olaylarla kaderlerin bir karışımı olmuştur.

Yu Hua'nın tartışmalı romanı *Yaşamak* varlıklı bir mülk sahibi olan Fugui'nin aile varlığını kumarda kaybeden savurgan oğlunu resmetmektedir. Ailesi çökmüş, zorunlu olarak askere alınmış ve karısıyla çocuklarını kaybetmiştir. Yaşlı bir öküzün eşliğinde eski parlak günlerini anmaktadır. Bu kişisel tecrübenin altında yatan sebep romancının son 50 yıllık Çin tarihine getirdiği yorumun kişiselliği ve hayatının anlamını aramasıdır. Yu Hua romanın önsöz kısmında Amerikan halk müziğine ait *Yaşlı Siyahî Joe* adlı parçadan olağanüstü bir şekilde etkilendiğini ve bu noktadan hareketle insanların acıya karşı geliştirdikleri tahammül ile dünyaya olumlu bir açıdan bakmaları üzerine bir roman yazmaya karar verdiğini paylaşmıştır.

Chen Zhongshi'nin *Beyaz Karacanın Çayını* Shaanxi'nin Weihe Nehri Ovası'nda yaşayan iki aile ve bu ailelerdeki üç farklı neslin minnettarlığını ve hıncını bir arada tasvir etmektedir. Romanın yazımı muazzam derecede etkileyici ve büyük bir epik stile sahiptir. Ne var ki tarihin anlaşılması ve yansıtılması noktasına gelindiğinde roman 1950'lerin ve 1960'ların tarzından fazlasıyla uzaklaşmaktadır. Roman, yazarının tarih ve kültür üzerine ifade ettiği eşsiz düşünceleri, tarihteki bireysel kaderle ilgili getirdiği yorumları ve Shaanxi'nin derin bölgesel kültürüne duyduğu bağlılığı ortaya koymaktadır.

"Yeni Tarihsel Romanlar"ın yükselişi Çin'in serbest piyasa ekonomisine tam anlamıyla geçtiği döneme denk gelir. Pazar, yazarların yaşam tarzını da değiştirdi. Birbiri ardına gelen sosyal değişimler karşısında pek çok yazar kişisel öykülerini dünyayı anlamlandırma noktasında temel parametre olarak kabul etti. Bu bağlamda yazarlar için farklı olguları tek bir ağızdan yorumlamak imkânsızlaştı. Dolayısıyla kişiselleştirilmiş ve çeşitlendirilmiş edebi yaratımların çoğalması son derece doğal bir eğilime dönüştü. Bunlar "Yeni Tarihsel Romanlar"ın da temel özellikleri arasında yer almaktadır.

Bunlara ek olarak bu dönemdeki romanların realist temaları da çağdaş kentli hayatın maddeleşen gerçekliğine ayak uydurdu. Yazarlar 1980'lerdeki kolektif düşünceden sıyrılıp kişisel tecrübelerin aktarımı tarzını benimsediler. Sonuç itibarıyla bireyselleşmiş ve kişiselleşmiş yazılar okuyucunun kalbini kazandı. Chen Ran, Lin Bai ve diğer kadın yazarların otobiyografik romanlarında ifade bulan kent hayatı ve kentli vatandaşların ilgi alanları gibi pek çok konu edebi çalışmalarda yer edinmeye başlamıştır. Bu sahadaki önemli çalışmalar arasında Zhu Wen'in *Doları Seviyorum*, He Dun'ın *Selam Kardeş* ve Zhang Xin'in kentli kadın romanları sayılabilir.

Kültürel Nesirler: Yeni bir Edebi Tarz

1990'larda Çin'de nesirler adeta yeşermiş ve özellikle eskiden sosyal bilimler dallarında araştırma yapan pek çok araştırmacı birbiri ardına nesir yazımına geçmiştir. Dolayısıyla "Kültürel Nesir" veya "Araştırmacı Nesiri" gibi tanımlamalar nesir yazımındaki dalganın ana akımını oluşturdu. Yu Qiuyu söz konusu bu yeni akımın en önemli temsilcisiydi.

Yu Qiuyu

O zamanlar Şangay Tiyatro Akademisi'nin müdürü olan Yu Qiuyu 1987 yılında kuzeybatı Çin'de araştırma yaparken üniversiteden arkadaşı ve meşhur edebiyat dergisi *Hasat*'ın genel yayın yönetmeni Li Xiaolin'e yazdığı nesirleri gönderir. Söz konusu nesirlerin "meşakkatli bir kültürel seyahat" esnasında yazıldığını da notuna ekler. *Hasat* bahsi geçen nesir çalışmaları için özel bir

sütun ayırır. Kişisel deneyimlerden yola çıkan bu nesirler insanları kültürel meseleler ve hayatın felsefesiyle ilgili düşünmeye sevk etmiştir. Asıl alanı sanat kültürü tarihi ve drama estetiği olan Yu Qiuyu söz konusu çalışmaların nesir yazımında yeni bir çağ açacağını tahmin etmiyordu. Bu eserler 1990'ların başında ilk defa *Meşakkatli Kültürel Seyahatler* ve *Medeniyet Parçaları* derlemelerinde yayımlanmış ve çok ciddi bir karşılık bulmuştur. Yu Qiuyu'nun nesirleri dışında Zhang Zhongxing, Jim Kemu ve Chen Pingyuan, Han Shaogong, Wang Meng, Shi Tiesheng ve Wang Xiaobo'nun nesirleri de "Kültürel Nesirler" şeklinde kategorize edilebilir.

Çağdaş toplumda bilginin özelleşmesi ve yeni öğrenim alanlarının gelişmesiyle birlikte yazarlarla araştırmacılar arasındaki sınır belirginleşmiştir. Ne var ki "Kültürel Nesirler" veya "Araştırmacı Nesirler" in yerşermesiyle söz konusu iki meslek arasındaki farklılıklar yeniden belirsizleşmiştir.

O dönemde "Kültürel Nesirler" genel olarak kültürel iletişim kanallarına dâhil olmak isteyen ve gerçek dünyanın sorunlarına dikkat kesilen entelektüellerin çabaları sayesinde hızla yayılmıştır. Çalışmalarını bırakarak, özelleşmiş ve sıradan okuyucular üzerinde etkilerini artırdılar. Sanatsal biçimlere aşırı bir önem atfeden popüler "Lirik Nesir"e kıyasla "Kültürel Nesir" zengin içerikli ve yeni edebi stilleri kapsamaktadır. "Kültürel Nesir" in en çok dikkat çeken özellikleri arasında nesir yazarlarının derinlikli ideolojileriyle hayat deneyimleridir. Yazarların kültürel ve tarihsel bilgileri sıradan okuyucular tarafından genellikle bilinmemektedir. Nesir yazarları aynı zamanda yazılı bir ifade biçimi olarak

çarpıcı tuhaflıklara da sıklıkla başvururlar. Araştırmacıların rasyonel düşünce tarzı ve kişiselleşmiş duygusal ifadeleriyle birleştiğinde çalışmalarındaki akılcı mizah da zenginleşmektedir.

Yu Qiuyu'nun nesirlerinden oluşan *Meşakkatli Kültürel Seyahatler ve Medeniyet Parçaları* çoğunlukla şu yazı özelliğini taşır: belli bir tarihi mekândaki izlenimlerini anlatırken nesir yazarı duygusal bir biçimde mekânın ardındaki kültürel ve tarihsel bilgileri aktarır. Yazar aynı zamanda tarihsel ve pratik meselelere ilişkin yorumlar yaparak insan, tarih ve doğa üçlüsünü yazılarında birleştirir. Kültürün yükseliş ve çöküş dönemlerinin de ele alındığı yazılarda, tarih içinde değişen manzaralar ve entelektüellerin kadim medeniyetleri araştırma yöntemleri gibi konular da irdelenmektedir. Örneğin "Bir Taocunun Parinirvana Stupa'sı" nesirinde Dunhang'daki Mogao Mağaraları'nda bulunan Sutra Mağarası'nı keşfeden Taocu Wang'ın hikâyesini anlatırken şöyle yazmaktadır:

"Taocu Wang sabahleyin açtığı kapanın dünyada büyük yankı bulacağını ve keşfettiği mağaranın bir araştırma sahasına dönüşeceğini beklemiyordu. O sabahtan itibaren pek çok parlak araştırmacı tüm hayatlarını mağarayı incelemeye adayacaktı. Bu mağara Çin'in gururu veya utancı olabilirdi."

Keza "Bir Hanedan Mensubu"nda Yu Qiuyu çocukluğunda gördüğü tarih derslerini anımsayarak Çin entelektüellerinin Qing Hanedanlığına karşı geliştirdikleri "karmaşık duygusal özürleri"yle Wang Guowei adlı araştırmacının ölümünden tutun da pek çok konuya dair kişisel yorumlarını yazmıştır. Bu nesir "sessiz, araştırmacı ve dertli ruhlar" için son derece sempatik gelebilmektedir.

Yu Qiuyu gördüğü "manzaraları" bir "kültür" tabakasıyla kaplamayı istemiyordu. Aksine bireylerin kültürel ve kişisel deneyimlerine vurgu yapmakta ve bunu "bireylerle manzaraların karışımı" şeklinde tarif etmekteydi.

"Kültürel Nesir"in bir başka nüfuz sahibi yazarı zamansız bir ölüm kaybedilen Wang Xiaobo'dur. Yazar eğitimine Amerika'da devam etmiş ve 1990'lardan itibaren Çin edebiyat dünyasında akılcı düşünce yapısı, özgün kültürel duruşu ve kapsayıcı yazı tarzıyla önemli bir yer edinmiş-

tir. Nesir yazılarının güçlü bir "sorun bilinci" vardı ve söz konusu bilinç özel bir kültürel-ideolojik mesele tarafından tetiklenmişti. Dolayısıyla yazı tarzı geleneksel denemelerdeki tarzı andırmaktadır. Wang Xiaobo yazılarında tuhaflıklara ve eşsizliğe büyük bir önem atfediyordu. Bireylerin deneyimleriyle ilgili anlam yüklü bir hikâyeyi yeniden anlatırken bir anda bambaşka bir meseleye yönelerek kişisel yorumlarını paylaşabiliyordu. Birinci sınıf şakalarla insanı düşünmeye sevk eden nesir yazarı böylelikle eşsiz bir yazım tarzı geliştiriyordu. Wang Xiaobo'nun başyapıtları arasında Özgüvenli ve Bağımsız Bir Domuz ve *Sessiz Çoğunluk* gibi eserler sayılabilir.

Yu Qiuyu, Wang Xiaobo ve diğerleri tarafından oluşturulan "Kültürel Nesir" geleneksel nesir tarzını yerle bir etmişler ve yepyeni bir akımın öncüleri olmuşlardır.

Gençlik Yazıları: Modayla Yan Yana Yürümek

Günümüzde gitgide daha çok gencin yazarlık mesleğine yönelmesiyle birlikte yirmili yaşlardaki veya daha da genç insanların Çin'de yazar olmaları garipsenmemektedir. Bazıları günümüz Çin edebiyat dünyasında yazar ne kadar genç olursa verdiği eserin de o kadar çok satacağını ifade ediyorlar. Her ne kadar bu biraz abartılı bir ifade olsa da son derece güncel bir olguya ışık tutmaktadır: 1980-sonrası yazarlar (bu ifade ebeveynlerine kıyasla çok farklı bir hayata ve zihniyete sahip 1980'lerde doğan gençler için kullanılıyor) Gençlik Yazıları adında yeni bir edebi akımı ateşlediler. Fantezi edebiyatı, üniversite aşk hikâyeleri, bilgisayar oyunları ve çizgi film/animasyon gibi yazı temaları günümüz Çin edebiyat çalışmalarının önemli bir kısmını işgal etmektedir.

1980-sonrası yazarların belki de en önemlisi Han Han'dır. 1982 yılında dünyaya gelen Han Han bir dönemler 1980-sonrası neslin isyankârı olarak görülüyordu. Han Han lisedeyken yazılarıyla ünlenmiş fakat 7 dersten de kalmıştır. Dolayısıyla Han Han okulu bırakmış ve profesyonel yazarlık kariyerine adım atmıştır. Han Han'ın ününü sağlayan ve ortaokuldaki bir öğrencinin hayatını anlatan *Üçlü Kapı* toplamda 2 milyon adet satmıştır. Sonradan yayımladığı *Donmadan Önce Bir Derece*, *Chang'an'da İsyan* ve *Hisar* romanları da en çok satanlar listesinde yer almıştır. Eserleri Fransızca, Korece ve Japoncaya çevrilmiştir. Fransızca-

ya çevrilen kitapları Ekim 2004'te Fransa'da en çok satanlar ödülüne layık görülmüştür. Bu bağnaz ve dik kafalı yazar sıklıkla gündem yaratıcı açıklamalar da yapmaktadır. Şimdilerde bir ralli pilotu olan Han Han aynı zamanda bir albüm çıkarmıştır.

Han Han

En az Han Han kadar ünlü olan bir başka 1980-sonrası yazar da 1983 doğumlu Guo Jingming'dir. 2003 yılında bir fantezi romanı ve o yılın en çok satan kitabı olan *Fanteziler Şehri*'ni çıkardığında sadece 19 yaşındaydı. Süslü ve tatlı bir tarzda yazılan roman hayali ve hisarlar, savaşlar, krallar ve entrikalarla dolu bir dünya yaratmıştır. Japon fantezi romanlarının belirgin özelliklerini taşıyan roman moda arayışındaki pek çok gencin talepleriyle uyumuştur. *Fanteziler Şehri* çıktığı anda başarı yakalamış ve modayla yakından ilgilenen yazarı Guo Jingming gençler arasında bir nevi moda idolü haline gelmiştir.

Sonradan yayımlanan Ada dizileri bir erkeğin lise yıllarından kariyerinin ilk 10 yılına kadarki gelişim sürecini anlatmaktadır. Guo Jingming aynı zamanda eğlence dünyasına da girmeye çalışmıştır. 2005 yılında bir "müzik romanı" tadında bir albüm çıkarmış (*Saklan ve Ara*) ve romanı pop müzikle bağdaştırmayı denemiştir. 2006 yılında yazarın öncülüğündeki stüdyo *En İyi Romanlar* adında bir gençlik dergisiyle işbirliğine gitmiştir. Bu dergi teması gençlik olan romanlardan kesitler yayımlamakta ve genç insanlar için bilgi, eğlence ve moda içeren bir yayın yapmaktaydı. Yazıyla moda unsurlarının birleşimi 1980-sonrası neslin en belirgin özelliği olduğu söylenebilir.

Bu arada Guo Jingming'in *Olmayan Rüyalardaki Olmayan Çiçekler* adlı romanındaki intihal şüphesi nedeniyle pek çok insan rahatsız olmuş ve "gençlik yıldızlığı" olgusunu sorgulamaya başlamıştır.

Han Han ve Guo Jingming'in akranı olan Zhang Yueran Çin'in yeni nesil edebiyatında öncü bir yazar olarak kabul edilmiştir. Çalışmaları

arasında 1890'da *Kaybolan Ayçiçeği*, *On Aşk Masalı* ve *Yeminli* bulunur. Yazıları "ciddi edebiyat" olarak görülmele birlikte insan hayatına dair pek çok temel meseleye de temas etmektedir. Her ne kadar bir yazar olarak "1980-sonrası" kategorisinde yer almak istemese de insanlar onu Han Han ve Guo Jingmin'le anmaya devam etmektedir.

1983 yılında doğan Chum Shu isyankâr bir ruha sahip bir başka yazardır. Rock müziği, şiir ve romanlardan hoşlanır. Henüz 17 yaşındayken serbest çalışabilmek adına okulu bırakmıştır. *Pekin Kuklası* romanını 2002'de, *Eğlence ve Oyunlar* romanınıysa bir sonraki yıl yayımlatmıştır. Yarı otobiyografik bir içeriğe sahip bu romanlar, kadın yazarın 14 ile 18 yaşları arasında edindiği tecrübelerini iskelet alarak kentli hayatın sınırında yaşayan bir grup ergenin yaşam koşullarını irdeliyor. "Acımasız gençlik" temasını yansıtan her iki roman da hem edebiyat dünyasından hem de eğitim çevresinden pek çok olumlu geri dönüşler almıştır. Söz konusu romanlar pek çok farklı dile çevrilmiştir. Şubat 2004'te *Pekin Kuklası* romanıyla Chun Shu *Time* dergisinin Asya versiyonunun ön kapığında yer almıştır. Han Han ve diğerleriyle birlikte Chun Shu Çin'in 1980-sonrası döneminin önemli yazarları arasındadır.

Her ne kadar bu "1980-sonrası" yazarlar yazı ve yazı tarzı konularında ayrışsalar da, hepsi Çin'in önde gelen gençlik yazarları arasında olup, moda ve eğlence unsurlarını romanlarına yansıtmaktadırlar.

Sinema-TV Edebiyatı ve Siber-Edebiyat: Edebiyatın Bir Başka Kanadı

Çin'de serbest piyasa ekonomisinin genişlemesiyle birlikte 1990'lar da Çin'in tüketim kültürü artmış ve popüler kültür halkın temel kültür ihtiyacını belirlemeye başlamıştır. Piyasa ekonomisinin etkisiyle yazarlar edebi yaratımın içerdiği telif haklarının bilincine vardılar. Dolayısıyla pek çok yazar diğer türlere göre çok daha kârlı bir alan olan "alt-edebiyat" alanına geçiş yaptılar. Sinema-TV edebiyatı da bu kategoride yer almaktadır.

Wang Shuo'nun alaycı ve yıkıcı roman dizisi, içinde baskın bir Pekin kokusu olması nedeniyle daha geniş kitlelere ulaşabilmektedir. 1980'lerin sonunda pek çok romanı filmleştirilmiştir. 1990'ların başlarında

Wang Shuo neyin sattığını bildiğinden dolayı yoğunlukla Sinema-TV edebiyatına odaklanmıştır. Wang Shuo Çin anakarasında yayınlanan ilk sitcom olma özelliğini taşıyan ve son derece olumlu tepkiler alıp klasikleşen *Yazı İşlerinden Masallar*'ın senaristliğini üstlenmiştir. O günden bu yana *New York'taki Pekin'li*, *Ailemi Seviyorum*, *Tamirci* ve *Güneşin Sıcağında* gibi pek çok sinema ve TV filminin senaristliğini yapmıştır. Sinema-TV odaklı edebi çalışmaları bugün pek çok tanınan aktör, aktris ve direktörleri o dönemde parlatmış, Jiang Wen ve Ge You gibi isimleri markalaştırmıştır.

Tıpkı Wang Shuo gibi Liu Heng, Chi Li ve Liu Zhenyun gibi yazarlar da zamanla Sinema-TV edebiyatına yönelmiş ve romanlarını filmleştirmişlerdir. Örneğin Liu Heng'in *Geveze Zhang Damin'in Mutlu Hayatı* ve *Ju Dou* gibi eserleri Sinema-TV sektörüne uyarlanmıştır. Liu Heng'in kendisi de artık tanınır bir senarist ve direktör olmuştur.

Sinema-TV edebiyatının etkisini artırmasıyla yeni bir edebi eğilim de gelişmiş ve bazı popüler Sinema-TV eserleri romanlaştırılmaya başlanmıştır.

1980'lerin sonlarından bu yana Wang Shuo ve Feng Xiaogang birlikte Wang Shuo'nun hikâye ve romanlarının sinema ve TV'ye uyarlanması noktasında çalışma başlatmışlardır

Zhang Yimou'nun direktörlüğünü üstlendiği ve Su Tong'un Eşler ve Metresler adlı romanının uyarlaması olan Kızıl Fenerler Yukarı filminden bir kare

1990'lardan bu yana internet insanların hayatını dünya çapında değiştirmiştir ve bu anlamda edebiyat dünyası müstesna değildir. İnternetin edebiyat üzerindeki en büyük etkisi siber-edebi çalışmaların çoğal-

masıyla ölçülebilir. Şimdilerde siber-edebiyat eserleri okumak çağdaş edebi eğlencenin en büyük kaynağı durumundadır. Bazı romanların tıklanma sayısı 10 milyonu geçmiştir. Basılı romanlar kadar internet ortamında olan romanlar da çokça satılır olmuştur. Bazı insanlar bazı önde gelen yazarların önce internet ortamında yazdıklarını ve siber âlemde tanındıktan sonra geleneksel edebiyat piyasasına giriş yaptıklarını dahi savunurlar. *Elveda Vivian* romanıyla tanınan kadın yazar Annie Baby bu anlamda somut bir örnek teşkil etmektedir. Gerçekten de kendisi geleneksel edebiyat dünyasına internet ortamından geçmiş ve kullandığı müstear siber tonu çok belirleyici bir biçimde açığa vurmaktadır.

En popüler siber edebiyat çalışmaları fantezi, dövüş sanatları ve üniversite aşkları temalarıyla gençler arasında popüler olanlardır. Çin'deki siber edebiyat akımı aslında ilk olarak Tayvan'dan gelmiştir. Daha sonraları Çin anakarasında da yeşermiştir. 2005 yılından bu yana Çin'in fantezi romanları kolektif bir biçimde siber ortamdan kitap piyasasına geçiş yapmıştır. Siber fantezi romanı Zhu Xian Online: *Katledilen Ölümsüzler* dizisinin baskı versiyonu Xiao Ding tarafından üstlenilmiş ve yayımlanmasından 4 ay kadar sonra yaklaşık olarak 600,000 adet satılmıştır. Ününü siber âleme borçlu olan diğer benzer kitaplar arasında *Küçük Bir Askerin Efsanesi* ve *Tanrı'yı Aramanın Kayıtları* vardır. Söz konusu çalışmalar Batı-tipi anlatım tarzıyla arasına mesafe koymuş ve asırlık geleneksel Çin fantezi romanlarına yönelmiştir. Yazarlar ilhamlarını *Dağlar ve Denizler Kitabı*, *Batı'ya Seyahat* ve *Make-Do Stüdyosundan Tuhaf Masallar* gibi klasik Çin kitaplarından almışlardır. Böylelikle çalışmalarında zengin Doğu özellikleri belirlemiştir. 2006 yılında *Sinsice Parçalamak* romanı bir online başarı hikâyesi olmuş ve hızla kitap olarak basılmıştır. Geleneksel Çin kültürüyle çağdaş keşifleri harmanlayan bu roman başkahramanın çeşitli sihirli bölgelerde eski bir el yazması metnin kılavuzluğunda yaptığı mezarlık hırsızlıklarını anlatmaktadır.

Fantezi romanlarına ek olarak askeri romanlarla casusluk romanları gibi diğer edebi çalışma türleri de siber âlemden geleneksel kitaba geçmiştir.

"Alt-edebiyat"ın önemli bir dalı olan Çin Sinema-TV edebiyatı ve siber edebiyatı Çin edebi yaratım sürecinin önemli bir kanadına dönüşmüş ve gelişimini hızla sürdürmektedir.

The first part of the paper discusses the importance of understanding the cultural context of the research. It highlights the need for researchers to be sensitive to the values and beliefs of the communities they are studying. This is particularly important in the field of education, where cultural differences can significantly impact learning outcomes. The paper then moves on to discuss the challenges of conducting research in diverse cultural settings. It notes that researchers often face difficulties in establishing rapport with participants and in interpreting their responses. To address these challenges, the paper suggests several strategies, including the use of local informants and the development of culturally appropriate research instruments. The second part of the paper presents a case study of a research project conducted in a rural community in India. The study aimed to explore the factors that influence the educational attainment of girls in the community. The researchers found that cultural norms and beliefs played a significant role in determining the educational aspirations of the girls. For example, the community's emphasis on early marriage and the role of women in the household were found to be major barriers to girls' education. The paper concludes by discussing the implications of the findings for educational policy and practice. It suggests that efforts to improve girls' education in such communities must take into account the cultural context and work to address the specific barriers identified in the study.

